

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII
UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
BIBLIOTECA ȘTIINȚIFICĂ (INSTITUT) „ANDREI LUPAN”

ENCICLOPEDIA MOLDOVEI

REGISTRUL TEMATIC ADNOTAT
ȘTIINȚE SOCIALE



Chișinău, 2023

Lucrarea a fost elaborată în cadrul Programului de Stat (2020-2023), nr. 20.80009.1606.04 „Elaborarea științifică a Enciclopediei Moldovei și a Platformei electronice enciclopedice naționale în contextul dezvoltării societății bazate pe cunoaștere”.

Alcătuitori:

dr. hab. Constantin Manolache, Ion Vârțanu, Dan Adauge, Liviu Mancuș, Mihail Adauge, Silvia Donici, Valeriu Oprea, Lidia Zasavițchi, Janna Nikolaeva, Marina Ticu, Silvia Mîțcu, Natalia Niș, Maria Nichitenciu, Daniela Hadârcă, Aliona Bujor, Tatiana Țoncu, Vladislav Nichitenciu

Editor: dr. hab. Constantin MANOLACHE

Redactor: Ion VÂRȚANU

Corector: Nadejda PASCARI

Copertă: Valeriu OPREA

Machetă: Maria NICHITENCIUC, Valeriu OPREA

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

Științe sociale : Registrul tematic adnotat / Ministerul Educației și Cercetării, Universitatea de Stat din Moldova, Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan” ; alcătuitori: Constantin Manolache [et al.] ; editor: Constantin Manolache. – Chișinău : [S. n.], 2023 ([Blitz Poligraf]). – 288 p. – (Enciclopedia Moldovei, ISBN 978-9975-62-632-3 ; 13).

[80] ex.

ISBN 978-9975-62-639-2.

81’374.2:3

Ș 85

ARGUMENT

Registrul de termeni în domeniul matematicii este elaborat de Centrul de Cercetări Enciclopedice al Bibliotecii Științifice (Institut „Andrei Lupan” în perimetrul proiectului nr. 20.80009.1606.04 „Elaborarea științifică a Enciclopediei Moldovei și a Platformei electronice enciclopedice naționale în contextul dezvoltării societății bazate pe cunoaștere”, încadrat în „Prioritatea Strategică IV Provocări sociale” a Programului de Stat (2020-2023) și constituie bilanțul cercetărilor enciclopedice a termenilor din unul dintre cele 18 domenii ale Registrului general de termeni pentru „Enciclopedia Moldovei” și „Platforma electronică enciclopedică națională”.

Aplicând metodele de cercetare științifico-enciclopedică, pe baza surselor lexicografice și enciclopedice elaborate în perioada 1971-2022 în RSS Moldovenească/Republica Moldova, și a publicațiilor de specialitate recente, editate în Marea Britanie, Franța, Lituania, Ucraina, Federația Rusă, Spania, Bulgaria în domeniul științe sociale, au fost identificați, cercetați, analizați, precizați și adnotați 4069 de termeni, fără personalități. Potrivit Concepției „Enciclopediei Moldovei”, compartimentului științe sociale îi sunt rezervate până la 10 % din numărul total de termeni (cca 40 000 de termeni)¹. Așa că practic s-a respectat distribuția planificată.

Registrul enciclopedic propus include termeni de noțiuni și fenomene cu conținut cognitiv inovativ ce reflectă noile realități din toate ramurile științelor sociale în condițiile globalizării și informatizării: sociologie, societate civilă, demografie, etnologie, etnografie și antropologie, psihologie, religie, științe ale educației, mass-media și comunicare etc. La selectarea termenilor enciclopedici s-a ținut cont de integrarea materialului enciclopedic pe verticală și orizontală în cadrul domeniului și în baza principiului interdisciplinarității, cu posibilitatea completării și ajustării ulterioare a acestora la zi.

¹ Constantin Manolache, Didina Țăruș, Ion Xenofontov, *Concepția „Enciclopediei Moldovei”* [în 10 vol.] /Red. șt.: Demir Dragnev, Chișinău, Inst. de Studii Enciclopedice, 2011, p. 31.

Conținutul registrului este unul integrat, toți termenii enciclopedici au fost abordați din perspectiva unui cadru structural unic, în funcție de categoria de materiale enciclopedice, pentru a oferi eventualilor utilizatori ai „Enciclopediei Moldovei” o imagine integrală și profundă asupra dezvoltării lumii în ansamblu, societății și activității umane, culturii, științelor, tehnologiilor.

A

A FORTIORI, (lat. a fortiori – cu atât mai mult), în epistemologie, mod de argumentare.

A POSTERIORI, în epistemologie, cunoaștere independentă de experiență, „din ceea ce se află înainte”.

A PRIORI în epistemologie, cunoaștere dependentă de experiență, „din ceea ce vine după”.

ABATE, starețul unei mănăstiri catolice.

ABAȚIE, mănăstire catolică locuită de călugări sau canonici.

ABAZIE, imposibilitate patologică de a merge normal din cauza tulburării sistemului nervos.

ABECEDAR, manual pentru învățarea științei de carte primară.

ABENAKI, (Abnaki), confederație a populațiilor indiene din America de Nord, vorbitoare de limbi algonkin.

ABHAZI, (georgiană აფხაზები, denumirea autohtonă – apsuia), popor, populația de bază a Abhaziei.

ABILITATE, set de deprinderi conceptuale, teoretice și practice rezultate în urma unui proces de învățare.

ABLUȚIUNE, spălarea ritualică a corpului la musulmani.

ABORIGEN, persoană originară, născută în țara în care locuiește.

ABRAXAS, imaginea celor 365 de manifestări succesive atribuite zeului suprem (Soarele cu șapte raze); cuvânt mistic la gnostici, scris mai ales pe amulete.

ABREACȚIE, descărcare emoțională prin care un subiect se eliberează de afectul atașat amintirii unui eveniment traumatic.

ABREVIERE, fenomen lingvistic de prescurtare în lungime sau în conținut a unui cuvânt sau a unei expresii comune, des folosite.

ABSIDĂ, nișă semicirculară care închidea nava principală a unei bazilici romane; nișă boltită, semicirculară, pătrată sau poligonală, așezată în prelungirea navei mediane a bisericii creștine.

ABSOLUT, categorie filosofică a unui principiu veșnic.

ABSTRACT, categorie filosofică, deducție fără legătură cu faptele concrete.

ABSTINENȚĂ, restricții acceptate benevol de un individ.

ABSTRAȚIE, (lat. abstractio – abstragere, abatere), în logică, operație a gândirii.

ABSURD, raționament fals și imposibil.

ABULIE, scădere a capacității intelectuale.

ABUZ, încălcare a legalității.

ACADEMIA „ȘTEFAN CEL MARE”, instituție de învățământ superioră a MAI.

ACADEMIA „OSTROZIKA”, universitatea națională din Ucraina.

ACADEMIA BRITANICĂ, academie națională de științe umanistice și sociale din Marea Britanie.

ACADEMIA DE ECONOMIE NAȚIONALĂ ȘI SERVICIU DE STAT A RUSIEI, cea mai mare universitate de profil economic, social și umanist din Rusia și Europa, funcționează pe lângă aparatul Președintelui Federației Ruse.

ACADEMIA DE MUZICĂ, TEATRU ȘI ARTE PLASTICE, instituție de învățământ superior în domeniul artelor din Republica Moldova.

ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE DIN MOLDOVA, instituție de învățământ superior în domeniul economiei din Republica Moldova.

ACADEMIA DE ȘTIINȚE A FRANȚEI, Academia Franceză, Academia de Științe din Paris, una din primele academii de științe din lume.

ACADEMIA DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI, instituție de management în domeniul cercetărilor din Republica Moldova.

ACADEMIA DE ȘTIINȚE A RUSIEI, instituția științifică supremă de management în domeniul cercetărilor din Rusia.

ACADEMIA DE ȘTIINȚE DIN BERLIN-BRANDENBURG, cea mai de seamă instituție științifică din Germania.

ACADEMIA DE TRANSPORTURI, INFORMATICĂ ȘI COMUNICAȚII, instituție de învățământ superior din Republica Moldova.

ACADEMIA ROMÂNĂ, instituție de învățământ superior din România.

ACADEMIA KIEVO-MOVILEANĂ, instituție de învățământ superior duhovnicească, Ucraina.

ACADEMIA MIHĂILEANĂ, instituție de învățământ superior duhovnicească, Iași, România.

ACADEMIA MILITARĂ AL FORȚELOR ARMATE „ALEXANDRU CEL BUN”, instituție de învățământ din Republica Moldova.

ACADEMIA NAZIONALE DEI LINCEI, una din cele mai vechi academii de științe din Europa, Roma, Italia.

ACADEMIA VASILIANĂ, instituție de învățământ superior duhovnicească, Iași, România.

ACADEMIE, (gr. akademia), înaltă instituție culturală de stat, creată pentru a sluji progresul științei, literaturii, artei și tehnicii; instituție de învățământ superior.

ACADEMII DUHOVNICEȘTI, instituții de învățământ superior, care pregătesc slujitori ai bisericii și teologi.

ACALCULIE, capacitate slăbită de operare a calculelor.

ACANT, ornament arhitectonic caracteristic capitulurilor corintice și compozite, care imită frunzele de acantă.

ACATALEPSIE, (fr. acatalepsie), renunțare din principiu de a mai căuta soluția unei probleme.

ABSTARCT, imn și slujbă bisericească ortodoxă în cinstea Fecioarei Maria sau a unor sfinți.

ACCIDENTĂ, lucrare tipografică de tip special care folosește în mod variat literele, liniile și ornamentele în scopul realizării unor efecte de reclamă.

ACOLIT, slujitor de rang inferior din clerul catolic.

ACOPERĂMÂNT, (lat. cooperimentum), țesătură din mătase, catifea folosită pentru acoperirea vaselor sfinte; Sfântul aer.

ACRASIE, (gr. akrasia – slăbiciune), acțiune morală de a alege răul.

ACT DE STUDII, document oficial ce confirmă studiile.

ACT, manifestare a activității umane, acțiune, faptă, rezultat al unei activități.

ACTIVITATE, atitudine specific umană, care constă în transformarea și subordonarea lumii scopurilor umane.

ACTOR SOCIAL, subiect al activităților sociale.

ACTUALITATE, principiu filosofic care semnifică realizarea a ceea ce nu era decât potențial.

ACȚIONALISM, ansamblu de concepții în cadrul cercetărilor sociologice care promovează principiul acțiunii sociale.

ACȚIUNE COLECTIVĂ, activitate socială conștientă a unui grup de persoane.

ACȚIUNE SOCIALĂ, comportament individual sau colectiv, urmărind realizarea intereselor și scopurilor social-generale, cu ajutorul instituțiilor puterii politice.

ACȚIUNE, desfășurare a unei activități pentru a realiza un scop.

ACULTURAȚIE, proces complex de interacțiune a două culturi sau tipuri de cultură, aflate pentru un timp în contact.

ADAM ȘI EVA, personaje biblice.

ADAM, (în Vechiul Testament), primul om creat de Dumnezeu din lut, în ziua a șasea a Creației.

ADAPTARE ȘCOLARĂ, proces complex educativ-didactic.

ADEVĂR, categorie filosofică privind concordanța cunoștințelor cu obiectul cunoașterii.

ADEVĂRUL, publicație periodică fondată de Al. Beldiman (1871-1872, săptămânal, din 1888, cotidian).

ADHAN, chemare la rugăciunea zilnică islamică.

ADHOCRAȚIE, structură de organizare temporară, cu capacitatea de adaptare la schimbările vieții moderne.

ADITIV, tip de relație dintre întreg și părțile lui componente.

ADMINISTRAREA CASNICĂ, gestionare și conducere a treburilor casnice; gospodărire.

ADOLESCENȚA, perioadă de dezvoltare a ființelor umane, caracterizată prin transformări psihosociale.

ADONAI, în Vechiul Testament, nume dat lui Iahve (Dumnezeu).

ADOPTIE, operație juridică prin care se creează legătura de filiație dintre un adoptator și adoptat.

ADORMIREA MAICII DOMNULUI, sărbătoare domnească a bisericii ortodoxe pe 15 (28) august în amintirea morții Fecioarei Maria.

ADULTER, conform Bibliei, femeia măritată sau logodită care nu-și respectă angajamentele, dar și bărbatul care își înșală nevasta cu o femeie măritată.

ADVENTISM, curent creștin apărut în cadrul protestantismului din SUA în anii '30 ai sec. al XIX-lea. Fondat de William Miller (1782-1849).

ADVOCACY, ansamblu de mijloace și procese de influențare a deciziilor în domeniul politicilor publice.

AER, vâl liturgic brodat, folosit în cultul ortodox, epitaf.

AFAZIE, pierdere parțială sau totală de a înțelege limbajul articulat și a facultății de a vorbi.

AFECT, în filosofie și logică, reținere de a exprima judecăți ferme.

AFECTIVITATE, ansamblu de stări emoționale.

AFGANI, (denumumirea autohtonă – paštuni, pahtane), persoană care face parte din populația Afganistanului sau este originară de acolo.

AFIȘ, imagine grafică însoțită, de obicei, de un text scurt.

AFORISM, (gr. aphorismos – cugetare scurtă, definiție), enunț concis și memorabil care are o cugetare.

AFRIKANDERI, (din olandeză afrikaander), populație albă din sudul Africii.

AFROAMERICANI, locuitori din SUA descendenți din africani de culoare.

AFROCENTRISM, mișcare politică, culturală și ideologică generată de acțiunile naționaliste istorice ale negrilor.

AGAPIA, MĂNĂSTIREA ~, mănăstire din județul Neamț, hramul Sfântul Arhanghel Mihail și Gavriil, 1647, 8 noiembrie.

AGATYRȘI, populație de origine scito-iraniană.

AGAW, grupuri de popoare din nordul Etiopiei și Eritreei.

AGENCE FRANCE-PRESSE, agenție de presă cu acoperire globală din Franța, cu sediul la Paris.

AGENDA PENTRU DEZVOLTARE 2030 ȘI 17 OBIECTIVE DE DEZVOLTARE DURABILĂ, Agenda 2030, reprezintă un plan de acțiune susținut de ONU pentru Oameni, Planetă și Prosperitate, este îndreptată spre consolidarea Păcii universale.

AGENDA SETTING, teorie conform căreia mass-media influențează publicul în stabilirea priorităților sociale, politice și economice.

AGENT SOCIAL, reprezentant oficial al unui stat, al unei organizații sau instituții care are anumite însărcinări.

AGENȚIA DE STAT PENTRU PROPRIETATEA INTELECTUALA, (AGEPI), instituție publică responsabilă de protecția juridică a obiectelor de proprietate intelectuală în Republica Moldova, creată în 2004.

AGENȚIA MEDIA IMPACT, instituție nonguvernamentală din Republica Moldova, fondată în 2003.

AGENȚIA MONDIALĂ DE PRESĂ, vezi **Agenție de presă**.

AGENȚIA NAȚIONALĂ DE MANAGEMENT ÎN SĂNĂTATE, instituție publică de medicină din Republica Moldova.

AGENȚIE DE PRESĂ, instituție de informații care are ca scop prioritar colectarea de știri și distribuirea lor către un ansamblu de instituții de informare sau mass-media.

AGENȚIE DE PUBLICITATE, organizație care oferă servicii de creație sau consultanță în afaceri în ceea ce privește întocmirea și plasarea de reclame.

AGENȚIE DE RELAȚII PUBLICE, instituție care prestează, pe bază contractuală, activități de relații publice solicitate de diverse organizații.

AGENZIA GIORNALISTICA ITALIA, agenție italiană de presă și noutăți.

AGENZIA NAZIONALE STAMPA ASSOCIATA, cooperativă necomercială a 36 de instituții de noutăți din Italia.

AGHEAZMATAR, vas liturgic în care se păstrează agheasma; clădire destinată sfințirii aghesmei; carte ce cuprinde rânduielile ce se oficiază în timpul aghesmării.

AGITAȚIE, stare de anxietate asociată cu neliniște motorie severă.

AGNET, bucată din prescură sau din pâine pentru săvârșirea împărțășaniei.

AGNI, cel mai vechi zeu în religia vedică, al focului.

AGNOSTICISM, concepție filosofică.

AGNOZIE, (gr. agnosia – lipsă de cunoaștere, ignoranță), atitudine a celui care se declară necunoscător; tulburare de percepție.

AGNUS DEI, (lat. „Mielul lui Dumnezeu”), cântec liturgic în biserica occidentală.

AGORAFOBIE, teamă de spații deschise.

AGRAFIE, afecțiune patologică manifestată prin pierderea capacității de scris.

AGRAMATISM, incapacitate de a se exprima prin fraze conform gramaticii.

AGRESIVITATE, ansamblu de manifestări comportamentale care lezează o altă persoană sau distrug o proprietate.

AGRICULTURA MOLDOVEI, („Агрикултура Молдовой”), revistă de știință și practică agricolă, fondată în 1956.

AHEI, (gr. veche Ἀχαιοί / Akhaioi), populație antică greacă, menționată în „Iliada” lui Homer.

AHEMENIZILOR, CULTURA ~, ultima mare cultură a Orientului Antic.

AHIMSA, concepție etico-religioasă care interzice acțiunile ce ar provoca suferință unei ființe vii; nonviolență.

AHMADIA, sectă musulmană, întemeietorul Mirza Ghulam Ahmad.

AHTNA, populație din Alaska.

AHURA-MAZDA, zeu suprem din mitologia Iranului, venerat în zoroastrism ca principiu al binelui.

AIDA, tehnică și principiu de marketing.

AJUR, broderie pe o țesătură obținută prin scoaterea firelor din urzeală sau din bățătură.

AKADEMOS, revistă de știință, inovare, cultură și artă, fondată de AȘM la 25 mai 2005.

ALALIE, tulburare a vorbirii.

ALANI, (lat. Halani, gr. Ἀλανοί, iran. aryāna), populație de origine sarmată.

ALBANEZI, locuitorii din Albania.

ALBINA ROMÂNEASCĂ, gazetă politică și literară, editată la tipografia Albina Românească, între 1829-1849.

ALBINA ROMÂNEASCĂ, instituție tipolitografică din Iași, România (1832-1870).

ALBITURĂ, spațiu poligrafic fără text și material ilustrativ.

ALBUM, caiet cu foi rezistente destinat pentru mărci poștale, fotografii etc.; caiet în care se scriu versuri originale, maxime.

ALCHIMIE, (arab. alchimie), formă de cunoaștere protoștiințifică, considerată o variantă primitivă a chimiei moderne.

ALDINĂ, corp de literă sau tipografic.

ALEGERE ELECTIVĂ, desemnarea prin vot a membrilor organelor reprezentative ale statului, ale unor organizații etc.

ALEGORIE, (gr. allos – altul, agoreua – vorbesc sau allegori – exegeză), procedeu stilistic ce exprimă idei abstracte prin mijloace concrete.

ALELUIA, refren în slujba bisericească creștină.

ALEUT, (denumirea autohtonă – unangan), populație de origine mongoloidă, băștinașă din insulele Aleutine, vestul peninsulei Alaska etc.

ALEXIE, incapacitate de a înțelege limbajul scris.

ALFA ȘI OMEGA, revistă bilunară ortodoxă din Republica Moldova. (din 1995).

ALFABET BRAILLE, alfabet convențional, cu semnele în relief, destinat nevăzătorilor.

ALFABET DACTIL, totalitate a dactilemelor, semnelor manuale care redau sunetele de bază ale unei limbi, pentru persoanele lipsite de auz.

ALFABETIZARE VIZUALĂ, capacitatea de a vedea, analiza și a înțelege imaginea vizuală.

ALFABETIZARE, proces de însușire a cunoștințelor și deprinderilor de citire și scriere la adulți.

ALGEBRA LOGICII, parte a logicii matematice care cuprinde calculul propozițiilor, claselor și al relațiilor.

ALGERIENI, locuitorii originari din Algeria.

ALGORITM, ansamblu de simboluri folosite în matematică și în logică.

ALIANȚĂ, înțelegere între două sau mai multe grupuri sociale în vederea realizării unor obiective comune.

ALIENARE, (lat. alienus – străin), viziune de ansamblu asupra omului, societății și evoluției acestora.

ALI-ILAHI, sectă musulmană de orientare șiiită.

ALMANAH, lucrare cu apariție periodică, sub formă de culegere de texte dintr-un anumit domeniu.

ALOGEN, populație sau persoană de origine străină.

ALOGISM, mod, proces de gândire care neagă ori reduce rolul gândirii logice ca mijloc de obținere a adevărului.

ALTAICĂ, POPULAȚIE ~, populație de origine turcică.

ALTAR, partea de răsărit al templului creștin separată în bisericile ortodoxe de restul încăperii prin iconostas.

ALTARUL CREDINȚEI, publicație periodică, de informare bisericească, teologică și spirituală a Bisericii Ortodoxe din Republica Moldova, fondată în 2001.

ALTERITATE, existența, ființa privită din punct de vedere diferit de ea însăși.

ALTERNATIVA XXI, publicație periodică, fondată în 1997 de către Societatea Independentă pentru Educație și Drepturile Omului, (SIEDO).

ALTERNATIVĂ, (lat. alter – una din două), formă a judecății disjunctive, sistem din două sau mai multe propoziții, construite astfel încât dacă una este adevărată, celelalte sunt în mod necesar false.

ALTRUISM, principiu moral care se constă în consacrarea dezinteresată a intereselor personale pentru binele și fericirea altora.

ALUNELUL, publicație lunară ilustrată pentru preșcolari și elevi din clasele primare. Apare la Chișinău din 1990.

AMATERASU, în mitologia japoneză, zeiță a soarelui și soția zeului furtunii.

AMBIGUITATE, dublu sens al unui cuvânt, al unei expresii sau judecăți.

AMBIVALENȚĂ, coexistență simultană a două aspecte total diferite sau opuse.

AMBLIOPIE, scădere a capacității vizuale.

AMERICANI, populație originară din SUA, indiferent de apartenența etnică.

AMERINDIENI, (Indieni americani), grup de popoare și populația autohtonă din America.

AMHARA, (Amara hizb), populație majoritară etiopiană.

AMNEZIE, (gr. a – fără, mnesis – memorie), dificultate de a memora.

AMON, în mitologia egipteană, divinitate uranică, protector al orașului Teba.

AMOR FATI, (lat. amor fati – iubire a destinului), termen de referință în filosofie.

AMORALITATE, (lat. a – fără, mores – moravuri), concepție filosofică ce neagă existența fundamentului obiectiv al moralei și al normelor și principiilor etice ale conduitei; Amoralism.

AMOREI, populație semitică nomadă în sec. XXIV–XVI î.Hr.

AMULETĂ, obiect căruia i se atribuie proprietăți magice.

ANA SIUZIU, („ANA SÖZÜ”), gazetă bilunară din 2002.

ANAFORĂ, parte centrală a liturghiei din biserica ortodoxă.

ANAFORNIȚĂ, denumire a platoului sau a vasului folosit pentru păstrarea și oferirea anaforei.

ANAGNOST, cititor sau lector bisericesc, care citește texte sfinte în timpul serviciului divin.

ANALE, publicație științifică anuală sau serială, pe domenii, în care se consemnează cronologic activitatea unei instituții.

ANALIZĂ PERSONALĂ, proces de psihanaliză urmat de persoana care dorește să se dedice exercitării profesiei de psihanalist.

ANALIZĂ SOCIOLOGICĂ TRANSCULTURALĂ, analiză comparativă vizând fenomenul universalilor culturale, dezvoltate prin intensificarea proceselor de internaționalizare și aculturație.

ANALIZĂ, operație de dezmembrare mentală, separare a obiectului în elementele sau părțile lui componente în vederea determinării proprietăților esențiale, a semnificației fiecărui element în cadrul întregului; Analiza evenimentelor, analiză logică, analiză psihologică.

ANALOGIE, interferență bazată pe compararea a cel puțin două obiecte, evidențiindu-se că ele au trăsături comune.

ANARHISM, (gr. anarhia – lipsă de putere), curent social-politic constituit în sec. al XIX-lea, ce opta pentru suprimarea statului și a oricărui constrângeri exercitate asupra individului.

ANATEMĂ, comunicare din cadrul bisericii în numele domnului; în religia elenă, un obiect dedicat divinității, care nu poate fi folosit în alt scop decât de sacrificiu; Afurisenie.

ANCHETATOR, persoană însărcinată cu efectuarea unei anchete sau care face o cercetare științifică pe teren.

ANCHETĂ SOCIOLOGICĂ, metodă de cercetare specifică științelor socioumane, care utilizează tehnici, instrumente și procedee interogative de culegere a informațiilor.

ANCHETĂ, formă de investigare efectuată de autoritățile legale pentru a stabili circumstanțele în care s-a produs un fapt ilegal.

ANDINĂ, CIVILIZAȚIA ~, civilizație din Epoca Bronzului în America de Sud.

ANEXĂ, material suplimentar care se adaugă la sfârșitul unei lucrări; nume generic pentru orice document atașat la un document de bază pentru a completa, dezvolta sau proba afirmațiile din respectivul document.

ANGLO-AMERICAN, cetățean al SUA cu strămoși etnici.

ANGLO-AUSTRALIENI, descendenți ai populației aborigenilor din Australia și colonizatorilor englezi.

ANGLO-CATOLICISM, curent în cadrul bisericii anglicane, apărut în sec. XVII-XVIII.

ANGLO-SAXONI, totalitate de triburi germanice din familia etnolingvistică estică sau vestică a indo-europenilor.

ANGOASĂ, stare psihică, însoțită de o teamă difuză, de origine nedeterminată.

ANIMISM, reprezentare despre existența unor obiecte și ființe spirituale și posibilitatea comunicării omului cu ele.

ANOMIE, stare a societății caracterizată prin lipsă de norme, legi sau prin existența unor norme contradictorii, care face imposibilă orientarea acțiunii umane și integrarea individului în colectivitate.

ANTAGONISM, (gr. anti – contra și agonizomai – luptă), formă de contradicție, caracterizată prin luptă acută, ireconciliabilă a unor forțe, tendințe ostile; Antagonism social.

ANTECEDENT, (lat. antecedens – precedent), în filosofie, orice fenomen care precede alt fenomen.

ANTET, informație tipărită în partea de sus a unei coli de hârtie, conținând numele, adresa, numărul de telefon și fax, e-mail etc. ale unei instituții sau ale unei persoane.

ANTETITLU, element introductiv al titlului, tipărit în partea de sus a unei pagini.

ANTICAR, negustor, cunoscător sau colecționar de cărți vechi.

ANTICIPAȚIE, prevedere a producerii sau desfășurării unui fapt sau fenomen, capacitate de orientare și de pregătire pentru o situație care nu a intervenit efectiv.

ANTICLERICALISM, opoziție față de implicarea Bisericii în viața social-politică, atitudine ostilă față de cler.

ANTICONFORMARE, propunere sau adoptare de către indivizi a unor norme, atitudini sau comportamente opuse celor promovate și împărtășite de majoritatea membrilor unui grup social.

ANTIFON, totalitate de tropare, imnuri sau cântări, foarte scurte care conțin citate din Psalmi sau din alte cărți ale Vechiului și Noului Testament.

ANTIHRIST, nume dat de creștini întruchipării forțelor răului într-un singur individ, Satanei și ereticilor, dușmanilor lui Hristos.

ANTIINTELECTUALISM, concepție care neagă valoarea cunoașterii științifice a adevărului cu ajutorul rațiunii.

ANTIM, mănăstire din București, România.

ANTIMATERIE, substanță ipotetică formată din antiparticule.

ANTIMIS, năframă pe care este înfățișată punerea lui Hristos în mormânt, element important al sfințirii bisericilor noi.

ANTINOMIE, categorie care exprimă contradicția dintre două judecăți sau teze care, aparent, se exclud reciproc, dar care, fiecare în parte, pot fi demonstrate în mod logic la fel de concludent în cadrul unui sistem conceptual.

ANTIOHIA, ȘCOALA DIN ~, centru de studii teologice și exegeză biblică, întemeiat în 270 la Antiohia, de preotul Lucian din Samosata, (235-312).

ANTIPATIE, aversiune față de cineva sau de ceva.

ANTISCIENTISM, concepție filosofică. vezi **Scientism**.

ANTITEZĂ, contrariu al unei propoziții sau teze, o judecată opusă unei alte judecăți numite teză.

ANTIUTOPIE, curent ideologic în gândirea socială care, în opoziție cu utopia, neagă posibilitatea atingerii idealurilor sociale și instaurării unei formațiuni sociale echitabile.

ANTOLOGHION, carte religioasă cuprinzând slujbele praznicelor și ale sfinților de peste an.

ANTOLOGIE, culegere de texte lirice, epice, dramatice, eseistice reprezentative pentru un autor, un gen literar, o temă, o literatură etc.

ANTRENAMENT, formarea unui curent de „scurgere” a energiei psihice sau fiziologice orientat într-o anumită direcție.

ANTROPOCENTRISM, concepție filosofică potrivit căreia omul este centrul, scopul și rațiunea Universului, iar interesele sale au un caracter prioritar.

ANTROPOGENEZĂ, ramură a antropologiei care studiază originea și evoluția speciei umane.

ANTROPOLOGIA PEDAGOGICĂ, (gr. anthropos – ființă umană, logia – studiu), știință sistemică și integră despre omul care educă și cel care este educat în calitate de subiect și obiect al educației.

ANTROPOLOGIE CULTURALĂ, ramură a antropologiei care se ocupă cu studiul culturii.

ANTROPOLOGIE FILOSOFICĂ, reunește aspectele complexe ale realității umane.

ANTROPOLOGIE POLITICĂ, studiază individul în calitate de „animal politic”, acționând în cadrul unor structuri.

ANTROPOLOGIE SOCIALĂ, orientare de factură sociologică în antropologia nonbiologică, care studiază instituțiile și relațiile sociale.

ANTROPOLOGIE, știință care studiază pe bază anatomică, fiziologică, psihologică, filosofică etc. diversele tipuri fizice ale omului și raselor umane.

ANTROPOMORFISM, atribuire de însușiri și înfățișări umane unor lucruri, fenomene și procese din natură, corpuri cerești, animale și plante, divinități.

ANTROPOSOFIE, (gr. antropos – om, sophia – înțelepciune), teorie mistică, ramură a teosofiei, bazată pe un ansamblu eclectic de idei religioase, metafizice și vechi practici mistice.

ANU, (mitologia sumero-babiloniană), zeul cerului.

ANUAK, populație din Africa de est.

ANUAR, publicație periodică anuală, cu caracter statistic, care înregistrează activitatea unei instituții, întreprinderi, țări și conține studii științifice.

ANUBIS, (mitologia egipteană), zeu protector al defuncțiilor, fiu al lui Osiris.

ANULARE RETROACTIVĂ, mecanism psihologic prin care subiectul face eforturi să-și anuleze retroactiv gândurile, cuvintele, gesturile, acțiunile.

ANXIETATE, stare afectivă manifestată prin neliniște și frica permanentă de un pericol iminent, nedefinit clar; sentiment de perpetuă insecuritate.

APARAT ADMINISTRATIV, totalitatea organelor de stat care îndeplinesc funcțiile acestuia; totalitatea angajaților acestor organe; Aparat de stat.

APARENȚĂ, categorie a cunoașterii prin care se înțelege manifestarea exterioară, perceptibilă prin simțuri a persoanelor, obiectelor sau a unor însușiri ale lor.

APAȘI, (din limba zuñi – dușman), grup de amerindieni din sud-vestul SUA.

APATIE, (gr. apatheia – lipsă de suferință), stare de indiferentism psihic și somatic, absența interesului, a motivației pentru o acțiune; Apatie socială.

APATRID, persoană care locuiește pe teritoriul unui stat fără a avea cetățenia respectivă și nici dovada apartenenței sale la un alt stat.

APĂRARE PSIHICĂ, ansamblu de operații inconștiente a căror finalitate este de a reduce, de a suprima orice modificare susceptibilă să pună în pericol integritatea și constanța individului.

APEIRON, în filosofia greacă antică, infinit.

APERCEPȚIE, proces psihic de integrare a percepțiilor în experiența anterioară a cunoașterii.

APIS, (mitologia egipteană), taur sacru, simbolul fertilității.

APOCALIPSA, ultima carte a Noului Testament, atribuită Sfântului Apostol Ioan; Revelația lui Ioan Teologul.

APODICTIC, (gr. apodeiktikos – convingător, demonstrabil), afirmație care exprimă treapta superioară de veridicitate.

APOFANTIC, (gr. apophantikos – afirmativ, categoric), care evidențiază existența unui raport printr-o afirmație sau negație cu privire la ceva.

APOFATISM, concept teologic bazat pe modalitatea de abordare a transcendenței divine prin negare.

APOHA, concepție logico-gnoseologică în filosofia budistă mahaiana.

APOLINIC, mod de gândire orientat spre ordine, măsură și armonie.

APOLITIC, care este în afara politicii, care nu se ocupă cu politica.

APOLOGETICA, ramură a teologiei.

APORIE, ansamblu de contradicții greu sau imposibil de rezolvat.

APOSTAZIE, renegare publică a unei credințe religioase.

APOSTOL, cel care transmite mesajul Evangheliei, propovăduitor.

APOTEOZĂ, trecere în rândul zeilor a unui erou, împărat.

APOTROPAIC, tip de magie care are drept scop înlăturarea spiri-
telor rele și protejarea comunității sau individului.

APRAXIE, incapacitate de a executa acțiuni voluntare.

APREHENSIUNE, (lat. apprehensio – frică nedeslușită), în filoso-
fia scolastică, prima operație a intelectului, deosebită de judecată și
raționament, prin care o idee este concepută fără a opera asupra ei
nicio aserțiune.

APROSEXIE, formă de tulburare a atenției voluntare.

APROXIMAȚIE, (lat. aproximare – a se apropia), în logică,
exprimare a unor anumite mărimi prin altele, mai simple și mai
cunoscute.

APTITUDINE, sistem operațional de însușiri prin intermediul că-
ruia individul obține performanțe în anumite activități.

AQUARELLE, revistă de divertisment din Republica Moldova,
lansată în 2003.

ARAB, (denum. Autohtonă – alarab), persoană care face parte din
populația de bază a unor țări din Orientul Apropiat și din nordul
Africii.

ARABII SAUDIȚI, popor arab, populația de bază din Regatul
Arabiei Saudite; Saudiții.

ARAMEENI, grup de populații semite nomade din Peninsula Arabia.

ARAPAHO, grup de amerindieni nomazi, din familia algonkină.

ARAUCANI, grup de amerindieni care trăiesc pe teritoriul Chile
și Argentinei.

ARAWAK, grup de amerindieni din Antilele Mari și America de Sud.

ARBORE, biserică în comuna Arbore, județul Suceava, România,
hramul Tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul, fondată în 1503,
sărbătorit la 29 august, înscrisă de UNESCO în tezaurul universal.

ARBORELE ȘTIINȚEI, reprezentare a științei, unde domeniile
științei sunt prezentate într-o formă arborescentă, fiind asimilate ra-
murilor care se adună într-un singur trunchi, filosofia.

ARBORELE VIETȚII, simbol în practica religioasă.

ARC, editură privată.

ARCA LUI NOE, conform Bibliei, corabie pe care Noe împreună cu familia sa și animalele alese s-au salvat în timpul potopului lumii.

AREAL SOCIOLOGIC, zonă de răspândire a unui fenomen sau a unui fapt de limbă.

AREOPAGITE, culegere din patru tratate: despre numele dumnezeiești, despre ierarhia cerească, despre ierarhia bisericească, teologia misterioasă.

ARES, (mitologia greacă), zeul războiului.

ARGUMENT, probă menită să demonstreze sau să respingă o teză, idee, teorie; raționament.

ARHANGHEL, conducător al îngerilor.

ARHEOLOGIE, disciplină istorică ce completează datele izvoarelor scrise prin metodele proprii și rezultatele obținute, iar în lipsa acestora este unica sursă de informații despre civilizațiile preistorice sau cele antice.

ARHETIP, în filosofia antică, tip, model ideal al lucrurilor; în psihologia analitică a lui C. G. Jung, imaginile primordiale din inconștientul colectiv.

ARHIDIACON, titlu onorific al celui care este considerat primul între diaconi în ierarhia ecleziastică a cultului creștin catolic și ortodox.

ARHIEPISCOP, rang superior în ierarhia bisericii creștine.

ARHIEPISCOPIA CHIȘINĂULUI, unitate administrativ-bisericească ortodoxă, întemeiată în 1813 de Sinodul dirigent al Rusiei pentru Basarabia și spațiul transnistrean.

ARHITECTONICĂ, (gr. architectonike – arta arhitectului), structurare expresivă a elementelor unei lucrări de artă.

ARIANISM, curent creștin din sec. IV–VI.

ARIE CURRICULARĂ, categorie de bază a curriculumului național care cuprinde mai multe discipline școlare.

ARIENI, nume dat popoarelor istorice ale Iranului și Indiei antice.

ARIERAȚIE, întârziere în dezvoltarea intelectuală și afectivă a individului.

ARISTOCRAȚIE, pătură socială privilegiată care se bucură de preeminență și privilegii, datorită situației economice și originii sau poziției sociale.

ARISTOTELISM, doctrină a adepților lui Aristotel.

ARMENI, (arm. Hay, Հայ, pl. Հայեր, Hayer), persoane originare din Armenia.

ARMONIE SOCIALĂ, tip de convețuire umană civilizată.

ARMURĂ, echipament complex purtat de luptători pentru protecția parțială sau integrală a corpului.

ARTA CICLADELOR, vezi **Artă**.

ARTA COPTĂ, vezi **Artă**.

ARTA CULINARĂ, vezi **Artă**.

ARTEFACT, imagine falsă apărută în preparatele histologice produsă artificial sau datorită unor defecte de fixare ori de colorare.

ARTEMIS, (mitologia greacă), zeiță a vânătorii.

ASASINI, organizație sectantă musulmană tainică întemeiată în Iran la sfârșitul sec. II.

ASCETISM, mod de viață, metodă morală, doctrină etică sau religioasă ce constă în înfrânarea instinctelor vieții biologice.

ASCLEPIOS, (mitologia greacă), zeu al medicinei.

ASERTIVITATE, set de atitudini și comportamente psihice.

ASERȚIUNE, (lat. assertio – afirmație), în logică, propoziție sau expresie cu sens complet care îndeplinește o funcție asertivă în interiorul unui limbaj.

AȘKENAZI, (ivrit אַשכּנזי, ashkenaze sau achkenaze), (ebraică אַשכּנזי), evrei de rit așkenazi.

ASIMILARE, proces de interacțiune și interiorizare a valorilor, normelor și modelelor de comportament. Vezi **Aculturație**.

ASIRIENI, (denumirea autohtonă – suran), popor din grupul semitic.

ASISTENT MATERNAL, persoană autorizată care desfășoară activități de îngrijire, educație, recuperare și socializare a copilului defavorizat.

ASISTENȚĂ PSIHOPEDAGOGICĂ, ansamblu de măsuri care vizează pregătirea părinților pentru misiunea de educatori, combaterea fenomenelor de inadaptare etc.

ASISTENȚĂ SOCIALĂ, activitate de ajutorare a oamenilor pentru a învinge greutățile și a le dezvolta capacități de soluționare de sine stătătoare a problemelor.

ASOCIALIZARE, vezi **Socializare**.

ASOCIAȚIA „MAX PLANCK”, societatea în sprijinul științei „Max Planck”, organizație de cercetări științifice din Germania.

ASOCIAȚIA AGENȚILOR DE PUBLICITATE DIN MOLDOVA, organizație noncomercială, constituită în 2006.

ASOCIAȚIA GERMANĂ DE CERCETĂRI ȘTIINȚIFICE, organizație autogestionară independentă din Germania, care are drept obiectiv finanțarea și coordonarea cercetărilor și programelor științifice în toate domeniile științei.

ASOCIAȚIA INTERNAȚIONALĂ PENTRU EVALUAREA RANDAMENTULUI ȘCOLAR, organizație nonguvernamentală, noncomercială, înregistrată în 1992.

ASOCIAȚIA PRESEI ELECTRONICE DIN MOLDOVA, organizație nonguvernamentală, pledează pentru dezvoltarea audiovizualului din Republica Moldova în baza practicilor democratice.

ASOCIAȚIA PRESEI INDEPENDENTE, asociație nonguvernamentală, constituită pentru a susține mijloacele de informare în masă neafiliate politic.

ASOCIAȚIA SOCIOLOGILOR ȘI DEMOGRAFILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA, asociație profesională nonguvernamentală de profil.

ASOCIAȚIA SPECIALIȘTILOR ÎN COMUNICARE ȘI RELAȚII PUBLICE DIN MOLDOVA, asociație profesională nonguvernamentală de profil.

ASOCIAȚIA UNIVERSITĂȚILOR EUROPENE, asociație ce reprezintă cca 800 de universități din 48 de țări europene.

ASOCIAȚIE, (lat. associatio – unire), libera asociere a persoanelor fizice sau juridice, în baza intereselor comune, pentru realizarea unor obiective comune; Asociație liberă.

ASOCIAȚII NEFORMALE, grupuri sociale formate din tineret, de diverse orientări publice.

ASPIRAȚIE, reprezentare subiectivă a unor stări dezirabile sau necesități ale indivizilor, grupurilor sociale; valorizare a obiectivelor fundamentale ale individului.

ASSINIBOINE, trib amerindian din America de Nord.

ASSOCIATED PRESS, companie americană, una dintre cele mai vechi și mai mari agenții de știri din lume.

ASTARTE, (mitologia feniciană), zeiță, soția lui Baal.

ASTAZIE, imposibilitate patologică de menținere în poziție verticală.

ASTENIE, slăbiciune neuropsihică, manifestată prin oboseală, epuizare etc.

ASTERISC, semn tipografic convențional, (*).

ASTICA, (sanscrită asti – el este, există), sistem filosofico-religios din India antică.

AȘANTI, (autodenumire așanti, azande), popor din grupul akan.

AȘEZAREA MERSÂNA, așezare paleolitică, descoperită în 1958 pe malul drept al râului Racovăț, în apropierea satului Brânzeni, raionul Edineț, RM.

AȘEZĂMINTE CULTURAL-EDUCATIVE, ansamblu al instituțiilor și edificiilor care oferă diverse produse și servicii culturale pentru satisfacerea nevoilor culturale comunitare.

AȘTEPTARE, Expectativă, așteptare bazată pe anumite drepturi, promisiuni, probabilități sau calcule; neintervenție în anumite chestiuni sau situații și așteptarea unui moment potrivit.

ATAC DE PANICĂ, ansamblu de manifestări sau intensificări bruște ale anxietății.

ATARAXIE, stare de liniște, calm, împăcare, de evitare a pasiunilor și de moderație în satisfacerea plăcerilor.

ATAȘAMENT, legătură afectivă dintre indivizi.

ATAȘAT DE PRESĂ, vezi **Atașat**.

ATAȘAT, persoană oficială acreditată pe lângă o organizație, un eveniment.

ATEISM, doctrină privind negarea lui Dumnezeu.

ATELIER, editură privată, fondată în 1998 la Chișinău.

ATELIERUL TIPOGRAFIC „ALBINA ROMÂNEASCĂ”, instituție tipografică, înființată în 1832 la Iași, România.

ATENA, (Athena), zeiță a înțelepciunii și a războiului.

ATENȚIE, orientare și concentrare selectivă a activității psihice.

ATHAPASCI, vezi **Amerindieni**.

ATITUDINE SOCIALĂ, evaluare, luare de poziție și intenții comportamentale ale unei persoane sau ale unui grup cu privire la diverse aspecte ale vieții sociale.

ATITUDINE, (lat. *attitudo* – poziție, postură), orientare generală, rezultată din percepția, imaginația, gândirea și combinarea elementelor afective, cognitive și apreciative, ce influențează motivarea și evaluarea comportamentului.

ATLANT, titan pedepsit de Zeus să sprijine pe umeri bolta cerească; Atlas.

ATLAS, culegere de hărți geografice, astronomice, istorice sau de imagini, sistematizate după diferite criterii, cu scopul de a obține un ansamblu coerent, reunite în unul sau mai multe volume sau structurate sub foi separate cuprinse într-o mapă.

ATOMISM, doctrină filosofică.

ATOMIZARE SOCIALĂ, transformare a relațiilor sociale.

ATRIBUIRE, autoafirmare a cuiva drept cauza unui fenomen.

ATSINA, (Gros Ventres), trib amerindian.

ATTIKAMEKW, trib amerindian.

AUDIT SOCIAL, vezi **Audit**.

AURĂ, disc luminos care, în pictura bisericească și artele plastice, înconjoară capul lui Dumnezeu, al Fecioarei Maria și al sfinților.

AUSTRALIENI, populația din Australia.

AUSTRIECI, popor de origine germană care locuiește pe teritoriul Austriei actuale.

AUTARHIE, (gr. *autarkeia* – autosuficiență), formă politică de organizare a societății.

AUTISM, tulburare neurobiologică; Autism social, autism colectiv.

AUTOANALIZĂ, analiză de sine a unei persoane.

AUTOBIOGRAFIE, istoria vieții unei persoane, scrisă de ea însăși și prezentată de la persoana întâi.

AUTOCEFALIE, independența unei biserici locale, cu subordona-re patriarhiei ecumenice.

AUTODAFE, declarare și executarea în public a sentințelor in-chiziției.

AUTODETERMINARE, principiu de drept internațional care consfințește dreptul popoarelor de a dispune de alegere liberă referitor la propria suveranitate.

AUTODEZVĂLUIRE, proces prin care actorul social transmite celorlalți informații intime despre sine.

AUTOEVALUARE, act psihopedagogic de examinare critică a pregătirii și a conduitei proprii.

AUTOGRAF, manuscris al unei lucrări scrise de autorul însuși, original al unei lucrări; semnătură a autorului, eventual precedată de o dedicație pentru destinatari.

AUTOHTON, locuitor de pe un teritoriu în care au trăit și înaintașii săi până la instalarea acolo a altor populații și de alt neam; băștinaș.

AUTOINSTRUIRE, instruire de sine stătător, în afara a careva instituții de învățământ, fără ajutor din exterior; Autoeducație.

AUTOMATISM, activitate care scapă controlului voluntar și se realizează independent de acesta.

AUTOR, persoană fizică ce a creat o operă literară, artistică, științifică etc.; persoană care produce ceva.

AUTOREFERAT, lucrare rezumativă, prin care se comunică obiectivul, conținutul, originalitatea tezei într-un domeniu de cercetare.

AUTORITATE, entitate socială cu funcție de reglator al relațiilor dintre actorii sociali; structură investită cu dreptul de a realiza activități de administrație a treburilor publice în interesul colectivității umane.

AVANGARDĂ, element de dispozitiv pe timpul executării marșului, destinat să asigure siguranța forțelor principale.

AVANTITLU, vezi **Antetitlu**.

AVARI, (denumire autohtonă – maarural), populație nomadă de origine turanică.

AVATĂR, (sanskrită avatāra – coborâre) în hinduism, coborâre a zeului din lumea spirituală în sferile inferioare ale existenței; încarnare pe pământ.

AVE MARIA, rugăciune cântată.

AVENTURĂ, întreprindere în cursul căreia apar întâmplări imprevizibile, surprinzătoare.

AVESTA, cartea sacră a vechilor perși.

AVIDYĂ, (sanskrit avidyā, lipsă de cunoștințe), noțiune de bază în filosofia indiană antică.

AVOCATUL POPORULUI, revistă lunară, științifico-practică și informativă de drept, instituită în 1996.

AVRAAM, patriarh biblic; Abraham.

AXIOLOGIE, teorie a valorilor și disciplină filosofică ce studiază valorile din viața socială, corelația, dinamica lor.

AXIOMATIZARE, procedeu de reconstrucție a teoriilor științifice, ce constă în edificarea acestora pe baza unui sistem axiomatic.

AXIOMĂ, în logica actuală, propoziție indemonstrabilă, ce constituie punctul de plecare al unei teorii deductive.

AXION, imn de slavă intonat în Biserica Ortodoxă.

AYATOLAH, șef al religiei musulmane šiite.

AYMARA, grup de triburi de amerindieni din America de Sud.

AZIL PENTRU COPII, instituții de binefacere pentru asistența și educația copiilor orfani, părăsiți, cât și a celor fără de adăpost.

AZIMĂ, în mozaism, sărbătoare și turte nedospite.

AZTECI, grup de populații precolumbiene mezoamericane.
Vezi **Amerindieni**.

B

BAAL, divinitate în mitologia semită a naturii fecunde, cu alte numeroase atribute.

BABEL, TURNUL ~, în Vechiul Testament, construcție gigantică pentru a ajunge la cer.

BABISM, sectă musulmană întemeiată de Ali Muhamed (1820-1850).

BACALAUREAT, primul grad științific în majoritatea țărilor cu sistem al învățământului superior cu mai multe trepte.

BACANALE, sărbătoare la romani în cinstea zeului Bachus.

BACHUS, în mitologia romană, zeul vinului, al viței-de-vie și al beției orgiastice.

BADEN, ȘCOALA DE LA ~, școală din cadrul neokantianismului.

BAHTIARI, (Baktiyari), populație nomadă de păstori, majoritatea musulmani.

BALAUUR, animal fabulos.

BALKARI, (autodenumire taulula), popor caucazian.

BALSAM, substanță rășinoasă, mirositoare, care se scurge din anumiți arbori sau din alte substanțe vegetale, îngroșându-se în contact cu aerul și care este folosită ca preparat curativ și aromatic.

BANCHET, dialog al filosofului grec Platon.

BANTU, grup de popoare în Africa tropicală.

BAPTISM, curent protestant apărut la începutul sec. XVII-lea.

BAPTISTERIU, încăpere unde se săvârșește botezul.

BARAJ IDEATIV, sistare bruscă a fluxului ideatic, după care cursul gândirii se reia.

BARBARI, (lat. barbarus, preluat din gr. βάρβαρος barbaros – străin), nume dat în antichitate, de greci și romani, oricărui popor străin

care locuia în afara spațiului elen sau roman, și care nu vorbea limba greacă sau latină.

BARBARISM, cuvânt sau expresie pătrunsă dintr-o limbă străină și considerată incorectă sau inacceptabilă pentru limba care a împrumutat-o.

BAREM, element de evaluare al unei scări de măsuri organizată pe centile (decile), privind trăsături variabile fizice, psihice, pedagogice.

BARIERĂ, stare, punct ce marchează limitele posibilităților fizice; Barieră socială, barieră culturală, barieră comunicațională.

BAROCO, semn distinctiv, condiționat pentru desemnarea unuia dintre modurile celei de a doua figuri a silogismului categoric simplu.

BASA-PRESS, prima agenție independentă de știri din Republica Moldova.

BASARABIA ECONOMICĂ, revistă, (din 1919).

BASARABIA SOVIETICĂ, („Басарабия советикэ”), gazetă, (1940).

BASARABIA, revistă lunară, din 1992 înlocuiește revista „Nistru”.

BASCI, (denumirea autohtonă – euscaldunac), poporul Țărilor Bascе la nordul Spaniei și sud-vestul Franței.

BASHLIK, (din turcă bash – cap), capotă ascuțită pentru bărbați, glugă cu lame lungi legate în jurul gâtului pe vreme rea.

BASOTHO, popor în Africa de Sud.

BASTARNI, trib de origine iliro-tracă, care trăia pe Dunăre, menționați în izvoarele grecești din sec. al II-lea î.Hr.

BASUTO, (Soto, suto), popor din grupul bantu de sud, populația de bază din Lesotho.

BAȘKIRI, grup etnic de origine turcică.

BAȘTINA-RADOG, companie poligrafică în Republica Moldova.

BAVARDA, hiperactivitate verbală, lipsită de consistență.

BAZILICĂ, edificiu public în formă dreptunghiulară cu trei sau cinci nave despărțite prin șiruri de coloane; în perioada creștinismului timpuriu, biserică construită după planul bazilicilor romane, apoi biserică sau catedrală mare.

BĂLINEȘTI, BISERICA DE LA ~, fondată în 1493, sărbătorită la 6 decembrie.

BBC, (abreviere din British Broadcasting Corporation), corporație britanică de radiodifuziune, înființată în 1927.

BEATIFICARE, actul de așezare a unei persoane în rândul sfinților în catolicism.

BEATITUDINE, stare ideală de înțelepciune la Aristotel, stoici și Spinoza. .

BEDUINI, (din arabă beduini – locuitor al stepelor), populație nomadă în țările arabe din Asia, Egipt (Mashrik) și nord-vestul Africii (Magrib).

BEHAIZM, curent musulman apărut în sec. al XIX-lea în Iran.

BEHAVIORISM, curent mecanicist și agnostic al psihologiei; teorii asupra naturii limbajului, cunoașterii și culturii.

BEIJING UNIVERSITY, universitatea din Beijing, China.

BEL, în mitologia feniciană, zeu al Soarelui și al cerului.

BELFEGOR, în Biblie, zeu moabit din Palestina.

BELLONA, (Duellona), în mitologia romană, zeiță a războiului.

BELUDJI, popor indian.

BELZEBUT, (Baalzebub), divinitate cananiană și zeu protector al cetății filistene Ekron.

BENDIS, în mitologia tracă, zeiță a Lunii.

BENEDICTINI, ordin călugăresc catolic întemeiat în Italia de către Benedict Nursia, (480-543).

BEOTIA, (Boetia), provincie a Greciei antice.

BERBERII, grupul popoarelor aborigene din Nordul Africii.

BERKELEY-CALIFORNIA, universitate din SUA.

BERLADNICI, locuitori ai formațiunii politice din sec. al XII-lea, cu centrul la Bârlad.

BERNARDINI, ordin călugăresc catolic apărut în sec. al XI-lea.

BES, în mitologia egipteană, zeu familial; în mitologia antică slavă zeitate luminoasă solară.

BESSARABEȚ, БЕССАРАБЕЦ, gazetă monarhistă. A apărut la Chișinău în 1897-1906.

BESSARABIA, („Бессарабия”), gazetă editată în septembrie-decembrie 1879 la Iași de un grup de revoluționari ruși și români.

BESSARABSKAIA JIZNI, („Бессарабская Жизнь”), ziar, (1904-1918).

BESSARABSKAIA POČITA, („Бессарабская Почта”), cotidian de informații, apărut la Chișinău între 1922-1938.

BESSARABSKAIA PRAVDA, („Бессарабская Правда”), cotidian, organ al Comitetului provizoriu basarabean al PC(b)R și al secției politice a diviziei basarabene de infanterie. A apărut la Odesa între 27 mai și 13 iulie 1919; ziar, (1940).

BESSARABSKIE GUBERNSKIE VEDOMOSTI, („Бессарабские Губернские Ведомости”), gazetă, organ oficial al administrației ținutului, apoi al guberniei Basarabia, apărută la Chișinău între 1854-1917, (în 1854-1873 a apărut sub denumirea de „Бессарабские областные ведомости”).

BESSARABSKIE OBLASTNÎE VEDOMOSTI, („Бессарабские Областные Ведомости”), ziar, (1854-1917).

BESSARABSKII BOL’ȘEVİK, („Бессарабский Большевик”), publicație ilegală lunară a Comitetului regional basarabean al PCR, destinată țăranilor. A apărut la Chișinău în februarie-decembrie 1921.

BESSARABSKII IUJNÂI KRAI, („Бессарабский Южный Край”), cotidian social-politic și literar. A apărut la Bender între

1914-1917, în locul gazetei „Южный край”, (13 ianuarie 1913 - 29 ianuarie 1914).

BESSARABSKII KOMUNIST, („Бессарабский Коммунист”), gazetă ilegală, organ al Comitetului regional basarabeian al PCR; a apărut la Chișinău din martie 1920 până în decembrie 1921.

BESSARABSKII TELEGRAF, („Бессарабский Телеграф”), gazetă social-politică, literară și economică. A apărut la Bender în 1912-1915.

BESSARABSKII VESTNIK, („Бессарабский Вестник”), gazetă liberală social-politică și literară, (1889-1898), prima publicație periodică particulară din Basarabia.

BESSARABSKOE OBOZRENIE, („Бессарабское Обозрение”), săptămânal, (1909-1914).

BESSARABSKOE SIL'SKOE HOZEAISTVO, („Бессарабское Сельское Хозяйство”), revistă științifică-practică bilunară editată între anii 1908-1917 de secția agricolă a Societății naturaliștilor din Basarabia.

BESSARABSKOE SLOVO, („Бессарабское Слово”), cotidian de informații, apărut la Chișinău între 1922-1938.

BESSI, populație de origine tracică.

BEST-SELLER, lucrare sau autor care înregistrează un record de vânzări.

BEȘMET, îmbrăcăminte pentru bărbați și femei în formă de caftan matlasat cu guler, purtată de popoarele turce, mongole și caucaziene.

BETLEEM, locul unde conform Bibliei s-a născut Isus Hristos.

BHAGAVAD-GĪTĀ, poem filosofic din „Mahabharata”.

BHAKTI, termen în literatura filosofică religioasă sanscrită, desemnând ideea de devotament total față de divinitate ca mijloc de mântuire și de eliberare din lanțul reîncarnărilor.

BIBLIA DE LA BLAJ, (1795), a doua traducere integrală a Bibliei în limba română.

BIBLIA DE LA BUCUREȘTI, (1688), prima traducere integrală a Bibliei în limba română.

BIBLIE, (Sfânta Scriptură), carte sacră a mozaismului și a creștinismului, cuprinzând Vechiul Testament și Noul Testament, ultimul recunoscut doar de creștini.

BIBLIOFILIE, dragoste de cărți, manifestată prin colecționarea de publicații valoroase ca aspect și conținut, de prime ediții, de lucrări tipărite în tiraj redus ș. a.; ramură a bibliologiei, care se ocupă cu studierea cărților sub aspectul rarității și valorii lor artistice.

BIBLIOGRAFIE, la început scriere de cărți, mai târziu scriere despre cărți. În înțelesul actual al cuvântului, ramură a bibliologiei, care se ocupă cu sistematizarea, studierea, descrierea, aprecierea și răspândirea tipăriturilor în scopul de a asigura folosirea lor cât mai largă și eficiență de către cititori.

BIBLIOLOGIE, știință care studiază cartea ca produs al vieții social-culturale.

BIBLIOPOLIS, revistă de specialitate.

BIBLIOTECA ACADEMIEI DE ȘTIINȚE A RUSIEI, cea mai veche bibliotecă științifică din Rusia, cu statut de institut de cercetări științifice, cu sediul la Sankt-Petersburg.

BIBLIOTECA AȘM, (Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan”), instituție de profil în anii 1963-2022 la Chișinău.

BIBLIOTECA BRITANICĂ, biblioteca națională a Marii Britanii, cu sediul la Londra, centru național de bibliografie și bibliotecologie.

BIBLIOTECA CONGRESULUI SUA, una din cele mai mari biblioteci din lume, cu sediul în orașul Washington.

BIBLIOTECA DE LITERATURĂ STRĂINĂ „M.I. RUDOMINO”, bibliotecă de stat din Rusia, cu sediul la Moscova.

BIBLIOTECA DIN ALEXANDRIA, cea mai mare instituție de profil din antichitate, înființată în sec. al III-lea î.Hr. în Alexandria,

Egipt, cu cca 700 000 volume și papirusuri scrise de autori antici din Grecia și Orient.

BIBLIOTECA DIN PERGAM, una din cele mai mari biblioteci din lumea antică.

BIBLIOTECA NAȚIONALĂ A FRANȚEI, una din cele mai vechi și mai mari biblioteci din lume, centrul de bibliografie națională, cu sediul la Paris.

BIBLIOTECA NAȚIONALĂ A RUSIEI, cea mai veche, general accesibilă, și prima bibliotecă națională din Rusia, una din cele mai mari biblioteci din lume și a doua, după mărimea fondului de carte, din Federația Rusă.

BIBLIOTECA NAȚIONALĂ, bibliotecă centrală cu profil universal, centru metodic și științific de biblioteconomie din Republica Moldova.

BIBLIOTECA PEDAGOGICĂ „C.D. UȘINSCHI”, cel mai mare fond de literatură pedagogică, psihologică și didactică din Federația Rusă, cu sediul la Moscova.

BIBLIOTECA PENTRU NEVĂZĂTORI, biblioteca de stat din Rusia cu sediul la Moscova, cea mai mare bibliotecă specializată cu profil universal.

BIBLIOTECA PENTRU ȘTIINȚELE NATURALE, biblioteca Academiei de Științe a Rusiei, cu sediul la Moscova.

BIBLIOTECA REPUBLICANĂ DE MEDICINĂ, înființată la Chișinău în 1945.

BIBLIOTECA REPUBLICANĂ/NAȚIONALĂ PENTRU COPII „ION CREANGĂ”, înființată la Chișinău în 1944.

BIBLIOTECA SINODALĂ A PATRIARHATULUI MOSCOVEI ALEXII II, bibliotecă general accesibilă din Rusia.

BIBLIOTECA ȘTIINȚIFICĂ A UNIVERSITĂȚII DE STAT DIN MOSCOVA „M. LOMONOSOV”, una din cele mai vechi biblioteci științifice, bibliotecă mare a unei instituții de învățământ superior.

BIBLIOTECA TEHNICO-ȘTIINȚIFICĂ, bibliotecă publică de stat din Rusia.

BIBLIOTECA UNIVERSITĂȚII DE STAT DIN MOLDOVA, bibliotecă creată în 1945.

BIBLIOTECA VATICANULUI, una din cele mai vechi și valoroase biblioteci din lume.

BIBLIOTECĂ ȘCOLARĂ, bibliotecă ce ține de o instituție de învățământ a cărei funcție este deservirea elevilor și profesorilor din instituția respectivă.

BIBLIOTECĂ, colecție publică sau particulară de cărți, publicații periodice, manuscrise etc. clasificate și aranjate într-o anumită ordine pentru a facilita utilizarea lor de către cititori; instituție care adăpostește o asemenea colecție, punând-o la dispoziția cititorilor; colecție de publicații cu o anumită tematică, scoasă de o editură în volume identice ca format și ca aspect.

BIBLIOTECOLOGIE, disciplină științifică care studiază biblioteca ca sistem social, precum și structura, funcțiile și activitatea acesteea.

BIBLIOTECONOMIE, ramură a bibliologiei, care studiază problemele privind organizarea, conducerea și conținutul activității bibliotecilor.

BIELGARSKI GLAS, („Български Глас”), publicație cu periodicitate neregulată din Taraclia, din 1995.

BIFURCARE, împărțire în două; Bifurcarea învățământului.

BIG BANG, concept teoretic ce stă la baza modelului cosmologic standard privind formarea și expansiunea Universului.

BIGOTIZM, pietate aparentă, religiozitate fățarnică.

BIHEVIORISM, curent în psihologia americană contemporană, ramură a psihologiei, care se ocupă de cercetarea reacțiilor corporale ale organismului uman la schimbările mediului.

BILINGVISM, cunoaștere și utilizare curentă a două sau mai multe limbi ca mijloc de comunicare.

BINARITATE, însușirea de a se diviza în două unități sau elemente.

BINECUVÂNTARE, ritual creștin în timpul căruia asupra unui obiect sau persoane este chemat harul divin; blagoslovire.

BINEFACERE, în filosofia morală, activitate efectivă de ajutor și bunăvoință.

BIOCENTRISM, concepție care abordează de pe o poziție fiziologică motivația unui comportament psihic.

BIOETICĂ, domeniu de cercetări, dispute publice și soluții politice, legate de înțelegerea, discuția și rezolvarea problemelor generate de noile realizări ale științelor medicale și biologice, precum și de practica ocrotirii sănătății.

BIOFEEDBACK, termen de referință în psihologie privind răspunsul la reacții psihologice.

BIOGRAFIE, descriere a vieții; viața unei persoane, cercetată și descrisă în literatura științifică, artistică și cea de referință; Biografie socială.

BIOLOGISM, doctrină care consideră fenomenele fizice, psihice și sociale drept manifestări biologice.

BIOSOCIOLOGIE, concepție care explică viața socială și politică în principal prin factori biologici, rasiali.

BIRMANI, populația Birmaniei, astăzi Uniunea Myanmar.

BIROCRAȚIE, aparat administrativ, alcătuit din funcționari cu pregătire profesională specială ce activează în cadrul anumitor competențe în conformitate cu procedurile formale; Birocratizare, birocrat.

BIROUL INTERNAȚIONAL DE EDUCAȚIE, organizație internațională pentru problemele învățământului și educației.

BISERICA ADVENTIȘTILOR DE ZIUA A ȘAPTEA, biserica adventiștilor de ziua a șaptea „Mișcarea de reformațiune”; uniune de conferințe.

BISERICA ALEXANDRINĂ, una dintre cele mai vechi biserici ortodoxe autocefale.

BISERICA ANGLICANĂ, biserica de stat din Anglia, una dintre bisericile protestante, (din sec. al XVI-lea). v. Protestantism.

BISERICA ARMEANO-GREGORIANĂ, una din cele mai vechi biserici creștine. În Armenia creștinismul a apărut în sec. al II-lea, iar răspândirea lui a avut loc la începutul sec. al IV-lea.

BISERICĂ DE STAT, biserica care se supune statului.

BISERICA EVANGHELICĂ DE CONFESIUNE AUGUSTANĂ, uniune confesională reformatoare.

BISERICA GRECO-CATOLICĂ, uniune confesională reformatoare.

BISERICA NEAGRĂ, biserică în Brașov, România.

BISERICA NOUAPOSTOLICĂ, uniune confesională reformatoare.

BISERICA ORTODOXĂ GEORGIANĂ, una din cele mai vechi ramificații ale bisericii ortodoxe. A luat ființă în sec. al IV-lea.

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ, biserică autocefală a României, ortodoxă și răsăriteană.

BISERICA ORTODOXĂ RUSĂ DE RIT VECHI, biserică ortodoxă de rit vechi, ai cărei credincioși mai sunt numiți și lipoveni, în special în România; Biserica lipovenească.

BISERICA ORTODOXĂ RUSĂ, biserică ortodoxă autocefală înființată în sec. al XVI-lea.

BISERICA PATRIARHIEI, biserică în București.

BISERICA ROMANO-CATOLICĂ, uniune confesională reformatoare.

BISERICA ULTIMULUI TESTAMENT, uniune confesională reformatoare.

BISERICĂ APOSTOLICĂ, biserică creștină în perioada de până la episcop, până la mijlocul sec. al II-lea.

BISERICĂ, instituție a clerului și credincioșilor unui anumit cult religios; clădire, (templu, locaș de cult) în care se oficiază slujbele religioase la creștini; Biserica biblică, biserica de mir, biserică parohială.

BISERICI EVANGHELISTE, biserici sau reuniuni luterane ale bisericilor luterane.

BISERICI PREZBITERIENE, biserici calviniste, congregaționaliste apărute în sec. al XVI-lea în Scoția și Anglia.

BISERICI REFORMATE, biserici calviniste de proveniență continental-europeană.

BISEXUALITATE, existența simultană la același individ a organelor de reproducere ale ambelor sexe.

BIUNIVOCITATE, însușirea de a fi biunivoc.

BIVALENȚĂ, însușire a elementelor de a fi bivalente.

BIZANTIN, STILUL ~, stil în arhitectură și pictură, cristalizat în perioada de înflorire a culturii bizantine, (sec. al VI-lea).

BIZANȚ, (Imperiul Bizantin, Imperiul Roman (de Răsărit)), stat format în urma împărțirii Imperiului Roman în 395; a existat până în 1453.

BIZANȚ, oraș, colonie întemeiată de greci originari din Megara prin 660 î. Hr. pe litoralul european al Bosforului.

BLAGOVEST, dangăt de clopot prin care biserica cheamă pe credincioși la serviciul divin.

BLAMARE, dezaprobarea față de o atitudine, un act, gest etc.

BLASFEMIE, defăimarea numelor sfinților.

BLAZARE, pierdere a intensității simțurilor, emoțiilor.

BLESTEM, invocare a urgiei divinității împotriva cuiva; nenorocire a cuiva pusă pe seama furiei divine.

BLOC ELECTORAL, alianță, uniune între partide etc., pentru realizarea unor scopuri comune.

BLOCADĂ, sistem de măsuri diplomatice, militare, economice prin care se urmărește izolarea unui stat.

BOBOTEAZA, sărbătoare domnească creștină.

BOCANCEA, **SCHITUL** ~, hramul Sfinților Apostoli Petru și Pavel, fondată în 1870 de maici, sărbătorit la 29 iunie stil nou, 12 iulie stil vechi.

BODHISATTVA, ființă care, potrivit budismului, atingând starea de perfecțiune, este scutită de a se reîncarna.

BOEMĂ, mediu în care trăiesc boemii; lume a boemilor.

BOGĂȚIE, stare a individului, a grupului social, a țării, caracterizată prin nivelul înalt de venituri curente și de resurse disponibile.

BOGDANA, hramul Sfântului Nicolae, fondată în 1360, sărbătorit la 6 decembrie.

BOGOMILI, sectă creștină apărută la începutul sec. al X-lea în Bulgaria; Bogomilism.

BOIAN, cultură materială neolitică, (mileniul IV î.Hr.), răspândită în Bulgaria, România și Republica Moldova.

BOICOT, sistare totală sau parțială a relațiilor cu o persoană, cu o organizație sau cu un stat în semn de protest față de anumite acțiuni ale sale.

BOIERIE, rang, titlu de boier, funcție în statul medieval deținută de un boier.

BOY-SCOUT, mișcare de voluntariat internațională; Cercetași, Scouting.

BOLA, (Bolas, Boleadoras), armă primitivă de vânătoare de aruncat, alcătuită din una sau câteva pietre și o curea lungă.

BOLIVIENII, popor, populația de bază a Boliviei.

BOLOHOVENI, denumire atribuită de cronicarii ruși din sec. XII-XIII, populației care trăia între cnezatele Kievean și Halici-Volînia.

BOȘIMANI, (engl. bushmen, din olandeză bosjemans – om de pădure), populația băștinașă negridă din sudul Africii; San.

BOTEZ, ritual creștin de primire a cuiva printre credincioșii bisericii, însoțit de atribuirea unui prenume; petrecere care are loc cu acest prilej.

BOVARISM, stare clinică caracterizată prin incapacitatea individului de a face o delimitare clară între realitate și fantezie.

BOZO, unul din popoarele Mali.

BRADIPSIHIE, ritm lent de desfășurare a proceselor psihice.

BRAGI, în mitologia scandinavă, zeu al înțelepciunii, al cântecului și al poeziei.

BRAHMA, în hinduism, zeitate principală, considerată drept principiul creator al lumii; zeitate principală a panteonului brahman.

BRAHMANA, descrieri de ritualuri, alcătuite de preoții vedici.

BRAHMANAS, colecție de scrieri sacre indiene.

BRAHMANISM, religia vechilor indieni.

BRAINSTORMING, tehnică de stimulare a gândirii în grup.

BRESLE DE CALICI, uniuni de orbi, ciunți, ologi în orașele din Moldova feudală. Erau organizate după modelul breslelor.

BRETONII, popor în nord-vestul Franței, populația autohtonă din peninsula Bretagne.

BREVIAR, mică culegere de rugăciuni în biserica catolică.

BRICIUL LUI OCKHAM, principiul parcimoniei, folosit pentru a justifica anumite afirmații științifice.

BRITOLAGI, trib celtic, care împreună cu alte triburi celtice, a pătruns la începutul sec. al III-lea î. Hr. pe teritoriile dintre Dunăre, Carpați și Nistru.

BROCKHAUS ȘI EFRON, denumirea populară a dicționarului enciclopedic rus „Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона”, editat la Sankt-Petersburg în 1890-1907, de casa de editură germană Brockhaus și casa de editură rusă Efron.

BROCKHAUS, casă de editură germană, înființată în 1805 la Amsterdam de către Friedrich Brockhaus.

BRUNEI, popor, populația de bază a statului Brunei.

BUCOVINA, regiune istorică, situată în prezent pe teritoriul Ucrainei și României.

BUCURIE, exaltare sufletească intensă, provocată de emoții puternice.

BUDISM, una dintre cele trei religii mondiale apărută în India la mijlocul sec. I î. Hr. și atribuită lui Budha, care consideră viața un izvor de suferințe și de iluzii, propăvăduind renunțarea la orice plăceri.

BUGINESE, popor austronezian din Indonezia.

BULA PAPALĂ, act oficial emis de papă.

BULARIU, culegere de bule papale.

BULETIN, scurt comunicat, raport, anunț, publicație oficială, care cuprinde date ori comentarii cu privire la evenimentele zilei; publicație periodică, editată de o instituție științifică; Buletin meteorologic, anunț care cuprinde date cu privire la fenomenele meteorologice; Buletin de vot, foaie de hârtie, pe care se scriu ori se tipăresc numele candidaților la alegeri și care se înmânează alegătorilor, pentru ca aceștia să-și manifeste voința; Buletin bibliografic, publicație care cuprinde lista unor lucrări recent apărute, însoțită, eventual, de prezentări scurte.

BULETINUL OFICIAL AL CAMEREI ÎNREGISTRĂRII DE STAT, publicație lunară de profil din RM, 1993.

BULETINUL OFICIAL DE PROPRIETATE INDUSTRIALĂ, (The Official Bulletin Of Industrial Property), publicație lunară de profil, 1993.

BULGARIA DE PE VOLGA ȘI KAMA, prima formație statală de pe cursul mijlociu al fluviilor Volga și Kama. A jucat un rol considerabil în istoria medievală a Europei de Răsărit.

BULGARII, populația statului Bulgaria; popor slav, care constituie majoritatea Bulgariei.

BULIMIE NERVOASĂ, stare patologică manifestată prin senzație de foame exagerată.

BUNAVESTIRE, mesajul îngerului Gavriil către Fecioara Maria că va fi maica lui Isus; sărbătoare domnească creștină.

BUNURI MATERIALE, ceea ce este util sau necesar societății sau individului pentru a-i asigura existența, bunăstarea; Bunuri spirituale.

BURGHERS DIN SRI LANKA, popor, descendenții căsătoriilor dintre europeni și aborigenii din Sri Lanka.

BURGHEZIE, categorie socială.

BURI, popor din Africa.

BURSĂ, alocație bănească acordată elevilor, studenților pentru întreținere; Bursă de studii.

BURUNDEZI, popor din grupul bantu, populația de bază din Republica Burundi.

BUSINESS-INFO, publicație săptămânală de profil, 1995.

BUSSINES-INSTRUIRE, formare profesională și instruire a persoanelor antrenate în funcții de conducere în organizațiile ce activează în condiții de relații de piață, și care au drept obiectiv principal obținere de profit.

C

CABALĂ, transmiterea orală a poruncilor religioase la iudei.

CABINET DE ASISTENȚĂ PSIHOPEDAGOGICĂ, cabinet destinat unor studii și consultații de specialitate.

CABINET LOGOPEDIC, cabinetul în care se studiază, tratează și corectează defectele de pronunțare și de emisie vocală ale elevilor.

CADARIȚI, sectă musulmană.

CADELNIȚĂ, vas de metal rotund cu capac mobil pe trei-patru lăntișoare, unite în partea de sus, în care se pun cărbune și care emană tămâie.

CADIU, judecător al musulmanilor.

CAIAFA, în Noul Testament, mare preot iudeu.

CAIN, în Vechiul Testament, fiul cel mai mare al lui Adam și al Evei.

CALAM, religie musulmană.

KALYM, preț plătit pentru mireasă rudelor ei după un obicei musulman.

CALCUL LOGIC, șir de operații prin care anumite expresii logice sunt derivate din alte expresii logice.

CALCUL MINTAL, operație intelectuală, o primă treaptă a abstractizării.

CALENDAR, scrieri ori publicații menite să indice, în special, datele anului.

CALENDE, denumirea primei zile a fiecărei luni în calendarul vechi roman.

CALFĂ, în breslele medievale, meșteșugar, care, după ce-și făcea ucenicia, era obligat să mai lucreze un timp în atelierul patronului său.

CALIF, în Evul Mediu, titlu purtat de monarhii din unele țări musulmane; titlul căpeteniei duhovnicești într-o serie de țări musulmane.

CALIFAT, sistem al teocrației feudale musulmane în care puterea supremă o deținea un calif.

CALIFATUL DIN BAGDAD, stat feudal teocratic, (750-1258) cârmuit de califii din dinastia Abbasid.

CALIFATUL DIN DAMASC, monarhie ereditară și absolutistă, condusă de dinastia Omeiad ce a domnit între anii 661 și 749/750.

CALIFORNIA INSTITUTE OF TECHNOLOGY, instituție de învățământ superior din SUA.

CALITATE, determinare nemijlocită și nemăsurabilă a naturii sau a felului de a fi al unui obiect, care face ca acesta să fie ceea ce este, iar, dacă dispăre, să înceteze de a fi ceea ce este.

CALITATEA VIETII, categorie sociologică, desemnând totalitatea posibilităților oferite individului de către societate în vederea organizării existenței sale după cerințele și dorințele proprii; Calitatea informației statistice, calitatea legislației, calitatea mediului, calitatea documentelor.

CALIXTINI, reprezentanți ai aripii moderate din mișcarea husită în Cehia. (sec. al XV-lea).

CALLAO, cultură arheologică din epoca bronzului în cursul superior al fluviului Huanhe.

CALLATIS, în Grecia antică și Imperiul bizantin, oraș pe malul Mării Negre; azi Mangalia, România.

CALVAR, lungă și grea suferință.

CALVINISM, curent religios, variantă a protentantismului, întemeiat de J. Calvin în Elveția.

CAMERA NAȚIONALĂ A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA, instituție care se ocupă cu înregistrarea, evidența și catalogarea centralizată a literaturii apărute în republică.

CAMPANIE, complex de operațiuni planificate în vederea realizării, într-o perioadă, a unor scopuri politice, sociale etc.; Campanie

relații publice, campanie de presă, campanie electorală, campanie PR politic.

CAMPANILĂ, clopotniță-turn construită în apropierea bisericii sau chiar pe corpul ei. Este caracteristică arhitecturii italiene.

CAMPUS UNIVERSITAR, complex universitar cuprinzând construcții și dotări pentru învățământ, cercetare, locuit, agrement etc.

CANA, târg în Galileea, unde conform Bibliei, Isus Hristos a făcut prima sa minune, transformând apa în vin.

CANAAN, (Kanaan), denumire dată spațiului siriano-palestinian din Asia Mică; Canaaniți.

CANDELABRU, lustră atârnată în mijlocul bisericii sau un sfeșnic mare cu mai mult de 12 lumânări.

CANDELĂ, făclie așezată sau atârnată sub icoană.

CANIBALISM, antropofagie.

CANOANE, cântări bisericești de laudă.

CANON, ansamblu al cărților recunoscute ca fiind inspirate de Dumnezeu și acceptate de o comunitate religioasă.

CANONIZARE, includere în rândul sfinților.

CANTHARE, (greacă: κάλυθρον), vas grecesc antic pentru băut sub formă de cană cu două mânere verticale.

CANTITATE, criteriu de clasificare a judecăților de predicție după sfera subiectului.

CAPACITATE, posibilitate de a realiza ceva într-un domeniu de activitate; Capacitate de învățare, capacitate creativă.

CAPELA SIXTINĂ, capelă papală oficială, Vatican.

CAPELAN, în biserica catolică, preot la capelă.

CAPELĂ, biserică mică la catolici și anglicani; paraclis.

CAPIȘTE, construcție rituală la slavii de est și cei din regiunile Baltice înainte de adoptarea creștinismului; clădire decorativă în forma de templu antic.

CAPITOLIU, una dintre cele șapte coline, pe care a fost situată Roma antică; citadelă și centru religios al Romei antice; denumirea clădirii congresului SUA la Washington.

CAPITUL, colegiu de preoți pe lângă episcop sau sfatul catedral.

CARACTER FORMATIV AL PROCESULUI DE ÎNVĂȚĂ-MÂNT, concept contemporan de instruire și educație.

CARACTER, ansamblul însușirilor fundamentale psihice-morale ale unei persoane; Caracter național.

CARACTEROLOGIE INFANTILĂ, disciplină care se ocupă cu studiul psihologic al caracterului.

CARAIMI, sectă iudaică apărută în sec. al VIII-lea.

CARANOVO, movilă în Bulgaria de sud, unde au fost descoperite vestigii ale unor așezări vechi.

CARBONARI, membri ai organizației revoluționare secrete „Carbonaria”, care a activat în Italia, în prima jumătate a sec. al XIX-lea în Franța.

CARDINAL, cel mai înalt demnitar după papă în ierarhia bisericească catolică.

CARIERISM, tendință de a se ridica cu orice preț pe scara socială din vanitate sau lăcomie de câștig; Carieră, carieră socială.

CARMAȚI, sectă musulmană, apărută în sec. al IX-lea în Mesopotamia de sud.

CARPI, trib dacic menționat de Ptolemeu. Au locuit pe teritoriile cuprins între gurile Dunării și Niprului, în special, în bazinul Prutului și al Nistrului.

CARPOCRATIENI, sectă gnostică din sec. al II-lea.

CARTA EUROPEANĂ PRIVIND ALCOOLUL, document internațional de bază ce conține lista de principii etice, pentru a elabora și promova o politică statală în domeniul alcoolului.

CARTE DE RUGĂCIUNI, carte bisericească care conține anumite texte de rugăciuni.

CARTE, scriere tipărită, legată sau broșată în volum; bagaj de cunoștințe pe care le posedă cineva.

CARTEA IUDITEI, carte necanonică din Biblie.

CARTEA ÎNȚELEPCIUNII LUI ISUS, FIUL LUI SIRAH, (Ecclesiasticul), carte necanonică din Vechiul Testament, venerată în mozaism.

CARTEA ÎNȚELEPCIUNII, cea mai târzie scriere din Biblia grecească.

CARTEA ÎNȚELEPCIUNILOR LUI SOLOMON, o serie de lucrări din „Sfânta scriptură” atribuită lui Solomon.

CARTEA JUDECĂTORILOR, carte canonică a Bibliei care conține legende despre viața evreilor din Palestina în sec. al XIII–XI-lea î.Hr.

CARTEA LUI ENOH, una din cărțile apocrife ale mozaismului.

CARTEA LUI IOV, poem biblic de proveniență arabă.

CARTEA MOLDOVEI, editură de stat fondată în 1996.

CARTEA MOLDOVENEASCĂ, editură din Republica Moldova.

CARTEA PROROCULUI DANIEL, carte biblică compusă din 12 capitole canonice și 2 capitole necanonice, atribuită prorocului Daniil.

CARTEA PROROCULUI ISAIA, carte profetică a Bibliei, (66 capitole), atribuită prorocului Isaia.

CARTEA REGILOR, patru cărți ale regilor de la urcarea pe tron a lui Solomon.

CARTEA ROMÂNEASCĂ, tipografie eparhială, Chișinău, RM.

CARTEZIANISM, doctrina filosofului francez R. Descartes și a adepților acestuia.

CARTIER, editură fondată în 1995, Chișinău, RM.

CASA COPILULUI, instituție de stat pentru ocrotirea și educația copiilor orfani, copiilor mamelor singure, copiilor părăsiți etc.

CASA MUNCITORILOR DIN CHIȘINĂU, centru legal al sindicatelor revoluționare din oraș, între anii 1918-1920 și 1928-1929, sediul organelor de conducere a sindicatelor.

CASA POPULARĂ, instituție nonstatală de iluminare a maselor, de tip club, general accesibilă, creată în scopul instruirii generale a celor maturi, organizării timpului lor liber, precum și educației extrașcolare a copiilor.

CASA-MUZEU „A.S. PUȘKIN”, muzeu literar memorial din Chișinău, RM.

CASĂ DE COPII, instituție de educație de profil, de stat sau particulară.

CASĂ, clădire care servește drept locuință omului; familie, neam, dinastie.

CASPI, popor.

CASTĂ SOCIALĂ, grup social închis care ocupă în societate o poziție strict delimitată prin legi și tradiții; la figurat, grup social care își păstrează poziția separată în societate, precum și privilegiile sale, împărțirea religioasă a oamenilor în grupe izolate, în unele țări orientale; grup social renumit prin izolare, endogamie și transmitere a statutului social și a profesiei prin moștenire; Spirit de castă.

CATACOMBĂ, galerie subterană a primilor creștini, pasaje subterane făcute de om pentru practici religioase, inclusiv ca loc de înmormântare.

CATAFALC, postament înalt pe care se așeza sicriul unui mort sau la comemorări, efigia unei persoane defuncte.

CATALANI, Cataloni, popor la nord-estul Spaniei, populația de bază a Cataloniei (Spania), insulelor Baleare; locuiesc și în Aragon, Valencia, (Spania), Franța, insula Sardinia ș.a.

CATALOG, enumerare într-o anumită ordine a unor titluri de cărți, broșuri, periodice, nume, obiecte și colecții speciale dintr-o bibliotecă, muzeu, expoziție, editură ș.a.

CATAPETEASMĂ, perete despărțitor, (împodobit cu icoane) între altar și naos, în bisericile ortodoxe.

CATASTIF, registru cu întrebuițări multiple în Evul Mediu românesc.

CATEDRALĂ, biserică principală legată de prezența nemijlocită a unui scaun episcopal.

CATEGORIE SOCIALĂ, ansamblu de indivizi care pot fi dispersați, dar care au caracteristici comune recunoscute de societatea în care trăiesc.

CATEGORIE SOCIO-OCUPAȚIONALĂ, ansamblu de lucrători delimitat prin tipul de activitate profesională și prin poziția pe care aceștia o ocupă în activitatea profesională respectivă.

CATEGORIE, noțiune fundamentală și de maximă generalitate care exprimă proprietățile și relațiile esențiale și generale ale obiectelor și fenomenelor realității; Categoriile dialecticii, categorie filozofică, categorie politică, categorie pedagogică.

CATEHETIC, mod de instruire teologică.

CATEHISM, îndreptar pentru învățământul teologic elementar.

CATEHISMUL LUTERAN, prima carte de cult tipărită în limba română, în 1544, la Sibiu, România.

CATHARSIS, eliminare a tensiunii în cadrul procesului educativ.

CATOLICĂ, RELIGIA ~, una dintre principalele religii creștine. Este răspândit, mai ales, în Europa Apuseană, Centrală și în America Latină; Catholicism.

CAUZĂ, fenomen care provoacă sau determenă nemijlocit un alt fenomen. Se deosebesc cauze exterioare și interioare, principale și secundare, obiective și subiective ș.a.m.d.; Cauzalitate, cauză și efect, cauzalitate socială.

CAVOU, construcție funerară constând dintr-o încăpere săpată de obicei în pământ, în care se depun morții.

CAZINOU, local de distracție, de obicei, în stațiunile balneoclimaterice. Este amenajat cu săli de spectacole, dansuri, jocuri de noroc, restaurante etc.

CAZUISTICĂ, parte a teologiei scolastice din Evul Mediu.

CĂDEREA OMULUI ÎN PĂCAT, expresie, care arată conform Bibliei, consecințele greșelii lui Adam.

CĂLUGĂR, ritul creștin bisericesc, care constă în tăierea părului de pe cap în semn de renunțare la voința proprie în numele lui Dumnezeu; Călugărire.

CĂLUGĂRIME, pătură a clerului care spre deosebire de restul slujitorilor cultului, renunță la viața lumească și trăiesc, de obicei, în mănăstiri. A apărut în brahmanism, budism ș.a. în a doua jumătate a mil. I î.Hr. A căpătat o largă răspândire în creștinism, islamism ș.a.

CĂRBUNA, cel mai sudic monument al culturii tripoliene de pe teritoriul Republicii Moldova.

CĂRȚI DE SLUJBĂ, Cărți Liturgice, Cărți Pontificale. Vezi **Carte**.

CĂRȚILE MACABEILOR, patru cărți scrise de autori diferiți, care redau istorii false din istoria evreilor.

CĂSĂTORIE RELIGIOASĂ, una din tainele ce unește bărbatul și femeia prin legături conjugale în fața lui Dumnezeu; conform Bibliei, legătura între bărbat și femeie este comparată cu legătura dintre Hristos și Biserică.

CĂSĂTORIE, uniune legală, liber consimțită între un bărbat și o femeie pentru întemeierea unei familii, care generează drepturile și obligațiunile soților.

CĂȚUIE, vas de metal sau de pământ în care se pune tămâie.

CÂMP EDUCAȚIONAL, factori interni și externi implicați în procesul educațional; Câmp psihologic.

CÂMPUL URNELOR FUNERARE, cimitire fără urme vizibile la suprafață, în care resturile de la incinerarea cadavrelor sunt plasate în urne și îngropate în sol.

CÂNTAREA CÂNTĂRILOR, imn al dragostei dintre oameni, capitol al Bibliei.

CÂȘLEGI, la ortodocși, perioada de la Crăciun până la Postul Mare.

CEASLOV, carte destinată cultului religios ortodox și care cuprinde rugăciuni și cântări pentru diferite ceasuri ale zilei.

CECENI, (autodenumire nahcio), populația Ceceniei.

CELIBAT, faptul de a fi celibatar; legământ al preoților catolici; Celibatar.

CELȚI, triburi indo-europene, înrudite prin limbă și cultură materială. În prima jumătate a mileniului I î.Hr. Celții locuiau în bazinul râurilor Rin, Sena, Luara și al cursului superior al Dunării.

CENS ELECTORAL, câtimea de impozit prevăzută de legile electorale necesară pentru acordarea dreptului de alegător.

CENTRARE PE ELEV ȘI OPTIUNI PEDAGOGICE, centrare pe cerințele și interesele copilului în formare.

CENTRE DE INTERES, tehnică de organizare a învățării.

CENTRU DE ASISTENȚĂ PSIHOPEDAGOGICĂ, structură în sistemul de învățământ și al sănătății publice.

CENTRU DE INTEGRARE, structură în sistemul de învățământ și al ordinii publice, care depistează copiii cu comportament special.

CENTRU DE PLASAMENT, structură în sistemul de învățământ și al ordinii publice, care depistează copiii cu comportament special.

CENTRU DE RESURSE, cabinete dotate cu materiale și aparate moderne de care beneficiază elevii din mai multe școli.

CENTRU LOGOPEDIC INTERȘCOLAR, structură în sistemul de învățământ, care lucrează cu copiii cu nevoi speciale.

CENTRUL DE INVESTIGAȚII JURNALISTICE DIN MOLDOVA, organizație neguvernamentală.

CENTRUL DE PROMOVARE A TOLERANȚEI ȘI PLURALISMULUI, organizație neguvernamentală.

CENTRUL MUZEAL PAUL GETTY CENTER, LOS ANGELES, instituție de profil muzeal.

CENTRUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ȘTIINȚIFICE, în Franța, cea mai mare instituție publică de cercetări științifice.

CENTRUL NAȚIONAL DE SĂNĂTATE REPRODUCTIVĂ ȘI GENETICĂ MEDICALĂ, instituție publică de cercetări științifice de medicină din Republica Moldova.

CENTRUL NAȚIONAL ȘTIINȚIFICO-PRACTIC DE MEDICINĂ PREVENTIVĂ, instituție publică de cercetări științifice de medicină din Republica Moldova.

CENTRUL NAȚIONAL ȘTIINȚIFICO-PRACTIC DE MEDICINĂ URGENTĂ, instituție publică de cercetări științifice de medicină din Republica Moldova.

CENTRUL PENTRU JURNALISM INDEPENDENT MOLDOVA, organizație nonguvernamentală care acordă asistență jurnaliștilor și instituțiilor media din Moldova.

CENZOR, în Roma antică, magistrat care avea misiunea de a face recensământul persoanelor și al averilor și de a supraveghea moravurile publice; persoană aleasă de adunarea generală a unei societăți comerciale pentru a face verificarea conturilor prezentate de administrator; persoană care verifică gestiunea unei întreprinderi, a unei bănci etc.; persoană însărcinată să asigure secretele de stat; persoană însărcinată cu cenzura.

CENZURĂ, în Roma antică, funcție a cenzorului; control exercitat de stat asupra conținutului publicațiilor periodice, asupra reprezentațiilor teatrale și cinematografice asupra emisiunilor radiofonice și de televiziune ș.a.

CERC PEDAGOGIC, (Metodic), formă de autoperfecționare al cadrelor didactice.

CERC VICIOS, greșeală de logică constând în definirea sau demonstrarea unui lucru printr-un alt lucru care nu poate fi denumit sau demonstrat decât cu ajutorul primului.

CERCETARE, investigație originală în scopul dobândirii de noi cunoștințe științifice; Cercetare curriculară, cercetare gender, cercetare multidisciplinară, cercetare pedagogică.

CERCHEZI, popor caucazian din Rusia.

CERCUL DE LA VIENA, grupare, care a promovat o reînviere a pozitivismului și a dat naștere curentului neopozitivist.

CERDAC, galerie deschisă cu stâlpi sau arcade la unele case boierești sau la mănăstiri; pridvor; construcție izolată, situată pe o ridicătură sau pe stâlpi care servește ca observator.

CEREMONIE, formă exterioară a unui cult religios; Ceremonial, ceremonie religioasă, slujbă.

CERNEAHOV, cultură arheologică din sec. al II–V-lea, (sau II–VII), răspândită în zona de silvostepă și stepă pe teritoriul dintre cursul inferior al Dunării și afluenții de stânga ai Niprului.

CERTIFICAT DE CALIFICARE PROFESIONALĂ, vezi **Certificat**.

CERTIFICAT DE COMPETENȚĂ PROFESIONALĂ, vezi **Certificat**.

CERTIFICAT EUROPEAN PENTRU PROIECTE INOVATOARE ÎN PREDAREA LIMBILOR STRĂINE, vezi **Certificat**.

CERTIFICATUL „ȘCOALA EUROPEANĂ”, se acordă în cazul realizării proiectelor de cooperare europeană.

CETĂȚENIE, drept juridic de cetățean; calitatea de a fi cetățean.

CHARISMATIC, vezi **Har**.

CHEIROSOFIE, termen de referință privind filosofia dansului.

CHESTIONAR, listă de întrebări alcătuită cu scopul de a obține, pe baza răspunsurilor date, informații asupra unei persoane sau a unei probleme.

CHILIE, odăiță în interiorul unei mănăstiri, în care locuiește un călugăr sau o călugăriță.

CHIN, chinuri veșnice, vezi **Infern**, **Iad**.

CHINEZI, (denumirea autohtonă han-jen, oamenii han sau han-tzu, poporul han), popor și populația de bază a Chinei.

CHINTESENȚĂ, al cincilea și cel mai subtil element material al lumii, neschimbător, care intră în componența corpurilor cerești.

CHIP, reproducere exactă sau reprezentare analogică a unei fap-turi, a unui lucru.

CHIPĂRUȘ, („Кипэруш”), revistă editată în Republica Moldova din 1958, iar din 1990 – „Chipărușul”.

CHIR, titlu de politețe care preceda numele înaltelor fețe biseri-cești din Moldova medievală.

CHIȘINĂU, așezarea, denumirea unei așezări din perioada fierului timpuriu, descoperită lângă Ghidighici, raionul Strășeni.

CHIȘINĂU. GAZETĂ DE SEARĂ, („Кишинэу. Газетэ Де Сэрэ”), apare din 1959, publicație în limbile română și rusă.

CHIȘINEVSCHIE EPARHIALINÎE VEDOMOSTI, prima revistă din Basarabia, organ al Eparhiei din Chișinău.

CHIȘLAC, așezare stabilă rurală în Uzbekistan și Tadjikistan; așe-zare pentru vreme de iarnă la popoarele nomade din Afganistan și Iran.

CHIURE, preot eparhial catolic în Franța.

CIACIVAN, plasă deasă din păr de cal, cu care femeile musulmane își acopereau fața când plecau de acasă.

CIADRA, o bucată de țesătură fină, pe care potrivit prescripțiilor șariatului, femeile musulmane sunt datoare să o poarte.

CIALMA, o bandă de stofă pe care o poartă bărbații musulmani, înfășurată de mai multe ori în jurul capului, culoarea căreia indică apartenența religioasă, națională și socială; turban.

CICLOTIMIE, stare psihologică de alternanță a depresiei cu buna dispoziție.

CICLU, succesiune de fenomene, stări, operații, manifestări.

CICLURI CURRICULARE, Cicluri/Niveluri De Învățământ, structuri normative ale sistemului de învățământ.

CIMERIENI, (gr. Κιμῆριοι), triburi nomade care au invadat Transcaucazia în a doua jumătate a sec. al VIII-lea î.Hr. iar în sec. al VII-lea î.Hr. au cucerit unele zone din Asia Mică.

CIMITIR, tip de monument arheologic, constituit dintr-un grup de morminte, unde sunt înhumați oamenii morți.

CINA CEA DE TAINĂ, conform Bibliei, moment religios ce semnifică jertfirea lui Isus Hristos pentru oameni.

CINZECIȘTI, creștini de credință evanghelică.

CINIC, denumirea colinei și gimnaziului din Atena unde preda Antistene, reprezentanți ai uneia din așa-numitele școli filosofice socratice din Grecia antică (Antistene, Diogene din Sinope ș.a.), care propaga teza independenței individului față de orice convenție socială; Cinism, cinici.

CIOCLU, persoană care transportă morții la groapă.

CIRCULAȚIA ELITELOR, proces social.

CIRCUMCIZIE, ritual religios-magic răspândit la popoarele semite, care constă în secționarea ligamentului organului genital masculin.

CIVILIZAȚIA CUCUTENI-TRIPOLIE, comunitate arheologică din eneolitic, ce include cultura Cucuteni și cultura Tripolie.

CIVILIZAȚIE, nivel de dezvoltare materială și spirituală a societății dintr-o epocă dată a unui popor, a unui stat.

CIVITAS, complex editorial, înființat în 1996 în Republica Moldova.

CIVITAS, ONG internațional, Paris, 1995.

CLAN, familie mare.

CLARVIZIUNE, fenomen bazat pe percepția extrasenzorială; stare de halucinație.

CLASĂ SOCIALĂ, grup de oameni cu același statut socio-economic, diferențele ierarhice dintre indivizi sau grupuri de indivizi în societăți sau culturi; Clasă politică, clasă conducătoare, elită politică.

CLASĂ SPECIALĂ, categorisirea copiilor în clase după aptitudini, nevoi speciale.

CLASĂ ȘCOLARĂ, colectiv de elevi grupat după vârstă.

CLASĂ VIRTUALĂ, locația unde se produce procesul de învățare, lecția on-line.

CLASE DE EXCELENȚĂ, colectiv de elevi al unei clase, format prin selectarea lor după anumiți indicatori.

CLASE PEPINIERE, în Rusia, clase pedagogice suplimentare pentru domnișoarele care au finalizat instituții de învățământ mediu de tip închis.

CLASTOMANIE, simptom de psihoză, inclinație patologică spre distrugerea sistematică a tuturor obiectelor întâlnite.

CLAUSTROFOBIE, tulburare de anxietate, care se exprimă prin frica de spații mici și închise.

CLEPTOMANIE, boală, tulburare psihologică.

CLER, corporație a slujitorilor bisericii.

CLERICALISM, curent politic, care presupune superioritatea rolului bisericii în domeniul social, politic, cultural.

CLICĂ, bandă, clan.

CLIENT, persoană care își încredințează interesele unei alte persoane.

CLIENTELĂ POLITICĂ, tip de relații politice, care se bazează pe oferirea de bunuri, servicii pentru sprijin politic.

CLIMAT PSIHO-SOCIAL, stare emotional-atitudinală care domină membrii unei comunități.

CLIMAT ȘCOLAR, stare emotional-atitudinală care domină membrii unei școli.

CLIPA SIDERALĂ, revistă trimestrială, din 1995 în Republica Moldova.

CLOPOT, unul din obiectele cultului creștin.

CLOPOTAR, persoană care trage clopotele la biserică; fabricant de clopote.

CLOPOTNIȚA MOLDOVEI, săptămânal religios, din 1998.

CLOPOTNIȚĂ, turn de biserică sau construcție în formă de turn, lângă biserică, unde sunt instalate clopotele.

CLUBURI ALE COPIILOR, unitate de învățământ specializată în activități extrașcolare.

CLUBURI DE VARĂ, unitate de învățământ cu caracter instructiv-educativ, specializată în activități extrașcolare și activează în perioada vacanței de vară.

CNEAGHINĂ, titlu purtat de soțiile și fiicele boierilor moldoveni în sec. XV-XVII.

CNEAZ, căpetenie a unei monarhii feudale la slavi și la alte popoare europene; în Rusia țaristă, titlu nobiliar cneaz.

CNEZAT, stat feudal la popoarele slave. În Rusia până în sec. al XVI-lea, formație statală sau teritoriu aflat în stăpânirea cneazului.

CNEZATUL KIEVEAN, unul dintre cnezatele, care s-au format în a doua jumătate a sec. al XII-lea, după fărâmițarea statului Kievean Rus.

CNN, Cable News Network, agenție de noutăți, SUA.

COALĂ, unitate de măsură în activitatea editorială și în poligrafie, conținând 40 000 semne de tipar.

COD EDUCAȚIONAL, vezi **Cod**.

COD MORAL, ansamblu de reguli privind comportarea cuiva.

CODEX STURDZANUS, manuscris miscelaneu de texte parabi-blice din sec. al XVI-lea.

CODICELE DE LA COHALM, manuscris de texte profane și reli-gioase apocrife, din sec. al XVI-lea.

CODICELE TUDORESCU, manuscris de texte religioase apocrife, din sec. al XVI-lea.

CODIFICARE, sistematizare și reunire într-un cod a normelor ju-ridice dintr-o anumită ramură a dreptului.

CODRII, rezervație naturală silvică de stat din RM. A fost înființată în 1971 pe baza ocolului silvic Lozova, pe circa 2 700 hectare.

CODRÎ, revistă literar-artistică și social-politică a Uniunii Scrii-torilor din Republica Moldova. Apare lunar din iulie 1948, până în 1957 se numea „Octebri”; între 1957-1962 – „Dnestr”.

CODUL ȘTIINȚEI, act juridic în Republica Moldova, care regle-mentează raporturile juridice ce țin de elaborarea și promovarea po-liticii de stat în domeniile cercetării și inovării, cercetare științifică, inovare și transfer tehnologic etc.

COEFICIENT DE INTELIGENȚĂ, indicator de măsură a inteligenței IQ, raportul dintre vârsta mentală și cea cronologică a unui individ.

COERCIȚIE, măsură de constrângere folosită de organele statului pentru a determina o persoană să-și îndeplinească o obligație.

COEVOLUȚIE, stare emergentă a unui grup, care se referă la dorința membrilor unui grup de a fi împreună.

COEZIUNE, caracteristică a unei societăți bazată pe conexiuni și relații între unități sociale precum indivizi, grupuri, asociații, cât și între unități teritoriale; Coeziune socială.

COGITO, categorie filosofică elaborată de R. Descartes, capacitatea omului de a atinge un anumit nivel de cunoaștere.

COGNAT, legături naturale, în special pe linie femeiască, în dreptul roman.

COGNITIO, categorie filosofică, cunoaștere.

COGNITIVISM, teorie pedagogică.

COGNIȚIE, facultate de cunoaștere.

COHORTĂ, colectivitate a oamenilor care au trăit același eveniment demografic într-o perioadă de timp.

COLECTIV, uniune de oameni.

COLECTIVISM, atitudine morală, filosofie politică, ideologie sau perspectivă socială care pune accentul pe grup și interesele sale. Colectivismul este opusul individualismului; doctrină și tip de organizare socială în care drepturile și interesele individului sunt subordonate celor ale unor colectivități sociale.

COLECTIVITATE, grup de oameni care trăiesc în comun, care duc o viață colectivă.

COLECȚIE, adunare, strângere la un loc a unor obiecte, care, grupate împreună, au o valoare artistică, științifică, documentară, instructivă etc.

COLEGIU, instituție de învățământ mediu, uneori superior, de tip închis în sec. XVI-XVIII, mai ales în Europa; instituție de învățământ în sistemele de educație, îndeosebi în Marea Britanie, în țările Comunității Britanice și în SUA.

COLEGIUL „PROMETEU” DIN SOROCA, instituție de învățământ cu statut privat, RM.

COLEGIUL AGRICOL DIN ȚAUL, instituție de învățământ mediu de specialitate de stat, care asigură pregătirea cadrelor pentru activitatea cu caracter aplicativ în domeniile agriculturii și silviculturii.

COLEGIUL AGROINDUSTRIAL DIN GRINĂUȚI, instituție de învățământ mediu de specialitate, RM.

COLEGIUL AGROINDUSTRIAL DIN RÎȘCANI, instituție de învățământ mediu de specialitate, creată în scopul pregătirii specialiștilor pentru activități de organizare și execuție în domeniul agriculturii și industriei alimentare și alte ramuri ale economiei naționale, precum și producerii, prelucrării și comercializării producției agricole, prestării serviciilor.

COLEGIUL AGROINDUSTRIAL DIN UNGHENI, instituție de învățământ mediu de specialitate, RM.

COLEGIUL COOPERATIST DIN MOLDOVA, instituție de învățământ mediu de specialitate.

COLEGIUL DARTMOUTH, (Dartmouth College), instituție privată de învățământ superior și de cercetări științifice; una dintre cele mai vechi din SUA.

COLEGIUL DE ARTE DIN SOROCA, instituție de învățământ mediu de specialitate, RM.

COLEGIUL DE ARTE PLASTICE „ALEXANDRU PLĂMĂDEALĂ”, instituție de învățământ mediu de specialitate din Chișinău, RM.

COLEGIUL DE CONSTRUCȚII DIN CHIȘINĂU, instituție de învățământ mediu de specialitate, Chișinău, RM.

COLEGIUL DE CONSTRUCȚII DIN HÂNCEȘTI, instituție de învățământ mediu de specialitate, RM.

COLEGIUL DE ECOLOGIE DIN CHIȘINĂU, instituție de învățământ mediu de specialitate, RM.

COLEGIUL DE GRANICERI DIN UNGHENI, instituție de învățământ mediu de specialitate, RM.

COLEGIUL DE INDUSTRIE UȘOARĂ DIN BĂLȚI, instituție de învățământ mediu de specialitate, RM.

COLEGIUL DE INFORMATICĂ DIN CHIȘINĂU, instituție de învățământ mediu de specialitate, RM.

COLEGIUL DE MANAGEMENT, ECONOMIE ȘI DREPT, instituție de învățământ mediu de specialitate, RM.

COLEGIUL DE MEDICINĂ DIN BĂLȚI, instituție de învățământ mediu de specialitate, RM.

COLEGIUL DE MEDICINĂ DIN CAHUL, instituție de învățământ mediu de specialitate, RM.

COLEGIUL DE MEDICINĂ DIN ORHEI, instituție de învățământ mediu de specialitate, RM.

COLEGIUL DE MEDICINĂ DIN UNGHENI, instituție de învățământ mediu de specialitate, RM.

COLEGIUL DE MICROELECTRONICĂ ȘI TEHNICĂ DE CALCUL, instituție de învățământ mediu de specialitate din Chișinău, RM.

COLEGIUL DE MUZICĂ „ȘTEFAN NEAGA”, instituție de învățământ mediu de specialitate din Chișinău, RM.

COLEGIUL DE MUZICĂ ȘI PEDAGOGIE, instituție de învățământ mediu de specialitate din Bălți, RM.

COLEGIUL DE TRANSPORTURI, instituție de învățământ mediu de specialitate din Chișinău, RM.

COLEGIUL DE ZOOTEHNIE ȘI MEDICINĂ VETERINARĂ, instituție de învățământ mediu de specialitate. instituție de învățământ mediu de specialitate din Brătușeni, RM.

COLEGIUL DIN ETON, școal-pensiune privată, privilegiată pentru băieți de 13-18 ani în Marea Britanie.

COLEGIUL FINANCIAR-BANCAR „A. DIORDIȚA”, instituție de învățământ mediu de specialitate din Chișinău, RM.

COLEGIUL IMPERIAL DIN LONDRA, mare centru de instruire și știință din Marea Britanie.

COLEGIUL INDUSTRIAL-PEDAGOGIC, instituție de învățământ mediu de specialitate din Cahul, RM.

COLEGIUL NAȚIONAL DE COMERȚ, instituție de învățământ mediu de specialitate al Academiei de Studii Economice a Moldovei.

COLEGIUL NAȚIONAL DE MEDICINĂ ȘI FARMACIE, instituție de învățământ mediu de specialitate din Chișinău, RM.

COLEGIUL NAȚIONAL DE VITICULTURĂ ȘI VINIFICAȚIE, instituție de învățământ mediu de specialitate din Chișinău, RM.

COLEGIUL PEDAGOGIC „ALEXANDRU CEL BUN”, instituție de învățământ mediu de specialitate din Călărași, RM.

COLEGIUL PEDAGOGIC „MIHAI EMINESCU”, instituție de învățământ mediu de specialitate din Soroca, RM.

COLEGIUL PEDAGOGIC „MIHAIL CIACHIR”, instituție de învățământ mediu de specialitate din Comrat.

COLEGIUL PEDAGOGIC „VASILE LUPU”, instituție de învățământ mediu de specialitate din Orhei, RM.

COLEGIUL POLITEHNIC, instituție de învățământ mediu de specialitate din Bălți, RM.

COLEGIUL POLITEHNIC, instituție de învățământ mediu de specialitate din Chișinău, RM.

COLEGIUL REGAL DIN LONDRA, unul dintre cele mai vechi și mai prestigioase centre de instruire și de cercetări științifice din Marea Britanie.

COLEGIUL TEHNIC AGRICOL, instituție de învățământ mediu de specialitate din Soroca, RM.

COLEGIUL TEHNIC AGRICOL, instituție de învățământ mediu de specialitate din Svetlîi, Găgăuzia.

COLEGIUL TEHNIC FERVIAR, instituție de învățământ mediu de specialitate din Bălți, RM.

COLEGIUL TEHNOLOGIC, instituție de învățământ mediu de specialitate din Chișinău, RM.

COLEGIUL UNIVERSITAR DIN LONDRA, unul din cele mai mari centre de instruire și știință din Marea Britanie.

COLHOZNICUL MOLDOVEI, gazetă, denumirea sub care a apărut între 1956-59, gazeta „Viața satului”.

COLINDĂTOR, persoană care cântă colinde.

COLINDE, cântece rituale de Crăciun.

COLISEUM-TEATRU, publicație anuală, 2000.

COLIVĂ, ofrandă adusă de credincioși la biserică spre sfințire, în cinstea sfântului zilei, în ziua onomastică a cuiva sau pentru ușurarea sufletelor celor răposați, de păcate și scoaterea lor din osânda veșnică.

COLOANA A CINCEA, agenți secreți ai dușmanului.

COLOCVIU, formă de control a cunoștințelor dobândite de studenți, care constă în discuții, lucrări de laborator, lucrări practice.

COLONAT, formă de dependență a populației sătești în Imperiul Roman și în Evul Mediu timpuriu, în Europa Apuseană.

COLONII ANTICE, așezări de tip orășenesc, întemeiate în antichitate de greci și romani pe teritorii străine.

COLONIȘTI STRĂINI ÎN MOLDOVA, imigranți din diferite țări, așezați la sfârșitul sec. al XVIII-lea, începutul sec. al XIX-lea, de guvernul țarist din Moldova, pentru a popula teritoriul pustiit de turci.

COLONIȘTI, locuitori ai unei colonii.

COLONIZARE, popularea unei regiuni sau a unei țări cu coloniști.

COLONTITLU, date de titlu, cuprinzând denumirea lucrării sau a capitolului paragrafului, numele autorului ș.a.

COLOSSEUM, amfiteatru construit la Roma pe timpul împăraților Vespasian și Titus Flavius.

COLUMBAR, edificiu pentru păstrarea urnelor cu cenușa celor incinerati, construcție funerară.

COMĂNAC, parte componentă a hainei călugărești.

COMBATIVITATE, atitudine dârză și perseverență pentru susținerea unui punct de vedere.

COMBINATUL POLIGRAFIC DIN CHIȘINĂU, întreprindere poligrafică din Republica Moldova, 1945.

COMENTARIU, explicare, tâlcuire, interpretare a unui fenomen sau eveniment, a unei probleme actuale ș.a.; adnotări, reflecții, observații explicative critice sub formă de articol, referitor la un text literar, istoric, științific etc.

COMENTATOR, persoană care interpretează actualitățile zilei, mai ales pentru emisiunile de radio și televiziune, consacrate unui anumit ciclu de evenimente etc.

COMISIA GUBERNIALĂ ȘTIINȚIFICĂ DE ARHIVISTICĂ DIN BASARABIA, asociație științifică organizată la Chișinău în 1898 pentru valorificarea izvoarelor din arhivele Basarabiei, precum și a monumentelor culturii materiale.

COMISIA MACBRIDE, comisia internațională pentru studiul problemelor de comunicație.

COMISIA NAȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA PENTRU UNESCO, organizație guvernamentală ce funcționează în prezent pe lângă Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al RM.

COMISIA REPUBLICANĂ DE ATESTARE, comisie de evaluare a cadrelor didactice.

COMISIE DE ATESTARE, comisie de evaluare profesională.

COMISIE DE EXAMINARE, comisie preocupată de organizarea probelor de examen, examinarea contestațiilor.

COMISIE METODICĂ, comisie în care sunt tratate probleme pedagogice.

COMITETUL DE STAT PENTRU EDITURI, POLIGRAFIE ȘI COMERȚUL CU CĂRȚI, structură de stat care promova politica Guvernului RSSM în domeniul editării de carte națională, asigurării economiei naționale și populației din republică cu producție de carte, mărfuri de menire social-culturală, servicii editorial-poligrafice.

COMOARA BASARABEANĂ, tezaurul de la Borodino, comoară din epoca bronzului, (sec. XIV–XIII î. Hr.), descoperită în 1912 lângă satul Borodino din Basarabia, (în prezent regiunea Odesa, Ucraina).

COMPATIBILIZARE, termen de referință din domeniul pedagogiei.

COMPENDIU DE DREPT CANONIC, lucrare care conține text legislativ ecleziastic, care reflectă codul de drept canonic al Bisericii romano-catolice.

COMPENSARE, micșorare sau anulare a unui efect ori a unei acțiuni asupra cuiva.

COMPENSAȚIE, vezi **Compensare**.

COMPETENȚĂ COMUNICAȚIONALĂ, competența lingvistică.

COMPETENȚĂ, capacitatea unui educator de a se pronunța asupra unei probleme pedagogice.

COMPETENȚE PROFESIONALE, capacitatea de a aplica, transfera și a combina cunoștințe și deprinderi profesionale în domeniul pedagogic.

COMPETIȚIE, concurs între profesori pentru a obține performanțe; concurs între indivizi.

COMPLEMENTARITATE, însușirea de a prezenta un caracter complementar, de a fi alcătuit din părți complementare.

COMPLEX, sentiment inconștient de nepotrivire perceput de o persoană; Complexe personale, stare de nemulțumire de propria persoană; Complexiuni de învățare.

COMPLEXUL DE MONUMENTE ARHEOLOGICE PIETROASA, monumente din timpul Imperiului Roman și începutul

erei Marii Migrații a popoarelor, la nord de Dunărea de Jos, în apropiere de ssatul Pietroasele, județul Buzău, România.

COMPLEXUL MUZEAL „ORHEIUL VECHI”, sit cultural din Republica Moldova.

COMPORTAMENT COLECTIV, teorie sociologică, conform căreia în grupul de indivizi personalitatea conștientă dispare, formându-se un suflet colectiv cu prezența trăsăturilor distincte; fenomen psihosociologic, potrivit căruia numeroși oameni sunt adunați împreună pentru un scop comun, care se manifestă spontan, subordonându-se normei nou create de către mulțime.

COMPORTAMENT DEVIANT, schimbarea direcției normale a unei căi, traiectorii sau unui corp în mișcare.

COMPORTAMENT, ansamblul manifestărilor obiective ale oamenilor și ale animalelor prin care se exteriorizează viața psihică.

COMPREHENSIUNE, metodă a științelor sociale bazată pe înțelegerea esenței lucrurilor.

COMPREHENSIV, capacitatea de a pătrunde în esența lucrurilor.

COMPROMIS, reglementare provizorie a unui conflict între părți.

COMSOMOLISTUL MOLDOVEI, („Комсомолистул Молдовой”), ziar, (1933-1944).

COMUNICARE, acțiune de a comunica despre niște rezultate; Comunicare didactică, comunicare educațională, comunicare interșcolară.

COMUNICAT DE PRESĂ, comunicare scrisă sau înregistrată, care se adresează membrilor comunității de jurnaliști de știri, cu scopul declarat de a anunța că anumite informații au valoare de știri.

COMUNISTUL MOLDOVEI, („Комунистул Молдовой”), revistă, din 1966, publicație dublată în limba rusă.

COMUNITATE RELIGIOASĂ, organizație bisericească care întrunește adepții unei anumite religii.

COMUNITATE, grup de oameni cu interese, credințe sau norme de viață comune; grup de oameni care împart interese, credințe sau norme de viață comune.

COMUNITATEA „BISERICA PĂCII”, organizație religioasă.

COMUNITATEA CULTURALĂ NIPRU-DONEȚK, cultură arheologică din neoliticul mijlociu și târziu, (5-4 mileniu î.e.n.) în zona pădurilor de foioase și în regiunile de silvostepă din Ucraina și sudul Belarusului.

COMUNITATEA CULTURAL-ISTORICĂ A GROPIILOR, vestigiile etnoculturale din epocile timpurie și mijlocie de bronz ale crescătorilor de animale în stepele și sudul silvostepelor din estul Europei.

CONCEPT, cunoaștere prin abstractizare.

CONCEPTUALISM, concepție filosofică.

CONCEPȚIA EDUCAȚIONALĂ A LUI ARISTOTEL, teorie și metodă de educație în domeniul pedagogiei.

CONCEPȚIA EDUCAȚIONALĂ A LUI PLATON, teorie și metodă de educație.

CONCEPȚIA EDUCAȚIONALĂ A LUI QUINTILIANUS, teorie și metodă de educație.

CONCEPȚIA EDUCAȚIONALĂ A LUI SOCRATE, teorie și metodă de educație.

CONCEPȚIA EDUCAȚIONALĂ CREȘTINĂ, educație în spiritul principiilor creștine, evocând rolul exemplului personal.

CONCEPȚIE, sistem de idei și criterii care determenă o anumită înțelegere.

CONCEPȚIILE EDUCAȚIONALE ALE LUI PITAGORA ȘI ALE SOFIȘTILOR, sistem de idei privind educația, înaintate de Pitagora și sofști.

CONSILIUL ECUMENIC, adunare de episcopi, reprezentând un număr cât mai mare de biserici locale, pentru a dezbate învățături de credință sau orientări pastorale universal valabile; sinod.

CONSILIUL MONDIAL AL BISERICILOR, organ de conducere al mișcării ecumenice cu reședința la Geneva.

CONCLAV, sfatul cardinalilor întruniți pentru alegerea papei, precum și sala în care are loc această alegere, se convoacă sistematic din 1274.

CONCORDAT, convenție încheiată între guvernul unei oarecare stat și papa de la Roma.

CONCORDIA, în mitologia romană, zeița bunei înțelegeri și a păcii, fiica lui Jupiter.

CONCRET, categorie filosofică, desemnând latura palpabilă, vizibilă a fenomenelor în timp și spațiu.

CONCRETIZARE, operație a gândirii, opusă abstractizării, constând în legarea generalului de experiența senzorială; detaliere, specificare a scopurilor.

CONCUBINAJ SOCIAL, relație interumană în care doi adulți hotărăsc să trăiască și să se gospodărească în comun.

CONCURS ȘCOLAR, întrecere între elevi, instituții de învățământ.

CONDAC, scurt cântec bisericesc de laudă lui Hristos.

CONDICA DE CĂRȚI DE PORUNCĂ, catastif sistematic de copii ale scrisorilor lui C. Mavrocordat, domnul Moldovei, către dregătorii domnești (1741-1742).

CONDICA DE OBICEIURI ALE DOMNILOR MOLDOVEI, lucrare scrisă în 1762 de Gheorgachi, al doilea logofăt al țării, din porunca lui Grigore Callimachi.

CONDICĂ, colecțiune de acte privitoare la o mănăstire.

CONDUITĂ, termen de referință în filosofie, educație, morală privind modul de comportare; Comportament.

CONEXIONISM, teorie psihologică a învățării.

CONFERENȚIAR UNIVERSITAR, titlu și post didactico-științific în învățământul superior.

CONFERIREA ȘI CONFIRMAREA GRADELOR DIDACTICE, termen de referință în educație privind politica de cadre.

CONFESIUNE, apartenență la o anumită biserică.

CONFESOR, preot care spovedește.

CONFIRMARE, taina ungerii cu mir la catolici.

CONFLICT, stare a unei persoane supusă simultan unor tendințe opuse și egale; neînțelegere, dezacord sau incompatibilitate între două sau mai multe părți.

CONFORMISM PEDAGOGIC, ajustare a comportamentului individual sub influența opiniilor și normelor unui sistem de învățământ.

CONFORMISM, ajustare a comportamentului individual sub influența opiniilor și normelor unui anumit grup real sau imaginar.

CONFRUNTARE POLITICĂ, opoziție, ciocnire a sistemelor sociale, intereselor de clasă, credințe.

CONFUCIANISM, doctrină fiziologică-etică a lui Confucius, (Cun-țzi) transformată în religie.

CONFUZIE MENTALĂ, stare patologică ce se caracterizează printr-o slăbire sau o dezordine a tuturor proceselor psihice și mentale.

CONGREGAȚIE, comisie permanente alcătuite din cardinali.

CONGREGAȚIONIȘTI, varietate radicală a calvinismului apărută în Anglia în a doua jumătate a sec. al XVI-lea.

CONGRESE EUHARISTICE, congrese internaționale și naționale catolice.

CONGRESELE FEMEILOR DIN MOLDOVA, adunări republicane ale femeilor din Republica Moldova, Congresul întâi, în 11-12 martie 1960.

CONGRESELE GUBERNIALE ALE ȚĂRANILOR, întruniri ale reprezentanților țărănimii din Basarabia în 1917 – începutul 1918.

CONGRESELE ÎNVĂȚĂTORILOR DIN BASARABIA, (1917), adunări guberniale ale învățătorilor.

CONSENS, înțelegere la care se ajunge fără ca vreuna dintre părți să se opună; stare care rezultă din comunitatea sau coincidența de sentimente, idei, intenții.

CONSERVATORISM, atitudine de susținere a vechilor forme ale vieții politice, economice și culturale.

CONSILIU AL CLASEI, structură care funcționează în învățământul primar, gimnazial, liceal, profesional și postliceal.

CONSILIU DE ADMINISTRAȚIE AL ȘCOLII, organ de control obștesc în cadrul școlii.

CONSILIU PROFESORAL, totalitatea personalului didactic de predare și de instruire practică a elevilor unei instituții.

CONSILIU REPREZENTATIV AL PĂRINȚILOR, unitatea reprezentativă din instituția de învățământ, alcătuită din președinții comitetelor de părinți ai fiecărei clase.

CONSILIU ȘCOLAR LOCAL, organ de autoconducere din cadrul unei instituții de învățământ.

CONSILIU ȘTIINȚIFIC, colectiv însărcinat cu îndrumarea muncii științifice într-o instituție de învățământ superior sau într-un institut de cercetare.

CONSILIUL COORDONATOR AL AUDIOVIZUALULUI, autoritate publică autonomă din Republica Moldova, însărcinată cu apărarea interesului public în domeniul serviciilor de programe audiovizuale și mass-media.

CONSILIUL INTERNAȚIONAL PENTRU ȘTIINȚĂ, organizație nonguvernamentală internațională care unește instituții științifice naționale, asociații și comitete științifice internaționale din domeniul științelor exacte și naturale.

CONSILIUL NAȚIONAL PENTRU ACREDITARE ȘI ATES-TARE, autoritatea publică din Republica Moldova responsabilă

pentru evaluarea și acreditarea organizațiilor din sfera științei și inovării, precum și pentru atestarea personalului înalt calificat.

CONSISTORIU, organ de conducere bisericesc cu caracter administrativ și disciplinar, ca ajutor al episcopului.

CONSTRUCTIVISM, teorie care descrie cum are loc învățarea.

CONSTRUCȚIE LOGICĂ, operație logică caracteristică gândirii.

CONSULATUL RUS DE LA IAȘI, reprezentanță diplomatică a Rusiei în Principatele Dunărene (1791-1806).

CONȘTIENTIZARE, înțelegere a realității înconjurătoare.

CONȘTIINȚĂ MORALĂ, convingere de obligativitatea sau reprobabilitatea unei acțiuni.

CONȘTIINȚĂ, sentiment a ființei umane despre propria existență.

CONTEMPLARE, atitudine de meditație sau observare pasivă a fenomenelor.

CONTEMPORANUL, revistă (1881-91).

CONTINGENT ȘCOLAR, termen de referință în pedagogie privind populația școlară.

CONTRACT DE EDITARE, vezi **Contract**.

CONTRACT PEDAGOGIC, pedagogie contractuală.

CONTRACT SOCIAL, vezi **Contract**.

CONTRACT ȘCOLAR, vezi **Contract**.

CONTRADICȚIE, termen de referință în filosofie, psihologie, sociologie și pedagogie.

CONTRAFORT, revistă lunară, 1994, România.

CONTRAR, termen de referință în filosofie privind noțiuni sau judecăți în raport de contrarietate.

CONTRAREFORMĂ, mișcare a forțelor feudale în frunte cu biserica catolică în Europa de vest în sec. XVI-XVII împotriva Reformei.

CONTROL IMIGRAȚIONAL, vezi **Control**.

CONTROL SOCIAL, vezi **Control**.

CONTROL, analiză a unei activități.

CONȚINUTURIALE ÎNVĂȚĂMÂNTULUI, vezi **Arie curriculară**.

CONVENIENȚĂ, Cutumă, normă de drept consfințită printr-o practică îndelungată.

CONVENȚIA UNICĂ PRIVIND MIJLOACELE NARCOTICE 1961, acord internațional adoptat la 30 martie sub egida ONU; a substituit tratatele anterioare cu privire la controlul asupra substanțelor narcotice, încheiate până la cel de-al Doilea Război Mondial, unind în așa fel cele mai importante articole ce se conțineau în ele și adăugând altele noi.

CONVERGENȚĂ, orientare spre același scop; tendință de contopire.

CONVERSAȚIE EURISTICĂ, dialog ce are loc între profesor și elev, care în final duce la aflarea adevărului; Conversație situativă.

CONVERTIRE, aderare sau atragere a unei persoane la o altă religie.

CONVINGERE, părere fermă despre un lucru sau fapt; determinare a cuiva de a recunoaște, prin argumente veridicitatea unui lucru.

CONVORBIRE, schimb de vorbe sau de idei pe cale orală; discuție.

CONVORBIRI LITERARE, revistă literară apărută la Iași și București, România (1867-1885).

COOPERARE, acțiunea de a participa la elaborarea unei opere sau la realizarea unei acțiuni comune; a colabora. Cooperare în procesul de instruire.

COPERTĂ, înveliș protector al unei cărți, publicații etc.

COPII CU CERINȚE EDUCATIVE SPECIALE, copii cu nevoi speciale, care necesită școlarizare/reabilitare/recuperare corespunzătoare; Copii defavorizați social, copii instituționalizați, copii supradotați, copiii străzii.

COPILĂRIE, perioadă a vieții omenești de la naștere până la adolescență.

COPTI, locuitorii creștini ai Egiptului.

COPYRIGHT, drept garantat prin lege, rezervat numai autorului sau editorului de a reproduce și de a vinde operele; drept de autor.

COR, parte a bisericii unde cântă un cor.

CORAN, cartea sacră a religiei musulmane, principala „carte sfântă” a musulmanilor apărută în sec. al VII-lea, culegere de dogme religioase, mituri, norme juridice, morale ș.a.

COREENI, popor, populația titulară a Republicii Coreea și Republicii Populare Democratice Coreeană.

CORESI, diacon, tipograf și editor român.

CORNELL, universitate privată din SUA.

CORP DE LITERĂ, dimensiune de caracter tipografic.

CORP DIPLOMATIC, totalitatea șefilor misiunilor diplomatice acreditate într-o țară.

CORP, organismul considerat ca un întreg anatomic și funcțional.

CORPORATISM, sistem economic; spirit corporativ, simț moral de apartenență la o instituție.

CORPUS, corp de literă; culegere sau colecție de texte, documente etc.

CORRIERE DELLA SERA, cotidian italian.

CORSICANI, popor, populația titulară din insula Corsica, Italia.

CORUPȚIE, abatere de la moralitate, de la datorie.

COSMOGONIE, teorie despre originea Universului.

COSMOLOGIE, ramură a filosofiei.

COSMOPOLIT, care se consideră cetățean al lumii.

COSMOPOLITISM, doctrină sociologică și politică.

COSOVARI, grupă etnică de origine albaneză, populația titulară din Cosovo.

COST SOCIAL, totalitatea cheltuielilor pentru bunuri alimentare și nealimentare, pentru serviciile utilizate etc.

COSTARICANI, popor și populația de bază din Costa Rica.

COSTEȘTI, așezare veche cu mai multe straturi, descoperită lângă satul Costești, raionul Hâncești, ale culturii Cerneahov.

COSTOBOCI, populație traco-dacică.

COȘCIUG, sicriu.

COTENSI, trib dacic.

COTIDIANUL, site de știri din Republica Moldova.

COTOR, partea laterală a unei cărți.

COUR(R)IER DE MOLDAVIE, „Curierul Moldovei”, prima gazetă tipărită în Moldova, (18 februarie – 1 aprilie 1790). Se edita la Iași în limba franceză de către comandamentul armatei ruse, dislocate în Moldova în timpul războiului ruso-turc din 1787-1791.

CRATER, vas mare antic pentru amestecarea vinului cu apă, întrebuițat pe larg în sec. IX-II î.H.

CRĂCIUN, Nașterea Domnului, sărbătoare domnească creștină, se sărbătorește pe 25 decembrie stil nou / 7 ianuarie stil vechi.

CREATIVITATE, putere creatoare; trăsătură complexă a personalității umane.

CREATOR, cel care a creat lumea; Dumnezeu.

CREAȚIE, Facerea Lumii, eveniment biblic despre originea lumii.

CREAȚIONISM, doctrină despre crearea lumii de către Dumnezeu.

CREDINCIOS, persoană care crede în Dumnezeu și se conformează practicilor religioase.

CREDINCIOȘI DE RIT VECHI, totalitatea bisericilor care nu au acceptat reformele efectuate de patriarhul Nikon în a doua jumătate a sec. al XVII-lea.

CREDINȚĂ, adeziunea neclintită a omului la cuvântul lui Dumnezeu.

CREDIT PEDAGOGIC, instrument de exprimare a volumului de muncă pretins studentului.

CREDIT TRANSFERABIL, instrument de exprimare a volumului de muncă pretins studentului.

CREOLI, popor în Sierra Leone.

CRESTOMAȚIE, culegere de texte, documente etc.

CREȘTERE, vezi **Maturizare**.

CREȘTIN, vezi **Creștinism**.

CREȘTINĂTATE, totalitatea țărilor sau popoarelor creștine.

CREȘTINISM, una dintre religiile mondiale apărută la începutul sec. I.

CREZ, una dintre formulările scurte ale esenței credinței creștine.

ȚRI, în mitologia vedică, zeiță a frumuseții și fericirii.

CRIMINALITATE, termen de referință în jurisprudență, sociologie, privind acest fenomen social.

CRIPTĂ, cavou subteran, construit sub o biserică; capelă subterană.

CRISMĂ, monograma lui Hristos.

CRISTOLOGIE, parte a teologiei creștine care povestește despre persoana lui Hristos și despre raporturile sale cu Dumnezeu și cu umanitatea.

CRITERII DE NOTARE, principii de clasificare și de apreciere a cunoștințelor.

CRITERIU, normă pe baza căreia se face o clasificare, o definire, o apreciere.

CRITICĂ, apreciere a unor opere, a activității unor persoane sau a unor colective.

CRITICISM, sistem filosofic al lui I. Kant.

CRIZĂ DE COMUNICARE, blocarea sau perturbarea fluxurilor informaționale din cadrul unei instituții.

CRIZĂ POLITICĂ, neînțelegerile ivite între factorii de decizie ai unui regim politic sau guvern; Criză socială, criză morală.

CROBIZI, populație de neam tracic așezată la sudul Dunării, în apropierea Mării Negre.

CRO-MAGNON, sit arheologic cu rămășițe ale omului primitiv din paleoliticul superior în valea râului Vézère, Franța.

CROMANIONI, reprezentant primitiv al speciei *Homo sapiens*.

CRONICAR, jurnalist care redactează o cronică într-un ziar; persoană care descrie o anumită perioadă istorică.

CRONICĂ, articol de ziar în care se relatează noutăți importante din viața politică, culturală, socială.

CRONOGRAF, scriere cu caracter popular, reprezentând o sinteză a istoriei generale.

CRONOLOGIE, disciplină auxiliară a istoriei care stabilește epocile, datele și succesiunea evenimentelor istorice. **CRUCE**, simbol creștin și obiect de cult în multe religii.

CRUCEA EUFROSINEI DIN POLOŢK, capodoperă unică de bijuterii, relicvă scumpă a Bisericii Ortodoxe Ruse.

CRUCIADE, expediții militare de cucerire, efectuate de feudalii vest-europeni în sec. XI–XIII din inițiativa bisericii catolice.

CRUCIFICARE, pedeapsă capitală utilizată între sec. al VI-lea î.Hr. și sec. al IV-lea d.Hr.

CTITOR, persoană care contribuie la înălțarea sau întreținerea unei biserici sau mănăstiri.

CTITORIE, așezământ bisericesc întemeiat de un ctitor.

CUANTIFICARE, procedeu al mecanicii cuantice pentru stabilirea valorilor luate de mărimile fizice care caracterizează proprietatea sistemelor atomice sau ale particulelor elementare.

CUANTUM DE AFECT, elementul cantitativ al energiei psihice.

CUBANEZI, popor și populația de bază din Cuba.

CUCUTENI, așezare și cultură eneolitică, răspândită pe teritoriul României în mileniiile III-II î. Hr. în vecinătatea satului Cucuteni, aflat la 12 km nord-vest de orașul Iași, România.

CUGETUL, revistă trimestrială în Republica Moldova, din 1990.

CULEGERE, publicație care cuprinde mai multe lucrări de același fel.

CULOARE, proprietate a materialelor, reprezentând o parte constitutivă a experienței umane în evoluția civilizației.

CULOBA, gorgan scitic din sec. al IV-lea î.Hr. descoperit în 1830 lângă orașul Kerçi, Ucraina.

CULT ASTRAL, culte religioase care au la bază închinarea la corpurile cerești.

CULT FALIC, divinizare a organelor genitale.

CULT, totalitate de acțiuni și practici religioase.

CULTUL STRĂMOȘILOR, formă timpurie a religiei.

CULTURA „СРЕДНЕПРОВСКАЯ”, cultură arheologică a triburilor care locuiau pe teritoriul bazinelor cursului mijlociu și inferior al Niprului și Desnei în mileniiile III–II î.Hr.

CULTURA BAHMUT, (Cultura Bahmutinskaya), cultură arheologică în Republica Bașcortostan din epoca migrației popoarelor, invaziilor barbarilor.

CULTURA BAKHSHAN, cultură arheologică a neoliticului timpuriu în Vietnam.

CULTURA BELBARK, cultură arheologică din sec. I–IV e.n. în Europa de Est.

CULTURA BELL CUP, cultură arheologică din eneolitic – epoca bronzului timpuriu (aprox. 3000-2800–1900/1700) î.Hr. în vestul și centrul Europei.

CULTURA BOGACZEWSKA, (Cultura Bogacevskaya), cultură arheologică din a doua jumătate a sec. I, începutul sec. al V-lea î.Hr. din districtul Lacul Mazurian, Polonia.

CULTURA BOIAN, cultură arheologică din epoca neoliticului în România și Bulgaria.

CULTURA BOLSHERECHENSKAYA, cultură arheologică din epoca timpurie a fierului în Rusia, pe malul drept al râului Obi.

CULTURA BUGO-NISTREANĂ, cultură neolitică, (mileniile VI-V î. Hr.), răspândită în Moldova și în sud-vestul Ucrainei.

CULTURA BURGULYUK, cultură arheologică din epoca târzie a bronzului – epoca timpurie a fierului în văile râurilor Circik și Angren.

CULTURA CAMPIGNIANA, (Cultura Campigny), cultură arheologică din neoliticul timpuriu și dezvoltat, (mileniile VI–IV î.H.) în nord-vestul Europei, (în principal în nordul Franței și Belgiei).

CULTURA CAPSIANĂ, (Cultura Capsian), cultură arheologică mezolitică a Mediteranei, (cultura magrebă), milenii IX–V î.Hr.

CULTURA CATABOMBICĂ, grup de culturi arheologice din perioada de mijloc a epocii bronzului, răspândite pe coasta Mărilor Negre și Caspice, mărginite la sud de lanțul munților Caucaz și Crimeei de sud, cuprinzând la nord toată silvostepa de la râul Volga până la râul Prut și gurile Dunării în vest.

CULTURA CELTEMINARĂ, cultură arheologică neolitică în interfluviul Amu Darya și Syr Darya.

CULTURA CERAMICĂ CU TINEER LINEAR, cultură arheologică din epoca neoliticului mijlociu în Europa.

CULTURA CERAMICII LINIARE, cultură arheologică în vestul zonei forestiere a Europei de est.

CULTURA CERAMICII CU VALURI, comunitate a culturilor arheologice din epoca superioară a bronzului.

CULTURA CERAMICII DE CORD, comunitate istorico-culturală, ce include peste 20 de culturi și grupuri arheologice din Europa cu trăsături comune privind ceramica de cord.

CULTURA CERAMICII GRI INCRUSTATE, cultură arheologică din sec. XI–VII/VI î.Hr. în peninsula Indostan, interfluviul Gange și Dhamna.

CULTURA CERAMICII TEXTILE, cultură arheologică cu ceramică decorată cu ozoare ornamentale de țesături.

CULTURA CERAMICII VOPSITE, (Cultura Ceramică Pictată, Ceramică Engleză), cultură arheologică acceptată în prima jumătate a sec. al XX-lea pentru culturile arheologice timpurii din neolit și eneolit, care se disting în primul rând prin prezența vaselor pictate.

CULTURA CERNYAKHOV, cultură arheologică romană târzie care a existat în Rusia, Ucraina, Moldova și România în secolele III–V între cursurile superioare ale râurilor Nipru, Pripeat, Mureș și Dunărea inferioară.

CULTURA CHERNOLES, (Cultura Chernolisk) cultură arheologică din sec. X–VIII î. H. în silvostepa inerfluviului Nistru și Nipru.

CULTURA CIUST, (Cultura Chust), cultură arheologică de la sfârșitul epocii bronzului în Valea Fergana.

CULTURA CIUTULEȘTI, deal în apropierea satului Ciutulești, raionul Florești, RM. Situat între văile râurilor Răut, Soloneț și Teiul. Altitudine 330 m. Constituit din șisturi argiloase, calcare, marne și nisipuri. În pădurea de pe versantul de nord al Ciutulești s-au păstrat 14 stejari de vârstă seculară cu diametrul de 100–110 cm, care au fost luați sub ocrotirea statului.

CULTURA COCLÉ, cultură arheologică din anii 500–1200, cunoscută pe coasta Oceanului Pacifici al istmului Panama, provinciile Coclé și Veraguas și pe insulele din Golful Panama.

CULTURA COLHIDA, cultură arheologică din epoca bronzului târziu, epoca timpurie a fierului în Transcaucazul de vest.

CULTURA COMAN, cultură arheologică din Evul Mediu timpuriu în Balcanii de Apus.

CULTURA COMAROV, cultură arheologică, aparținând epocii medii și târzii a bronzului, (sec. XV–VIII î.Hr.).

CULTURA CONSTRUCȚIILOR DIN BÂRNE, cultură arheologică din epoca bronzului. Morminte de acest tip au fost găsite și în Moldova, la Zărnești, Căușeni, Olănești ș. a.

CULTURA CRIȘ, (Krish, Körös), cultură arheologică timpurie neolitică, în spațiul dintre râurile Morava, Tisa, Criș, Prut și gurile Dunării.

CULTURA CROWN RADICAL HORSE, un complex de culturi arheologice din neoliticul superior și epoca timpurie a metalelor la estul statelor baltice.

CULTURA CUPELOR ÎN FORMĂ DE CLOPOT, cultură arheologică ce a apărut mai întâi în Spania, (mileniul II î.Hr.), apoi s-a extins în Europa Apuseană și Centrală.

CULTURA CUPELOR ÎN FORMĂ DE PÂLNIE, cultură arheologică neolitică răspândită în Danemarca, Suedia de Sud, Olanda, Germania, Cehia, Polonia, Ucraina ș.a.

CULTURA DESNA, cultură arheologică din epoca medie și târzie a neoliticului în bazinele de sus și mijlociu al râului Desna.

CULTURA DOLMENILOR, cultură arheologică din epoca mijlocie a bronzului, răspândită pe ambii versanți ai munților Caucaz, inclusiv în ținutul Krasnodar, Adâgheia și Abhazia.

CULTURA DORSET, cultură arheologică din neolitic și epoca timpurie a metalului în regiunile de litoral ale Canadei, inclusiv în insulele Arhipelagului Arctic Canadian și Newfoundland, în nordul și estul litoralului Groenlandei.

CULTURA EGEEANĂ, (Cretano-micenană), denumire dată culturii din insula Creta, insulele Mării Egee și Grecia continentală.

CULTURA GORGANELOR ALUNGITE, cultură arheologică din sec. VI-X e. n. în regiunile din nord-vest ale Rusiei, incluzând bazinele râului Nipru, (regiunea Smolensk) și Volga, (regiunea Tver), în nordul Belarusului, sud-estul Estoniei.

CULTURA HALLSTATT, cultură arheologică din perioada timpurie a epocii fierului, (900-400 î.Hr.), răspândită în partea de sud a Europei Centrale.

CULTURA HARTUM, cultură arheologică din protoneolitic, neolitic în nord-estul Africii.

CULTURA IANISLAVIȚE, cultură arheologică din mileniiile 6-5 î.H. în bazinele râurilor Vistula, Neman și Pripeat, cuprinse la est între bazinul cursului inferior al râului Soț și la nord-vest până la cursul de mijloc al râului Nipru.

CULTURA IARMUC, cultură arheologică din neoliticul inferior de ceramică în Levantul de sud.

CULTURA IMERETIANĂ, cultură arheologică din paleoliticul superior în Caucazul de vest.

CULTURA KARMIR-BERDSKY, cultură arheologică din epoca bronzului mijlociu între râurile Kura și Aras, limitată la vest de râul Akhuryan, la est, de râul Aghstafa și la apus, de coasta lacului Sevan.

CULTURA KAYAKENT-KHARACHEVSKY, cultură arheologică din epoca târzie a bronzului în est de Caucaz, teritoriile Da-ghestanului modern, Ceceniei de est, și Azerbaidjanului de nord.

CULTURA KESHENGZHUAN, (Keshenzhuang 2), cultură arheologică din neoliticul târziu – eneolitic (cca 2200-1800 î.Hr.), în partea centrală a văii râului Weihe, afluent al râului Huanhe, interfluviul râului Weihe și Jinghe, valea râului Jinghe.

CULTURA KETLAH, (Köttlacher kultur), cultură arheologică din sec. VIII-X, pe coastele răsăritene ale Alpilor, în principal pe teritoriul Austriei și Sloveniei moderne.

CULTURA KIEV, cultură arheologică din secolele III-V în zona superioară a râului Daugava, zona pădurilor și silvostepii din bazinul râului Nipru și silvostepii din bazinul râului Doneț.

CULTURA KIZIL-KOBINSKAYA, cultură arheologică din epoca finală a bronzului și cea timpurie a fierului, (sec. IX–III î.Hr.) în munți, pe coasta sud-vestică și litoralul peninsulei Crimeea.

CULTURA KOBAN, cultură arheologică din perioada de trecere de la epoca bronzului la cea a fierului, (sfârșitul mil. II – mijl. mil. I î.Hr.), răspândită în partea centrală a Caucazului de nord. Denumirea de la satul Coban, Osetia de Nord, unde s-au făcut primele săpături.

CULTURA KOLOCIN, cultură arheologică, datează din secolele V-VII în pădurile din bazinul râului Nipru, Desna și silvostepa din stânga Niprului.

CULTURA KOSTENKOVSKY, (Cultura Kostenkovsk-Avdeevskaya), cultură arheologică din paleoliticul superior în zona interglaciară din Europa de est.

CULTURA KURO-ARAK, cultură arheologică din epoca timpurie a bronzului, atestată pe teritoriul Transcaucaziei, Anatoliei de est, Iranului de nord-est, Daghestanului, Ceceniei, Ingușetiei și Osetiei de nord.

CULTURA KUYUSAI, cultura din epoca timpurie a fierului (sec. VII-IV î. Hr.) în vechea deltă a râului Amu Darya.

CULTURA LAPONĂ, cultură arheologică din neoliticul superior și epoca timpurie a metalelor pe teritoriul Laponiei.

CULTURA LATEN, cultură a triburilor celtice din epoca târzie a fierului, (sec. al V-lea î. Hr. – sec. al I-lea d. Hr.), răspândită pe teritoriul Franței, Elveției, Cehiei, Slovaciei, Austriei, Italiei de nord și Insulele Britanice.

CULTURA LIDOVCA, cultură arheologică din epoca paleometalelor în Extremul Orient.

CULTURA LIPIȚA, cultură arheologică din sec. I–II e.n. atestată în nordul Carpaților Orientali.

CULTURA LUGIȚE, cultură arheologică din epoca bronzului și epoca timpurie a fierului, aparținând unui mare grup de triburi, care în sec. XIII–IV î.Hr. populau bazinele fluviului Oder și Vistula.

CULTURA LUJIȚA, cultură arheologică din a doua jumătate a epocii bronzului și începutul epocii timpurii a fierului, sec. XIII-IV î. Hr., răspândită între hotarele râului Saale în vest până la Bugul de Apus și Volyn de Apus în est, coasta de sud a Mării Baltice, de la râul Oder până la râul Pregol în nord, spre marginile de nord ale depresiunii carpatice în sud.

CULTURA LYALOVO, cultură arheologică din neolitic în inter-fluviul Volga-Oka.

CULTURA MADLEN, cultură arheologică din Europa de la sfârșitul paleoliticului superior (mil. al XV–VIII-lea î.Hr.).

CULTURA MAYA, civilizația fondată între anii 2000 î.Hr. –1500 e.n. de popoarele maya din sud-estul Americii Centrale.

CULTURA MAYCOP, cultură arheologică din epoca timpurie a bronzului, (mil. IV – mil. III î.Hr.) pe șesul și colinele montane din centrul și vestul Caucazului de nord.

CULTURA MEOTANĂ, cultură arheologică din epoca fierului, (sec. IX/VIII î.Hr. – III/IV e.n.) în bazinul hidrografic Kuban.

CULTURA MEZOLITICĂ, cultură arheologică în epoca de piatră, între paleolitic și neolitic.

CULTURA MICOC, cultură arheologică din paleoliticul timpuriu, răspândită în Europa.

CULTURA MIHAILOVCA, cultură arheologică multistrat din epoca inferioară a metalului în bazinul inferior al Niprului, regiunea Herson.

CULTURA MILOGRAD, cultură arheologică constituită în sec. VII-III î. Hr. în bazinul râului Nipru.

CULTURA MINOISIANĂ, cultură arheologică constituită pe insula Creta în mijlocul mileniului al IV-lea – sec. XII î.Hr.

CULTURA MOLODOVA, sat în raionul Securenii, regiunea Cernăuți, (Ucraina), la marginea căruia a fost descoperit în anii 1930 un grup de monumente arheologice și au fost studiate un grup de stațiuni paleolitice cu mai multe straturi de cultură.

CULTURA MUGAN, cultură arheologică din epoca târzie a bronzului, epoca timpurie a fierului pe teritoriul Iranului.

CULTURA MUSTERIANĂ, cultură arheologică din paleolitic.

CULTURA MYKEN, cultură arheologică din epoca bronzului superior din bazinul răsăritean al Mării Mediterane.

CULTURA NATUFIANĂ, cultură arheologică epipaleolitică, (mileniul XIII-X î.Hr.) în Levant.

CULTURA NOUĂ, cultură arheologică din epoca târzie a bronzului, (sfârșitul mileniului al II-lea î.Hr.), răspândită în România de est, în Republica Moldova și Ucraina.

CULTURA NOVOTITOROVSKAYA, cultură arheologică de la sfârșitul epocii inferioare – începutul epocii mijlocii a bronzului în stepa de pe malul drept al râului Cuban și litoralul estic al Mării Azov.

CULTURA OKSYWSKA, cultură arheologică din perioada sec. al II-lea î.Hr. – I e.n. în Pomerania și cursului inferior al râului Vistula.

CULTURA OLDUVAY, confecționarea obiectelor din piatră și rămășițe antice despre activitatea umană din epoca inferioară a paleoliticului.

CULTURA ORINIAC, cultură arheologică din perioada timpurie a paleoliticului superior, răspândită în Franța și în alte țări.

CULTURA PENKO, cultură arheologică din sec. V–VII în zona de silvostepă din Transnistria până la bazinul râului Donețk.

CULTURA POENEȘTI-LUCAȘEVCA, cultură arheologică din sec. II-I î. Hr. în interfluviul Nistru și Siret.

CULTURA POST-CATACOMBE, bloc de formațiuni culturale arheologice din epoca mijlocie a bronzului în stepa și silvostepa Europei de est.

CULTURA PRAGA, cultură arheologică din sec. IV–VII e.n. în teritoriul cuprins între bazinele râului Elba, Nipru și Bugul de sud, litoralul sudic al Mării Baltice, culmile Alpilor estici și gurile Dunării.

CULTURA PȘEVORSC, cultură arheologică din sec. III/II î.Hr. – V e.n. în bazinul râurilor Vistula și Oder.

CULTURA RESETA, cultură arheologică de la sfârșitul paleoliticului în spațiul interfluviul Volga-Oka spre apus până la cursul superior al Daugavei.

CULTURA SABATINOVSKAYA, cultură arheologică din epoca superioară a bronzului în stepele de la gura Dunării, Crimeea și până la Marea Azov.

CULTURA SALTOVO, cultură arheologică din sec. VIII–X e.n. în sud-estul Europei și vizează Caganatul Hazar și influența lui asupra țărilor vecine.

CULTURA SAMBIAN-NATANG, cultură arheologică din perioada dominației romane și începutul epocii Marii Migrații a popoarelor în peninsula Kaliningrad.

CULTURA SARMATĂ, cultură arheologică și grup de monumente, atribuite în linii mari sarmaților și popoarelor vecine cu ei.

CULTURA SAVROMATSKAYA, cultură arheologică din sec. VII/VI – IV î. H. în regiunea de stepă de la râul Don până la râul Emba, la sud de munții Ural, până la litoralul de nord al Mării Caspice.

CULTURA SCITĂ, cultură arheologică cu privire la sciți și popoarele controlate de ei, în spațiul litoral de nord al Mării Negre până la poalele munților Caucaz.

CULTURA SCOICILOR, cultură arheologică în perioada neolitică, epoca de bronz în bazinul inferior al râului Don.

CULTURA SEIMA-TURBA, cultură arheologică din epoca superioară a bronzului în Eurasia, de la regiunea Saian-Altai, Mongolia și Xinjiang, până la Fenno-Scandinavia și Republica Moldova.

CULTURA SOLIUTREANĂ, cultură arheologică din paleoliticul superior, răspândită, mai ales, în Franța și în nordul Spaniei, (18-15 mii de ani în urmă).

CULTURA SREDNESTOGOVAYA, cultură arheologică din eneoliticul inferior în stepa din interfluviul Nipru și Don.

CULTURA STRELEŢKAYA, cultură arheologică din epoca inferioară a paleoliticului superior, în văile râului Don, DoneţK, Kleazma și Kama.

CULTURA SUDOWSKA, cultură arheologică din sec. II–XI în nord-estul Poloniei, până la râul Neman.

CULTURA SURSKAYA, cultură arheologică din epoca neoliticului în stepele din bazinele râului Nipru și Don.

CULTURA ŞULAVERI-ŞOMUTEPI, cultură arheologică din neoliticul superior, eneoliticul inferior, (a. 6000-4000 î.Hr.) în sudul Georgiei și vestul Azerbaidjanului.

CULTURA TARDENUA, cultură materială din mezoliticul târziu răspândită în Franța, Belgia, Anglia, Germania.

CULTURA TASA, cultură arheologică din neoliticul inferior în Egipt.

CULTURA TASMOLA, comunitate arheologică cu trăsături specifice „Lumea scito-siberiană”.

CULTURA TAZABAGYAB, cultură arheologică din sec. XV–XI î.Hr. în delta râului Amu-Daria.

CULTURA TERRAMARE, cultură arheologică din sec. XVII–XII î.Hr. în bazinul mijlociu al râului Po, Italia.

CULTURA TEZAURELOR DE CUPRU, cultură arheologică din eneolitic și epoca de bronz în nord-estul Indiei.

CULTURA TISA, cultură arheologică din eneoliticul inferior în bazinul mijlociu și superior al râului Tisa.

CULTURA TRIALETI, cultură arheologică din epoca mijlocie a bronzului în Georgia, Armenia, și raioanele limitrofe ale Turciei, Iranului și Azerbaidjanului.

CULTURA TRIPOLIE, cultură arheologică din eneolitic – epoca inferioară de bronz în stepa și silvostepa la vest de râul Nipru, Republica Moldova, regiunile Moldova, nord-estul Munteniei și sud-estul Transilvaniei din România.

CULTURA TUMULILOR DIN CARPAȚI, cultură arheologică din sec. III–V pe versanții estici ai Carpaților și în zonele de sus ale râurilor Siret, Prut, Nistru (malul drept).

CULTURA ÚNĚTICKA, cultură arheologică din epoca mijlocie a bronzului, localizată la nord de cursul mijlociu al Dunării, în bazinele râului Elba și Oder.

CULTURA VALDAI, cultură arheologică din epoca neoliticului pe podișul Valdai și cursurile superioare ale râului Dvina de Nord, Volhov, Volga și Nipru.

CULTURA VANVIZDINO, cultură arheologică din sec. VI–X e.n. în nordul Europei.

CULTURA VÎSOŢKOE, cultură a triburilor de agricultori din epoca târzie a bronzului începutul epocii timpurii a fierului (sec. X–VI î.Hr.). Denumită după satul Vîsoțkoe, regiunea Lvov, Ucraina.

CULTURA YAYOI, perioadă în istoria Japoniei dintre sec. al III-lea î.Hr. și sec. al III-lea e.n.

CULTURA ZARUBINŢÎ, cultură arheologică din sec. III î.Hr. sec. I e.n. în zona de stepă și silvostepă a bazinului râului Nipru.

CULTURA, („Культура”), vezi **Literatura și arta**.

CULTURĂ ARHEOLOGICĂ, ansamblu de monumente materiale, care ocupă un teritoriu compact și aparțin aceleiași epoci, au trăsături comune care constituie un sistem integru, ce se schimbă uniform în timp și limitat în spațiu, deosebindu-se esențial de alte culturi arheologice.

CULTURĂ ARHEOLOGICĂ, termen folosit pentru a indica comunitatea unor monumente arheologice, care aparțin aceleiași perioade, sunt concentrate pe un anumit teritoriu, având anumite particularități locale.

CULTURĂ, termen de referință în antropologie, culturologie, sociologie, psihologie, pedagogie, filosofie privind totalitatea valorilor materiale și spirituale create de omenire în decursul dezvoltării ei.

CULTURI DUNĂRENE, termen prin care se subînțeleg două culturi arheologice: cultura ceramicii band-liniare și cultura ceramicii ornate cu împunsături succesive.

CULTUROLOGIE, ramură a antropologiei care studiază cultura ca o ordine distinctă de fenomene, organizată pe principiile propriilor sale legi; Cultură de masă, cultură tradițională.

CUMANI, (Cîpceaci, Poloveți), nomazi de origine turcică. În sec. XI-XIII populau Cumania.

CUMANIA, (Țara cumanilor, Stepa cumanilor), denumire convențională a teritoriului cuprins între Volga și Dunăre, stăpânit de cumani (sec. XI–XIII).

CUMULATIVISM, principiu fundamental al epistemologiei clasice.

CUNOAȘTERE, act sau proces de a ști; proces mental care poate fi descris ca experiență de cunoaștere.

CUNOȘTINȚE, informații citite, auzite, văzute și înțelese.

CUNUNIE, ritual creștin al căsătoriei.

CUPALA, la vechii slavi, zeu al Soarelui, luminii.

CUPRINS, listă a materialelor pe care le include o carte, o revistă; tablă de materie.

CURCHI, complex monastic pe teritoriul satului Curchi, județul Orhei, cu hramul Nașterii Sfintei Maicii Domnului, fondată în 1773 de călugări, sărbătorită la 8 septembrie/21 septembrie.

CURGAN, rămășițe ale unei culturi; tumul, gorgan.

CURIE ROMANĂ, ansamblul instituțiilor administrative, organelor judiciare și al persoanelor din Vatican.

CURRICULUM, toate experiențele planificate riguros pentru a fi furnizate în școală elevilor pentru a atinge scopurile învățării la cele mai înalte standarde de performanță; Curriculum ascuns, curriculum chart, curriculum corelat, curriculum diferențiat, curriculum extins, curriculum formal, curriculum implicit, curriculum integrat, curriculum la decizia școlii, curriculum nucleu, curriculum personalizat, curriculum specializat, curriculum virtual, curriculum aprofundat.

CURS, ciclul de lecții sau de prelegeri.

CURTEA DE ARGESȘ, biserică în orașul Curtea de Argeș, ctitorie voievodală (1512-1517).

CURTEA VECHE, biserică în București, România.

CUTIA BRESLEI, în Moldova medievală, fond bănesc al unei bresle, format din bărbânță și din alte taxe plătite de meșteri, calfe și ucenici, din amenzi și alte venituri ale corporației; lădiță în care se păstrau aceste sume bănești.

CUVÂNT MOLDOVENESC, gazetă politică săptămânală, apărută la Chișinău între 5 iunie 1914 – 7 ianuarie 1919.

CUVÂNT, conform Bibliei, cuvântul viu, este făptuitor prin transformarea inimilor și a raporturilor umane.

CUVÂNTUL, săptămânal în limba română, Republica Moldova, 1996.

CVADRIVIUM, în Evul Mediu, diviziune a învățământului; program compus din 4 arte: aritmetica, geometrica, astronomia și muzica.

CYBERPEDAGOGIE, instruire asistată de calculator.

CYBERȘCOALĂ, școală cu clase virtuale.

D

DAAC HERMES PRESS, holding mediatic.

DACTILOLOGIE, vorbire dactilică, abecedar manual, utilizat de oamenii surzi în timpul comunicării, sistem de comunicare prin semne convenționale, făcute cu degetele, între persoane lipsite de auz sau între acestea și oameni cu auzul normal.

DADGIBOG, în mitologia slavă veche, numele zeului Soarelui.

DADȚAN, templul-mănăstire la lamașiți.

DALAI LAMA, titlu purtat de căpetenia religiei lamaiste, variantă a budismului din Tibet.

DALILA, în Vechiul Testament, curtezană din Iudeea.

DALMAȚI, populație ilirică romanizată, care a locuit în trecut pe teritoriul Dalmației.

DALTON-PLAN, sistem de instruire individualizată.

TAO, (Dào), unul dintre principalele curente ale filosofiei clasice chineze, apărut în sec. VI–V î.Hr.

DAOISM, Taoism, religia Chinei Antice.

DARUL LUI CONSTANTIN, document fals din sec. al VIII-lea, care îndreptățește și sancționează tendința papei la puterea laică.

DARWINISM SOCIAL, curent în sociologie, care încearcă să explice fenomenele sociale prin extinderea asupra vieții sociale a legilor biologice, descoperite de Ch. Darwin.

DASCĂL, slujitor al bisericii ortodoxe.

DASEIN, concept fundamental în filosofia existențială a lui Martin Heidegger.

DATINĂ, obicei păstrat din vechime, consacrat prin tradiție.

DATSAN, denumire a mănăstirii lamaiste la mongoli și bureați.

DAURII, popor de rasă mongoloidă din nordul Chinei.

DAVID, mitropolitul Moldovei.

DEBILITAT, care și-a pierdut rezistența la efort fizic/ îmbolnăviri;
Debitate mintală, forma de retardare mintală.

DECALOG, vezi **Zece porunci**.

DECAN, membru al corpului profesoral universitar care conduce o facultate; grad deținut de această persoană; persoană care conduce baroul avocaților; persoana cea mai în vârstă sau cu vechimea cea mai mare în anumite corpuri constituite; în biserica catolică: conducătorul unui decanat, care este echivalentul protopopului în biserica ortodoxă.

DECA-PRESS, agenție de știri din Republica Moldova (1996).

DECES, moartea unei persoane.

DECLARAȚIA DE LA BOLOGNA, document semnat la 19 iunie 1999, care stabilește un set de obiective pentru eficientizarea învățământului superior.

DECLARAȚIA DE LA SALAMANCA, document privind școală incluzivă.

DEDUBLARE A PERSONALITĂȚII, tulburarea unității conștiinței de sine, caracterizată prin apariția în alternanță a unei prime personalități și a unei sau mai multor personalități secundare.

DEDUCȚIE, formă de raționament în care concluzia rezultă din cauze; metodă de studiu și analiză în pedagogie.

DEFECTOLOGIE, ramură a științei despre legitățile și particularitățile dezvoltării psihosociale diferitor categorii de copii cu defecte fizice și psihice.

DEFICIENT, persoană lipsită de anumite calități psihice.

DEFICIENȚĂ, lipsă de integritate anatomică și funcțională a unui organism.

DEFINITIVAT, examen susținut pentru numirea unui candidat într-o instituție.

DEFINIȚIE, enunț logic de determinare a însușirilor unei noțiuni, lucru, acțiune, enunțate sub forma unui concept.

DEFUNCT, persoană care a decedat.

DEISM, teorie religioasă filosofică, prin care se recunoaște existența lui Dumnezeu numai ca o cauză primară, impersonală a Universului și neagă intervenția acestuia în desfășurarea fenomenelor din lume.

DELICVENȚĂ JUVENILĂ, componentă a criminalității conferită de categoria de indivizi la care se referă.

DELIR, tulburare patologică a conștiinței.

DELPHI, oraș în Grecia antică, unde se afla templul și oracolul lui Apollo, sec. al VIII-lea î.Hr.

DEMAGOG, denumire a conducătorilor partidelor democratice antioligarhice în Grecia antică. Mai târziu termenul demagog a căpătat sensul de politician care caută să-și câștige popularitate în rândurile maselor prin promisiuni deșarte și fățarnice, prin lozinci ademenitoare, dar lipsite de temei.

DEMĂ, comunitate socială arhaică de structură endogamică.

DEMENTĂ, alienație mintală.

DEMITOLOGIZARE, formă de exegeză biblică care descrie fenomenele scripturilor ca fiind mitologice și încearcă să le distingă de realitatea istorică și reală.

DEMIURG, zeitate considerată a fi responsabilă de crearea Universului fizic în diferite cosmogonii.

DEMNITATE, prerogativă sau prestigiu inalienabil de care se bucură o persoană datorită comportamentului.

DEMOCRAȚIE, sistem politic, în care poporul este recunoscut ca sursă de putere, cetățenii sunt înzestrați în egală măsură cu libertăți și drepturi politice, ceea ce le permite să participe în administrarea afacerilor publice, fie nemijlocit, fie prin intermediul reprezentanților săi, iar deciziile politice sunt adoptate în confor-

mitate cu voința majorității; Democrație consociativă, democrație creștină, democrație pluralistă.

DEMOGRAFIE, știință socială, care studiază populația umană și legile dezvoltării ei; Politica demografică.

DEMOLOGIE, știință care studiază creațiile și tradițiile populare; Demopsihologie, demosofie, demotehnografie, demotică.

DEMON, la grecii antici, nume comun colectiv pentru forțele malefice sau bune, care determinau soarta și caracterul omului, nume pentru aceste spirite și ființe.

DEMONOLOGIE, parte a mitologiei populare.

DEMONSTRAȚIE, argument în demonstrarea unui raționament logic.

DEMOS, în Grecia antică, pături mari de oameni liberi, opuse ca interese pe de o parte aristocrației (eupatrizii), iar de altă parte, cetățenilor lipsiți de drepturi politice depline, metecii și sclavilor.

DEMOSCOPIE, metodă de chestionare a opiniei publice asupra unui subiect. Vezi **Sondaj de opinie**.

DEMUTIZARE, tehnologie folosită pentru educarea persoanelor surdomute cu scopul de a înțelege limbajul oral.

DENEGARE, negare absolută a adevărului unui fapt.

DEONTIC, studierea aspectelor logice și structurale ale formelor de gândire normative și imperative.

DEONTOLOGIE PEDAGOGICĂ, totalitatea normelor de conduită morală și profesională care trebuie să le urmeze un pedagog.

DEONTOLOGIE, parte a eticii care studiază normele și obligațiile unei anumite profesii.

DEPENDENȚĂ, stare a unui individ sau grup de indivizi de a fi dependent; Dependența socială, dependență spirituală, dependență fizică, dependență psihologică, dependență secvențială.

DEPOPULAȚIE, îndepărtare sau distrugere a unei populații de plante, animale sau oameni.

DEPRESIE, stare sufletească de tristețe.

DESCĂRCARE, manifestare violentă a unei persoane.

DESCÂNTEC, formulă magică menită să combată bolile.

DESCENDENȚĂ, legătură de filiație.

DESCOPERIRE ȘTIINȚIFICĂ, demonstrarea unui adevăr științific inovator.

DESCUMINICARE, trecerea de la post la alimentarea cu mâncare de fruct.

DESIGN AL INSTRUIRII, vezi **Design**.

DESIGN, formă de prezentare estetică.

DEȘCOLARIZARE, conceptul de suprimare a școlii ca institut social și substituirea ei cu forme netradiționale de socializare a tineretului.

DETERMINANȚI SOCIOCULTURALI AI PERSONALITĂȚII, factori influențabili la formarea personalității.

DETERMINARE GENETICĂ, stabilirea înșușirilor unui individ.

DETERMINISM, concepție filosofică potrivit căreia fenomenele din Univers se află în interdependență, condiționându-se reciproc, iar la modul mai general, despre reciprocitatea și interdependența fenomenelor și proceselor realității; Determinism cultural, determinism istoric, determinism structural.

DEUTERONOMUL, a cincea carte a „Pentateuhului”.

DEUTSCHE PRESSE-AGENTUR, principala agenție de presă germană.

DEVAKĪ, în mitologia vedică, soția regelui Vasu.

DEVENIRE, schimbări progresive a lucrurilor.

DEVIATIE, abatere de la subiect; Deviație socială, devianță, devieri de comportament.

DEZBATERE, determinare spre schimbarea opiniei cuiva.

DEZINFORMARE, difuzare prin presă, radio, televiziune ș.a. a unor informații, știri, zvonuri cu scopul de a induce în eroare pe cineva.

DEZINSTITUȚIONALIZARE, procesul de înlocuire a unor servicii, instituții și tehnici învechite cu procedee noi și moderne.

DEZVOLTARE CURRICULARĂ, schemă logică bazată pe o filosofie educațională și concretizată în utilizarea interacțiunilor dintre diverse concepte și termeni pedagogici.

DEZVOLTARE, proces de evoluare a unei persoane.

DEZVOLTAREA COPILULUI, trecere a unui copil prin faze progresive.

DHANVANTARI, medicul zeilor vedici.

DHARMA, ansamblul de norme și cerințe civile în majoritatea religiilor din India.

DIAC, slujitor al bisericii care ajută diaconul și preotul.

DIACON, slujitor al bisericii.

DIACONIC, despărțitura de sud a altarului unde se păstrează îmbrăcămintea și obiectele bisericesti aflate în seama diaconului.

DIACONIȚĂ, văduvă sau fată mare de peste 40 de ani, care în perioada creștinismului timpuriu servea în biserică.

DIADĂ, principiu filosofic care susține diversitatea.

DIAGNOSTIC PEDAGOGIC, analiză a performanțelor de învățare a unui copil.

DIALECTICĂ, arta de a ajunge la adevăr descoperind contradicții în raționamentul adversarului; teorie generală despre dezvoltarea naturii, societății și gândirii, precum și metodă de cunoaștere și de transformare a lumii.

DIALOG, discuție între doi sau mai mulți interlocutori.

DIANA, zeița Lunii și a vânătorii la romani, identificată cu Artemis din mitologia greacă.

DIASPORĂ, inițial, totalitatea comunităților evreiești, constituite în diferite țări din lume în urma ieșirii evreilor din Palestina după distrugerea Primului și celui de al Doilea Templu; grup etnic aflat în afara granițelor țării de origine.

DIAVOL, principalul adversar al lui Dumnezeu; satana.

DICTATURĂ, regim politic caracterizat prin deținerea puterii absolute de către o persoană sau un grup restrâns.

DICȚIONAR, lucrarea de referință care conține un ansamblu de cuvinte dintr-o limbă sau domeniu general de activitate.

DIDACTICĂ, teorie a învățământului, ramură a pedagogiei care se ocupă cu teoria învățământului și instruirii; Didactica disciplinei de învățământ, didactică incitativă.

DIDACTOGENIE, stare psihică negativă a elevului, provocată de încălcarea tactului pedagogic de către educator.

DIDAHIE, „Învățătura celor doisprezece apostoli”, scriere apocri fică din perioada creștinismului timpuriu.

DIECEZĂ, structură religioasă; eparhie.

DIFERENȚIERE SOCIALĂ, orice deosebire între indivizi, categorii sociale în ceea ce privește situația lor în societate, care apare în procesul interacțiunii sociale și este fortificată în structura socială; Diferențiere gender.

DIGENIS AKRITAS, poem epic bizantin, creat prin sec. al X-lea de un autor necunoscut pe baza mai multor cântece populare.

DIGEST, publicație din rezumate de periodică.

DIHOTOMIE, împărțire în două părți a unui concept.

DILEMĂ SOCIALĂ, situație în care se pot afla membrii unei comunități atunci când alegerea unei strategii de acțiune trebuie să se refacă în condițiile unui conflict.

DILEMĂ, raționament ce propune mai multe soluții pentru rezolvare.

DIMENSIUNEA EUROPEANĂ A EDUCAȚIEI, propuneri cu caracter progresist menite să determine identificarea modalităților de răspuns la provocările lumii contemporane.

DIMENSIUNI ALE EDUCAȚIEI, ansamblul valorilor pedagogice fundamentale care conferă activității de formare-dezvoltare a personalității umane un cadru dimensional realizat la nivelul sistemului de învățământ.

DIN MOLDOVA, revistă bilunară, științifică și literară, editată la Iași, (1862-1863) de B. P. Hasdeu. Începând cu nr. 10 din 1863, a apărut sub titlul „Lumina”, (cu subtitlul „Din Moldova”).

DINASTIE, șir de monarhi, prinți, regi, împărați dintr-o familie, care se succedau ereditar la cârma unei țări.

DINOGEȚIA, așezare în Dobrogea de nord, România, situată pe o insulă de pe cursul inferior al Dunării.

DIPLOMĂ DE MERIT, decorație de recunoaștere a meritelor unei persoane sau echipe.

DIPLOMĂ PLURIUNIVERSITARĂ, diplomă obținută ca rezultat al studiilor paralele în mai multe centre universitare.

DIRECTOR, conducător al unei instituții de învățământ.

DIRECȚII FUNDAMENTALE DE CERCETARE, act normativ în domeniu cu caracter de lege sau normă.

DIRIGINȚIE, activitate de coordonare a unei clase de elevi de către un diriginte.

DISCIPLINĂ ȘCOLARĂ, ansamblu de reguli de comportament necesare pentru buna conviețuire în mediul școlar.

DISCRIMINARE, tratare inegală a indivizilor sau grupurilor în raport cu unele trăsături categorice.

DISCURS, text coerent în combinație cu factori socioculturali, psihologici ș. a.; text expus sub aspect evenimental; cuvântare privi-

tă ca acțiune socială semnificativă, ca componentă participativă în interacțiunea oamenilor și în mecanismele conștiinței.

DISEMINARE, în filosofia și critica literară deconstructivistă – derivare fără limite, prin asociații libere de tip panoramic, a unor cuvinte, sensuri dintr-un grup fonetic neinvestit cu semnificație.

DISLEXIE, tulburare de citire.

DISONANȚĂ COGNITIVĂ, stare de tensiune care apare între două opinii, dar care nu se exclud.

DISONANȚĂ, lipsă de armonie în sunete.

DISPOZIȚIE, stare sufletească; act normativ de prevederi obligatorii.

DISPUTĂ, discuție în contradictoriu.

DISTINCȚIE, semn onorific oferit pentru merite deosebite; considerație.

DISTRICTE DE ÎNVĂȚĂMÂNT, în Rusia, instituții teritorial-administrative în cadrul sistemului de autoadministrare locală, care supravegheau instituțiile de învățământ subordonate Ministerului Educației.

DIVERGENȚĂ SOCIALĂ, proces de diversificare a formelor unui organism.

DIVINITATE, esență divină prezentă în toate religiile.

DIVIZIUNEA MUNCH, împărțirea procesului de creare a unui produs în mai multe operații.

DIZABILITATE, limitare a posibilităților de interacțiune a unui individ cu mediul său din cauza unor dificultăți psihologice, intelectuale, sociale sau fizice. Vezi **Deficiență**.

DNESTR, revistă a Uniunii Scriitorilor din RM, editată la Chișinău în limba rusă între 1957-1962.

DOCHIA, (Baba Odochia), în mitologia românească, semidivinitate meteorologică.

DOCIMASTICĂ, procedură de evaluare.

DOCIMOLOGIE, disciplină științifică ce cercetează problemele examinării elevilor.

DOCTOR HONORIS CAUSA, titlu onorific acordat de universități personalităților eminente.

DOCTORANTURĂ, treaptă în sistemul de pregătire a cadrelor științifice și științifico-pedagogice, parte a sistemului de instruire continuă.

DOCTRINĂ, ansamblul principiilor unui sistem politic, științific, religios.

DOCTRINĂ POLITICĂ, sistem încheșat de concepte, idei și principii.

DOCTRINĂ RELIGIOASĂ, sistem de dogme și idei al unui sau al altui curent religios.

DOGE, titlu purtat de conducătorul Republicii Venețiene, (sfârșitul sec. al VII-lea – sfârșitul sec. al XVIII-lea) și al Republicii Genoveze, (sec. al XIV-lea – sfârșitul sec. al XVIII-lea).

DOGMATICĂ, principii de bază ale religiei, dogme religioase.

DOGMATISM, orientare cognitivă caracterizată prin considerarea unor presupuziții.

DOGMA, învățătură acceptată și aplicată fără a ține seamă de condițiile istorice.

DOLGANI, popor turcic din nordul Siberiei, Rusia.

DOLMEN, vechi construcții funerare metalice, alcătuite din blocuri și lespezi mari de piatră, fiecare având o greutate de zeci de tone.

DOLNI-VESTONIȚE, (Dolni Věstonice), monument arheologic în apropiere de satul cu același nume, lângă orașul Mikulov din Moravia de sud, Republica Cehă.

DOMINAȚIE, exercitarea puterii unui stat asupra altuia prin mijloace de constrângere; Dominație de clasă, dominație mondială, dominație politică.

DOMINICANI, ordin călugăresc.

DONATISM, doctrină creștină apărută în provinciile romane din Africa în sec. IV–V.

DORIENI, (Dorieis), unul dintre principalele triburi din Grecia antică.

DORINȚĂ, stare sufletească spre năzuință.

DOXA, termen de referință în filosofie privind o opinie.

DOXOLOGIE, studiul rolului pe care îl are aprecierea în învățământului școlar.

DRAC, spirit al răului; demon, diavol, satana.

DRAGOMAN, interpret oficial, translator atașat pe lângă o delegație, ambasadă, un consulat, mai ales în țările Orientului. Din sec. al XVII-lea până la începutul sec. al XIX-lea, la Poarta Otomană postul de mare dragoman era deținut numai de fanarioți.

DRAHMA, (gr. δραχμή), în grecia antică, unitate monetară și monedă, de obicei din argint; monedă de argint bătută în sec. al XIII-lea în orașul Akkona (Palestina), inițial cu inscripții pseudokufice, ulterior, prin ordinul Papei Inocențiu al IV-lea, cu inscripții creștine, dar cu caractere arabe; principala monedă (inițial de argint) și unitate monetară a Greciei din 1831 până la introducerea monedei euro; unitatea de masă în sistemul de măsuri de greutate în farmaceutică.

DRAVIDIENI, locuitori ai unor regiuni din India, Sri Lanka și Pakistan.

DRĂGAICELE, ritual folcloric agrar practicat în Muntenia, Moldova și Oltenia.

DREPT DE AUTOR, ansamblul privilegiilor de care se bucură autorii unor producții.

DREPTATE, principiu moral.

DREPTURI ALE COPILULUI, reglementări legale menite să favorizeze dezvoltarea normală a copiilor.

DREPTURI ALE ELEVILOR, reglementări menite să favorizeze instruirea corectă a elevilor.

DREPTURI CONEXE, concepte legale menite să protejeze drepturile autorilor.

DRUMUL CRUCII, conform Bibliei, calea durerii pe care a urmat-o Isus.

DUALISM, concepție filosofică ce are ca principiu existența a două elemente diferite.

DUBLU ADEVĂR, teorie filosofică care admite existența a două adevăruri.

DUBROVNIC, Ragusa, Republica Dubrovnic, în Evul Mediu, republică orășenească pe teritoriul Dalmației, în prezent în republica Croația.

DUHUL SFÂNT, (Sfântul Duh; lat. Sanctus Spiritus), în creștinism, a treia ipostază a lui Dumnezeu.

DUEL, luptă dusă după anumite reguli între doi adversari înarmați, pentru o ofensă.

DUMA ORĂȘENEASCĂ, în Rusia prerevoluționară, organ de dispoziție al conducerii orășenești, instituit în 1785.

DUMBRAVA ROȘIE, denumire a câtorva dumbrăvi din nord-estul României, care potrivit legendei consemnate de cronicarii Gr. Ureche și I. Neculce, au crescut pe locul arat de prizonierii luați de Ștefan cel Mare în luptele cu feudații polonezi la sfârșitul sec. al XV-lea.

DUMINICA FLORIILOR, denumirea populară a intrării Domnului Isus Hristos în Ierusalim, sărbătoare domnească creștină, se celebrează în ultima duminică înainte de Paști.

DUMINICA MARE, sărbătoare domnească creștină, se sărbătorește în a 50-a zi după Paști.

DUMINICA ORTODOXIEI, prima din Postul Sfințelor Paști.

DUMINICĂ, sărbătoare creștină; Duminica Tuturor Sfinților.

DUMNEZEU, (lat. Domnius Deus), în creștinism, Creatorul Universului.

DURATA VIETȚII, numărul mediu de ani de viață rămași la o anumită vârstă ; standard de viață.

DURATĂ, termen de referință în filosofie privind timpul dintre două evenimente.

DURERE, termen de referință în psihologie privind o senzație neplăcută generată de unele neliniști.

DVORENIME, nobilime feudală în Rusia. Termenul apare prin sec. XII-XIII.

E

EA, zeu asiro-babilonian.

ECHILIBRU SOCIAL, sistem social supus influenței unor forțe diferite orientate, dar egale.

ECHILIBRU, determinarea a două mărimi ale unui tot să fie într-o proporție.

ECHIMĂUȚI, fortăreață antică și așezarea omenescă din sec. IX–XI, la 2 km la nord de satul Echimăuți, raionul Rezina, RM.

ECHISTICĂ, disciplină care se ocupă cu studiul așezărilor rurale.

ECHITATE, conceptul fundamental al dreptății; principiu de egalitate socială.

ECHIVALARE, recunoașterea valabilității unor studii.

ECHIVALENȚĂ, definirea tipologiei de traducere a textelor.

ECLECTISM SOCIOLOGIC, abordarea comportamentului indivizilor după principiul metodologiei sociologice.

ECLECTISM, metoda constituirii unui sistem filosofic adiacent care combină diferite sisteme de gândire.

ECLESIARNIȚĂ, vezi **Paraclis**.

ECLEZIASTUL, carte a Vechiului Testament atribuită regelui Solomon.

ECOLE NORMALE SUPERIEURE, una dintre cele mai prestigioase instituții superioare de învățământ franceze concepută în timpul Revoluției Franceze.

ECOLE POLYTECHNIQUE FED, Lausanne, una dintre cele mai bune școli de tehnologie din lume.

ECOLE POLYTECHNIQUE, una dintre cele mai prestigioase instituții superioare de învățământ concepută în timpul Revoluției Franceze.

ECOLOGIE EDUCAȚIONALĂ, termen care subliniază legătura dintre pedagogie și ecologie.

ECOLOGIE SOCIALĂ, disciplină care studiază relațiile dintre om și mediul natural și social, inclusiv relațiile dintre fenomenele și instituțiile sociale și spațiile în care ele se amplasează, influențele lor reciproce.

ECONOMIA BUNĂSTĂRII, (Welfare Economics), analiză normativă a sistemelor economice care furnizează venit oamenilor săraci.

ECONOMIA EDUCAȚIEI, organizarea activității prin investiții și politici.

E-CONTENT, orice content care există în formă digitală.

ECTENIE, rugăciune creștină, conținând o rugă, adresată lui Dumnezeu.

ECUMENISM, universalitatea bisericilor creștine.

EDEN, conform Bibliei, locul unde a trăit omul până la căderea lui în păcat. Vezi **Rai**.

EDITARE, stabilire, pe baza unei cercetări amănunțite, a formei unui text în vederea publicării; îngrijire a apariției unei opera; efectuare a lucrărilor de tipărire și de răspândire a unei cărți, a unei publicații.

EDITOR, persoană care tipărește și difuzează o carte, o publicație.

EDITURA DE STAT A MOLDOVEI, întreprindere editorială de stat.

EDITURA DE STAT A MOLDOVEI, BALTA, 1925, întreprindere editorială de stat.

EDITURA ȘTIINȚA, editură fondată în 1959 în cadrul Academiei de Științe a Moldovei.

EDITURA UNIUNII SCRITORILOR, editură înființată în 1992, RM.

EDITURĂ, instituție cu personalitate juridică, specializată în valorificarea dreptului de autor, care editează cărți, publicații periodice etc.

EDIȚIE, totalitatea exemplarelor unei opere tipărite, dintr-unul sau mai multe tiraje.

EDUCABILITATE, însușire de a fi educabil.

EDUCATOR, persoană care se ocupă de educația copiilor, a tineretului sau a oamenilor, a colectivităților umane.

EDUCAȚIA ADULȚILOR, totalitatea proceselor care înlocuiesc sau continuă educația inițială, pentru completarea continuă a cunoștințelor generale sau de formare profesională; pedagogia adulților.

EDUCAȚIA ÎN CHINA ANTICĂ, în China antică, copiii de la 8 ani învățau bazele riturilor, însușeau treburile casnice, muzica, tragerea cu arcul, caligrafia și matematica. După vârsta de 15 ani, erau studiate metodele de „purificare a inimii”, de autoîmbunătățire, de stabilire a ordinii în familie și în stat etc.

EDUCAȚIA ÎN INDIA, formă de instruire controlată de stat, unde fiecare copil, între 5 și 15 ani, primește educație gratuită.

EDUCAȚIA ÎN ROMA ANTICĂ, formă de instruire care era orientată în sensul practic, de formare a copiilor în spiritul integrării lor în viața colectivității.

EDUCAȚIA PĂRINȚILOR, formarea unor abilități de cunoaștere și acceptare a propriului copil.

EDUCAȚIE AXIOLOGICĂ, educația centrată pe cunoașterea, semnificarea și asimilarea valorilor autentice.

EDUCAȚIE COMUNITARĂ, educație pentru dezvoltarea comunității.

EDUCAȚIE DE BAZĂ, sistemul educativ de 9-12 ani.

EDUCAȚIE ECOLOGICĂ, informare despre mediul înconjurător.

EDUCAȚIE ESTETICĂ, componentă educațională care realizează receptarea, evaluarea și crearea frumosului.

EDUCAȚIE EXTRACURRICULARĂ, activități complementare activităților de învățare realizate în școală.

EDUCAȚIE EXTRAȘCOLARĂ, formă alternativă de educație.

EDUCAȚIE FIZICĂ, componentă educațională care formează atitudini competente față de propriul organism și exigența autoperfecționării fizice și funcționale.

EDUCAȚIE ÎN FAMILIE, influență sistematic orientată asupra copilului de către membrii maturi ai familiei, cât și de modul de viață zi de zi al familiei.

EDUCAȚIE ÎN SPIRITUL ECONOMIEI DE PIAȚĂ, componentă a culturii generale.

EDUCAȚIE LIBERĂ, curent în pedagogie, care consideră educația drept ajutor naturii copilului, ce se dezvoltă în mod natural în procesul de valorificare a lumii înconjurătoare și liber se autodetermină în această lume.

EDUCAȚIE MORALĂ, una din formele de reproducere și de moștenire a moralei în societate.

EDUCAȚIE NATURALĂ, concepție pedagogică care determină scopul educației drept sprijin dezvoltării firești a copilului.

EDUCAȚIE NONFORMALĂ, toate activitățile care sunt desfășurate în afara mediului școlar.

EDUCAȚIE NOUĂ, curent în pedagogie care reflectă nevoia societății în a pregăti prin intermediul școlii oameni cu inițiativă,

multilateral dezvoltăți, gata pentru o activitate viguroasă în varii domenii ale vieții economice, statale și publice.

EDUCAȚIE PATRIOTICĂ, educație în spiritul dragostei de patrie.

EDUCAȚIE PENTRU CAVALERI, în sec. XI-XIII sistem de educație pentru fiii feudalilor laici din Europa.

EDUCAȚIE PREȘCOLARĂ, educație timpurie a copiilor.

EDUCAȚIE PRIN MEDIA, tip de educație care urmărește dezvoltarea unei culturi mediatice.

EDUCAȚIE PROFESIONALĂ, formă de învățământ care urmărește dobândirea unui ansamblu de competențe profesionale ce permit unei persoane să desfășoare activități specifice uneia sau mai multor ocupații.

EDUCAȚIE PUBLICĂ, sistem complex și integral de instruire, întemeiat pe cooperarea instituțiilor de învățământ, a centrelor și reprezentanțelor virtuale, care acordă servicii educaționale diverselor grupuri ale populației, indiferent de loc, timp și forma de instruire, în baza noilor tehnologii social-educaționale.

EDUCAȚIE RELIGIOASĂ, educație care are la bază studiul religiei.

EDUCAȚIE RUTIERĂ, educație care are la bază studiul circulației rutiere.

EDUCAȚIE SEXUALĂ, proces prin care o persoană asimilează informații, își dezvoltă atitudini și convingeri despre cuplul familial, sex, identitate sexuală, igienă personală, relații și intimitate.

EDUCAȚIE SPARTANĂ, sistem educațional din trei trepte, instituit în Sparta, care prevedea educarea unor ostași bine instruiți și dezvoltăți fizic.

EDUCAȚIE TEHNOLOGICĂ, componentă a culturii de bază.

EDUCAȚIE TRANSDISCIPLINARĂ, formă de educație care pune accent pe contextualizare, concretizare și globalizare.

EDUCAȚIE, totalitate de metode și de măsuri aplicate sistematic cu scopul dezvoltării capacităților intelectuale, morale, fizice ale oamenilor în vederea pregătirii pentru viață.

E-EUROPE, inițiativă a UE de asigurare a accesului/schimbului la/de informații.

EFFECT DE BACKWASH, influența acțiunii de evaluare și examinare asupra îmbunătățirii curriculumului.

EFFECT HALO, influențarea profesorului în aprecierea răspunsului de către opinia sa asupra elevului respectiv.

EFFECT PYGMALION, reflectarea opiniilor profesorului asupra rezultatelor efective ale unor elevi.

EFFECT, impresie produsă asupra cuiva de un obiect, de un fenomen sau de o persoană.

EFICIENȚĂ SOCIALĂ, gradul de satisfacere al consumatorului de către serviciile prestate.

EGALITARISM, concepție care preconizează nivelarea veniturilor cetățenilor, uniformizarea trebuințelor și a consumului la realizarea produsului social.

EGALIZARE A ȘANSELOR ÎN ÎNVĂȚĂMÂNT, concept pedagogic de evaluare a procesului social de democratizare a învățământului.

EGIDĂ, (din gr. aigis, aigidos – piele de capră), în mitologia greacă scutul lui Zeus, apoi atribut al zeiței Atena și al zeului Apollo. De aici și expresia „sub egida...”, care înseamnă „sub ocrotirea...”, „sub protecția...”.

EGIPTENI, popor și populația arabă de bază din Egipt.

EGO, al doilea eu.

EGOCENTRISM, concepție filosofică și etică ce consideră individul „eu” ca centru al întregii lumi; atitudinea unei persoane de a raporta totul prin prisma propriilor interese.

EGOISM, tendință de supraapreciere a propriei individualități.

EGOTISM, atitudine individualistă care provine din acordarea unei importanțe exagerate propriei persoane.

EGUMEN, starețul mănăstirii ortodoxe.

EHO BESSARABII, („Эхо Бессарабии”), ziar, (1906-1907).

IEHOVA, Yahweh, numele lui Dumnezeu în ebraică.

IEHOVISM, credință în Iehova.

EIDOS, formă specifică a memoriei vizuale ce constă în reprezentarea cu o mare acuitate vizuală.

ELDORADO, țară imaginară, bogată în aur, argint și pietre nestemate. În sec. XVI-XVII conchistadorii spanioli o căutau în America Centrală și America de Sud. În sens figurat, țară fabulos de bogată, splendidă, fermecătoare.

ELEMENT, aspect al materiei dintre cele patru care stau la baza tuturor corpurilor și fenomenelor naturii.

ELENI, denumirea autohtonă a grecilor.

ELIMINARE ȘCOLARĂ, exmatricularea unui elev dintr-o instituție școlară.

ELISEU, Câmpiile Elizee, în mitologia greco-romană, parte a lumii de apoi, unde ar fi sălășluit după moarte sufletele oamenilor virtuoși; strada principală a Parisului, situată între Piața Concordiei și Piața de Gaulle.

ELITISM, concepție antidemocratică ce suprasolicitează rolul elitelor și le opune majorității societății.

ELOHIM, „Cei puternici”, în mitologia ebraică arhaică, divinitate plurală, creatoare a Universului.

ELZEVIR, familie de tipografi olandezi din sec. al XVII-lea.

EMANCIPARE NAȚIONALĂ, eliberare sau punere în stare de independență a unui popor.

EMANCIPARE POLITICĂ, proces opus alienării politice.

EMANUEL, (ebr. Immanu'el – „Dumnezeu este cu noi”), nume simbolic creat de Dumnezeu și transmis de profetul Isaia pentru a desemna pe Mesia.

EMERGENȚĂ, ieșire a unui corp, a unei substanțe etc. din mediul unde se găsește; Emergență socială.

EMOȚIE, termen de referință în psihologie privind o reacție afectivă complexă însoțită de tulburări fiziologice.

EMPATIE, intuirea realității prin identificare afectivă; formă de cunoaștere a altei persoane. Empatie educațională, empatie etnică.

EMPIRIOCRITICISM, curent filosofic pozitivist de la sfârșitul sec. al XIX-lea.

EMPIRIOMONISM, concepție filosofică care susține că realitatea fizică este experiența socialmente organizată a omenirii.

EMPIRIOSIMBOLISM, concepție filosofică care consideră reprezentările și noțiunile numai ca simboluri ale senzațiilor noastre.

EMPIRISM LOGIC, neopozitivism care admite numai enunțurile logice verificabile.

EMPIRISM, concepție gnoseologică care consideră experiența senzorială ca unica sursă a cunoașterii; Empirism social.

ENCICLICĂ, mesaj al papilor de la Roma.

ENCICLOPEDIA AMERICANĂ, The Encyclopedia Americana, „Americana”, enciclopedie universală, care se editează în SUA.

ENCICLOPEDIA BRITANICĂ, Encyclopaedia Britannica, una dintre cele mai vechi enciclopedii universale, ediția 1 a apărut la Edinburg între 1768-1771 în 3 volume.

ENCICLOPEDIIE, (gr. enkyklopedeia), în antichitate, termen folosit pentru a desemna totalitatea obiectelor ce se studiau în școală. Mai târziu enciclopedii se numeau diferite „culegeri cu conținut variat”. În sensul actual al cuvântului, enciclopedia este un tip de lu-

crare care conține un ansamblu sistematizat de cunoștințe din toate domeniile științei și activității umane.

ENCICLOPEDIIE, SAU DICȚIONAR RAȚIONAL AL ȘTIINTELOR, ARTELOR ȘI MEȘTEȘUGURILOR, „Encyclopedie, ou Dictionnaire raisonne des sciences, des arts et des metiers”, enciclopedie franceză, editată în 35 de volume (1751-1780) de D. Diderot și J. d'Alembert.

ENCICLOPEDIISM, ansamblu multilateral de cunoștințe omenești.

ENCLAVĂ, grup de populație străină izolată în mijlocul populației indigene.

ENDOGAMIE, căsătorii în sânul aceluiași trib practică la unele populații primitive.

ENEOLITIC, epoca de piatră și cupru în dezvoltarea istorie umane, este istoria veche a omenirii între epoca de piatră și epoca de bronz.

ENERGETISM, curent filosofic apărut la sfârșitul secolului al XIX-lea care rupând mișcarea de materie, interpretează toate fenomenele lumii ca manifestări ale unei energii lipsite de caracter material.

ENTITATE, natura unui lucru.

ENTROPIE, stare de dezordine din care ia naștere opera de artă prin intervenția creatoare a artistului; Entropie socială.

ENUNȚ, formularea datelor unei probleme, judecăți etc.; propoziție care exprimă un sens; formă lingvistică de exprimare a unei judecăți.

EOLIENI, potrivit tradițiilor antice una dintre principalele grupări de triburi din Grecia antică.

EPARHIE, diviziune administrativă bisericească.

EPICURIANISM, sistem filosofic inițiat de Epicur.

EPIFANIE, sărbătoare creștină care semnifică prima înfățișarea a lui Isus către lumea păgână; recunoașterea drepturilor mesianice ale lui Isus.

EPIGENEZĂ, concepție evoluționistă.

EPIGRAF, editură înființată în 1998, Chișinău, RM.

EPISCOP, în comunitățile creștinismului timpuriu, persoane care conduceau treburile gospodărești; în majoritatea bisericilor creștine, rang superior în ierarhia bisericească.

EPISTEMOLOGIE GENETICĂ, dobândirea cunoștințelor la copil.

EPISTEMOLOGIE, parte a gnoseologiei care studiază procesul cunoașterii așa cum se desfășoară în cadrul științelor, mijloacelor de cunoaștere, valorile și limitele cunoașterii.

EPISTOLĂ, specie literară în versuri aparținând poeziei didactice, în care se tratează un subiect filosofic, moral, artistic etc. sub formă de scrisoare.

EPITAF, inscripție funerară, în versuri sau în proză cuprinzând elogiul defunctului sau sentința morală; vecernie din vinerea Paștelui.

EPITIMIE, măsură de corijare morală în bisericile ortodoxă și catolică.

EPITRAHIL, principalul atribut magic al odăjdiilor preoțești.

EPITROP, conducător al unei sau mai multor biserici; tutore.

EPOCA BRONZULUI, perioadă stabilită conform datelor arheologice, când predominau tehnicile de extragere a cuprului și staniului, (cositor) cu producerea unui aliaj din aceste metale pentru a turna bronzul. Dezvoltarea tehnicii și culturii în epoca bronzului este superioară celei din neolitic.

EPOCA FIERULUI, ultima perioadă a istoriei orânduirii comunei primitive, caracterizată prin răspândirea metalurgiei fierului și confecționarea uneltelor din fier.

EPOCA PIETREI, cea mai veche perioadă din istoria omenirii, care a durat de la desprinderea omului din lumea animală, (cca 1 700 000 ani î.Hr.) și până la apariția uneltelor din metal (mileniile V–IV î.Hr.).

EPOCA CUPRULUI, a fost identificată pe baza datelor arheologice a istoriei umane între epoca de piatră și epoca bronzului, faza inițială a epocii timpurii a metalelor din Eurasia.

EPOCĂ, perioadă în dezvoltarea proceselor istoriei, care se deosebește de altele prin anumite trăsături sau evenimente caracteristice.

ERĂ GEOLOGICĂ, cea mai mare subdiviziune a timpului geologic, în decursul căreia s-a format complexul de roci al unui grup geologic. În istoria geologică a Pământului se evidențiază 5 ere geologice: arhaică, proterozoică, paleozoică, mezozoică și cainozoică.

ERĂ, în cronologie, epocă marcată de un eveniment real sau legendar, de la care începe numărătoarea continuă a anilor. Eră se mai numește și însuși sistemul cronologic. În trecut, multe popoare își aveau era lor.

EREBUNI, oraș antic, azi în raza orașului contemporan Erevan.

EREDITATE, transmitere genetică a caracterelor normale și patologice de la o ființă la descendenții săi.

EREMIȚI, călugări sihastri care trăiesc în pustiu.

EREZIE, doctrină ce vine în contradicție cu dogma dominantă.

ERGOLOGIE, descrierea elementelor și aspectelor materiale ale vieții unei comunități etnice, a civilizației și tehnicii muncii ; Ergografie.

ERGONOMIE, disciplină care se ocupă cu studiul condițiilor de muncă în vederea realizării unei adaptări optime a omului la acestea ; Ergonomie școlară.

ERISTICĂ, artă a controversei care folosește argumente subtile sau recurge la artificii sofisticate.

ERMETISM, concepție sau mod de viață care presupune claustrarea sau izolarea socială.

EROARE, termen de referință în filosofie, pedagogie, sociologie și psihologie privind o cunoștință, idee, părere, opinie greșită; Eroare necesară, eroarea exigenței, eroarea indulgenței, eroarea tendinței centrale.

EROISM, capacitatea de a săvârși fapte mari; vitejie.

EROS, în mitologia greacă zeul dragostei, fiul Afroditei. În mitologia romană era identificat cu Cupidon; Erotizare.

ESCAPISM, concepție filosofică și etică ce preconizează evadarea din cotidian prin contemplarea esențelor spirituale și prin căutarea unui refugiu în atemporalitate.

ESCATOLOGIE, totalitatea concepțiilor religioase referitoare la soarta omului după moarte.

E-SCHOOL, formă de învățământ la distanță.

ESENȚĂ, termen de referință în filosofie privind o calitate proprie principală a unei ființe.

ESHATOLOGIE, mituri religioase despre sfârșitul apropiat al lumii.

ESTABLISHMENT, grup de persoane care dețin puterea, autoritatea în societate și care au interes să mențină ordinea existentă.

ESTERA, una din cărțile Vechiului Testament conținută în cărțile sfinte.

ESTETICĂ, știință care studiază legile și categoriile artei, considerată forma cea mai înaltă de creare și de receptare a frumosului.

EȘANTIONARE, în cercetare și sociologie, alegerea eşantioanelor.

EȘEC ȘCOLAR, discrepanța dintre exigențele școlare, posibilitățile și rezultatele elevului.

EȘIBOT, instituție de învățământ pentru pregătirea slujitorilor cultului iudaic.

ETER, fluid ipotetic, invizibil și imponderabil despre care în antichitate se presupunea că ar exista în spațiul interplanetar.

ETERNITATE, durată fără început și fără sfârșit.

ETICĂ, știință care se ocupă cu studiul teoretic al valorilor și al condiției umane, din perspectiva principiilor morale, și cu rolul acestora în viața socială.

ETICHETARE SOCIALĂ, formularea și expunerea unor păreri despre statutul unei persoane sau al unui grup.

ETICHETĂ, reguli convenționale de comportare politicoasă, în-trebuințate între membrii unei clase, a unei societăți etc.

ETNIE, unitate etnică determinată în timp și spațiu.

ETNOASTRONOMIE, disciplină astronomică.

ETNOAXIOLOGIE, știință a valorilor comunitar-etnice.

ETNOBIOGRAFIE, autobiografia unui popor.

ETNOBIOLOGIE, știință care tratează raporturile dintre om și mediul ambiant.

ETNOCENTRISM, concepție istorico-etnologică.

ETNOCIVILIZAȚIE, civilizație proprie unei comunități etnice.

ETNOCOREGRAFIE, disciplină care studiază activitatea ludică a unui popor.

ETNOCRAȚIE, structură politică în care aparatul de stat este controlat de către grupul etnic dominant, cu scopul de a-și apăra interesele, puterea și resursele.

ETNODEMOGRAFIE, demografie a unităților și a grupurilor etnice.

ETNOERGONOMIE, știință interdisciplinară care se ocupă cu studiul relațiilor dintre om, mașină și mediul de lucru.

ETNOESTETICĂ, disciplină estetică.

ETNOFILIE, afecțiune deosebită pentru tot ceea ce privește viața unei comunități etnice.

ETNOFILOSOFIE, disciplină filosofică a unei grupări etnice.

ETNOFOBIE, repulsie patologică față de tot ceea ce aparține unei comunități etnice.

ETNOGENEALOGIE, disciplină care studiază geneza popoarelor și legăturile lor etnice.

ETNOGENEZĂ, proces de formare a unui popor ca unitate social-istorică.

ETNOGEOGRAFIE, disciplină care studiază felul de trai, viața materială și spirituală a unui popor.

ETNOGONIE, concept care cuprinde geneza, evoluția și dispariția unui popor din perspectiva mitologiei.

ETNOGRAFIE ISTORICĂ, disciplină care studiază modul de trai, viața materială și spirituală a unor civilizații.

ETNOLOGIE, știință care studiază liniile directe ale structurii și evoluției popoarelor.

ETNOTIP, formațiune biopsihică specifică unui grup etnic.

ETNOZOOLOGIE, ramură a etnobiologiei care tratează raporturile dintre om și mediul animal.

ETOGRAFIE, descrierea sistematică a manierelor individuale.

ETOLOGIE, ramură a zoologiei care studiază comportamentul și modul de viață al animalelor.

ETOS, ansamblul de trăsături specifice unui grup social sau al unei epoci.

ETRUSCI, Tusci, (denumirea autohtonă, raseni), unul dintre cele mai însemnate triburi din Italia antică.

ETULIA, grup de monumente arheologice, datate din sec. III-IV e. n. în stepele la nord de gura Dunării și la vest de limanul Nistrului.

EU TV CHIȘINĂU, post de televiziune.

EU, conștiință care reflectă lumea exterioară și propria existență ; Eul personal, eul social.

EUGENIE, teorie care preconizează ameliorarea patrimoniului genetic al grupurilor umane; Eugenie socială.

EUHARISTIE, a treia dintre cele șapte taine ale bisericii creștine; împărtășanie.

EURISTICĂ, parte a metodologiei care se ocupă cu analiza metodelor folosite în descoperirea noilor cunoștințe; metodă pedagogică care urmărește obținerea de la elevi a noilor cunoștințe.

EUROPA LIBERĂ, post de radiodifuziune.

EUROPEAN COMPUTER DRIVING LICENCE, (ECDL-F), permis european de conducere a calculatorului.

EUROPEID, complex de caractere somatice, psihice.

EUROPEISTICĂ, studiul complex al modurilor de viață.

EUROPOCENTRISM, teorie istorică care susține că studiul civilizațiilor și culturilor tradiționale ale popoarelor din alte continente trebuie să pornească de la modelul european.

EUROSTAT, oficiul de statistică al UE.

EURYDICE, Bruxelles, 1980, serviciu de informare privind educația în UE.

EVALUARE CONTINUĂ, modalitate de evaluare pedagogică cu caracter formativ, care are menirea de a sesiza dificultățile de învățare și a urmări progresul elevului.

EVALUARE FORMATIVĂ, evaluare care vizează ameliorarea performanțelor cel mai adesea efectuată în cursul etapei de punere în operă a unui proiect.

EVALUARE SUMATIVĂ, studiu făcut la sfârșitul unei acțiuni sau a unei etape a acțiunii pentru a determina în ce măsură au fost atinse estimările.

EVALUARE ȘI ACREDITARE A INSTITUȚIILOR DE ÎNVĂȚĂMÂNT, etapă a managementului în sistemul de educație.

EVALUARE ȘI ATESTARE A CADRELOR DIDACTICE, etapă a managementului în sistemul de educație.

EVALUARE, aprecierea competențelor elevilor în baza unui test.

EVALUAREA POSTULUI DE MUNCĂ, procesul ierarhizării și clasificării posturilor în ordinea valorii relative astfel încât angajații să fie plătiți corect.

EVANGHELIA DUPĂ IOAN, una din cele patru evanghelii canonice.

EVANGHELIA DUPĂ LUCA, ultima din cele trei evanghelii sinoptice.

EVANGHELIA DUPĂ MARCU, cea mai veche din evangheliile canonice.

EVANGHELIA DUPĂ MATEI, una din cele patru evanghelii canonice.

EVANGHELIA EVREILOR, una din evangheliile precanonice.

EVANGHELIA LUI PETRU, cea mai veche prelucrare greacă a traducerii arameice a uneia din primele evanghelii ce poartă amprenta dochetismului.

EVANGHELIE, parte din Biblie, patru cărți ale Noului Testament; Evangheliar.

EVANGHELII SINOPTICE, primele trei evanghelii numite astfel din considerentul asemănării conținutului.

EVANGHELIȘTI, adepți ai sectei creștin-protestante înrudite cu bapșismul.

EVOLUȚIE, în sens filosofic îngust, una dintre formele și etapele de mișcare ale materiei, schimbarea cantitativă, consecutivă și neîntreruptă înăuntrul aceleiași calități, spre deosebire de revoluție, care reprezintă etapa schimbărilor calitative radicale; în sens larg, dezvoltarea generală treptată.

EVOLUȚIONISM, concepție care respinge ideea dezvoltării revoluționare; Evoluționism clasic, evoluționism social, evoluționism vulgar.

EVREI, denumire generică, dată unor populații care locuiesc în diferite țări și sunt descendente din vechile populații evreiești, ce locuiau în Palestina, în regatele Israel și Iudeea până în primele secole d. Hr.

EVREII DIN KURDISTAN, grup etnic al evreilor.

EXAMEN DE BACALAUREAT, probă orală sau scrisă pentru verificarea cunoștințelor unui elev la sfârșitul studiilor de liceu.

EXAMEN DE CAPACITATE, probă orală sau scrisă pentru verificarea aptitudinilor unui candidat.

EXARH, administrator a unei părți a bisericii.

EXARHAT, teritoriu religios care se bucură de o anumită independență.

EXCOMUNICARE, excluderea din biserică.

EXCURSIE ȘCOLARĂ, călătorie de agrement organizată pentru elevi.

EXEGETICĂ, ramură a teologiei.

EXEMPLU, text sau pasaj dintr-un text, care este citat pentru a ilustra o regulă gramaticală, o explicație filologică sau stilistică.

EXERCİTIU, temă dată elevilor la diferite materii, în scopul consolidării cunoștințelor teoretice și formării unor noi deprinderi.

EXHIBIȚIONISM, perversiune sexuală constând din expunerea în public a organelor genitale.

EXISTENȚĂ SOCIALĂ, totalitatea condițiilor vieții materiale a societății.

EXISTENȚĂ, realitatea obiectivă ; Existență materială.

EXISTENȚIALISM, doctrină filosofică conform căreia reală este numai existența umană, trăirea afectivă a existenței de către individ.

EX-LIBRIS, vinieta aplicată pe partea dinăuntru a copertei unei cărți. Indică numele posesorului cărții sau denumirea bibliotecii, căreia îi aparține.

EXMATRICULARE, excluderea unui elev sau student dintr-o școală sau dintr-o facultate.

EXOD, părăsire în masă a unei țări sau a unui teritoriu de către populația respectivă.

EXO GAMIE, obicei propriu orânduirii comunei primitive, potrivit căruia erau interzise căsătoriile în cadrul unuia și aceluiași grup gentilic.

EXORCISM, ceremonie rituală însoțită de rugăciuni, descântece pentru alungarea demonilor din trupul unui posedat.

EXOTERIC, persoană care înțelege filosofia prin lecții publice.

EXOTISM, tendință literară manifestată prin descrierea de priveliști și obiceiuri din țări exotice.

EXPECTAȚIE, stare de așteptare, de pregătire interioară și de orientare a persoanei, bazată pe elemente obiective și contând pe o anumită reușită în raport cu o performanță.

EXPERIENȚĂ, ansamblul practicii sociale care formează baza cunoașterii și criteriul adevărului și care se creează în procesul producției materiale.

EXPERIMENT SOCIOLOGIC, metodă specifică bazată pe interacțiunea controlată a cercetărilor cu obiectul testat în condiții predeterminate.

EXPERIMENT, procedeu de cercetare în știință.

EXPLICAȚIE, operație prin care se dezvoltă temeiul sau scopul unei acțiuni, a unui fenomen sau eveniment; Explicație științifică.

EXPOZIȚIE, prezentare organizată, publică, a unor obiecte selecționate, pentru a pune în lumină specificul unei activități, realizările unui artist etc. sau în scop instructiv; loc sau clădire special amenajate unde sunt expuse aceste obiecte; parte a unei opere literare, în special dramatice, situată la începutul acesteia, în care se schițează datele fundamentale ale acțiunii, personajele etc.; orientare a unui teren, a unei clădiri etc. față de punctele cardinale sau față de alte puncte de reper.

EXPRESIE, construcție concisă care exprimă în mod figurat o idee.

EXPUNERE, prezentarea unei realități.

EXTENSIUNE UNIVERSITARĂ, asociație cu caracter cultural-educativ, înființată la Cluj în 1924, România.

EXTENSIUNE, proces prin care un cuvânt își mărește înțelesul.

EXTERIORIZARE, exprimare prin intermediul artei.

EXTERMENATOR, mesager însărcinat cu răzbunarea divină.

EXTERNALISM, filosofia minții.

EXTRAPOLARE, metodă de determinare aproximativă a unei funcții continue pentru valori situate în afara unui interval de valori cunoscute; extrapolație; extindere ipotetică a unei noțiuni, legi, teorii etc. de la un domeniu la altul; trecere de la o idee la alta, mai complexă, cu o sferă mai largă etc.

EXODUL, cartea a doua a Pentateuhului, atribuită lui Moise.

EZDRA CARTEA I, carte canonică din Biblie, conține 10 capitole.

EZDRA CARTEA II, carte apocrifă din Biblie, atribuită lui Ezdra și ajunsă până în zilele noastre în text grecesc, are 9 capitole.

EZOTERIC, ritual care poate fi înțeles numai de cei inițiați.

F

FABULAȚIE, povestire alegorică; prezentarea unei fapte imaginare ca reală sau posibilă.

FACEREA, (Geneza), ansamblu de texte care povestește cum și-a creat Dumnezeu un popor.

FAQĪH, persoană duhovnicească la musulmani, cunoscător al legii, de obicei, dascăl la medrese, școli duhovnicești superioare ale islamului.

FACHIR, (în arabă – sărac), călugăr musulman, ascet din India care trăiește din mila oamenilor și duce o viață de pribeag. Prin extensiune, iluzionist, tâlmăcitor de vise, împlânzitor de animale ș. a.

FACULTATE, unitate didactică și administrativă în cadrul unei instituții de învățământ superior, unde se predau discipline înrudite între ele.

FACULTĂȚI MUNCITOREȘTI, în URSS, instituții de învățământ de cultură generală pentru pregătirea viitorilor studenți ai instituțiilor de învățământ superior, ce nu dețineau acte de absolvire a școlii medii.

FAETON, în mitologia greacă, fiul lui Helios, zeul Soarelui.

FALERISTICĂ, disciplină auxiliară istorică, care studiază ordinele, medaliile, ecusoanele, distincțiile corporative, medaliile de masă, documentele de premiere, miniaturile, jetoanele, plăcile ș.a.

FALS, afirmații care denaturează adevărul pentru a înșela.

FAMILIE, formă socială de bază, realizată prin căsătorie, care unește pe soți și pe descendenții acestora; Familia umană, familie egalitară, sociologia familiei.

FANARIOTISM, perioadă de domnie a domnitorilor fanarioți.

FANATISM RELIGIOS, atașament orb față de ideile religioase.

FAPT, procedeu magic, căruia i se atribuie însușiri supranaturale; Fapt pedagogic, fapt social.

FAPTELE APOSTOLILOR, carte a Noului Testament, pe care evanghelistul Luca o prezintă drept continuarea evangheliei sale.

FARAON, titlu purtat de suverani în Egiptul antic.

FASCISM, sistem politic caracterizat prin naționalism, totalitarism, militarism și, pe plan economic, prin corporatism și respect al funcționării capitaliste, instaurat în Italia în 1922 de B. Mussolini; ideologie vizând instaurarea unui regim fascist.

FATALISM, concepție conform căreia fenomenele sunt predeterminate dinainte.

FATUM, la romanii antici, noțiune mistică care desemna voința zeilor; destinul, soarta, forța misterioasă supremă, căreia i se supun până și zeii. La stoici, forța care guvernează lumea.

FAXIMIL, reproducere exactă a unui original grafic (text, desen, semnătură) cu ajutorul fotografiei sau al tiparului.

FAZĂ, fiecare dintre etapele distincte din evoluția unui proces din societate sau din natură.

FĂRĂ ADĂPOST, **COPII** ~, statutul copilului minor, caracterizat atât prin lipsa părinților, cât și a locului de trai permanent.

FĂT-FRUMOS, în mitologia românească, personaj în basmele românești.

FECIOARA MARIA, mama lui Isus Hristos.

FEDERAȚIA SPORTULUI ȘCOLAR ȘI UNIVERSITAR, organizație nonguvernamentală de profil.

FEEDBACK, retroacțiune care se manifestă la nivelul unui sistem în scopul menținerii stabilității și a echilibrului său față de influențe exterioare.

FEMEI, (Sfintele femei), termenul le desemnează pe femeile care l-au urmat pe Isus și au jucat un rol important mai ales în timpul răstignirii.

FEMEIA MOLDOVEI, publicație periodică lunară care apare din ianuarie 1952.

FEMINISM, doctrină care revendică realizarea egalității sociale și politice a femeilor cu bărbații și un rol crescând al femeilor în viața publică; mișcare socială pentru obținerea statului de egalitate în drepturi a femeilor.

FEMINITATE, ansamblul trăsăturilor care dau specificul caracterului feminin.

FENG BO, în mitologia chineză, zeul vântului.

FENICIA, stat sclavagist în Orientul Apropiat, situat pe litoralul de est al Mării Mediterane, astăzi teritoriul Libanului și Siriei.

FENOMEN, manifestare exterioară a esenței unui proces, lucru, care este perceptibilă și accesibilă; Fenomen social, fenomen psihologic, fenomen politic.

FENOMENALISM, concepție filosofică idealist-agnostică, după care omul poate cunoaște numai latura exterioară a fenomenelor.

FENOMENISM, doctrină după care există doar fenomene, lucrul în sine nefiind un nume.

FENOMENOLOGIE, curent filosofic care analizează fenomenele conștiinței prin prisma orientării și a conținutului lor, făcând abstracție de omul real.

FENOTIP, ansamblu de însușiri, caracteristice ale unui individ, determinate de ereditate și de condițiile de mediu.

FEREGEA, halat femeiesc cu mâneci false aruncate pe spinare la femeile musulmane.

FERICIRE, stare de satisfacție deplină.

FETIȘISM, religie tradițională a popoarelor din Africa, bazată pe o concepție animistă; atracție patologică pentru diferite obiecte, care aparțin sau care simbolizează persoana adorată.

FIABILITATEA CERCETĂRII, proces caracterizat prin cercetări și analize de laborator, pe standuri de probe sau pe exemple de prototip.

FICE, Federația Internațională a Comunităților Educative, organizație în domeniul educației.

FICTIONALISM, proces de măsurare a calității în timp.

FICȚIUNE, reprezentare produsă de imaginația cuiva și care nu corespunde realității sau nu are corespondent în realitate.

FIDEISM, concepție filosofică care dă prioritate credinței religioase față de știință ori le pune pe același plan.

FIDELITATE, statornicie în convingeri, în sentimente etc.

FIINȚĂ, ceea ce este un lucru în esență, considerat în mod formal, și nu după determinațiile lui sensibile, făcând abstracție de existența sa efectivă.

FILANTROPIE, Filantropism, curent pedagogic în Germania, apărut la sfârșitul sec. al XVIII-lea sub impactul considerabil al ideilor Revoluției Franceze.

FILATELIE, colecționare de mărci poștale, precum și de plicuri și cărți poștale cu mărci imprimare, de timbre fiscale ș. a. A luat ființă după apariția primelor timbre lipite în Anglia, 1840.

FILĂ, folie care alcătuiește un caiet sau o carte.

FILIAȚIE, legătură de rudenie între copii și părinți.

FILIGRAN, litere sau figuri de aramă a căror întipărire se imprimă în desimea hârtiei, imaginea unui desen sau a unui text vizibilă la examinarea hârtiei prin transparență la lumină.

FILIPINEZI, nume comun pentru populația Filipinelor, națiune polietnică.

FILISTENI, populație antică care aparținea grupului de triburi egeice. În sec. XIII-XII î. Hr. s-au așezat în S-V Palestinei.

FILM, operă de artă cinematografică; peliculă flexibilă de celuloid sau din alte materiale plastice, acoperită cu un strat sensibil la lumină, pe care se pot înregistra imagini fotografice ce se folosește în fotografie, radiografie, cinematografie.

FILOCALIA, culegere din scrierile pustnicilor, monahilor, clericilor ortodocși.

FILOGENEZĂ, studiul dezvoltării istorice a unei limbi.

FILOSOF, persoană care se ocupă cu studiul filosofiei.

FILOSOFIE, știință constituită dintr-un ansamblu încheșat de noțiuni și idei, care interpretează și reflectă realitatea sub aspectele ei cele mai generale; concepție generală despre lume și viață; totalitatea concepțiilor și a principiilor metodologice care stau la baza unei discipline sau a unei științe; Filosofia greacă, filosofia arabă, filosofia bizantină, filosofia chineză, filosofia creștină, filosofia germană.

FINALISM, concepție filosofică.

FINALITATE, obiectiv în pedagogie.

FINANCIAL TIMES, ziar economic american.

FINITISM, concepție metafizică care susține că Universul este mărginit.

FINITUDINE, concept existențialist care semnifică însușirea de finit, conștiința limitelor gnoseologice și biologice.

FIȘĂ DE LUCRU, sarcini de lucru.

FIȘĂ PSIHOPEDAGOGICĂ, formular cu caracter documentar.

FIUL LUI DUMNEZEU, Noul Testament folosește această expresie pentru a-i desemna pe toți cei botezați și, într-un sens superior, pe Isus.

FIXAȚIE, persoană care este obsedată de ceva sau cineva.

FIZICALISM, concepție neopozitivistă potrivit căreia limbajul fizicii trebuie să fie limbajul tuturor științelor.

FLAMANZI, popor înrudit cu olandezii; constituie, împreună cu valonii, populația de bază a Belgiei. Locuiesc, de asemenea, în Franța, SUA ș. a.

FLANDRA, regiune istorică în Europa de vest, locuită în majoritate de flamanzi. În prezent teritoriul Flandrei intră în componența Belgiei, Franței și Olandei. În Evul Mediu a fost un mare centru comercial și meșteșugăresc.

FLASHMOB, adunare într-un loc public, participanții efectuând o anumită acțiune neobișnuită pentru o scurtă durată de timp, după care grupul se împrăștie.

FLORA, în mitologia romană, zeița vegetației, a primăverii și tinereții.

FLORILE DALBE, revistă săptămânală, din 1941, serie nouă din 1990, RM.

FLUX, cotidian (1997), editură înființată în 2003 în Republica Moldova.

FOAIE DE TITLU, pagina de la începutul unei publicații, pe care este imprimat titlul unei lucrări.

FOAMETE, lipsă mare și de lungă durată de produse alimentare; perioadă de timp când au avut loc asemenea lipsuri.

FOBIE, frică patologică, teamă.

FOBII ȘCOLARE, stare de neliniște provocată de trecerea unor examene școlare.

FOIȘOR, terasă cu acoperișul sprijinit pe coloane sau stâlpi, situată la intrarea unei clădiri; pavilion izolat într-o grădină sau parc; chioșc; clădire în formă de turn de observație pentru semnalizarea incendiilor.

FOND, concepția unui artist reflectată în opera lui.

FORBES, companie media.

FORMALISM, doctrină care susține că adevărurile științifice sunt pur formale și bazate pe convenții.

FORMALIZARE ÎN SOCIOLOGIE, procedeu de formare a unor structuri în sistemul sociologic.

FORMALIZARE, procedeu prin care se dau regulile de formare a enunțurilor și derivare.

FORMARE CONTINUĂ A PERSONALULUI DIDACTIC, dezvoltare profesională și evoluție în carieră a profesorilor.

FORMARE INIȚIALĂ A PERSONALULUI DIDACTIC, dezvoltare profesională la început de carieră a profesorilor.

FORMARE PROFESIONALĂ CONTINUĂ, modalitate de dezvoltare personală a angajaților.

FORMARE, parte din procesul de educare.

FORMAȚIUNE SOCIALĂ, sistem de relații și procese materiale ale societății într-o anumită perioadă.

FORMAȚIUNE SOCIO-ECONOMICĂ, etapă a evoluției societății care se caracterizează printr-un anumit grad sau nivel de dezvoltare și relații respective de producție și trai, cu o organizare socială.

FORME ALE EDUCAȚIEI, procese de instruire.

FORME DE EVALUARE, modalități de apreciere a capacităților unei persoane într-un anumit domeniu.

FORME DE ORGANIZARE A ÎNVĂȚĂMÂNTULUI, forme didactice și extradidactice din cadrul unei instituții de învățământ.

FORME ELEMENTARE ȘI COMPLEXE DE ÎNVĂȚARE, modalități de învățare.

FORME SOCIALE, termen generic pentru a desemna tipul de societate.

FORT, fortificație, parte componentă a unei linii sau a unui sistem de întărituri.

FORTUNA, în mitologia romană, zeița sorții schimbătoare.

FORZAȚ, foaie dublă de hârtie rezistentă care constituie legătura dintre blocul de carte și scoarță.

FOTOGRAVURĂ, procedeu fotografic cu care se pot obține clișee în vederea imprimării planșelor în tipografie.

FRANCEZI, popor și populația de bază din Franța.

FRANCHISING, procedură comercială prin care este acordată licența de distribuire a unor produse, prestarea unor servicii de către un agent economic, numit francizor; Francizat.

FRANCI, triburi germanice de vest care în sec. al III-lea s-au așezat pe malurile cursului inferior și ale celui mijlociu ale Rinului.

FRANCIZOR, persoană sau instituție care acordă o franciză, o concesiune.

FRATRIE, în Grecia preclasică – formă de organizare socială a câtorva neamuri; în antropologia socială, subdiviziune a tribului, comunitate exogamă a câtorva neamuri înrudite, care recomanda celor din fratrie să se căsătorească numai cu membrii fratriilor din cadrul tribului său; Fratriarhat, clan.

FRAUDĂ ECONOMICĂ, sustragerea unor persoane fizice sau juridice de la plata impozitelor sau taxelor.

FRAUDĂ, act de rea-credință săvârșit de cineva, de obicei pentru a realiza un profit material de pe urma drepturilor altuia; Fraudă informațională, fraudă juridică, economică.

FRÂNGEREA PÂINII, ritual al unor secte și asociații protestante.

FRENOLOGIE, teorie conform căreia facultățile psihice ale omului pot fi recunoscute după conformația craniului.

FRIGG, (Frigga), în mitologia scandinavă, zeița iubirii conjugale.

FRONTISPICIU, prima pagină a unei cărți sau capitol care reprezintă portretul autorului sau o ilustrație ce relevă conținutul textului; partea de sus a unei gazete, care cuprinde titlul și indicele rezumative ale conținutului; fațada principală a unei clădiri sau a unui monument.

FRONTON, suprafață, de obicei triunghiulară, cuprinsă între două pante ale acoperișului și cornișă, a antablamentului la fațada unei clădiri sau colonade.

FRUCT, conform Bibliei, toate alimentele de origine vegetală; rod.

FRUMOS, categorie estetică care trezește admirație din punct de vedere moral.

FRUSTRARE, starea unui individ care, din cauza unei piedici nu-și poate realiza o dorință.

FUDO, în mitologia japoneză, zeul înțelepciunii.

FUNȚIONALISM, teorie și curent de gândire care studiază faptele sociale și de cultură în totalitatea lor și în interrelațiile acestora.

FUNȚIONAR PUBLIC, persoană care îndeplinește în schimbul unui salariu o funcție administrativă în cadrul unei întreprinderi sau instituții de stat sau particulare.

FUNDAMENTALISM, mod conservator de a gândi în opoziție cu tendințele liberale și moderniste; proclamarea invariabilității dogmelor.

FURII, în mitologia romană, zeițele răzbunării. Grecii le numeau Erinii.

FURNICA, publicație bilunară (1997).

FUTUROLOGIE, disciplină care are drept obiect studierea legilor și a metodelor noi de previziune a viitorului societăților umane.

G

„**GAGAUZ SESI**”, ziar cu periodicitate variabilă, 1994.

„**GAGAUZ YERI**”, („Гарыз Йери”), publicație cu periodicitate variabilă din 1991.

GALI, triburi celtice străvechi, care populau Galia. În sec. al V-lea î.Hr. au invadat Italia de Nord și în 390 sau 387 î.Hr. au cucerit Roma, dar mai târziu au fost siliți să se retragă.

GALIȚIA, denumirea istorică a ținuturilor ucrainene de apus și a unor ținuturi polone, care de la sfârșitul sec. al XVIII-lea și până în 1918 intrau în componența Austro-Ungariei.

GAMBIT, sacrificare a unui pion alb sau a altei piese la începutul unei partide de șah pentru obținerea unui avantaj în atac.

GARANȚIE SOCIALĂ, obligație socială în virtutea căreia o persoană sau o instituție răspunde de ceva.

GAZAVAT, război „sfânt” religios al musulmanilor împotriva necredincioșilor.

GAZETA BASARABIEI, cotidian, apărut la Chișinău între 1935-40.

GAZETA DE MOLDAVIA, foaie periodică, editată de Gh. Asachi între 2 ianuarie 1850 și 24 noiembrie 1858.

GAZETĂ, publicație periodică, de obicei cotidiană, în care se tipăresc știri, informații politice, sociale, culturale etc.; ziar, jurnal.

GĂGĂUZI, populație de origine turcică.

GÂND, proces de gândire sau rezultatul procesului de gândire; Gândire logică.

GÂNDIRE, facultatea superioară a creierului omenesc cu care se ajunge la o cunoaștere a lumii.

GÂNDIRISM, curent filosofic din România, de orientare existențialist-ortodoxă, din jurul revistei „Gândirea”, în primele decenii ale sec. XX.

GEEA, Gaia, în mitologia greacă, zeița pământului, de la care ar fi provenit toți zeii și oamenii. Soția lui Uranus, zeul cerului.

GEN, clasă de obiecte care au note esențiale comune și cuprind cel puțin două specii.

GENERAL, noțiune abstractă care privește ceva în ansamblu, în trăsăturile fundamentale, care se ocupă în linii mari de ceva.

GENERALIZARE, operație logică prin care se trece de la noțiuni cu o sferă mai restrânsă și un conținut mai bogat la noțiuni cu o sferă mai largă și un conținut mai restrâns; extindere mintală a însușirilor comune unui grup de obiecte sau de fenomene asupra tuturor obiectelor și fenomenelor din clasa respectivă.

GENERAȚIE, totalitatea oamenilor care au aproximativ aceeași vârstă.

GENEZĂ, proces de naștere și de formare a unei ființe sau a unui lucru; naștere, origine.

GENIU, în mitologia romană, spirit protector, care l-ar însoți pe om și ar conduce acțiunile și gândurile lui, prin extindere, persoană care exercită o înrâurire fericită sau nefastă asupra destinului cuiva; treaptă superioară de înzestrare spirituală a omului, care se manifestă printr-o activitate creatoare de valoare excepțională și de însemnătate istorică; trupe specializate pentru executarea unor lucrări tehnice (căi de comunicație, fortificații, baraje).

GENOCID, crimă comisă cu intenția de a distruge un grup uman, național, etnic etc.; etnocid.

GENTLEMAN, bărbat cu comportări alese, ireproșabile, cu caracter distins.

GERILĂ, personaj fantastic din basmele rusești.

GERMANI, popor, populația de bază din Germania.

GERONTOLOGIE, ramură a biologiei care studiază problemele biologice, psihologice, sociale și economice ale persoanelor în vârstă; Gerontologie socială, gerontosociologie, gerontocrație.

GEST, faptă sau purtare dictată de un anumit scop, de anumite interese, având o anumită semnificație.

GESTAPO, (abreviere din Geheime Staatspolizei), poliția secretă politică în Germania nazistă, creată în 1933 și desființată în 1945.

GHEENĂ, vezi **Iad**.

GHEYOU, cartier al unui oraș în care erau constrânși să trăiască evreii din unele țări; loc unde o minoritate trăiește separat de restul societății.

GIGANȚI, în mitologia greacă, ființe uriașe, fii Geei și a lui Uranus, nimiciți în lupta împotriva zeilor olimpici, conduși de Zeus; Gigantomanie.

GIMNAZIU, în Grecia antică, școală în care tinerii absolvenți ai palestrei își desăvârșeau educația fizică și intelectuală; școală în Republica Moldova care cuprinde clasele V–IX.

GINȚĂ, comunitate de oameni bazată pe rudenia de sânge, constituind principala formă de organizare obștească în epoca primitivă; neam; apartenență etnică; origine.

GIPSOLOGIE, domeniu de știință care studiază civilizația Țiganilor.

GIULGIU, pânză folosită pentru a înveli fața unui răposat.

GLADIATOR, în Roma Antică, luptător recrutat mai ales dintre sclavi și prizonieri de război, special instruit pentru a lupta între ei sau împotriva animalelor sălbatice pe arena circului.

GLASUL BASARABIEI, săptămânal (1913-1914).

GLASUL BASARABIEI, tipografie, Chișinău, RM.

GLASUL MOLDOVEI, publicație săptămânală (1996).

GLASUL NAȚIUNII, revistă bilunară (1989).

GLASUL, publicația săptămânală (1989).

GLOBALISM, metodă pedagogică și didactică bazată pe caracteristicile infantile de a percepe întregul înaintea părților sale componente.

GLOBALIZARE, fenomen de transformare a lumii într-o unitate, care se manifestă la scara întregului glob, prin mijloace specifice.

GLOSAR, listă sau colecție de cuvinte regionale învechite sau puțin cunoscute, însoțite de explicația lor, concepută ca lucrare anexă ori independentă.

GNOSEOLOGIE, teorie filosofică asupra capacității omului de a cunoaște realitatea și de a ajunge la adevăr.

GNOTICISM, ansamblul sectelor de origine creștină, considerate eretice de către biserică, la începuturile sale; Gnoză, gnostici.

GOANĂ, deplasare cu pași mari și repezi; urmărire în fugă; vânătoare cu gonaci și câini; haită; prigoană, persecuție.

GOLGOTA, colină în apropierea Ierusalimului, pe care conform Bibliei, a fost răstignit Isus Hristos.

GORGAN, ridicătură de pământ pietros în formă de căpiță; movilă înălțată deasupra unui mormânt străvechi.

GORGANUL DE AUR, gorgan din epoca bronzului, situat lângă orașul Simferopol; gorgan enorm lângă orașul Kerçi, cunoscut și sub denumirea de Alșîn Oba, sec. al IV-lea î.Hr.

GOTICĂ, scriere cu litere sau alfabet cu caractere ascuțite, întrebuințate în Evul Mediu în Vestul Europei.

GOTI, popor germanic migrator, originar din Scandinavia.

GRAAL, simbol al iluminării, vasul care păstrează sângele mântuitorului.

GRAFICĂ, arta scrisului, a desenului fără culori și a desenului tehnic; ramură a artei plastice la baza căreia se află desenul de sine stătător și care folosește diverse procedee tehnice și diferite materiale.

GRANAT, dicționar enciclopedic rus, editat la Moscova de către frații A. și I. Granat.

GRATIE, rugăciune care exprimă lauda și recunoștința pentru darul primit.

GRAȚII, în mitologia romană, divinități care personificau tinerețea, frumusețea și gingășia feminină.

GRAVURĂ, gen al graficii în care imaginea artistică este obținută prin reproducerea după o placă pe a cărei suprafață a fost trasat sau gravat desenul, în adâncime sau în relief.

GRĂDINIȚĂ DE COPII, instituție pentru educarea și instruirea copiilor preșcolari.

GREVA FOAMEI, refuz de a mânca, manifestare de protest politic.

GREVĂ JAPONEZĂ, grevă a salariaților care se face publică prin arborarea unei brasarde la brațul fiecărui salariat, fără a recurge la încetarea lucrului.

GREVĂ, formă organizată de luptă a salariaților din încetarea colectivă a activității, cu scopul de a determina satisfacerea unor revendicări.

GRIFON, în mitologia lumii antice, animal fabulos cu trup de leu, aripi de vultur și cap de vultur sau de leu; rasă de câini.

GRUP, ansamblu de persoane reunite, în mod stabil sau temporar, pe baza unei comunități de interese, de concepții etc.; Grup social, grup formal, grup neformal.

GUAM, asociație a 4 state: Georgia, Ucraina, Adzerbaidjan și Moldova.

GUBERNSKIE VEDOMOSTI, Curier gubernial, ziare oficiale guvernamentale, editate în centrele guberniale din Rusia prerevoluționară.

GULERE ALBASTRE, angajați care lucrează de obicei, fizic, purtând o uniformă specială.

GULERE ALBE, varii grupuri de lucrători, care nu sunt ocupați cu munca fizică.

GUMELNIȚA, cultură eneolitică, denumită după o așezare de lângă Oltenița, România, descoperită în 1925 de arheologul român V. Dumitrescu.

GUNIVAS, editură în Republica Moldova.

H

HABITUS, aspect fizic exterior al unui individ, care poate da indicații asupra stării de sănătate, a existenței unei predispoziții morbide sau a unei boli.

HAGIOGRAFIE, ramură a teologiei care se ocupă cu viețile sfinților.

HADAMACI, bărbat înalt și puternic, care umblă fără rost; haidău; persoană care comitea jafuri, făcând uz de forță.

HAGIALÂC, pelerinajul musulmanilor la Mekka și în alte locuri considerate sfinte.

HALLEL, ansamblu de psalmi de laudă recitați la anumite sărbători.

HANUKKAH, sărbătoarea închinării la evrei.

HAN, titlu purtat în Evul Mediu de conducătorii mongoli și preluat de suveranii multor țări din Orient; local cu ospătărie unde se pot adăposti peste noapte drumeții.

HANATUL ASTRAHAN, stat feudal întemeiat de tătari, mijlocul sec. al XV-lea pe cursul inferior al fluviului Volga și în stepele precaucaziene.

HANATUL CAZAN, stat feudal tătar constituit în sec. al XV-lea pe teritoriul Bulgariei de pe Volga și Kama în urma destrămării Hoardei de Aur.

HANATUL CRIMEII, stat feudal al tătarilor, întemeiat în Crimeea, cca 1430, după destrămarea Hoardei de Aur.

HANATUL SIBERIEI, stat feudal incipient, format la sfârșitul sec. al XV-lea în Siberia de vest în urma destrămării Hoardei de Aur.

HANDICAP, deficiență senzorială, motorie, mintală sau orice altă infirmitate a unei persoane.

HANSCA, complex de monumente arheologice, în apropiere de satul Hansca, raionul Ialoveni.

HAOS, în mitologia greacă, spațiu nebulos, nemărginit, care ar fi existat înainte de facerea lumii; stare generală de mare confuzie, dezordine, învâlmășeală, neorganizare; poemul Facerii, Geneza, descrie pământul creat de Dumnezeu.

HAR, mila lui Dumnezeu dăruită omului.

HARISMĂ, Vezi **Har**.

HARPII, în mitologia greacă, zeițe ale furtunii, înfățișate sub formă de monștri înaripați cu chip de femeie și corp de pasăre de pradă.

HASIDIZM, mișcare religioasă apărută în sec. al XVIII-lea printre evreii din Polonia și Rusia.

HAZARD, împrejurare sau concurs de împrejurări, favorabile sau nefavorabile, a căror cauză rămâne în general necunoscută.

HAZARI, triburi nomade turcice, care în mileniul I î.Hr. locuiau pe teritoriul Daghestanului, pe cursul inferior al Volgăi, în Crimeea ș.a.

HÂRTIE, produs industrial special pentru scris, tipărit, desenat, împachetat etc. fabricat din celuloză, în formă de foi subțiri.

HEBE, în mitologia greacă, zeița tinereții, fiica lui Zeus și a Herei, soția lui Heracle.

HEDONISM, concepție etică potrivit căreia scopul vieții este plăcerea, eliberarea de suferință.

HEFAISTOS, în mitologia greacă, zeul focului, protector al fierarilor, fiul lui Zeus și al Herei, soțul Afroditei.

HEGEMONIE, concepție etică potrivit căreia scopul vieții este plăcerea, eliberarea de suferință.

HEKATE, în mitologia greacă divinitate subpământeană, protectoarea vrăjilor și a magiei, înfățișată ca o femeie cu o faclă în mână și cu șerpi în păr.

HELLESPONT, nume antic al strâmtoarei Dardanele.

HERALDICĂ, disciplină auxiliară a istoriei care studiază stemele și blazoanele ca izvoare istorice.

HEREM, excomunicarea celor care încalcă legile și regulile comunității evreiești; afurisire.

HERMES, în mitologia greacă, inițial zeu al păstorilor, ulterior sol al zeilor, protector al comerțului, drumurilor ș. a.

HERUVIM, creaturi mitologice preluate din cultura babiloniană.

HETAIRISM, denumire dată raporturilor sexuale extraconjugale ale bărbaților cu femei de moravuri ușoare; Etnologie sexuală.

HIDJRA, strămutarea lui Mahomed din Mekka în Medina în anul 622.

HIDRA DIN LERNA, în mitologia greacă, monstru care otrăvea apele lacului Lerna din Pelopones.

HIDRIE, în Grecia antică, vas pentru apă, de obicei de ceramică, cu două torți laterale și cu una verticală.

HIDROARHEOLOGIE, domeniu al arheologiei, care studiază siturile de patrimoniu cultural inundate.

HIEROCRAȚIE, tip de organizare și conducere a societății.

HILIAZM, doctrină creștină despre împărăția de o mie de ani a lui Dumnezeu.

HIMENEU, Hymenaios, în mitologia greacă și romană, zeul căsătoriei.

HIMERĂ, Himaira, în mitologia greacă, monstru cu trei capete, (de leu, de capră și de șarpe), care vărsau flăcări; utopie.

HINDUISM, religie care actualmente este mai larg răspândită în India, a apărut în sec. VI-IV î.Hr.

HIROTONISIRE, ritualul ridicării la rangul de preot.

HIPNOZĂ, stare asemănătoare cu somnul care apare sub influența sugestiei.

HITIȚI, triburi indo-europene care au pătruns în mileniul II în Asia Mică.

HOARDA DE AUR, stat feudal format în sec. al XIII-lea de Batu Han, cuprindea teritoriile în Estul Europei și Asia Centrală.

HOARDĂ, grupare în care erau organizate popoarele nomade mongole primitive; ceată, bandă de oameni care pradă și pustiesc.

HOBBY, ocupație favorită a cuiva în afara profesiei.

HOJE, slujitor al cultului în islamism.

HOLDING, societate care deține suficiente acțiuni ale altei societăți pentru a exercita controlul asupra ei.

HOLISM, concepție metafizică idealistă de la începutul sec. XX.

HOLOCAUST, sacrificarea unui animal; nimicirea poporului evreu în timpul celui de al Doilea Război Mondial; ardere de tot.

HOMOSEXUALITATE, atracție sexuală pentru indivizi de același sex.

HOMUNCULUS, mic om artificial pe care alchimiștii pretindeau că au reușit să-l fabrice.

HORESM, în antichitate și în Evul Mediu, stat pe cursul inferior al râului Amurdaria.

HOTAR, frontieră, linie de demarcare ce desparte două țări, două așezări, două moșii ș. a; moșie, proprietate.

HOTENTOȚI, (denumirea autohtonă coicoin, „oameni adevărați”), grup social în Franța.

HRAMUL BISERICII, sărbătoare creștină consacrată prăznuirii sfântului, al cărui nume îl poartă biserica.

HRISTOLOGIE, unul dintre capitolele fundamentale ale dogmaticii ortodoxe.

HUGENOȚI, protestanți, adepți ai calvinismului în Franța sec. XVI-XVIII.

HULĂ, critică injurioasă; defăimare.

HURII, fecioare, care potrivit credinței musulmane ar fi fost făgăduite credincioșilor în rai, drept răsplătă pentru faptele lor pe pământ.

HUSIȚI, adepți ai ideilor conducătorului reformei din Cehia Ian Hus.

HUȚULI, grup etnografic.

HYPERION, editură în Republica Moldova.

I

I.N.R.I., abrevierea formulei Iesus Nazarenus Rex Judaeorum.

IACOBIN, călugăr dominican; membru al celei mai radicale grupări revoluționare franceze în perioada revoluției din 1789-1794.

IAD, locul în care sunt supuse chinurilor sufletele celor păcătoși; infern.

IAKUȚI, (denumirea autohtonă – saha), popor turcic din Rusia, cea mai mare comunitate etnică din Republica Saha (Iakutia).

IAȘMAC, voal din muselină albă pe care îl poartă femeile musulmane sub vălul care le acoperă fața.

IBERIA, denumire dată de autorii antici și bizantini Georgiei de est (Kartli).

IBLIS, în religia musulmană, duh rău, diavol.

ICAR, Ikaros, personaj din mitologia greacă.

ICOANA LUMEI, prima revistă ilustrată moldovenească, de orientare iluministă. A apărut în trei serii între 1840-1841, 1845-1846, 1865-1866. Redactată de Gh. Asachi.

ICOANĂ, imagine pictată sau sculptată în relief, reprezentând chipuri ale divinităților creștine; Iconolatrie.

ICONAR, persoană care se ocupă de pictarea icoanelor.

ICONOCLASM, mișcare socială în creștinism împotriva icoanelor.

ICONOGRAFIE, disciplină care se ocupă cu studiul operelor realizate în arta plastică; studiu al operelor de acest fel privitoare la un anumit subiect; totalitatea imaginilor legate de o anumită temă, perioadă, problemă, localitate etc.

ICONOSTAS, pupitru în biserică, pe care se pune o icoană; cata-peteasmă.

IDEALISM, concepție potrivit căreia doar spiritul are existență reală, celelalte domenii fiind descrise ca reprezentări ale spiritului; Idealizare, ideal, ideal educațional, ideal gender, ideal politic, ideal social.

IDEE, termen generic pentru diferite forme ale cunoașterii logice; principiu, teză cuprinzătoare, teză fundamentală, concepție, gândire, fel de a vedea.

IDENTITATE, principiu fundamental al gândirii care impune ca formele logice să păstreze unul și același sens în decursul aceleiași operații; Identitate europeană, identitate gender, identitate personală, identitate socială.

IDEOLOGIE, totalitatea ideilor și concepțiilor filosofice, morale, religioase etc. care reflectă, într-o formă teoretică, interesele și aspirațiile unor categorii într-o anumită epocă.

IDOL, denumire dată de unii filosofi din Grecia antică, (Democrit, Epicur ș. a.) imaginii imperceptibile a obiectului, care desprinzându-se de acesta, acționează asupra organelor de simț ale omului, condiționând percepția; în religiile politeiste, denumirea divinităților antropomorfe; chip, figură, statuie care reprezintă aceste divinități; Idolatrie.

IEHOVIȘTI, curent religios care a luat ființă în sec. al XIX-lea în SUA; martorii lui Iehova.

IELE, (Vântoase, vântoaice, șoimane), zâne rele în mitologia populară românească. Vezi **Drăgaicele**.

IERACONPOL, complex de monumente antice pe malul de vest al râului Nil în Egiptul Superior.

IERARHIE BISERICESCĂ, regulă de subordonare în biserică în raport cu funcția și rangul slujitorului; denumire comună a celor trei ranguri preoțești: diacon, preot și episcop; Iereu, ierarhi, ierodicon, ieromonah.

IERARHIE, sistem de subordonare a gradelor sau a funcțiilor inferioare față de cele superioare.

IERIHON, complex de monumente antice arheologice și istorice în valea râului Iordan, pe teritoriul și în împrejurimile orașului Arih.

IERTARE, înlăturarea pedepsei pentru greșeală sau păcat, împăcarea între păcătos și Dumnezeu.

IERTAREA PĂCATELOR, ritual creștin în timpul căruia preotul îl iartă pe credincios în urma spovedaniei.

IERUSALIM, orașul sfânt al iudaismului și creștinismului.

IEȘIREA, plecarea evreilor din Egipt, unde căzuseră în robie; Exodul.

IEZUIT, membru al unui ordin de călugări catolici, întemeiat în 1534 de călugărul spaniol Ignațiu de Loyola pentru combaterea reformei și întărirea puterii papale.

IGIENĂ SOCIALĂ, vezi **Igienă**.

ILIRI, denumirea unui trup de triburi indo-europene (veneți, dalmați, istrieni ș.a.), care populau în antichitate teritoriul dintre țărmul Mării Adriatice, Dunăre și gura fluviului Po.

ILUMINISM, curent filosofic din secolul al XVIII-lea și al XIX-lea; concepție religioasă care afirmă existența inspirațiilor directe de la divinitate.

ILUZIE SOCIALĂ, percepție denaturată a lucrurilor reale din societate.

IMAGINAȚIE, capacitate umană de a crea noi reprezentări sau idei pe baza percepțiilor, reprezentărilor sau ideilor acumulate anterior.

IMAGINE, reflectare de tip senzorial a unui obiect în mintea omească sub forma unor senzații, percepții sau reprezentări; reflectare artistică a realității prin sunete, cuvinte, culori etc. în muzică, literatură, arte plastice etc.

IMAM, preot sau prelat musulman; conducătorul rugăciunii colective într-o moschee; titlu purtat de unii suverani musulmani.

IMAMAT, stat musulman condus de un imam.

IMMERWALDER, CONFERINȚA DE LA ~, din 1915 conferință a socialiștilor internaționaliști, care s-a pronunțat împotriva războiului mondial și a social-șovinismului.

IMPACT, înrâurire a unei idei, a unei lucrări etc. asupra unei persoane, asupra evenimentelor etc.; influență.

IMPERIALISM, politică de dobândire de posesiuni coloniale și de menținere a lor; imperialism cultural.

IMPERIUL LATIN, stat întemeiat în 1204 pe teritoriul Imperiului Bizantin după cucerirea acestuia de către feudații din Europa de vest, participanți la cruciada a patra.

IMPERIUL OTOMAN, denumire oficială a statului turc până la 1922.

IMPERIUL ROMAN, stat roman, care a existat între anii 27 î.Hr. și 285 d.Hr.

IMPERIUL RUS, denumire oficială dată statului absolutist rus de Petru I, când s-a proclamat împărat, în 1721 și a existat până în februarie 1917.

IMUNITATE SOCIALĂ, ansamblu de drepturi sau de privilegii de care se bucură unele categorii de persoane.

IMUNITATE, rezistență a organismului față de acțiunea microbilor patogeni sau a produșilor toxici ai acestora; în societatea medievală, privilegiu acordat sau recunoscut la cerere, printr-un act al monarhului, stăpânilor de pământ de a judeca, de a strânge impozite, de a ridica la oaste etc. pe domeniile lor, fără amestecul reprezentanților puterii centrale; ansamblu de drepturi sau de privilegii de care se bucură unele categorii de persoane.

INCEST, legătură sexuală imorală și ilegală între rude primare.

INCHIZIȚIE, instituție a bisericii catolice care judeca și condamna la ardere pe rug pe cei acuzați de erezie, vrăjitorie și pe cei care își manifestau sub orice formă ostilitatea sau nesupunerea față de biserica catolică.

INCLUZIUNE, cuprinderea noțiunilor cu sferă mică, dar cu conținut bogat, în noțiuni cu sferă mare și conținut sărac.

INCOGNITO, aflare sau călătorie sub un nume fictiv a unei persoane, de obicei oficiale, care dorește să rămână neidentificată, fără a urmări scopuri criminale.

INCONȘTIENT, activitate psihică a omului de care el nu-și dă seama, totalitate a fenomenelor psihice care scapă conștiinței.

INCUBATOR INOVAȚIONAL, subdiviziune care valorifică rezultatele studiilor științei și inovării prin activități de inovare și transfer tehnologic, cercetări afiliate activităților menționate, instruirea și perfecționarea studenților.

INCUNABUL, carte tipărită în Europa în prima perioadă a istoriei tiparului, între 1445-1500.

INDEX BIBLIOGRAFIC, lucrare de îndrumare bibliografică, cuprinzând lista principalelor scrieri privitoare la o problemă, însoțită uneori de adnotări asupra conținutului lor.

INDEX LIBRORUM PROHIBITORUM, registru în cadrul bisericii catolice în care sunt înscrise toate cărțile interzise credincioșilor, introdus în 1563 de papa Pius al IV-lea.

INDEX, listă alfabetică sau pe materii, pusă la sfârșitul sau la începutul unei cărți sau apărută în volum separat, cuprinzând materiile, autorii sau cuvintele conținute în ea, cu indicarea paginilor.

INDICATOR, text tipărit care se folosește ca îndrumător într-un anumit domeniu; expresie numerică pentru caracterizarea cantitativă a unui fenomen social-economic din punct de vedere al compoziției, structurii, schimbării în timp, al legăturii reciproce cu alte fenomene etc.

INDIENI DIN AMERICA, Amerindieni, denumire comună a populației autohtone, cu excepția eschimoșilor și aleuților, de pe continentul american.

INDIENI, (Hindustani), denumire generică a popoarelor din India, Pakistan și Bangladesh, care vorbesc diferite limbi și profesează diferite religii; popor și populația de bază din India.

INDIGENAT, dreptul de cetățenie într-un stat.

INDIVID, persoană privită ca o unitate distinctă; Individualism, individualizare.

INDO-EUROPENI, comunitate etnică constituită în antichitate, vorbitorii protolimbii indo-europene, strămoașa limbilor indo-europene.

INDONEZIENI, nume comun pentru denumirea populației autohtone de pe insulele din sud-estul Asiei, populația băștinașă a Indoneziei.

INDUCȚIE, formă fundamentală de raționament, care realizează trecerea de la particular la general; producere sau influențare a unui fenomen de către un alt fenomen, altfel decât printr-o acțiune mecanică nemijlocită.

INDULGENȚĂ, în catolicism, iertarea păcatelor.

INEGALITATE, faptul de a fi neegal, lipsă de egalitate; Inegalitate socială.

INERTIE, tendința unei persoane sau a unei colectivități de a rămâne în repaus, în inactivitate; Inerție socială.

INFAILIBILITATE, caracterul, natura sau starea a ceea ce este infailibil. Făgăduința făcută bisericii creștine de a fi stâlpul și temelie adevărului, adică de a fi păzită de greșeală prin asistența Sfântului Duh.

INFANTILISM, anomalie în dezvoltarea corporală și psihică; Infantilism social, infantilism civic, infantilism politic.

INFERN, vezi **Iad**; **Gheenă**; **Tartar**.

INFINIT, categorie care exprimă natura absolută a materiei, proprietatea ei de a fi nelimitată în spațiu sau în timp.

INFOMARKET, agenție de noutăți din Republica Moldova.

INFO-PRIM NEO, agenție de presă din Republica Moldova. Data înființării: 7 iunie 2005.

INFO-PRIM, agenție de presă municipală.

INFORMAȚIE, comunicare, veste, știre care pune pe cineva la

curent cu o situație; lămurire asupra unei persoane sau asupra unui lucru; totalitatea materialului de informare și de documentare; izvoare, surse; fiecare dintre elementele noi, în raport cu cunoștințele prealabile, cuprinse în semnificația unui simbol sau a unui grup de simboluri.

INFOTAG, agenție de noutăți din Republica Moldova.

INFRASTRUCTURĂ, sistem de relații între elementele fundamentale ale unui macrosistem social.

INFULĂ, potcapul episcopilor catolici, ce se îmbracă în timpul slujbelor religioase.

INGINERIE SOCIALĂ, abordare metodologică privind politica și administrarea socială.

INIȚIATIVĂ, faptul de a propune, de a organiza sau de a începe o acțiune, antrenând după sine și pe alții; Inițiativă civică, inițiativă socială.

INIȚIERE, ceremonie prin care cineva este introdus în misterele unui cult, în secretele unei asociații; îndrumare în practica unor religii.

INOCHENTIȘTI, sectă creată în 1908 în localitatea Balta, Ucraina, răspândită mai apoi și în Moldova.

INOVAȚIE, schimbare făcută într-un domeniu, într-un sistem etc. cu scopul de a-i îmbunătăți calitățile.

INSTINCT, forme inconștiente de manifestare a dinamismului uman, exprimând impulsurile sexuale și voința de a trăi a individului; complex de reflexe înnăscute, necondiționate, proprii indivizilor dintr-o anumită specie, care le asigură dezvoltarea organismului, alimentarea, reproducerea, apărarea.

INSTITUT, școală superioară, care pregătește specialiști de înaltă calificare pentru economia națională, precum și pentru activitatea social-culturală; instituție de cercetări științifice.

INSTITUT SOCIAL, noțiune a științei sociologice.

INSTITUTUL DE CHIMIE, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL DE DEZVOLTARE A SOCIETĂȚII INFORMAȚIONALE, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL DE ECOLOGIE ȘI GEOGRAFIE, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL DE ENERGETICĂ, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL DE FILOLOGIE, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL DE FIZICĂ APLICATĂ, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL DE FIZIOLOGIE ȘI SANOCREATOLOGIE, instituție medicală din Republica Moldova.

INSTITUTUL DE FTIZIOPNEUMOLOGIE, instituție medicală din Republica Moldova.

INSTITUTUL DE GENETICĂ ȘI FIZIOLOGIE A PLANTELOR, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL DE GEOLOGIE ȘI SEISMOLOGIE, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL DE INGINERIE ELECTRONICĂ ȘI TEHNOLOGII INDUSTRIALE, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL DE INGINERIE FIZICĂ DIN MOSCOVA, instituție de învățământ superior de bază și centru de cercetări științifice al industriei atomice din Rusia.

INSTITUTUL DE ISTORIE, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL DE MATEMATICĂ ȘI INFORMATICĂ, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL DE MICROBIOLOGIE ȘI BIOTEHNOLOGIE, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL DE PEDOLOGIE „A. DIMO”, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL DE STAT DE RELAȚII INTERNAȚIONALE DIN MOSCOVA, ministerul de Relații Externe al Rusiei.

INSTITUTUL DE STUDII ENCICLOPEDICE, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL DE ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL DE TEHNICĂ AGRICOLĂ „MECAGRO”, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL DE ZOOLOGIE, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL FRANȚEI, instituție academică oficială cu sediul la Paris, care există din anul 1795.

INSTITUTUL INTEGRARE EUROPEANĂ ȘI ȘTIINȚE POLITICE, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL NAȚIONAL DE ECONOMIE, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL NAȚIONAL DE EDUCAȚIE FIZICĂ ȘI SPORT / UNIVERSITATEA DE STAT DE EDUCAȚIE FIZICĂ ȘI SPORT, instituție de învățământ din Republica Moldova.

INSTITUTUL NISTREAN DE ECONOMIE ȘI DREPT, instituție de învățământ din Republica Moldova.

INSTITUTUL PATRIMONIULUI CULTURA, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL SMITHSONIAN, una din cele mai vechi instituții statale de învățământ, cercetări științifice și culturale din SUA.

INSTITUTUL ȘTIINȚIFICO-PRACTIC DE BIOTEHNOLOGII ÎN ZOOTEHNIE ȘI MEDICINĂ VETERINARĂ, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL ȘTIINȚIFICO-PRACTIC DE FITOTEHNIE, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL ȘTIINȚIFICO-PRACTIC DE HORTICULTURĂ ȘI TEHNOLOGII ALIMENTARE, instituție de cercetare din Republica Moldova.

INSTITUTUL TEHNOLOGIC DIN CALIFORNIA, Caltech, instituție superioară de învățământ privată, independentă, mare centru de cercetări științifice din SUA.

INSTITUTUL TEHNOLOGIC DIN MASSACHUSETTS, instituție de învățământ superior și mare centru de cercetări științifice din SUA.

INSTITUȚII DE ÎNVĂȚĂMÂNT PREȘCOLAR, organizație destinată educației publice a copiilor de vârstă timpurie și preșcolară.

INSTITUȚIONALIZARE, procesul de transformare a noilor reprezentări, practici sociale în structuri stabile a societății.

INSTRUIRE ÎN COMUN, instruirea copiilor și a tineretului de ambele genuri în instituțiile de învățământ.

INSTRUIRE OBLIGATORIE, principiu de organizare a sistemului de învățământ: introducerea prin lege a obligativității pentru copiii de o anumită vârstă de a frecventa școala pentru a primi studii în volumul și conținutul stabilit; Instruire la zi, instruire fără frecvență.

INSTRUIRE PRIN MODULE, realizare a procesului de studii utilizând modulele, blocuri de studii integrale, logic finalizate; Instruire interactivă.

INSTRUIRE PRIN PROBLEME, tip de instruire în curs de dezvoltare, la baza căruia se află problemele de studii înaintate de pedagog; în procesul de rezolvare a acestora elevii însușesc modalitățile generalizate de obținere a noilor cunoștințe pe care le aplică pentru soluționarea unor sarcini concrete.

INSTRUIRE PROGRAMATĂ, instruire potrivit programei din timp elaborate, în care sunt prevăzute acțiunile atât ale elevului, cât și ale pedagogului.

INSTRUIRE PUBLICĂ, mod de organizare a procesului de studii în școală, caracterizat prin renunțarea de la sistemul clasă-lecție și de la notarea reușitei în baza normelor prescrise; organizarea unui spațiu instructiv „public” flexibil, componentă mobilă a grupelor academice, precum și libera alegere de către copil a tipurilor și metodelor de instruire.

INSTRUIRE SEPARATĂ, instruirea elevilor în instituții de învățământ, destinate pentru persoane de un singur gen.

INSTRUIRE, activitate în comun, bine orientată, a profesorului și a elevului, în cadrul căreia se realizează dezvoltarea individului, nivelul lui intelectual; Instruire profesională, instruire duală, instruire în producție, instruire politehnică.

INTEGRARE, includere într-un colectiv; punere a unei persoane într-o funcție.

INTEGRITATE TERITORIALĂ, principiu de bază al dreptului internațional potrivit căruia fiecare stat are dreptul să-și exercite deplin și nestingherit suveranitatea asupra teritoriului său.

INTEGRITATE, calitatea unei persoane integre.

INTELECT, capacitate de a avea o activitate rațională și de a opera cu noțiuni.

INTELECTUAL, persoană care, prin preocupări sau profesie, folosește creativ intelectul; persoană a cărei principală sursă de existență o formează munca intelectuală.

INTELECTUALISM, concepție care absolutizează rolul intelectului, subapreciind rolul motivației, sentimentelor, voinței în activitatea umană.

INTELECTUALITATE, categorie socială neomogenă formată din oameni pentru care munca intelectuală reprezintă sursa principală de existență.

INTELIGENȚĂ, capacitate a individului de a se adapta la împrejurări noi, de a sesiza relațiile esențiale și de a găsi o ieșire dintr-o anumită situație, de a rezolva probleme noi.

INTERACȚIUNE SOCIALĂ, acțiune în comun și influență reciprocă a doi și mai mulți indivizi, în urma căreia se ajunge la o corelație și corecție reciprocă în comportamentul lor; Interacțiune de grup.

INTERCISA, oraș-cetate romană situat, pe malul drept al Dunării, cursul de mijloc.

INTERDICT, interzicerea de către Papa de la Roma a serviciului divin ca formă de pedeapsă.

INTERFAX, agenție de noutăți din Rusia.

INTERIORIZARE, reflectare prin prisma conștiinței a unor realități aparținând lumii exterioare.

INTERLIC, agenție de noutăți din Republica Moldova.

INTERVIU, act comunicativ în regim de dialog; gen de jurnalistică; Intervievare, interviuator.

INTRAREA ÎN TEMPLUL DE LA IERUSALIM A MAICII DOMNULUI, conform Bibliei, sărbătoare domnească a bisericii ortodoxe, se sărbătorește pe 21 noiembrie.

INTROSPECȚIE, observare subiectivă a fenomenelor propriei conștiințe.

INTUIȚIE, capacitatea conștiinței de a descoperi, pe cale rațională, în mod spontan, esența, sensul unei probleme, al unui obiect. Principiu didactic conform căruia procesul predării și însușirii cunoștințelor trebuie să pornească de la reflectarea senzorială nemijlocită a obiectelor și fenomenelor studiate.

INVIDIE, sentiment de nemulțumire egoistă provocat de succesele, situația sau calitățile cuiva.

INVOLUȚIE, trecere de la eterogen la omogen, de la multiplu la unitate.

IONIENI, unul dintre principalele triburi din Grecia antică. Trăiau în Atica, pe insulele Eubeii (Chios, Samos, Naxos) și pe litoralul de vest al Asiei Mici.

IORDAN, fluviu în care conform Bibliei a fost botezat Isus.

IPOHONDRIE, stare psihică morbidă, caracterizată prin neliniște continuă, teamă și preocupare obsesivă de starea sănătății proprii.

IPOTEȘTI-CÂNDEȘTI-CIUREL, grup de monumente arheologice, datate din sec.VI–VII pe malul Dunării, cursul inferior și curbură carpatică din sud-est.

IPOTEZĂ, presupunere, supoziție enunțată pe baza unor fapte cunoscute, cu privire la relația dintre anumite fenomene sau la legăturile dintre acestea și cauzele lăuntrice care le determină.

IRAKIENI, populația de bază din Irak, arabi irakieni.

IRANIENI, grup de popoare iraniene, populația de bază din Republica Islamică Iran.

IRAȚIONAL, care nu se conduce după gândirea logică.

IREVERSIBILITATE, proprietate a unei transformări, a unui proces etc. de a nu se putea produce în natură decât într-un singur sens.

IROCHEZI, vezi **Amerindieni**.

ISBN, Internațional Standard Book Number, standard internațional.

ISIHASHM, doctrină ascetică-mistică apărută în sec. al XIV-lea la Bizanț; Isihast.

ISLAMISM, una dintre religiile mondiale apărută în Arabia Apuseană, religie monoteistă, influențată de creștinism și mozaism, întemeiată de Mahomed în sec. al VII-lea și bazată pe percepțiile Coranului; Islam, mahomedanism.

ISLANDEZI, popor și populația de bază din Islanda.

ISMAILIȚI, sectă musulmană šiită.

ISPĂȘIRE, conform Bibliei, dogmă creștină.

ISPITIRE, punere la încercare.

ISRAEL, conform Bibliei, popor al lui Dumnezeu.

ISRAEL, Regatul Israel, stat sclavagist timpuriu din nordul Palestinei, format pe la 935 î.Hr.

ISRAELIENI ARABI, popor arab din Israel.

ISSN, INTERNAȚIONAL STANDARD SERIAL NUMBER, standard internațional.

ISTERIE, tulburare mintală manifestată prin descărcări emoționale; leșin, sugestibilitate.

ISTOKI, „Истоки”, publicație evreiască lunară, 1991.

ISTRIA, oraș grecesc din epoca antică și romano-bizantină din epoca timpurie, situat în Dunărea de Jos.

ISTROROMÂNII, (Valasii istrieni, chichii, chiribirii), comunitate etnică a aromânilor în ramura românilor.

ITALIENI, popor și populația de bază din Italia.

ITAR-TASS, agenție de noutăți din Rusia.

ITEMI DE EVALUARE, termen de apreciere.

ITINERAR, revistă cultural-literară de orientare democratică. A apărut la Chișinău între 1938-1940.

IUBIRE, sentiment de dragoste pentru o persoană.

IUDA ISCARIOTEANUL, conform Bibliei, unul dintre cei 12 apostoli, cel care l-a vândut pe Isus.

IUDAISM, religie răspândită în rândurile evreilor, având ca izvor al dogmei sale Biblia și Talmudul; mozaism.

IUDEEA, Regatul Iudeea, stat sclavagist din sudul Palestinei. S-a format pe la 935 î. Hr. după dezmembrarea regatului Israelito-Iudeu.

IVIREA ICOANELOR, găsirea neprevăzută a icoanei în cel mai neașteptat loc, fiind percepută ca o minune.

IVIREA MOAȘTELOR, descoperirea moaștelor, considerată minune religioasă.

IZOLARE, îndepărtare a cuiva de semenii săi, de viața socială; despărțirea unui bolnav contagios de oamenii sănătoși, pentru a evita contagiunea; Izolaționism, izolare socială.

ISRAELIENI, persoană de religie mozaică, prin extindere, poporul și populația de bază din Israel, populația din Regatul Israel din antichitate.

Î

ÎMBĂLZĂMARE, toaletă funerară.

ÎMPĂRAT, titlu purtat de suveranii unor monarhii, imperii. A fost introdus în Imperiul Roman.

ÎMPĂRĂȚIA CERULUI, împărăția lui Dumnezeu.

ÎNĂLȚARE, conform Bibliei, ridicarea lui Isus la cer după învierea din morți.

ÎNĂLȚAREA CRUCII DOMNULUI, sărbătoare domnească a bisericii ortodoxe.

ÎNĂLȚAREA DOMNULUI, sărbătoare domnească a bisericii ortodoxe.

ÎNFRĂȚIRE, obicei apărut în societatea gentilică, constituind un mijloc de intrare în obște, de adopție, făcând dintr-un străin o rudă, un frate.

ÎNGER, în creștinism, mozaism și islam: ființă spirituală creată de Dumnezeu, înzestrată cu calități excepționale, considerată ca slujitor și mesager al divinității, mediator între acesta și oameni; ființe supranaturale care trăiesc în lumea nevăzută.

ÎNHUMARE, acțiunea de a înhuma și rezultatul ei; înmormântare.

ÎNSĂRCINAT CU AFACERI, cel mai mic rang de șef al unei misiuni diplomatice.

ÎNSTRĂINARE, trimitere departe de casă la studii; transmiterea unui drept sau a unui lucru în proprietatea altei persoane; Înstrăinare politică, înstrăinare socială.

ÎNTÂMPINAREA DOMNULUI, conform Bibliei, sărbătoare domnească a bisericii ortodoxe.

ÎNȚELEPCIUNE, capacitate superioară de înțelegere și de judecare a lucrurilor.

ÎNVĂȚARE, transmitere de cunoștințe și deprinderi într-un domeniu oarecare; propovăduire a creștinismului; inițiere într-o meserie, știință, artă etc.

ÎNVĂȚĂMÂNT CLASIC, tip de instruire generală ce stipulează studierea sistematică a limbilor vechi și a matematicii drept discipline didactice principale, sistem de învățământ mediu de cultură generală în cadrul căruia se acordă atenția principală studierii limbilor latine și greacă, istoriei și literaturii antice.

ÎNVĂȚĂMÂNT FĂRĂ FRECVENȚĂ, formă de organizare a procesului de studii pentru persoanele ce îmbină învățământul general sau profesional cu activitatea în câmpul muncii.

ÎNVĂȚĂMÂNT GENERAL, școlarizarea tuturor copiilor de o anumită vârstă, fără excepție, pentru a-i înarma cu un minim de cunoștințe de cultură generală, complexitatea cunoștințelor culturale și morale general valabile, a competențelor, a deprinderilor, a experienței de activitate creatoare și a atitudinii emoționale și valorice față de lume, suficiente pentru participarea conștiincioasă și productivă a omului la viața societății; Învățământ gimnazial, învățământ liceal.

ÎNVĂȚĂMÂNT INCONTINUU, procesul de sporire a potențialului educațional al individului pe parcursul întregii vieți, fiind asigurat de un sistem de instituții de stat și publice, care corespunde necesităților persoanei și societății.

ÎNVĂȚĂMÂNT LA DISTANȚĂ, procesul de învățare bine orientat și metodic organizat cu utilizarea prin excelență a mijloacelor și

tehnologiilor informaționale și comunicative, în cadrul căruia profesorul și elevii sunt separați în timp și spațiu.

ÎNVĂȚĂMÂNT PENTRU MATURI, direcție în învățământ care asigură satisfacerea nevoilor de studii persoanelor antrenate de sine stătător în activitatea profesională.

ÎNVĂȚĂMÂNT PENTRU MINORITĂȚILE NAȚIONALE, politică de stat privind promovarea unei baze legislative, ce ar permite organizarea învățământului acestor grupuri etnice.

ÎNVĂȚĂMÂNT POLITEHNIC, principiu tehnic general de organizare a conținutului și de predare a disciplinelor de studii de cultură generală.

ÎNVĂȚĂMÂNT PROFESIONAL, formarea competențelor profesionale de un anumit nivel și volum, care permit să profeseze într-un anumit domeniu și/sau să îndeplinească lucrul pe profesii concrete sau pe specialitate.

ÎNVĂȚĂMÂNT REAL, tip de învățământ real, baza căruia, spre deosebire de învățământul clasic, constituie disciplinele științelor naturale și matematice; în locul limbilor vechi se studiază cele moderne.

ÎNVĂȚĂMÂNT, proces de socializare organizată sub aspect pedagogic, care îmbină instruirea cu educația, ce asigură continuitatea culturală a generațiilor și pregătește individul pentru a îndeplini rolurile profesionale și sociale.

ÎNVĂȚĂMÂNTUL PUBLIC, ziar, organ al ministerului învățământului public, apărut din 1977, (ultimul ziar din anul 1985 apare sub denumirea „Făclia”).

ÎNVĂȚĂTOR, persoană care predă cunoștințe și face educația civică a copiilor în primele clase de școală.

ÎNVĂȚĂTORUL SOVIETIC, „Инвэцэторул Советик”, revistă lunară; Pedagogul sovietic.

ÎNVIEREA DOMNULUI, Paște, principala sărbătoare creștină marcată conform Bibliei ca ziua învierii din morți a lui Isus Hristos.

J

JAHANAM, iadul la musulmani.

JAMAICANI, popor, populația de bază din Jamaica.

JERELA DO ISTORII UCRAINI-RUSI, culegere de documente în II volume, publicată de comisia arheografică a asociației „T.G. Șevcenko” din orașul Lvov, (1895-1919). Conține și numeroase documente referitoare la istoria Moldovei (sec. XVI–XVIII).

JERTFĂ, act ritualic prin care i se oferă ceva lui Dumnezeu; sacrificiu, jertfa euharistică.

JIHAD, Vezi **Gazavat**.

JOC, petrecere distractivă între copii, bazată adesea pe anumite reguli convenționale; teorie matematică a situațiilor conflictuale, în care două sau mai multe părți au scopuri, tendințe contrare.

JUDECATA DE APOI, conform Bibliei, judecata săvârșită de Dumnezeu asupra celor vii și celor morți după sfârșitul lumii.

JUDECATĂ, facultatea de a gândi logic.

JUNTĂ, denumire dată în țările iberice și latino-americane unui grup de insurgenți care cucerește puterea de stat prin forța armelor.

JURNAL DE CHIȘINĂU, săptămânal independent.

JURNAL, scriere efectuată de o persoană sub formă de însemnări zilnice, cuprinzând fapte și evenimente mai importante, de ordin personal sau social; gen literar; jurnal cinematografic, film periodic de scurt metraj, montat din câteva episoade; jurnal de bord, registru în care se notează fapte și evenimente care au avut loc pe parcursul unei nave.

JURNALISTICĂ, una dintre formele de activitate literară, profesia de jurnalist; presa periodică în ansamblu.

JURNALUL NAȚIONAL, cotidian din Republica Moldova, 2000.

K

KA'BAH, Kaaba, lăcaș de cult preislamic de formă cubică.

KABBALA, curent intelectual mistic provenit din Orient.

KADIS, rugaciune la evrei, pe care fiul defunctului sau, în lipsa lui, văduva acestuia trebuia s-o recite la slujbele de la sinagoga timp de 11 luni, pentru ca sufletul decedatului să scape de condamnare pentru păcatele sale.

KALMÂCI, popor de origine mongolă în Rusia, populație titulară a Republicii Kalmâkia.

KAMA, zeul iubirii în mitologia vedică.

KANTIANISM, sistem filosofic idealist, inițiat de I. Kant.

KARACEAEVI, (denumirea autohtonă – karaceaili), popor din Rusia.

KARAKALPACI, (denumirea autohtonă – karalpak, karakalpak), popor din Uzbekistan.

KARELI, (denumirea autohtonă – kareala, karealaine), popor din Rusia.

KARĪM SHAHĪR, un sit al protoneoliticului-mezoliticului târziu în valea Chamchamal.

KARMA, noțiune a filosofiei budiste care desemnează renașterile și reîncarnările succesive ale sufletelor, migrația acestora după moarte, în funcție de faptele săvârșite pe pământ.

KAZAHI, (autodenumire – kazac), popor turcic, populația titulară a Kazahstanului.

KYATHOS, (greacă κύαθος), vas de lut pentru turnarea vinului sub formă de ceașcă pe o tavă joasă, cu un mâner înalt în formă de buclă; vas de bronz sau argint pentru turnarea vinului din amforă, cu un mâner lung curbat la capăt sub formă de cap de lebedă; măsură antică a volumului de lichide și produse.

KILIK, vas grecesc vechi pentru vin, confecționat din ceramică pictată sau metal, în formă de bol rotund și plat cu două mânere orizontale.

KÂRGÂZI, popor, populația titulară a Kârgâzstan.

KISMET, în islamism – destin, fatalitate, soartă, voința lui Alah.

KIȘINIOVSKIE EPARHIALINÎE VEDOMOSTI, („Кишиневские Епархиальные Ведомости”), revistă, (1867-1917).

KIYIK QOBA, peșteră situată în Crimeea, Ucraina.

KNOW-HOW, ansamblu de formule, definiții tehnice, documente, desene și modele, rețete tehnice, procedee, experiență de producție etc. la fabricarea unui produs dat.

KODRÎ, („Кодры”), publicație lunară a US (Uniunii Scriitorilor) din Republica Moldova, (din 1948).

KOGAIONON, muntele sfânt al geto-dacilor, identificat astăzi în Dealul Grădiștei din muntii Orăștiei.

KOKAND, hanat, stat feudal așezat în valea Fergana (sec. XVIII-XIX). S-a format în urma separării Kokandului de Hanatul Buhara.

KOMI, popor în Rusia.

KOMI-PERMIENI, popor în Rusia.

KRAAL, așezare temporară a crescătorilor de animale.

KRASNAIA BESSARABIA, („Красная Бессарабия”), ziar, (1919). Apărea și în limba română.

KRASNAIA BESSARABIA, revistă editată la Moscova. (1926-1938).

KRUIZ, („Круиз”), revistă semestrială, 1998.

KU KLUX KLAN, organizație religioasă rasistă, apărută în America în 1866.

KURBAN-BAIRAMÎ, sărbătoare a aducerii jertfelor la musulmani.

KURZI, popor în vestul Asiei și în Turcia; populația de bază din Kurdistan.

KUWAITIENII, popor și populația de bază din Kuwait.

L

LA IZVOR, așezare cu mai multe straturi culturale, situată pe malul drept al Prutului, în apropierea satului Ripiceni (România).

LA TRIBUNE, ziar financiar, Franța.

LABIRINT, în mitologia greacă, clădire cu numeroase încăperi și galerii întortocheate; dispozitiv format din camere și compartimente foarte înguste, folosit în diverse instalații pentru a lungi parcursul unui fluid și a-i diminua astfel viteza; totalitatea cavităților și a organelor care formează urechea internă.

LABORATOR ȘCOLAR, încăpere cu aparate speciale pentru cercetări științifice, experimente, lucrări fotografice etc.

LAIC, care este din afara religiei și a tagmei bisericești, specific acestui domeniu.

LAICIZARE, reorganizare a unei instituții cu caracter religios după principii laice.

LAMA, călugăr budist; preot-călugăr budist din Tibet, Mongolia și la kalmâci.

LAMAISM, unul dintre curentele principale ale budismului.

LANDȘAFT, porțiune din mediul geografic cu trăsături proprii, distincte de cele ale porțiunilor învecinate.

LANDȘAFTOLOGIE, știință fizico-geografică care studiază diferențierea teritorială a învelișului geografic, legitățile structurii și repartizării complexelor naturale.

LANDTAG, congres al reprezentanților păturilor sociale în principatele din Germania medievală; organ reprezentativ al puterii în statele germane, care intrau în componența Uniunii germane, iar mai târziu în componența Imperiului german; organ legislativ.

LAO, cel mai important grup etnic al poporului laotian.

LAOCOON, preot al lui Apollo, care împreună cu cei doi fii ai săi, fu sugrumat de doi șerpi monstruoși, când Troia era asediată.

LAOGRAFIE, studiul concret al relictelor etnografice.

LAOȚIENI, comunitate polietnică, populația de bază din Republica Populară Democrată Laos.

LAPIDARE, pedeapsă prinucidere cu lovituri de pietre.

LAPSUS, inadvertență mecanică în scrierea sau în vorbirea unei persoane.

LAROUSSE, editură franceză specializată în publicarea de lucrări enciclopedice, al cărei fondator a fost cunoscutul pedagog și lexicograf francez Pier Larousse (1817-1875); denumire generală a unei serii de lucrări enciclopedice apărute la această editură.

LATINI, trib care la începutul mil. I î.Hr. popula zona de litoral din regiunea Lațium, situată în partea centrală a Italiei antice, la sud de gurile Tibrului.

LAVRA ALEXANDRU-NEVSKII, mănăstire din Sankt-Petersburg, întemeiată de Petru I.

LAVRA PECERSKA DIN KIEV, mănăstire fondată în 1051 la Kiev, (din 1598 lavră). În sec. XVI-XVII, în timpul luptei poporului ucrainean împotriva polonezilor, a fost un însemnat centru al culturii naționale ucrainene.

LAVRA POCEAEVSKAIA, mare mănăstire ortodoxă la Volînia, Ucraina.

LAVRA TROIȚE-SERGHIIEV, mănăstire, (din 1744 lavră) fondată de monahul Serghei Radonejski în prima jumătate a sec. al XIV-lea, lângă Moscova.

LAVRĂ, denumire dată unor mari mănăstiri ortodoxe de bărbați, care se supuneau direct puterii ierarhice superioare și nu depindeau de episcopii eparhiali. Au apărut în sec. IV-VI în Palestina, Grecia, iar mai târziu și în Europa de est.

LAZI, grup etnografic deрузини, populația de baza de pe litoralul de S-E al Mării Negre, în Turcia; trăiesc și în Republica Autonomă Adjaria. Au fost convertiți cu forța la islamism, dar și-au păstrat limba și cultura georgiană.

LĂCAȘ, loc pentru săvârșirea slujbei religioase; biserică, mănăstire.

LÂNA DE AUR, în mitologia greacă, blana de aur a unui berbec, adusă în dar regelui Colhidei și păzită de un dragon. Dobândită și adusă în Grecia de argonauți.

LE MONDE, ziar cotidian, Franța.

LECKHAKHIA, complex arheologic cu monumente din epocile epipaleolitic, mezolitic, neolitic inferior din munții Vindhya, India.

LECTURĂ, cărți, scrieri, opere citite de cineva în mod obișnuit sau cu predilecție; cărți citite de un elev în afara manualelor.

LECȚIE, forma de bază în organizarea procesului de studii în condițiile sistemului clasă-lecție.

LEGAT, trimis al papei de la Roma cu o misiune specială într-o anumită țară.

LEGĂMÂNT, conform Bibliei, formă specifică de relații reciproce dintre Dumnezeu și oameni.

LEGE, categorie filosofică ce exprimă raporturi esențiale, necesare, generale, relativ stabile și repetabile între laturile interne ale aceluiași obiect sau fenomen, între obiecte sau fenomene diferite sau între stadiile succesive ale unui anumit proces; Legea dezvoltării societății.

LEGEA LUI MURPHY, lege cu următorul enunț: „dacă ceva poate să meargă prost, va merge prost”.

LEGEA LUI PARKINSON, lege care spune că „munca se extinde pentru a umple timpul alocat îndeplinirii ei”.

LEGEA OLIGARHIEI, teorie politică dezvoltată pentru prima dată de sociologul german Robert Michels.

LEGENDĂ, text, inscripție prin care se explică semnele convenționale de pe o hartă, de pe un plan, o imagine etc.

LEGI SOCIOLOGICE, vezi **Lege**.

LEGITATE, ansamblu al legilor care guvernează un anumit domeniu al realității.

LEGITIMITATE, caracterul a ceea ce este legitim.

LEOPOLDINA, Academia de Științe a Germaniei.

LETONI, popor, populația de bază din Republica Letonia.

LETOPISEȚ, scriere veche cu caracter istoric, în care evenimentele sunt prezentate în ordine cronologică.

LEVIATHAN, șarpe mitic. Vezi **Satana**.

LEVIRAT, căsătoria dintre un bărbat cu văduva fratelui acestuia.

LEVIT, conform Bibliei, slujitor al templului, preot în religia vechilor evrei.

LEVITICUL, Carte a Vechiului Testament, a treia a Pentateuhului.

L'HUMANITE, ziar cotidian, Franța.

LIBANEZI, popor arab libanez, populația de bază din Republica Libaneză.

LIBAȚIE, act ritual ce constă în gustarea și apoi vărsarea unei cupe de vin, lapte etc. ca omagiu adus divinității.

LIBERALISM, curent ideologic care reprezintă forma extremă a liberalismului con temporan; Liberalizare, liber arbitru.

LIBERIENI, popor americano-liberian, populația de bază din Republica Liberia.

LIBERTATE, posibilitate de a acționa după propria voință; situația unei persoane care nu se află închisă sau întemnițată; Libertățile cetățenilor.

LIBERȚI, în antichitate și în perioada timpurie a feudalismului, robi eliberați, care, însă, se mai aflau într-o anumită dependență față de fostul stăpân.

LIBIDO, la Freud, energie psihică legată de impulsurile vitale, în special de cel sexual; la Jung, orice formă de energie psihică.

LIBIENI, populație antică în nordul Africii; popor arab libian, populația de bază din statul Libia.

LICENȚĂ, în universități, treaptă intermediară între bacalaureat și doctor în științe; Licențiat.

LICEU, tip de instituție de învățământ mediu, superior sau care combină ambele trepte; învățământ liceal.

LICOSTOMO, veche cetate bizantină, sec. al IX-lea, situată în delta Dunării, pe brațul Chilia.

LIDER, (eng. leader – conducător, șef), conducător al unui partid politic sau al unei organizații obștești; persoană (sau echipă) care deține întâietatea la concursuri, întreceri sportive.

LIDIA, stat sclavagist timpuriu, constituit la începutul sec. al VII-lea î. Hr. în partea de vest a Asiei Mici.

LIECHTENSTEINIENI, popor, populația de bază din Principatul Liechtenstein.

LIGA CATOLICĂ DIN 1576, uniune politică din care făcea parte preoțimea catolică și aristocrația feudală din Franța de Nord. A fost creată în timpul războaielor civile din Franța, (1560-1598).

LIGA CORINTIANĂ, uniune a statelor grecești, (cu excepția Spartei, creată sub hegemonia Macedoniei în 338 î.Hr. în vederea pregătirii unui război împotriva Persiei).

LIGA ETOLIANĂ, uniune a triburilor din Etolia, Grecia, sec. al IV-lea î. Hr., mai târziu uniune politică a unor polisuri din Grecia centrală.

LIGA IEDEREI, asociația a opt universități americane private.

LIGA MUNCII, organizație revoluționară, creată în 1933 de Partidul Comunist din România pentru a înlocui „Blocul muncitoresc-țărănesc”, interzis de guvern.

LIGA NAȚIUNILOR, organizație internațională creată la Conferința de la Paris, (1919-1920), de către țările Antantei, învingătoare în Primul Război Mondial.

LIGA PELOPONESIACĂ, uniune militar-politică a polisurilor din Pelopones, cu excepția Argosului, în frunte cu Sparta. A apărut în a doua jumătate a sec. al VI-lea î.Hr.

LIGA SFÂNTĂ, denumire a unor coaliții antiotomane din sec. XVI-XVII.

LIGA ȚĂRILOR ARABE, creată la 22 martie 1945 la conferința de la Cairo, Egipt, a țărilor arabe în vederea colaborării în domeniul economic, politic și cultural.

LIGĂ, (din lat. ligare – uniune sau asociație de persoane, de organizații, de state), înființată pentru rezolvarea unor probleme de interes comun.

LIMBA ROMÂNĂ, revistă lunară, 1994.

LIMBA ȘI LITERATURA MOLDOVENEASCĂ, („Лимба ши Литература Молдовеняскэ”), revistă trimestrială, apare din 1958.

LIMBAJ, limba unei comunități umane istoricește constituită; mod specific de exprimare a sentimentelor și a gândurilor în cadrul limbii comune sau naționale.

LINGVODIDACTICĂ, teoria generală de învățare a limbii.

LINOGRAVURĂ, procedeu de reproducere și multiplicare a unui desen prin imprimarea unei plăci gravate în linoleum.

LINOTIP, mașină tipografică de cules și turnat rânduri întregi.

LIPCANI, denumire dată tătarilor așezați de turci în raiaua hotinului; slujitori de la curtea domnească care îndeplineau funcția de curieri speciali, aflându-se în subordinea marelui postelnic.

LIPOVENI, denumire dată rascolnicilor ruși, care, în urma prigo-nirii din partea autorităților țariste, au plecat din Rusia în sec. al XVIII-lea și s-au așezat cu traiul în Bucovina, Moldova și alte regiuni, păstrându-și în timp obiceiurile, portul și felul de trai.

LITERA, editură particulară, înființată în 1989 la Chișinău.

LITERATURA ARTISTICĂ, editură din Chișinău, 1977.

LITERATURA ȘI ARTA, săptămânal (din 1954).

LITERĂ DE TIPOGRAFIE, piesă confecționată din aliaj tipografic, masă plastică sau lemn, având forma unui paralelipiped, care poartă la un capăt relieful invers al unei litere sau al altui semn tipografic.

LITOGRAFIE, (din greaca veche litos – piatră și grafein – a scrie), metodă de tipar.

LITUANIENI, popor, populația de bază din Lituania.

LITURGHIE, modul de oficiere a slujbelor religioase.

LIVONIA, denumire a teritoriului Letoniei și Estoniei în Evul Mediu.

LOCUINȚĂ, apartament, casă, încăpere unde locuiește cineva.

LOGICĂ, știința formelor și legilor gândirii.

LOGIE, galerie deschisă care face parte dintr-o clădire; clădire de tipul galeriei, deschisă din una sau mai multe părți, sprijinită de coloane sau piloni.

LOGOPEDIE, ramură a pedagogiei speciale care studiază, tratează și corectează defectele de pronunțare în cazurile devierilor înăscute sau apărute pe parcursul dezvoltării vorbirii și a psihicului, a legităților specifice și funcționării lor la copiii de vârstă fragedă, preșcolară și școlară, precum și la maturi.

LOGOS, termen filosofic introdus de Heraclit din Efes pentru a desemna legitatea generală a dezvoltării Universului.

LOGOS-PRESS, revistă economică. Înființată în 1990 la Chișinău.

LOJA MASONICĂ „OVIDIU”, asociație secretă creată în iulie 1821 la Chișinău.

LONGOBARZI, triburi ale germanilor răsăriteni. La începutul sec. I au locuit în bazinul inferior al Elbei, la începutul sec. al IV-lea pe cursul mijlociu al Dunării, iar în sec. al VI-lea se stabilesc în Polonia în calitate de Federați ai Bizanțului.

LORD, în Anglia medievală, mare proprietar funciar feudal, senior; titlu onorific ereditar sau conferit de rege; membru al camerei superioare a parlamentului englez; termen care intră în componența titlului oficial, purtat de unii demnitari din Marea Britanie.

L'OSSERVATORE ROMANO, („Observatorul roman”), cotidian politic și religios, organ oficial al Vaticanului, apare din 1861 la Roma.

LOT DIDACTIC EXPERIMENTAL, teren pentru observații și aplicații practice.

LOUVRE, monument de arhitectură franceză la Paris, Franța. Unul din cele mai mari muzee de artă din lume.

LUCA-VRUBLEVEȚCAIA, sat în raionul Kamenet-Podilskii, lângă care au fost descoperite în anii 1945-1950 și studiate rămășițele unei așezări tripoliene timpurii din mil. al IV-lea î.Hr.

LUCEAFĂRUL, editură și tipografie, 1918, Chișinău, RM.

LUCIFER, purtător de lumină, din Evul Mediu devine numele Satanei.

LUCRU, element sau obiect material; noțiune a filosofiei lui Kant, desemnând realitatea obiectivă, existentă independent de cunoaștere.

LUME, tot ce există ca realitate și ca reflectare a ei; Univers, cosmos; mediu în care se desfășoară existența umană.

LUMINA, editură pentru literatură didactică și pedagogică din Republica Moldova, fondată în 1966.

LUMINĂTORUL, editură, 1908, Chișinău.

LUMINĂTORUL, revistă bilunară, Chișinău, din 1992.

LUMINĂTORUL, revistă lunară, Chișinău, (1908-1926).

LUMPEN, individ care face parte din lumpenproletariat.

LUSTRATIE, rit de purificare în Grecia și Roma antică; tradiție

magică; inventarierea sistematică a proprietății de stat în Polonia; după anul 1989 – interzicerea accesului la funcții publice a unor categorii de demnitari din nomenclatura comunistă.

LUTERANISM, una dintre formele principale ale protestantismului, apărut în Germania în sec. al XVI-lea în timpul Reformei.

LUȚK, TRATATIVELE DE LA ~, tratative duse în 1429 la Luțk între Vladislav, regele Poloniei, Vitold, marele cneaz al Lituaniei, și Sijizmund, regele Ungariei. Au participat, de asemenea, reprezentanți ai lui Alexandru cel Bun. Tratativele au fost duse în vederea lichidării litigiilor dintre cele trei state și încheierii unei alianțe împotriva turcilor.

LUXEMBURGHEZI, popor, populația de bază din Marele Ducat de Luxemburg.

M

MACARTISM, campanie anticomunistă, declanșate în SUA de senatorul J. R. McCarthy, în perioada 1949-1954.

MACEDONENI, popor slav de sud, populația de bază din Republica Macedonia de Nord.

MACEDONIA, regiune istorică în centrul peninsulei Balcanice.

MACHETĂ, text integral sau fragmentar al unei opere științifice, destinat discuției înainte de publicare.

MACHIAVELISM, sistemul politic al lui Machiavelli, care preconiza atingerea scopurilor prin orice mijloace.

MACHISM, empiriocriticism; ideologie bazată pe ideea că bărbatul domină din punct de vedere social femeia.

MAFIE, organizație secretă siciliană, răspândită ulterior în SUA și în alte țări.

MAGAZIN ILUSTRAT „A MIC”, apare lunar în Republica Moldova, 1999.

MAGHIARI, (Unguri), popor fino-ugric și populația de bază din Ungaria.

MAGI, în Midia și Persia antică, preoți care în timpul cărmuirii Ahemenizilor, (sec. al VI-lea î.Hr. – 330 î.Hr.) și a Sasanizilor, (226-651) constituiau o castă influentă.

MAGIE, totalitate de rituri și acțiuni, legate de credința în posibilitatea de a influența forțele supranaturale.

MAGISTRU, în Roma Antică, persoană cu funcție; mai târziu în Europa, conducător al unei instituții laice sau bisericești; cel de-al doilea grad academic acordat persoanelor care au absolvit universitatea.

MAGNIFICAT, rugăciune sau cântec de mulțumire.

MAGRIB, denumire dată de geografii și istoricii arabi din Evul Mediu țărilor așezate la apus de Egipt – Libia, Tunisia, Algeria, Maroc.

MAHDI, mesia, mântuitorul musulmanilor.

MAIA, grup de triburi și naționalități amerindiene, înrudite prin limbă. Locuiesc în Mexic, Honduras, Guatemala și Hondurasul britanic.

MAIEUTICĂ, metodă socratică folosită în discuțiile filosofice, care presupune ajungerea la o concluzie printr-o succesiune de întrebări și răspunsuri.

MAKLER, („Маклер”), ziar în Republica Moldova, 1991.

MALDIVIENI, popor, populația de bază din Republica Maldive.

MALEZIENI, grup etnic, populația de bază din Malaysia.

MALGAȘI, grup de popoare austroneziene, populația de bază din Madagascar.

MALTEZI, popor, populația de bază din Republica Malta.

MAMELUCI, ostași-sclavi de origine turcică și caucasiană, care constituiau garda ultimilor sultani ai Egiptului și Siriei din dinastia Aiubizilor, (1171-1250).

MAMONA, nume dat diavolului, considerat că ispitește pe oameni prin bani; banul câștigat pe nedrept.

MANAGEMENT, ansamblul activităților de organizare, de conducere și de gestiune a întreprinderilor și instituțiilor.

MANĂ, conform Bibliei, hrana cereasca, dăruită evreilor în pustiu Sinai.

MANCHESTER UNIVERSITY & UMIST, universitate în Marea Britanie.

MANCIURIENI, persoană originară sau locuitor din Manciuria.

MANCURT, persoană lipsită de memorie, care se supune orbește unui stăpân.

MANDALA, în budism și tantrism, imagine-simbol servind ca instrument al contemplației.

MANIE, boală mintală caracterizată printr-o stare de excitație intensă, prin trecerea de la o idee la alta, prin intensitatea asociațiilor de idei.

MANIERISM, curent artistic premergător barocului, apărut în Italia sec. al XVI-lea.

MANIFESTARE, exteriorizare a gândurilor, sentimentelor, personalității etc. cuiva.

MANIHEISM, doctrină religioasă din Orientul Apropiat, potrivit căreia lumea este guvernată de două principii, al binelui și al răului.

MANIPULARE, influențarea opiniei publice printr-un ansamblu de mijloace (presă, radio etc.). Acționare indirectă asupra cuiva pentru a-l face să acționeze sau să gândească într-un anumit mod.

MANIPULATOR, persoană care manipulează ceva sau pe cineva.

MANTIE, haină de postav lungă și largă, purtată mai ales de călugări, peste altă îmbrăcăminte.

MANTRA, formulă sacră cu valoare magică și educativă, în unele practici și religii orientale (yoga, budism, hinduism, tantrism).

MANUAL, carte în care în mod sistematic sunt expuse cunoștințele de bază într-un anumit domeniu, tip principal de literatură didactică.

MANUSCRIS, (lat. manus – mână și scriptus – scris), text al unei lucrări, opere, cărți, scris de mână, încă netipărit.

MANUSCRISELE DE LA QUMRAN, (Manuscrisele de la Marea Moartă), vechi manuscrise descoperite în peșterile Wadi-Qumran, Wadi-Murabba'la și Masada de pe țărmul de nord-vest al Mării Moarte; manuscrisele de la Marea Moartă.

MARA, zeul morții în panteonul budismului.

MARATHI, castă dominantă; popor în vestul Indiei, populația de bază din statul Maharashtra.

MARKETING, disciplină științifică care studiază marketingul.

MARCOMANI, trib al vechilor germani. Atestat documentar din a doua jumătate a mil. I î.Hr.

MAREA CARTĂ A LIBERTĂȚILOR, (lat. Magna Charta Libertatum), act emis în 1215 de Ioan fără Țară, regele Angliei.

MAREA MIGRAȚIUNE A POPOARELOR, în istoria contemporană deplasare în sec. IV-VII a unor triburi din Europa Centrală și Răsăriteană (germani, slavi, sarmați ș.a.) și din Asia (huni) spre partea centrală și de apus a Europei.

MARGINAL, care este scris pe marginea unui text tipărit sau a unui manuscris.

MARGINALISM, curent de gândire potrivit căruia valoarea de schimb a unui produs este determinată de ultima unitate disponibilă din acel produs.

MARGINALIZARE, diminuare, reducere pe nedrept a importanței unei persoane, a unui lucru, a unei idei; izolare în plan social.

MARI, popor în Rusia.

MARIA MAGDALENA, conform Bibliei, adeptă a lui Hristos.

MARILE PUTERI, termen acceptat în dreptul internațional pentru a indica cele mai puternice state, care joacă un rol hotărâtor pe arena internațională.

MARTIR, persoană moartă pentru credință, sacrificiu pentru o cauză; mucenic.

MARTIROLOG, culegere de legende creștine despre sfinți, mucenici; Martirologie.

MASAI, (Maassai), popor în sud-vestul Kenyei și nord-estul Tanzaniei.

MASAYA, popor, populația de bază din sudul Mexicului.

MASLU, una din tainele creștine săvârșite la patul unei persoane grav bolnave.

MASOCHISM, perversiune sexuală caracterizată prin obținerea plăcerii sexuale în urma producerii unei dureri fizice.

MASONERIE, curent filosofic-religios, apărut la începutul sec. al XVIII-lea în Anglia. Asociație internațională secretă cu principii politice reacționare și cu ritualuri oculte, ai cărei membri, organizați în grupe, au datoria de a se susține reciproc; Francmasonerie.

MASSACHUSETTS INSTITUTE OF TECHNOLOGY, universitate în SUA.

MASS-MEDIA, totalitatea mijloacelor de informare a maselor – radio, televiziune, presă etc.

MASTERAT, perioadă de studii după obținerea licenței, pentru o specializare profesională postuniversitară.

MATERIAL DIDACTIC, atribute didactice complementare care își propune să instruiască, să informeze etc.

MATERIALISM, concepție filosofică potrivit căreia materia este factorul prim, iar conștiința factorul derivat.

MATERIE, în filosofia materialistă, substanță concepută ca bază a tot ceea ce există.

MATRIARHAT, puterea femeilor, dreptul matriarhal asupra filiației, epocă ipotetică, predecesoarea patriarhatului în dezvoltarea societății primitive. Vezi **Demă, Patriarhat**.

MATURITATE, stare de dezvoltare fizică și intelectuală completă; Maturitate socială.

MATURIZARE, însușire a unei bogate experiențe și a unui număr mare de cunoștințe.

MAURI, denumire dată în antichitate populației autohtone din Africa de nord, cu excepția celei din Egipt; popor arab, populația de bază din Mauritania.

MAURITANIENI, populația arabă a Republicii Islamice Mauritania.

MAUTHAUSEN, lagăr de concentrare înființat de hitleriști în iulie 1938 lângă orașul Mauthausen (Austria). După cel de-al Doilea Război Mondial muzeu memorial.

MAXIMĂ, enunț formulat concis, exprimând un principiu etic, o normă de conduită etc.

MAYA, vezi **Amerindieni**.

MAZAR, monumente funerare ale activiștilor religiei musulmane.

MĂNĂSTIRE, comunitate a călugărilor în creștinism, (ortodoxie și catolicism) și budism (lamaism).

MĂNĂSTIREA BISTRIȚA, mănăstire în comuna Vișoara, județul Neamț, România, hramul Adormirea Maicii Domnului.

MĂNĂSTIREA BRÂNCOVEANU, mănăstire în comuna Voila, județul Brașov, România.

MĂNĂSTIREA BUTUCENI, hramul Adormirea Maicii Domnului, nu se cunoaște anul înființării, dar e în sec. al XVII-lea de călugări.

MĂNĂSTIREA CĂLĂRĂȘEUCA, hramul Adormirea Maicii Domnului, fondată în 1782 de maici.

MĂNĂSTIREA CĂLDĂRUȘANI, mănăstire în satul Vlisia, județul Ilfov, România, la S-V de Ploiești.

MĂNĂSTIREA CĂPRIANA, așezământ monastic din sec. al XV-lea, hramul Adormirea Maicii Domnului, fondată în 1420 de călugări.

MĂNĂSTIREA CERNICA, mănăstire în comuna Cernica, județul Ilfov, România.

MĂNĂSTIREA CETĂȚUIA, mănăstire în marginea de sud a municipiului Iași; hramul Sfinții Apostoli Petru și Pavel, fondată în 1672 de călugări.

MĂNĂSTIREA CHISTOLENI, hramul Sfântului Ierarh Nicolae, fondată în 1932 de călugări.

MĂNĂSTIREA CHIȘTELNIȚA, hramul Sfântului Mihail, fondată în 1994 de călugări.

MĂNĂSTIREA CONDRIȚA, mănăstire situată pe teritoriul comunei Condrița, hramul Sfântului Nicolae, fondată în 1783 de călugări.

MĂNĂSTIREA COSĂUȚI, hramul Maicii Domnului, fondată în 1729 de călugări.

MĂNĂSTIREA COTROCENI, mănăstire în București, ridicată între 1679 și 1681.

MĂNĂSTIREA COZIA, mănăstire pe malul drept al Oltului.

MĂNĂSTIREA CUSILOVCA, hramul Adormirea Maicii Domnului, fondată în 1786 de maici.

MĂNĂSTIREA DOBRUȘA, mănăstire situată pe teritoriul satului Dobrușa, județul Orhei din Republica Moldova cu hramul Sfântului Nicolae, fondată în 1772 de călugări.

MĂNĂSTIREA DRAGOMIRNA, mănăstire de maici situată în comuna Mitocul Dragomirnei, județul Suceava cu hramul Pogorârea Sfântului Duh, fondată în 1609.

MĂNĂSTIREA DURĂU, cu hramul Buna Vestire, fondată în 1835 de călugări.

MĂNĂSTIREA FRUMOASA, hramul Adormirea Maicii Domnului, fondată în 1804 de călugări.

MĂNĂSTIREA GALATA, cu hramul Înălțarea Domnului, fondată în sec. al XVI-lea sfințită la 1584.

MĂNĂSTIREA GOLIA, cu hramul Înălțarea Domnului, fondată în 1650.

MĂNĂSTIREA HÂNCU, cu hramul Sfintei Mucenice Paraschiva, fondată în 1678 de maici, sărbătorit la 14 octombrie (stil nou, 27 octombrie stil vechi).

MĂNĂSTIREA HÂRBOVĂȚ, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, fondată în 1730 de călugări.

MĂNĂSTIREA HÂRJĂUCA, cu hramul Înălțării Domnului, fondată în 1740 de călugări.

MĂNĂSTIREA HIROVA, cu hramul Sfântului Nicolae, fondată în 1805 de maici.

MĂNĂSTIREA HOȚI, cu hramul Sfântului Mucenic Gheorghe, fondată în 1941 de călugări.

MĂNĂSTIREA HUMOR, cu hramul Adormirii Maicii Domnului, fondată în 1530.

MĂNĂSTIREA HUREZU, important complex monastic situat în orașul Horezu, județul Vâlcea.

MĂNĂSTIREA JAPCA, cu hramul Înălțării Domnului, fondată în prima jumătate a sec. al XVII-lea de maici.

MĂNĂSTIREA MOLDOVIȚA, cu hramul Buna Vestire, fondată în 1532, înscrisă de UNESCO în tezaurul universal.

MĂNĂSTIREA NEAMȚ, cu hramul Înălțarea Domnului, fondată în 1497 de călugări.

MĂNĂSTIREA NICORENI, cu hramul Sfântului Proroc Ilie, fondată în 1992 de călugări.

MĂNĂSTIREA NOUL NEAMȚ CHIȚCANI, cu hramul Înălțarea Domnului, fondată în 1864 de călugări.

MĂNĂSTIREA ORHEIUL VECHI, complex de monumente istorico-arheologice, la 18 km sud-est de orașul Orhei.

MĂNĂSTIREA PANGARAȚI, cu hramul Sfântului Dumitru, fondată în 1432 de călugări.

MĂNĂSTIREA PATRAUȚI, cu hramul Înălțarea Sfintei Cruci, fondată în 1487.

MĂNĂSTIREA PRIPICENI, Curchi, cu hramul Sfântului Dumitru, fondat în 1903 de maici.

MĂNĂSTIREA PRISLOP, nu departe de Hațeg, înființată de sfântul Nicodim.

MĂNĂSTIREA PROBOTA, cu hramul Sfântului Nicolae, fondată în 1530.

MĂNĂSTIREA PUTNA, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, fondată în 1466.

MĂNĂSTIREA RASCA, cu hramul Sfântului Nicolae, fondată în 1542.

MĂNĂSTIREA RĂCIULA, cu hramul Nașterii Sfintei Maici a Domnului, fondată în 1794 de maici.

MĂNĂSTIREA RUDI, cu hramul Sfintei Treimi Dătătoare de Viață, fondată în 1776 de călugări.

MĂNĂSTIREA SAHARNA, cu hramul Sfintei Treimi Dătătoare de Viață, fondată în 1776 de călugări.

MĂNĂSTIREA SECU, cu hramul Tăierea Capului Sfântului Ioan, fondată în 1602 de călugări.

MĂNĂSTIREA SFÂNTUL IACOB PERSUL DIN SIREȚI, cu hramul Sfântului Iacob Persul, fondată în 1998 de călugări.

MĂNĂSTIREA SIHĂSTRIA, cu hramul Nașterea Maicii Domnului, fondată în 1740 de călugări.

MĂNĂSTIREA SLATINA, cu hramul Schimbarea la Față, fondată în 1561.

MĂNĂSTIREA STAVROPOLEOS, biserică zidită în anul 1724 în București, de arhiepiscopul Ioanichie; monument caracteristic pentru ultima fază a stilului brâncovenesc.

MĂNĂSTIREA SUCEVIȚA, cu hramul Învierea Domnului, fondată în 1586, înscrisă de UNESCO în tezaurul universal.

MĂNĂSTIREA SURUCENI, cu hramul Sfântului Gheorghe Triumfătorul, fondată în 1785 de maici.

MĂNĂSTIREA TABĂRA, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, fondată în 1779 de maici.

MĂNĂSTIREA TISMANA, în județul Gorj, România, întemeiată de călugărul Nicodim.

MĂNĂSTIREA TREI IERARHI, cu hramul Vasile cel Mare, Grigore de Nazians și Ioan Gura de Aur, fondată în 1639 de călugări.

MĂNĂSTIREA ȚĂPOVA, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, fondată în sec. al XVII-lea de călugări.

MĂNĂSTIREA ȚIGĂNEȘTI, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, fondată în 1725 de călugări.

MĂNĂSTIREA VĂRATEC, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, fondată în 1785 de maici.

MĂNĂSTIREA VĂRZĂREȘTI, cu hramul Sfântului Mucenic Dumitru, fondată de maici.

MĂNĂSTIREA VEVERIȚA, cu hramul în cinstea Icoanei Maicii Domnului „Bucuria celor Îndurerați”, fondată în 1924 de maici.

MĂNĂSTIREA VORONEȚ, cu hramul Sfântului Gheorghe, fondată în 1488, înscrisă de UNESCO în tezaurul universal.

MĂNĂSTIRILE DIN MOLDOVA MEDIEVALĂ, mari centre culturale ale țării; importante monumente ale vechii culturi moldovenești.

MĂSURATUL MOȘILOR, măsurarea ocinelor sau a unor părți ale lor pentru a le hotărâni; una din atribuțiile principale ale aparatului de stat în Moldova medievală.

MĂSURĂ, categorie filosofică care exprimă unitatea organică dintre cantitate și calitate.

MÂNTUIRE, conform Bibliei, izbăvire, reprezentare despre calea spre fericire dăruită de Dumnezeu credinciosului.

MECANICISM, concepție filosofică materialistă care explică procesele și fenomenele naturii numai prin legile mecanicii.

MECANISM, sistem, organizație, mod de organizare politică, economică, socială etc.; Mecanisme autorității, mecanismele sociale.

MEDALION LITERAR, scurtă scriere literară în proză, articol critic în care se schițează portretul unei personalități.

MEDIA EDUCAȚIE, procesul de dezvoltare a personalității cu ajutorul și pe materialele mijloacelor de comunicare în masă; în pedagogie, media pedagogie – știința despre media educație, media alfabetizare și media competență, care dezvoltă legitățile dezvoltării personalității în cadrul media educației.

MEDIALITERACY, competențele media, promovează înțelegerea modurilor în care este conceput înțelesul din spatele informațiilor.

MEDINA, al doilea oraș sfânt legat de numele lui Mahomed.

MEDITAȚIE, operă literară, compusă pe o temă filosofică; pregătire a lecțiilor, a examenelor, făcută de elevi sub îndrumarea unui meditator.

MEDIU, societatea, lumea în mijlocul căreia trăiește cineva; rezultatul obținut din adunarea notelor primite de un elev, student etc. și împărțirea acestora prin numărul lor total.

MEDRESE, organizație de învățământ pentru pregătirea slujitorilor cultului musulman.

MEDUZĂ, în mitologia greacă, ființă fabuloasă cu chip de femeie, care avea pe cap șerpi încolăciți în loc de păr.

MEFISTOFEL, Mefisto, demon medieval, situat imediat după Satana.

MEGRELI, Mingreli, grup etnologic al georgienilor.

MEKKA, oraș sfânt pentru musulmani.

MELANEZI, grup de popoare austroneziene, populația aborigenă din Melanezia.

MEMFIS, Memphis, vechi oraș egiptean, cetate, ruinele căruia se află lângă localitatea Mit-Rahine din apropierea orașului Cairo, Egipt.

MEMORIE, proces psihic care constă în întipărirea, recunoașterea și reproducerea senzațiilor, sentimentelor, mișcărilor, cunoștințelor etc. din trecut; Memorie biologică, memorie psihologică, memorie explicită, memorie personală, memorie genetică, memorie națională, memorie postcolonială, memorie postsovietică, posttotalitară, memorie publică, memorie socială.

MENONIȚI, unul dintre curentele protestante, care s-a separat de la anabaptism după terminarea războiului țărănesc (1524-1525) din Germania.

MENTALITATE, fel particular de a gândi al unui individ sau al unei colectivități.

MERCANTILISM, prima teorie economică modernă, (sec. XV-XVIII) în țările europene; Mercantilism politic, mercantilism social.

MERITOCRAȚIE, sistem în care se aleg persoanele talentate, cu scopul de a fi promovate pe baza realizărilor obținute; colectiv de conducere ales după criteriile intelectuale.

MESAJ, apel oral sau scris, de obicei cu caracter oficial, adresat poporului, unei comunități sociale, unei organizații sau unei persoane; Mesaj educațional.

MESĂ, principală slujbă religioasă în biserica catolică.

MESERIE, profesiune sau îndeletnicire care se bazează pe o muncă manuală calificată, desfășurată pentru a prelucra, a transforma diverse materiale; Meserie populară.

MESIANISM, doctrină religioasă despre mântuitorul mitic al omenirii; Mesia.

METAETNOLOGIE, etnologie teoretică.

METAFIZICĂ, parte a filosofiei care studiază cauzele primare și primele principii ale cunoașterii lumii.

METIȘI, descendenți proveniți din căsătoriile a doi indivizi de rase diferite.

METODA ANALITICĂ, vezi **Metodă**.

METODA AUTOBIOGRAFICĂ, vezi **Metodă**.

METODA BIOGRAFICĂ, una din metodele științelor umanitare, în care drept surse de date și fapte empirice servesc documentele personale, cât și interviurile biografice speciale.

METODĂ DE PROIECTE, sistem de instruire, în cadrul căruia elevii obțin cunoștințe și competențe în procesul de planificare și realizare a proiectelor, ce constau din exerciții practice tot mai complicate.

METODĂ, mod sistematic de cercetare, de cunoaștere și de transformare a realității obiective; Metodă de cercetare, metodă genetică, metodă deductiv-ipotetică.

METODOLOGIE, parte a filosofiei care se ocupă cu analiza teoretică a metodelor de cunoaștere; ansamblul metodelor de cercetare într-o anumită știință.

METROPOLĂ, în antichitate, oraș-stat, polis, considerat principal în raport cu coloniile întemeiate de el pe alte teritorii; denumire dată statelor în raport cu coloniile pe care le posedă.

MEXICANI, popor, populația de bază din Mexic.

MEZIA, (Moesia), provincie romană așezată între Dunărea de Jos și munții Balcani, populată de triburi tracice (mezi, geți ș.a.).

MEZOLITIC, epoca mijlocie a pietrei, perioada de trecere de la paleolitic la neolitic (mil. X–V î.Hr.).

MICADO, palatul imperial din Japonia; denumire dată de către europeni împăratului Japoniei.

MICENE, (Mikense), oraș antic în Argolida. A apărut în mil. al III-lea î.Hr.

MICRONEZIENI, grup de popoare mici austroneziane, populația de bază din Micronezia.

MICUL SAMARITEAN, post de radio.

MIELUL LUI DUMNEZEU, conform Bibliei, mielușelul adus drept jertfă, în mod alegoric înseamnă, că Isus Hristos s-a jertfit pentru ispășirea păcatelor oamenilor; Agnus.

MIHRAB, nișă într-o moschee; indică direcția în care trebuie să se închine musulmanul.

MIJLOACE AUDIOVIZUALE, vezi **Audiovizual**.

AUDIOVIZUAL, totalitatea mijloacelor electronice de informare în masă.

MIJLOACE DIDACTICE, vezi **Didactică**.

MILENARISM, doctrină potrivit căreia Isus Hristos va veni a doua oară pe Pământ și va întemeia o împărăție care va dura o mie de ani.

MILET, oraș-stat în Grecia antică, situat pe litoralul de vest al Asiei Mici, fondat în sec. al X-lea î.Hr.

MILITARISM, politică de subordonare a activității de stat și a vieții sociale intereselor de mărire a potențialului militar.

MILITARIZARE, organizare după principiile militare.

MIMBAR, catedră pentru predicator în moschee.

MINARET, turn din apropierea unei moschei, de pe care preotul musulman anunță ora rugăciunii; turn pe corpul unei clădiri, de obicei, la musulmani, construit în scopuri decorative.

MINERVA, în mitologia romană, fiica lui Jupiter, zeița înțelepciunii, protectoarea meșteșugurilor, științei și artei.

MINORIT, călugăr dintr-un ordin Franciscan.

MINORITATE, grup de oameni de aceeași limbă și etnie, care se deosebesc de cele ale majorității locuitorilor unui stat; Minoritate etnică, minoritate națională, minoritate socială.

MINOTAURUL, în mitologia greacă, monstru cu trup de om și cap de taur.

MIR, substanță folosită pentru săvârșirea tainei sfântului maslu; Miruire.

MIRACOL, eveniment sau întâmplare contrară legilor naturii, inexplicată rațional.

MIRENI, membri ai bisericii care nu au ranguri bisericești; enoriași, poporenii.

MISIONAR, persoană trimisă de biserică pentru propovăduirea religiei.

MISIONARISM, răspândire de către organizațiile religioase a dogmei religioase.

MISTER, conform Bibliei, taina lui Dumnezeu privitoare la lume.

MISTERE, în Grecia și Roma antică, ritualuri religioase secrete, consacrate unor anumite zeități, la care erau admiși numai cei inițiați; gen al teatrului religios medieval din Europa Occidentală (sec. XIV-XVI).

MISTICISM, doctrină religioasă cu privire la posibilitatea unui contact al omului cu forțele supranaturale.

MIȘCARE ECUMENICĂ, mișcare apărută la începutul sec. XX în cadrul protestantismului pentru unirea bisericilor creștine.

MIȘCARE, categorie filosofică care desemnează totalitatea transformărilor și proceselor care au loc în Univers; Mișcare socială, mișcarea populației.

MIȘCAREA CAMP HILL, rețea internațională de asociații pedagogice și social-terapeutice ce includeau școli pentru copii cu probleme psihice, fizice și emoționale, precum și școli de tip internat pentru tineret și cătune pentru maturi.

MIȘNĂ, partea cea mai veche a Talmudului.

MIT, povestire cu caracter fantastic, care expune diversele credințe ale popoarelor antice despre zei, despre unele întâmplări și fapte legendare.

MITHRA, zeu persan al renașterii și purificării.

MITOC, complex de monumente din paleolitic, pe malul stâng al cursului mijlociu al râului Prut, România.

MITOLOGIE, totalitatea miturilor care reflectă într-o formă alegorică fenomenele naturii și vieții sociale.

MITRĂ, acoperemânt înalt pentru cap, de formă sferică, purtat de clerul superior al ortodocșilor în timpul slujbei religioase.

MITROPOLIE, organ de conducere a bisericii ortodoxe, superioară episcopiei și inferioară patriarhiei, având în frunte un mitropolit.

MITROPOLIT, rang duhovnicesc într-un șir de biserici creștine.

MIZANTROPIE, ură față de oameni, forma extremă a individualismului.

MOARTE, încetare a vieții, oprire a tuturor funcțiilor vitale, sfârșitul vieții.

MOAȘTE, oseminte care constituie obiect de închinare a credincioșilor.

MOBILITATE, capacitate de a fi mobil; Mobilitate socială, mobilitate verticală.

MOD DE VIAȚĂ, fel de a concepe și a trăi viața; conținutul și formele specifice de satisfacere a nevoilor materiale și spirituale ale diferitelor grupuri sociale, în funcție de nivelul de trai, de tradiții, obiceiuri și mentalități; Mod de viață sănătos.

MODEL, persoană, operă, realizare care prin valoarea sau calitățile sale poate sau trebuie să servească drept exemplu; schemă teoretică elaborată în diferite științe pentru a reprezenta elementele fundamentale ale unuia sau mai multor fenomene sau lucruri; Model cultural.

MODERNISM, curent sau tendință în arta și literatura sec. XX, care neagă tradiția și susține principiile de creație noi.

MODERNIZARE, modificare a unui text, a unei ediții etc. în conformitate cu normele limbii actuale, pentru a le face mai accesibile.

MODUL, parte componentă a unui ansamblu; Modul didactic.

MOHICANI, popor amerindian din grupul algonkinilor de pe litoralul Oceanului Atlantic; poporul algonkinilor.

MOISE, conform Bibliei, proroc, legislator și fondator mitic al iudaismului, a scos evreii robiți din Egipt.

MOLDAVSKIE VEDOMOSTI, („Молдавские ведомости”), săptămânal, (1995).

MOLDOVA LITERARĂ, („Молдова литературы”), revistă, (1928-1931). v. NISTRU.

MOLDOVA SOCIALISTĂ, ziar din RM, a început să apară în orașul Odesa în 1924 sub denumirea de „Plugarul Roșu”, actualmente – „Moldova Suverană”.

MOLDOVA SUVERANĂ, cotidian în Republica Moldova.

MOLDOVA ȘI LUMEA, („Молдова И Мир”), revistă în Republica Moldova, 1991.

MOLDOVA, („Молдова”), revistă lunară, (din 1966).

MOLDOVA, regiune istorică, cuprinsă între Carpați și Nistru.

MOLDOVENI, popor romanic de est, populația de bază din Republica Moldova.

MOLDPRESS, agenție de știri, fondată în 1994.

MOLITVĂ, rugăciune creștină la capul unui muribund.

MOLITVENIC, carte de ritual ortodox, care cuprinde o serie de rugăciuni.

MOLOCANI, una din sectele creștinismului spiritual, apărută în sec. al XVIII-lea în Rusia.

MOLODEJI MOLDAVII, gazetă înființată la Chișinău în 1940 sub denumirea „Comsomoleț Moldavii”.

MONAHISM, mod religios de viață în care cineva renunță la preocupările lumești pentru a se dedica pe deplin lucrării spirituale.

MONGOLI, grup de popoare mongole, populația de bază din Mongolia.

MONISM, stil de viață evanghelică consacrată rugăciunii, contemplației și ascezei, în retragere de lume și în deplină ascultare față de un părinte duhovnicesc; călugărie.

MONITORIZARE, îndrumare a activității dintr-un domeniu, într-o țară străină, prin specialiști ai comunității europene.

MONITORUL OFICIAL AL REPUBLICII MOLDOVA, săptămânal, 1994.

MONOFIZITISM, concepție teologică, adepții căreia sunt bisericile armeană, coptă, etiopiană, siriană, iacobită, malabară din India.

MONOGAMIE, formă de căsătorie în care un bărbat sau o femeie are o singură soție, respectiv un singur soț.

MONOGRAFIE, studiu științific consacrat unei anumite personalități sau unei anumite teme, probleme, tratată fundamental și multilateral.

MONOTEISM, reprezentare religioasă și credința într-un singur Dumnezeu.

MONUMENTE ARHEOLOGICE, obiecte antice, construcții și morminte vechi care s-au păstrat la suprafața pământului, sub sol sau sub apă și care sunt descoperite, de obicei, prin săpături.

MONUMENTUL ARHEOLOGIC DE LA COMRAT, monument cu mai multe straturi, situat la 5 km de mun. Comrat, din așezările culturii Cerneahov din Moldova.

MONUMENTUL ARHEOLOGIC MĂLĂIEȘTII VECHI, complex de așezări din sec. VI–XIX, situat în apropierea satului Mălăești, raionul Râșcani, RM.

MORALĂ, disciplină științifică care se ocupă cu normele de comportare a oamenilor în societate; ansamblul normelor de conviețuire, de comportare a oamenilor unii față de alții și față de colectivitate; Morală contractualistă, morală religioasă.

MORALITATE, comportare în conformitate cu principiile moralei; caracterul a ceea ce este moral.

MORATORIU, dispoziție legală care suspendă provizoriu executarea unor obligații contractuale sau legale, stabilind diverse amânări; amânare de către stat în situații excepționale a stingerii datoriilor externe sau interne.

MORAVURI, (din lat. moris – obicei, regulă), norme de comportare care depind de psihologia socială; obiceiuri specifice unei anumite formații sociale sau caracteristice moralei unui anumit colectiv, unei anumite clase, nații.

MORDVINI, popor în Rusia.

MORMÂNT, loc de înhumare a rămășițelor corpului uman sau înmormântare simbolică.

MORMINTE DE GRESIE, tip de monumente arhitecturale din Asia Centrală, alcătuite din construcții megalitice dreptunghiulare masive cu blocurile instalate vertical pentru a îngrădi trupurile înhumate sau jertfele aduse zeilor.

MORMONI, uniune confesională reformatoare, biserica lui Isus Hristos a sfinților ultimelor zile.

MOSCHEE, clădire musulmană de cult pentru oficierea cultului religios la musulmani.

MOTIVAȚIE, ansamblu de motive care explică un act, o conduită; ansamblu de factori dinamici care determină comportamentul unui individ.

MUEZIN, slujitor al moscheii.

MUFTIU, persoană duhovnicească supremă în ramificația sunită a islamismului; în țările orientale, teolog-jurist musulman care are dreptul de a adopta hotărâri referitor la chestiuni religioase și juridice; rang superior în ierarhia bisericească la musulmani, corespunzătoare episcopului sau mitropolitului la creștini.

MULATRU, persoană născută dintr-un negru și o femeie albă sau dintr-o negresă și un bărbat alb.

MULȚIME, lume multă strânsă laolaltă; masele largi ale populației; colectivitate.

MULUD, aniversarea profetului Mahomed la musulmani.

MUNCĂ, activitate a omului îndreptată spre un anumit scop; totalitate a diferitelor categorii de activitate existente simultan.

MUNICIPALITATE, Municipiu, oraș mare, având un rol economic, social, **politic** și cultural însemnat; nume dat orașelor romane din Italia sau din imperiu care aveau dreptul la autonomie în treburile interne.

MUNTELE ATHOS, colonie monastică situată în peninsula Calcidică din Grecia și subordonată Patriarhiei de la Constantinopol.

MUNTENEGRENI, populația Muntenegrului.

MUNTENIA, regiune istorică în partea sudică a României, cuprinsă între Carpați, Olt și Dunăre.

MURIDISM, curent mistic în islamism.

MURZAK-KOBA, grotă în Crimeea, unde în 1936 a fost descoperită o stațiune din epoca mezoliticului.

MUSTRARE, exprimare prin cuvinte a nemulțumirii față de atitudinea, de faptele cuiva.

MUTAȚIE, modificare calitativă bruscă sau formare a unor trăsături noi într-un organism, sub influența schimbării condițiilor de trai.

MUZEOLOGIE, știința care studiază legitățile genezei și funcționării muzeului.

MUZEU, institut multifuncțional de memorie socială.

MUZEUL ARHEOLOGIC AL INSTITUTULUI DE ISTORIE AL AȘM, instituție științifică care se ocupă cu colectarea, conservarea, studierea și popularizarea monumentelor arheologice. Organizat în 1958.

MUZEUL CAHULULUI, muzeu în RM.

MUZEUL CIVILIZAȚIEI POPULARE, Sibiu, România.

MUZEUL DE ISTORIE A EVREILOR ÎN RUSIA, primul muzeu al evreilor și centru public de iluminare din Federația Rusă.

MUZEUL DE ISTORIE ȘI ETNOGRAFIE, Orhei, muzeu în RM.

MUZEUL DE ISTORIE ȘI ETNOGRAFIE, Soroca, muzeu în RM.

MUZEUL DE PE ACROPOLA ATENEI, muzeu în Grecia.

MUZEUL DE STAT DE ISTORIE ȘI STUDIEREA ȚINUTULUI DIN RM, (până în 1957 Muzeul de stat de studiere a ținutului natal al RM), muzeu înființat în 1889 la Chișinău și denumit „Muzeul zoologic, agricol și al meșteșugurilor al zemstvei din Basarabia”.

MUZEUL DIN ALECSANDRIA, unul dintre cele mai mari centre culturale din antichitate. A fost întemeiat de primii regi ai Egiptului elenistic, (sec. al III-lea î.Hr.).

MUZEUL MEMORIAL „A. DONICI”, raionul Orhei, RM.

MUZEUL MERCEDES-BENZ, Stuttgart, muzeu auto în Germania.

MUZEUL NATALIEI SICARD, muzeu particular. A fost fondat în 1876 în satul Vadul-lui-Vodă de Natalia Nicolaevna Sicard, moșiereasă din localitate.

MUZEUL NATURII, muzeu de pe lângă Universitatea de Stat din Moldova, creat în 1968.

MUZEUL NAȚIONAL AL GĂGĂUZIEI, muzeu în Comrat.

MUZEUL NAȚIONAL DE ARHEOLOGIE ȘI ISTORIE A MOLDOVEI, muzeu de arheologie și istorie în RM.

MUZEUL NAȚIONAL DE ARTĂ, muzeu de artă în RM.

MUZEUL NAȚIONAL DE ETNOGRAFIE ȘI ISTORIE NATURALĂ, muzeu de etnografie și istorie naturală în RM.

MUZEUL PONTULUI SCITIC, muzeu de arheologie, înființat la sfârșitul sec. al XIX-lea la Chișinău de I.C. Surucean.

MUZEUL TEATRULUI, Helsinki, muzeu de teatru, Finlanda.

MUZEUL ȚĂRANULUI ROMÂN, muzeu național, București, România.

MUZEULUI SATULUI, muzeu național, București, România.

MUZEUM, editură, înființată în 1992 la Chișinău.

MUZEU-REZERVAȚIE, grup de muzee sub cerul liber care reprezintă valoare deosebită, fiindu-le acordat statutul de rezervații naturale.

N

NAMAZ, rugăciune musulmană zilnică.

NAMESTNIC, înalt demnitar care exercită puterea de stat și cea administrativă în numele șefului statului pe un teritoriul anumit al țării.

NARCIS, în mitologia greacă, tânăr de o frumusețe neobișnuită, care se îndrăgostește de propria sa imagine oglindită în apă și moare tânjind după acest chip inaccesibil.

NART, normă de lucru pe care trebuia să o îndeplinească într-o zi țărani-clăcași pe moșiile boierului; preț fixat de domnie pentru anumite mărfuri.

NAȘ, persoană care ține în brațe pruncul în timpul botezului.

NAȘTEREA MAICII DOMNULUI, conform Bibliei, una din sărbătorile domnești ortodoxe stabilită în cinstea nașterii Fecioarei Maria, se sărbătorește în luna septembrie.

NATALITATE, raportul dintre numărul nașterilor și numărul total al populației unei țări pe o perioadă dată.

NATIVISM, doctrină filosofică, concepție, predominanța factorilor ereditari în dezvoltare.

NATURA, publicație lunară de educație ecologică, 1992, publicat în limba rusă.

NATURALISM, concepție filosofică conform căreia nu există nimic în afara naturii și nimic supranatural.

NATURĂ, lumea materială; totalitatea ființelor și a lucrurilor din Univers; lumea fizică înconjurătoare, cuprinde vegetația, formele de relief, clima; ansamblul legilor după care se dezvoltă Universul; ansamblul de însușiri pe care o ființă le are din naștere, care rezultă din conformația sa și care o caracterizează, constituind esența sa; fire, temperament; caracter specific al unui lucru, însușire caracteristică.

NAȚIE, comunitate de oameni, constituită istoricește în mersul formării comunității lor de teritoriu, de viață economică, de limbă literară, anumitor trăsături ale culturii; Naționalitate, națiune.

NAȚIONAL, care este propriu unei națiuni sau unui stat.

NAȚIONALISM, doctrină politică bazată pe apărarea uneori exagerată a drepturilor și aspirațiilor naționale.

NAZARET, conform Bibliei, sat din Galileea Superioară unde a crescut Isus.

NEAM, șir de generații al rudelor de sânge, cu un strămoș comun.

NEANDERTHAL, așezare din epoca paleoliticului în Republica Federală Germania.

NECESITATE, categorie filosofică care desemnează însușirile și raporturile care au un temei intern, decurgând inevitabil din esența lucrurilor.

NECROPOLĂ, termen folosit ca denumirea complexelor de morminte din orânduirea primitivă și cea sclavagistă, cimitir mare situat la marginea orașelor antice, cu morminte, galerii subterane, cripte, pietre funerare.

NEGARE, contestare a existenței, necesității, obligativității unui lucru, unui fenomen etc.

NEGATIVISM, atitudine de ignorare sau de respingere sistematică a elementelor pozitive pe care le prezintă cineva sau ceva; Negativism social.

NEGOCIERE, încheiere a unei căsătorii în urma unor discuții și pe baza unor condiții stabilite în prealabil.

NEGOCIERI DIPLOMATICE, tratative duse în vederea încheierii unor convenții internaționale.

NEMURIREA SUFLETULUI, conform Bibliei, reprezentare religioasă care se bazează pe cunoașterea existenței sufletului.

NENEȚI, popor din Rusia.

NEOCOLONIALISM, politică a unor state dezvoltate care are drept obiectiv continuarea dominației economice a fostelor colonii.

NEOCORPORATISM, vezi **Corporatism**.

NEOCRITICISM, curent filosofic francez care încearcă să restabilească doctrina kantiană.

NEOELITISM, vezi **Elitism**.

NEOFIT, persoană care a trecut de curând la o altă religie; la figurat, novice, persoană care începe să se inițieze într-un anumit domeniu de activitate, într-o mișcare, teorie, doctrină.

NEOLITIC, epoca nouă a pietrei; ultima, după mezolitic, perioadă a epocii pietrei, urmată de eneolitic și epoca bronzului, penultima perioadă preistorică în istoria omenirii, între mezolitic și epoca metalelor.

NEOTOMISM, doctrină filosofică a catolicismului.

NEOTOTALITARISM, noua formă de totalitarism, după decembrie 1989.

NEOUMANISM, curent pedagogic, care a înaintat drept scop principal al educației omului contemporan, idealul personalității antice.

NEPOTISM, abuz de putere pe care-l comiteau papii de la Roma, (sec. XIV-XVI), asigurându-și rudele cu posturi rentabile, moșii, grade bisericești superioare ș. a. Prin extindere, acordarea unor favoruri rudelor sau prietenilor de către o persoană influentă.

NEPTUN, (Neptunus), zeul mării la romani, corespunde lui Poseidon din mitologia greacă.

NEW YORK TIMES, agenție de noutăți, SUA.

NEZAVISIMAIA MOLDOVA, („Независимая Молдова”), cotidian din Republica Moldova, (1991).

NICA, răscoală populară care a avut loc la Constantinopol, capitala Bizanțului, între 11-17 ianuarie 532.

NICARAGUANI, popor, populația de bază din Nicaragua.

NIHILISM, atitudine, tendință, concepție sau manifestare care neagă rânduielele, instituțiile, morala, tradițiile culturale existente într-o societate dată, fără să le opună, în schimb, altelor superioare; atitudine de negare absolută.

NIMB, cerc luminos cu care sunt înconjurate, în pictura bisericească, capetele sfinților și, în general, în artele plastice, capetele unor personaje importante.

NIMFE, în mitologia greco-romană, divinități feminine secundare, care personificau forțele și fenomenele naturii.

NIRVANA, scopul final al mântuirii în budism.

NISTRU, („Нистру”), revistă literară, din 1931. Vezi „**Octombrie**” și „**Basarabia**”.

NIVEL DE TRAI, vezi **Trai**.

TRAI, condiții materiale și spirituale de viață.

NIVELURILE ÎNVĂȚĂMÂNTULUI, vezi **Învățământ**.

NOAPTEA SFÂNTULUI BARTOLOMEU, noaptea spre 24 august 1572, când au fost măcelăriți protestanții hughenoti din Franța; a devenit simbolul fanatismului religios.

NOAPTEA SFINTEI VALPUGIA, noaptea spre 1 mai, în care, conform credințelor populare din Germania, se adună vrăjitoarele.

NOBILIME, categorie socială cuprinzând posesorii de feude și de titluri ereditare sau pe foștii feudali și pe descendenții lor, care au păstrat unele privilegiile de castă; aristocrație; nobilii dintr-o epocă, regiune, localitate.

NOD GORDIAN, potrivit unei legende grecești, nod foarte complicat, cu care Gornos, devenit mai târziu rege al Frigiei, ar fi legat jugul de oiștea calului său, închinat lui Zeus. Un oracol prezisese, că acela, care va fi în stare să desfacă nodul, va deveni stăpânul Asiei. Alexandru Macedon ar fi tăiat nodul cu sabia, îndeplinind astfel prezicerile oracolului.

NOE, conform Bibliei, drept-credinciosul salvat de cataclism (poptop) datorită încrederii lui în cuvântul divin.

NOGAI, populație din partea de nord a Daghestanului.

NOI, revistă lunară pentru adolescenți, 1930.

NOMENCLATURĂ, listă de termeni, denumiri, categorii, care se folosesc într-o știință, ramură a tehnicii, în artă ș. a; tabel ce cuprinde specificarea posturilor, serviciilor, funcțiilor administrative dintr-o întreprindere, instituție sau organizație.

NONSENS, ceea ce este lipsit de sens, de rațiune.

NOOCRAȚIE, dominație a intelectualității.

NOOLOGIE, teorie idealistă potrivit căreia omul este influențat de o forță superioară.

NORMANZI, normani denumire dată în Evul Mediu triburilor germanice, care populau peninsula Scandinavă și insulele vecine.

NORMĂ JURIDICĂ, regulă de conduită cu caracter general și impersonal, emisă de organele de stat competente, a cărei aplicare poate fi asigurată prin constrângere.

NORMĂ MORALĂ, model sau recomandare privind respectarea principiilor, îndeplinirea datoriilor și regulilor morale; Normă etică.

NORMĂ SOCIALĂ, vezi **Normă**.

NORMĂ, criteriu de apreciere, de reglementare.

NORME PEDAGOGICE, vezi **Normă**.

NORVEGIENI, popor, populația de bază din Norvegia.

NOTĂ ȘCOLARĂ, vezi **Sistem de notare**.

NOȚIUNE, formă logică fundamentală a gândirii omenești care reflectă caracterele generale, esențiale și necesare ale unei clase de obiecte; concept; cunoștințe generale despre valoarea, sensul unui lucru; idee, concepție despre ceva; cunoștințe, principii generale de bază într-un anumit domeniu.

NOUL TESTAMENT, parte a Bibliei, culegere de „cărți sfinte” recunoscută numai de creștini. Cuprinde patru Evanghelii, „Faptele apostolilor”, „21 epistole ale apostolilor” și „Apocalipsul”.

NOVICE, persoană care a intrat de curând într-o mănăstire și trebuie să facă un anumit stagiu pentru a se călugări.

NUBIA, regiune istorică în Africa de nord-est.

NUMĂR, categorie gramaticală.

NUME, cuvânt sau grup de cuvinte care desemnează o ființă sau un lucru, o acțiune, un fenomen, o noțiune etc. și prin care se individualizează o ființă, un obiect etc. dintr-o anumită categorie.

NUMERII, una din cărțile Pentateuhului.

NUMISMATICĂ, disciplină istorică auxiliară, care studiază istoria confecționării monedelor și a circulației lor, precum și istoria artei medalieri (ordine, jetoane, medalii ș.a.).

NUN, persoană care însoțește mirii în ziua oficierei căsătoriei, având anumite atribuții; naș de cununie.

NUNTĂ, ceremonial care marchează o căsătorie; ansamblul de obiceiuri și rituri populare, care o însoțesc.

NUNȚIU, reprezentant al Vaticanului în rang de ambasador.

O

OASTEA MOLDOVEI, ziar al Ministerului Apărării al RM, 1992.

OBICEI, mod de a se purta, a se îmbrăca etc. comun unui popor, unui grup de oameni etc.

OBIECT, element, materie asupra căreia e îndreptată gândirea, activitatea intelectuală a omului.

OBIECTIV, care există în afara conștiinței omenești și independent de ea; care are însușirea de a reda realitatea în mod nefalsificat, detașat de impresii subiective.

OBIECTIVISM, doctrină susținând capacitatea intelectului uman de a ajunge la o cunoaștere sigură, controlabilă în opoziție cu scepticismul și relativismul.

OBIECTIVITATE, imparțialitate, nepărtinire, lipsă de idei preconcepute în aprecierea, în raționamentul cuiva; categorie a teoriei cunoașterii care desemnează valoarea și adecvarea cunoștințelor la obiectul lor.

OBIȘNUINȚE, acțiuni automatizate, a căror executare devine pentru om o necesitate.

OBOL, unitate bănească și monedă în Grecia antică, egală cu 1/6 dintr-o drahmă; monedă de argint sau de cupru din Evul Mediu în țările europene.

OBSERVARE, percepție intenționată, dirijată, planificată și selectivă a obiectelor și fenomenelor din realitatea înconjurătoare; metodă de cercetare științifică în diverse domenii.

OBSERVAȚIE, procedeu al cunoașterii științifice care constă în contemplarea metodică și intenționată a unui obiect sau a unui proces; metodă de învățare, de colectare a materialului.

OBSESIE, imagine sau idee care urmărește pe cineva fără întrerupere și stăruitor.

OBSTRUCȚIE, prelungire artificială a discuțiilor, pentru a împiedica desfășurarea unei dezbateri sau luarea unei hotărâri.

OBȘTE, formă de organizare socială specifică orânduirii feudale, care face legătura între aceasta și orânduirile anterioare și care se caracterizează prin munca în comun și prin îmbinarea proprietății private cu cea colectivă; colectivitate, comunitate, populație, popor.

OCHLOCRAȚIE, puterea mulțimii informe și haotice a sclavilor.

OCROTIREA SĂNĂTĂȚII, („Окротиря сэнэтэций”), revistă, din 1958, dublată în limba rusă.

OCTOIH, principala carte de cântări a cultului vechi ortodox.

OCTOMBREI, în URSS, elevi ai școlii primare uniți de echipa de pionieri în grupe de pregătire pentru a fi primiți în rândurile organizației pionierești.

OCTOMBRIE, („Октябрь”, „Октябрю’н Молдова”), reviste lunare, din 1931-1956, cu întrerupere 1941-1945.

OCULTISM, doctrină care atribuie caracter pozitiv misticii și magiei.

OCUPAȚIE, activitate, de durată mai mare sau mai mică, cu care se ocupă cineva; îndeletnicire, preocupare, activitate; Ocupația populației.

ODĂJDII, veșminte speciale pe care le îmbracă preotul în timpul oficierii anumitor ritualuri religioase.

ODIHNĂ, vezi **Creație, Sabat**.

ODIN, Wodan, zeu suprem în mitologia scandinavă.

OFICIOS, publicație periodică, (ziar, revistă, buletin), care exprimă punctul de vedere al unui guvern sau al unui partid, fără a fi organul său oficial.

OFIUSSA, (gr. Ophiussa), denumire a unui oraș antic, situat la gura Nistrului.

OFRANDĂ, jertfă în cinstea unei zeități; dar făcut bisericii; prinos, adus unei acțiuni de binefacere.

OIRT, („Organisation Internationale de Radiodiffusion et de Television”), organizație internațională de radiodifuziune și televiziune, fondată în 1946.

OLANDEZI, popor, populația de bază din Olanda.

OLBIA, Boristene, colonie greacă de pe litoralul de nord al Mării Negre, întemeiată în prima jumătate a sec. al VI-lea î.Hr. la gura râului Bug.

OLFACTOMETRIE, măsurare a gradului de sensibilitate olfactivă.

OLIGARHIE, formă de guvernământ în care puterea aparține exclusiv vârfurilor aristocratice; stat în care exista această formă de guvernământ; grup restrâns de persoane care prin averea și poziția lor socială, domină viața politică și economică a unui stat.

OLIGOFRENOPEDAGOGIE, știință care se ocupă de instruirea și educația copiilor cu deficiență mintală; una din ramurile defectologiei.

OLIMPIA, Olympia, vechi oraș grecesc în Peloponez.

OLIMPIADĂ ȘCOLARĂ, concurs pe specialități organizat anual pe plan local și național pentru elevi.

OLTENIA, provincie istorică din sud-vestul României; cuprinde teritoriul dintre Carpați, Dunăre și Olt.

OLVIA-PRESS, agenție de noutăți.

OLYNTHUS, (греч. Оlynthos), oraș în Grecia antică pe peninsula Halkidiki, la 50 km sud-est de Salonic.

OM, fință superioară, socială, care se caracterizează prin gândire, inteligență și limbaj articulat.

OMEIAZI, dinastie de califi arabi din Damasc, (Califatul Omeiad), (661-750).

OMILETICĂ, disciplină a religiei care se predă în instituțiile de învățământ teologic.

OMNIBUS, („Омнибус”), revistă lunară, 1992.

OMOFOR, veșmânt bisericesc în forma unei eșarfe, pe care arhiepiscopul îl poartă pe umeri în timpul serviciului bisericesc.

OMUL DE NEANDERTHAL, specie fosilă *Homo sapiens*.

ONG, organizație nonguvernamentală.

ONIRIC, despre oameni, care este străin de ceea ce se întâmplă în jurul lui, care trăiește într-o lume de vis.

ONORARIU, plată acordată unei persoane, de obicei unui intelectual, pentru un serviciu prestat în sfera preocupărilor sale; Onorariu de autor.

ONTOGENEZĂ, proces de dezvoltare individuală a organismelor vii de la stadiul embrionar până la încheierea ciclului vital.

ONTOLOGIE, ramură a filosofiei care studiază ființa, trăsăturile generale ale existenței.

OPINIA PUBLICĂ, părerea publicului într-o anumită chestiune.

OPINIE SEPARATĂ, mod de a susține în mod ferm o părere deosebită de cea a majorității.

OPINIE, punct de vedere particular, asupra unui lucru sau asupra unei persoane.

OPORTUNISM, atitudine lipsită de principialitate a unei persoane care adoptă și aplică, după împrejurări, principii și păreri diferite.

OPOZIȚIE PARLAMENTARĂ, ansamblul grupărilor sau partidelor politice care se opun partidului aflat la putere.

OPOZIȚIE, raport dintre două lucruri sau situații opuse, contradictorii.

OPTACON, dispozitiv de citire pentru nevăzători.

OPTIMISM, concepție filosofică opusă pesimismului.

ORACOL, în antichitate, răspuns profetic pe care, potrivit credinței anticilor, zeii îl dădeau celor veniți să-i consulte cu privire la viitor; prevestire, prezicere, profeție; lăcașul sacru unde se făceau și se interpretau aceste profeții; hotărâre sau sentință cu caracter infailibil dată de o persoană cu autoritate; cuvântul divin transmis prin intermediul unui om, preot sau proroc.

ORAR, program săptămânal pe baza căruia se desfășoară activitatea didactică în instituțiile de învățământ.

ORAȘ, așezare importantă, cu populație numeroasă, cu întreprinderi și instituții, constituind, de obicei, un centru industrial, comercial, cultural, politic și administrativ.

ORÂNDUIRE GENTILICĂ, vezi **Orânduirea comunei primitive**.

ORÂNDUIRE SCLAVAGISTĂ, sistem social bazat pe munca forțată a unor grupuri de oameni, numiți sclavi, proveniți din prizonierii de război și din etnii și religii diferite.

ORÂNDUIREA COMUNEI PRIMITIVE, prima formație social-economică în istoria omenirii. Se caracterizează prin proprietatea colectivă asupra mijloacelor de producție și asupra produselor muncii, prin repartiția egalitară a produselor muncii în comun.

ORDALIE, probă prin care în Evul Mediu se stabilea dreptatea sau vinovăția părților în litigiu.

REZINDENȚIAT, una din formele de pregătire profesională a medicilor în clinicile instituțiilor de învățământ medical superior, institutelor de perfecționare a medicilor sau celor de cercetări științifice.

ORDINE CĂLUGĂREȘTI, în catolicism, islamism și în alte religii, organizații călugărești centralizate.

ORDINE ȘI LEGE, revistă bilunară în Republica Moldova, 2002.

ORDINE, succesiune a unor lucruri sau fapte înșiruite în timp sau spațiu; Ordine publică, ordine internațională, ordine socială.

ORFELINAT FAMILIAL, orfelinat de tip familial, una din formele de educație a copiilor orfani și a celor rămași fără tutela părinților.

ORFELINATE, instituții de tip internat pentru copiii orfani și copiii lipsiți de grija părinților.

ORGAN, publicație periodică (ziar, revistă), editată de un partid, organizație, instituție, prin care își exprimă punctul lor de vedere; instituție, care intră în componența unui sistem de conducere, de control, de justiție ș.a.

ORGANISM, ansamblu organizat de elemente, coordonate între ele, care constituie un tot întreg și este în stare să funcționeze; Organism social.

ORGANIZAREA MUNCII, sistem de măsuri, care asigură folosirea optimă a mijloacelor tehnice.

ORGANIZAREA TERITORIULUI, sistem de măsuri cu privire la reglementarea relațiilor funciare și la organizarea folosirii pământului ca mijloc de producție.

ORGANIZAȚIE INTERNAȚIONALĂ, asociație cu caracter permanent, creată de state pe baza unui statut.

ORGANIZAȚIE, asociație de oameni cu concepții sau preocupări comune, uniți conform unui regulament sau a unui statut în vederea realizării unei activități.

ORGANON, denumire generală dată de urmașii lui Aristotel celor șase tratate de logică ale lui.

ORIENTALISM, totalitatea cunoștințelor privind datinile, istoria și limbile orientale.

ORIENTARE PROFESIONALĂ, alegerea carierei pentru un individ, efectuată cu ajutorul testelor.

ORIENTARE, posibilitate de a găsi, pe baza anumitor cunoștințe, calea cea mai bună într-o împrejurare oarecare, soluția cea mai justă; Orientare politică, convingere politică; orientare religioasă, convingere religioasă.

ORIZONTUL, („Оризонтул”), revistă lunară pentru tineret, (1984-1990). Publicație dublată în limba rusă.

ORNAMENT, figură de stil folosită pentru a înfrumuseța o frază, o cuvântare.

ORNAMENTICĂ, disciplină etnologică.

ORTODOXIA, revistă lunară, din 2002.

ORTODOXIE, continuitate fermă în păreri care exclude orice abatere.

ORTODOXISM, unul dintre cele trei curente de bază ale creștinismului, format din separarea bisericilor ortodoxă și catolică în 1054.

OSANA, aclamație „Miluiește, rogu-te”.

OSÂNDĂ, condamnat la chinurile veșnice; Osândit, damnat.

OSETINI, (denumirea autohtonă – iron), popor, populația de bază din Osetia de Nord-Alania și Osetia de Sud.

OSIRIS, în mitologia Egiptului antic, zeul forțelor vegetale ale naturii, divinitate supremă a „lumii de apoi”, protector și judecător al sufletelor celor morți.

OSMANLÂU, în Evul Mediu, nume dat de moldoveni turcilor.

OSTIE, turtă mică, rotundă din aluat nedospit, care în biserica catolică și protestantă simbolizează jertfa.

OSTRACIZARE, îndepărtare a cuiva din viața publică.

OSTROGOȚI, trib german, ramura răsăriteană a goșilor. În sec. III-IV locuiau între Don și Nistru.

PARCELE, (rus. la plural, отрезки – tăieturi), pământurile tăiate de moșieri din loturile țăranilor, conform Regulamentului din 19 februarie 1861.

OUĂ PASCALE, obiect ritualic, de obicei, vopsite roșii sau încondeiate, pregătite cu prilejul sărbătoririi Învierii Domnului Isus Hristos.

OUTSIDER, declasat; străin.

P

PACHET DIDACTIC, în practica pedagogică, complet de materiale didactice pe secțiuni separate ale cursului, destinat elevilor care studiază de sine stătător, în mod individual.

PACIFISM, curent politic ce se pronunță pentru pace și condamnă orice război.

PADIŞAH, denumire a monarhului în unele țări din Orientul Apropiat și Mijlociu.

PAGINARE, machetarea unei cărți, reviste, ziar.

PAGINATOR, muncitor tipograf calificat care făcea paginația.

PAGINĂ, fiecare dintre cele două fețe ale unei foi de hârtie dintr-o carte, dintr-un caiet, ziar etc.

PAGODĂ, edificiu de cult, templu budist, construcție tipică orientală cu mai multe niveluri; denumire portugheză dată templului budist cu mai multe etaje, unde se păstrează relicve sacre. Apare în primele secole d. Hr. în China, India, Coreea, Japonia ș.a.

PAIDEIA, concepție educativă în Grecia antică ce urmărea cultivarea spiritului uman prin filosofie și știință. Paidologie.

PALAFITĂ, locuință preistorică.

PALEOANTROPOLOGIE, ramură a antropologiei.

PALEOECOLOGIE, (din gr. Παλαιος, (vechi) + οἶκος, (locuință, casă) + λογία), învățătură, știință, compartiment al paleontologiei, care studiază condițiile de viață și relațiile de conviețuire ale organismelor din trecutul geologic, precum și modificările acestora în procesul dezvoltării istorice a vieții pe pământ.

PALEOETNOLOGIE, ramură a etnologiei.

PALEOLITIC, epoca de piatră din antichitate, prima și cea mai veche perioadă din istoria umanității în ansamblu.

PALEOTIPURI, denumire convențională a cărților tipărite și editate în Europa în anii 1501-1551.

PALESTINA, regiune istorică în Asia Anterioară, include bazinul fluviului Iordan și al Mării Moarte.

PALESTINIENI, populația arabă din Palestina.

PALESTRĂ, în Grecia antică, școală privată, loc unde se practica gimnastica, luptele ș.a.; școală de educație fizică în Atena antică pentru băieții de 13-15 ani.

PALINGENEZIE, ideea renașterii universale.

PALMIRA, (gr. Palmyra), oraș antic din Siria de nord-est. În sec. I î.Hr. – III d. Hr., a fost centrul statului sclavagist cu același nume.

PAMUKKALE, monument natural și arheologic în sud-vestul Turciei, la 17 km-vest de orașul Denizli.

PAN, în mitologia greacă, inițial, zeul pădurilor și ocrotitorul păstorilor, vânătorilor și pescarilor.

PANAFRICANISM, doctrină care tinde să dezvolte unitatea și solidaritatea popoarelor africane.

PANAGHIA, icoană micuță de formă ovală, component necesar al veșmintelor episcopului.

PANAGHIAR, taler sau cutie de metal, împodobite cu încrustații artistice, pe care se pune panaghia; Icoana Maicii Domnului.

PANAGHIE, prescură în cinstea Maicii Domnului.

PANAMERICANISM, doctrină care tinde să dezvolte o strânsă colaborare între statele americane.

PANAMEZI, popor, populația de bază din Republica Panama.

PANARABISM, doctrină care tinde să dezvolte o strânsă colaborare între statele arabe.

PANDORA, în mitologia greacă, prima femeie, care împinsă de curiozitate, a deschis cutia, în care erau închise toate relele (ura, invidia, durerea, moartea ș.a.) și acestea s-au împrăștiat pe Pământ. De aici expresia „cutia Pandorei”, izvorul tuturor nenorocirilor.

PANEUROPENISM, doctrină care tinde să dezvolte o strânsă colaborare între statele europene.

PANGERMANISM, mișcare politică și culturală preconizând unirea tuturor popoarelor germanice într-un singur stat, apărută în sec. al XIX-lea.

PANICĂ, stare sufletească.

PANIHIDĂ, slujbă religioasă în ortodoxie pentru pomenirea răposatului.

PANISALMISM, mișcare politico-religioasă apărută la sfârșitul sec. al XIX-lea în țările islamice.

PANSLAVISM, curent politic, apărut în sec. al XIX-lea în Rusia, care preconiza unirea într-un singur stat a tuturor popoarelor slave.

PANTEISM, doctrină filosofică care recunoaște existența spiritului naturii.

PANTURCISM, mișcare politico-culturală de la sfârșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. XX, vizând unificarea popoarelor vorbitoare de limbi turcice din Imperiul Otoman, Rusia, China, Iran și Afganistan.

PAPA DE LA ROMA, capul bisericii catolice și al Vaticanului. Este ales pe viață de sfatul cardinalilor.

PAPALITATE, institutul de conducători supremi ai bisericii catolice, centrul religios și politic al bisericii catolice în frunte cu papa de la Roma. Constituit în sec. III–V.

PAPIRUS, denumire dată unor documente (acte, scrisori, cronici, lucrări științifice ș.a.), scrise în antichitate și în Evul Mediu timpuriu pe un material obținut din tulpini de papirus.

PAPIȘTAȘI, denumire dată catolicilor în vechea Moldovă.

PAPUAȘI, (din limba malaeză papuva – cu păr creț), grup de populație de rasă negroidă, care vorbesc limbile papuașe.

PARACLIS, slujbă religioasă de laudă și de invocare a Fecioarei Maria, a lui Isus sau a unui sfânt; rugăciunea închinată unuia dintre aceștia.

PARACLISIER, slujitor inferior în biserica ortodoxă.

PARADIGMĂ, ansamblu de termeni, aparținând aceleiași categorii gramaticale, care se pot substitui unul cu altul; la Platon – lumea ideilor, prototip al lumii sensibile în care trăim.

PARADOX, enunț contradictoriu și în același timp, demonstrabil.

PARAFARE, întărire prin semnătură prescurtată a acordului împunerniciților statelor participante la un tratat sau acord internațional.

PARAGRAF, (lat. paragraphos – fragment mic al unui capitol, discurs, articol de lege etc.), cuprins într-un alineat.

PARAGUAYENI, popor, populația de bază din Republica Paraguay.

PARANOIA, boală psihică manifestată prin lipsă de logică în gândire, idei delirante fixe, susceptibilitate și orgoliu exagerat, neîncredere, falsitate a judecății.

PARASTAS, slujbă religioasă făcută pentru pomenirea morților.

PARAZITISM, mod de trai al unei persoane sau clase sociale.

PARIS, în mitologia greacă fiul lui Priam, regele Troiei și al Hecubei.

PARITATE MONETARĂ, raport de echivalență între unitățile bănești a două țări.

PARITATE VALUTARĂ, raport de echivalență între diferite valute, pe baza conținutului lor în aur, stabilit prin lege.

PARITATE, egalitate numerică; Paritate de voturi.

PAROHIE, cea mai inferioară unitate administrativă bisericească.

PARTENERIAT, sistem în care se asociază parteneri sociali, economici etc.; Parteneriat profesional, parteneriat social, parteneriat public privat, parteneriat strategic.

PARTICULARISM, concepție ideologică și politică conform căreia se pretinde autonomia unei provincii, a unei părți dintr-un stat.

PARTID POLITIC, organizație al cărei scop este câștigarea controlului asupra aparatului de conducere.

PARȚI, triburi antice iraniene, care la mijlocul mil. I î.Hr. au populat teritoriul Parției.

PARTIA, regat sclavagist antic, situat pe litoralul de sud și de sud-est al Mării Caspice, constituit în 250 î.Hr. în urma răscoalei parților împotriva seleucizilor.

PASCALIA, calendar special cu care se poate stabili dinainte, pe o anumită perioadă de ani, data Paștilor și a sărbătorilor religioase fără dată fixă, dar legate de data Paștilor.

PASIUNE, tendință puternică și nestăpânită însoțită de o preocupare excesivă și obsedantă pentru satisfacerea unor dorințe.

PASIVITATE, lipsă de activitate, de inițiativă și interes față de ceva.

PAȘALÂC, regiune sau provincie în Imperiul Otoman, cârmuită de un pașă.

PAȘĂ, titlu onorific în Imperiul Otoman, iar după destrămarea acestuia, într-o serie de țări, care au făcut parte din imperiu.

PAȘTELE BLAJINILOR, zi deosebită de pomenire a celor decedați, a doua zi de luni după Paști.

PAȘTELE EVREIESC, sărbătoarea care evocă ieșirea evreilor din Egipt.

PATERIC, colecție de povestiri despre viața călugărilor-pustnici ai unei mănăstiri, care cuprinde și fragmente din povețele și îndrumările lor.

PATERNALISM, sistem social caracterizat prin predominanța prestigiului celor mai vârstnici sau a unuia dintre ei, care deține o influență personală asupra grupului; doctrină social-politică ce susține că patronii sau conducătorii de întreprinderi ar trebui să manifeste interes față de bunăstarea muncitorilor, față de atmosfera de la locul de muncă și față de relațiile interumane.

PATIMI, conform Bibliei, suferințele pe care le-a îndurat Isus de la agonia din grădina Ghetsimani până la moartea sa pe cruce.

PATRIARH, titlu duhovnicesc purtat de ierarhii supremi dintr-un șir de biserici creștine, cap al unor biserici ortodoxe autocefale.

PATRIARHAT, ultima perioadă din istoria orânduirii comunei primitive, bazată pe rolul principal al bărbatului în sfera socială și economică, iar filiația se stabilește pe linie paternă.

PATRIARHI BIBLICI, conform Bibliei, înțelepți mitici, executanți ai voinței Dumnezeului Iahve.

PATRIARHIA ECUMENICĂ, Patriarhia Ecumenică de la Constantinopol.

PATRIARHIE, formă de organizare și conducere a bisericii.

PATRICIAT, pătura cea mai bogată și cea mai privilegiată a populației din orașele feudale din Europa de Apus și Europa Centrală.

PATRICIENI, aristocrația gentilică din Roma antică.

PATRIMONIUL SPIRITUAL, bunuri spirituale moștenite din generație în generație, care aparțin întregului popor.

PATRIOTISM, dragoste și devotament pentru patrie și popor.

PATRISTICĂ, partea teologiei ce tratează despre scrierile sfinților Părinți ai Bisericii.

PATROLOGIE, colecție care cuprinde scrierile Părinților Bisericii.

PATRON, în Roma antică, persoană, de regulă patrician, care lua sub protecția sa o altă persoană; client; la figurat, șef, stăpân, protector.

PATRONAJ, acțiune de ocrotire a săracilor și a celor incapabili de muncă, pe care o desfășoară societățile de binefacere din unele țări.

PATRONAT, în Roma antică, formă specială de protecție prin care era legalizată, de fapt, dependența cetățenilor liberi, nevoiași sau a celor cu drepturi limitate; formă de management în economie; activitate didactică.

PAUPERISM, Pauperitate, stare de extremă sărăcie în care se află cineva.

PAUPERIZARE, aducere în stare de mizerie, reducere la treapta cea mai de jos a sărăciei.

PAVECERNIȚĂ, slujbă religioasă scurtă care se face seara la mănăstiri, după vecernie.

PĂCAT, Păcătos, conform Bibliei, noțiune religioasă care semnifică ruperea legăturii personale a credinciosului cu Dumnezeu.

PĂCATUL ORIGINAR, conform Bibliei, neascultarea lui Adam și al Evei soldată cu izgonirea lor din rai; Păcatul trupesc.

PĂGÂNISM, termen de origine teologică pentru a denumi religiile primitive și politeiste, de până la creștinism, precum și cele necreștine. Animism; Politeism; Fetișism.

PĂRINȚI AI BISERICII, activiști de bază ai creștinismului timpuriu; Părinți apostolici, părinții ortodoxiei.

PASTOR, conducătorul spiritual al unei parohii.

PĂTRATUL LOGIC, vezi **Pătrat**.

PĂTURĂ SUPERPUSĂ, categorie, treaptă sau grup social.

PECENEZI, uniune de triburi turcice, care s-a constituit în sec. VIII-IX între Marea Aral și fluviul Volga.

PECETE, semn imprimat cu o matriță pe un act medieval pentru a adevăra autenticitatea; sigiliu; matriță folosită în acest scop.

PECETLUIT, Pecetluitură, în Moldova din sec. al XVII-lea, fișă de impunere dată de vistierie locuitorilor birnici, în care erau indicate sumele ce urmau să fie plătite domniei.

PEDAGOG, persoană care se ocupă cu munca de instruire și educație.

PEDAGOGIA COLABORĂRII, direcție în pedagogie, sistem de metode și procedee în instruire și educație, bazat pe principiile umanismului și ale atitudinii creative în dezvoltarea persoanei.

PEDAGOGIA DE ACȚIUNE, „școala de acțiune”, curent în pedagogia reformatoare de la sfârșitul sec. al XIX-lea, începutul sec. al XX-lea.

PEDAGOGIA EXPERIMENTALĂ, direcție în pedagogie și psihologie, care are drept scop examinarea copilului sub toate aspectele și argumentarea pe cale experimentală a teoriei pedagogice.

PEDAGOGIA PENITENCIARĂ, ramură a științei pedagogice, care studiază procesul de corijare a infractorilor, condamnați, de regulă, la privațiune de libertate.

PEDAGOGIA PERSOANEI, curent în pedagogia germană, apărut la sfârșitul sec. al XIX-lea.

PEDAGOGIA PRAGMATICĂ, curent pedagogic apărut în SUA la sfârșitul sec. al XIX-lea, începutul sec. al XX-lea.

PEDAGOGIA WALLDORF, curent în pedagogie, elaborat de către Rudolf Steiner în baza concepțiilor lui filosofico-antroposofice despre om, istorie și societate.

PEDAGOGIE COMPARATIVĂ, direcție a științei pedagogice care studiază starea, legitățile și tendințele de dezvoltare a teoriei și practicii pedagogice în diferite țări și regiuni ale lumii, pentru perfecționarea reciprocă a sistemelor de învățământ naționale, utilizând experiența de peste hotare.

PEDAGOGIE CORECTIVĂ, vezi **Defectologie**.

PEDAGOGIE PREȘCOLARĂ, ramură a pedagogiei, care studiază legitățile dezvoltării, educației și instruirii copiilor la vârsta precursore înmatriculării la școală.

PEDAGOGIE SOCIALĂ, ramură a pedagogiei care studiază problemele impactului mediului social asupra formării și dezvoltării oamenilor de diferite vârste și categorii sociale.

PEDAGOGIE SOCIAL-CRITICĂ, curent în teoria pedagogiei în țările Europei Occidentale și SUA.

PEDAGOGIE, știința despre legitățile, principiile, metodele și formele de școlarizare, instruire și educație a omului, tipologia pedagogiei.

PEDEAPSĂ NATURALĂ, idee a lui J.-J. Rousseau, învățare din propria experiență.

PEDEAPSĂ, măsură de represiune, sancțiune aplicată celui care a săvârșit o greșeală; Pedepsă corporală.

PEDOCENTRISM, centrarea educației pe copil, principiu pedagogic care neagă instruirea sistematică și educația copiilor potrivit programelor de învățământ din timp elaborate și care cere organizarea studiilor exclusiv în baza dorințelor și intereselor parvenite nemijlocit de la copii.

PEDOLOGIE, disciplină care studiază psihologic copilul ca ființă al cărei univers diferă calitativ de lumea adultului și care parcurge un proces de socializare.

PEGAS, (gr. Pegasos), în mitologia greacă, cal înaripat, născut din sângele Meduzei ucise de Perseu.

PELERINAJ, vizitarea locurilor sfinte, călătorii ale credincioșilor la locurile sfinte, (la creștini – Roma, Ierusalim, la musulmani – Mecca ș. a.).

PENAȚI, în mitologia romană, zei ocrotitori ai casei și familiei.

PENELOPA, în mitologia greacă, soția lui Odiseu, mama lui Telemah.

PENINSULA IBERICĂ, denumirea veche a peninsulei Pirineice.

PENOLOGIE, parte a sociologiei și etnografiei juridice.

PENSIE, îndemnizație bănească lunară acordată de stat sau de întreprinderi particulare persoanelor care au ieșit din producție, pentru limita de vârstă, pentru invaliditate etc.

PENSION, instituție de învățământ de tip închis, cu cămin și întreținere deplină a elevilor.

PENTATEUH, parte componentă a Bibliei, cuprinde primele cinci cărți ale Vechiului Testament: Facerea, (Geneza), Ieșirea, (Exodul), Leviticul, Numerii și Deuteronomul.

PENTICOSTAL, adept al unei secte religioase întemeiată în America de pastorul baptist Carol Carham în 1901.

PENTICOSTAR, carte bisericească care include rânduiala slujbelor oficiale între Paști și prima duminică după Rusalii.

PERCEPȚIE, proces psihic; facultatea de a percepe fenomenele lumii exterioare.

PERECHE DE CONTRARII, termen de referință în filosofie.

PERFEȚIUNE, caracterul a ceea ce este neschimbător și autonom, care nu posedă nimic potențial.

PERFORMANȚĂ, rezultat excepțional la reușitele școlare.

PERIOADA CIMMERIANĂ, perioadă arheologică ce cuprinde finalul epocii bronzului și începutul epocii timpurii a fierului, (sfârșitul sec. IX – mijlocul secolui VII î.Hr.) în sud-estul Europei de est.

PERIODIC, publicație care apare la intervale regulate, la date fixe.

PERSECUȚIE, stare patologică manifestată prin ideea fixă a cuiva că este persecutat de toată lumea.

PERSIA, vechea denumire oficială, până în 1935, a Iranului.

PERSOANĂ JURIDICĂ, organizație care este subiect al drepturilor și al obligațiilor, deosebită de persoanele fizice care intră în componența ei.

PERSOANĂ, individ al speciei umane, om considerat prin totalitatea însușirilor sale fizice și psihice; Persoană fizică, juridică, persoană filosofică, persoană oficială.

PERSONALITATE ISTORICĂ, conducător al unui stat, al unui popor etc. care prin activitatea sa exercită o influență apreciabilă asupra destinului acestora, asupra desfășurării evenimentelor.

PERSONALITATE, persoană cu aptitudini și cu însușiri deosebite, cu autoritate și prestigiu, care aduce o contribuție valoroasă în domeniul social-politic, cultural-științific etc.

PERUANI, popor, populația de bază din Republica Peru.

PERUN, în mitologia slavă, zeul tunetului și al fulgerului.

PERVERSIUNE, deviere până la patologic a unor tendințe sau instincte datorită unor tulburări psihice.

PESIMISM, predispoziție de a vedea totul într-o lumină sumbră, deprimantă.

PHOENIX, pasăre alegorică, care renaște din cenușă.

PICTURI MURALE, imagini efectuate cu pigmenți de diferite culori pe stânci, blocuri de piatră, în grotte și peșteri.

PIETISM, doctrină ascetică a unei secte protestante, care promovează respectarea cu rigurozitate a practicilor religioase.

PIFOS, (греч. πифος), vas mare din ceramică în formă de butoi oval, cu înălțimea de cca 2 m, pentru păstrarea vinului, apei, cerealelor, uleiului de măsline, altor produse alimentare.

PYGMALION, sculptor legendar grec, rege al Ciprului, îndrăgostit de propria sa operă, statuia unei femei, numită de el Galatea; rege legendar al Tirului și întemeietor al Cartaginei.

PIGMEI, (gr. pygmaios – pitic), populații, care fac parte din rasa central-africană, triburi negroide de oameni de statură mică (140-150 cm), care trăiesc în Africa Centrală, Asia de sud-est și Oceania.

PIONIER, persoană care pătrunde cea dintâi pe un teritoriu neexplorat încă; membru al organizațiilor comuniste ale copiilor din țările socialiste.

PIRAMIDĂ, structură arhitecturală monumentală de forma piramidei de proporții mari, inclusiv cu fețele laterale în formă de trepte, construită în antichitate în Egipt, America, China, Europa, Africa și alte locuri.

PIROLATRI, adepți ai religiilor care se închină focului ca unei zeități.

PITECANTROP, denumire învechită pentru oamenii fosili *Homo erectus*.

PLAN-CADRU DE ÎNVĂȚĂMÂNT, plan privind reglementarea procesului educațional.

PLANIFICARE, programare, organizare și conducere pe bază de plan; Planificare familială.

PLASAMENT FAMILIAL, vezi **Plasament**.

PLATFORMĂ POLITICĂ, vezi **Platformă**.

PLĂCERE, stare afectivă fundamentală determinată de satisfacerea unor tendințe, a unor cerințe vitale.

PLEBEI, categorie a populației libere din Roma antică.

PLEIADA, școală poetică, întemeiată în Franța în epoca Renașterii, (1549).

PLEIADE, în mitologia greacă, cele șapte fiice ale titanului Atlas și ale Pleionei. Pleiadele s-au sinucis și au fost transformate de Zeus în stele.

PLIANT, tipăritură conținând fotografii, prospecte, cataloage, imprimate pentru diferite scopuri, publicitate, informare etc.

PLIMBAREA AGĂI, în sec. XVII–XVIII, taxă, pe care o percepea aga de la negustori pentru inspecțiile făcute în târg, spre a sili târgoveții să vândă marfa la prețul fixat.

PLISCA, veche capitală, (sec. VIII–IX) a Primului Țarat bulgar, ruinele căruia se află în apropierea satului Pliscova, Bulgaria.

PLUGARUL ROȘU, gazeta „Plugariu roș”, a început să apară la Odesa, la 1 mai 1924.

PLURALISM, doctrină care admite că realitatea include mai multe genuri de existență; principiu al democrației care preconizează necesitatea existenței mai multor forțe social-politice: partide, sindicate, organizații religioase etc.

PLUTOCRAȚIE, regim politic în care puterea de stat se află concentrată în mâinile celor mai bogați reprezentanți ai societății; totalitatea persoanelor bogate care cu ajutorul averii, acaparează conducerea statului și a treburilor publice.

POARTA OTOMANĂ, denumire dată de europeni curții sultanului și mai rar, Imperiului Otoman.

POCĂINȚĂ, conform Bibliei, act de convertire personală săvârșit după o greșală gravă. vezi **Spovedanie**.

PODOLIA, regiune istorico-geografică, care cuprindea bazinul cursului mijlociu al Bugului de sud și teritoriul dintre Bugul de sud și Nistru.

POLIANDRIE, formă de organizare a familiei.

POLICROMIE, procedeu tipografic de imprimare a imaginilor în culori.

POLIGAMIE, denumire improprie a căsătoriei în grup, a poligeniei, când un bărbat are în același timp mai multe soții, sau, mai rar, a poliandriei, când o femeie are mai mulți soți.

POLIGRAFIE, ansamblu al procedeelelor de reproducere grafică și de multiplicare a unui text sau a unei figuri.

POLILEU, cea mai solemnă parte a utreniei, când se aprind policandrele.

POLINEZIENI, grup de popoare austroneziene, populația de bază din Polinezia.

POLIS, în Grecia antică, oraș-stat, cetate întărită a conducătorului militar, care s-a transformat apoi într-un centru economic și politic.

POLISILOGISM, raționament deductiv alcătuit dintr-o înlănțuire de silogisme, în care concluzia silogismului anterior devine una dintre premisele celui următor.

POLITEISM, religie constituită pe credința în mai mulți zei, între care existau relații de rudenie.

POLITICĂ ANTICORUPȚIE, vezi **Politică**.

POLITICĂ ANTIMONOPOL, vezi **Politică**.

POLITICĂ DE CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ, vezi **Codul cu privire la Știință și Inovare**.

POLITICĂ DE MIGRAȚIUNE, vezi **Politică**.

POLITICĂ DE STAT, vezi **Politică**.

POLITICĂ DEMOGRAFICĂ, vezi **Politică**.

POLITICĂ ECONOMICĂ, vezi **Politică**.

POLITICĂ EDUCAȚIONALĂ, politică de stat în domeniu.

POLITICĂ EDUCAȚIONALĂ, vezi **Politică**.

POLITICĂ ETNO-CULTURALĂ, vezi **Politică**.

POLITICĂ EXTERNĂ, vezi **Politică**.

POLITICĂ GENDER, vezi **Politică**.

POLITICĂ INFORMAȚIONALĂ, vezi **Politică**.

POLITICĂ INTERNAȚIONALĂ, vezi **Politică**.

POLITICĂ INTERNĂ, vezi **Politică**.

POLITICĂ LINGVISTICĂ, vezi **Politică**.

POLITICĂ PE POZIȚII DE FORȚĂ, vezi **Politică**.

POLITICĂ SOCIALĂ, vezi **Politică**.

POLITICĂ STRATEGICĂ, vezi **Politică**.

POLITICĂ TERITORIALĂ, vezi **Politică**.

POLITICĂ, activitate a claselor sociale, a grupurilor sociale, în raport cu statul, determinată de interesele și de scopurile lor; activitate a organelor puterii și conducerii de stat în domeniul treburilor publice interne și externe, care reflectă orânduirea socială și structura economică a țării; participare la treburile statului; fel de a înțelege și de a acționa într-un anumit domeniu al afacerilor publice.

POLITOLOGIE, domeniu de cercetare și activitate practică.

POLONEZI, popor, populația de bază din Polonia.

POLUNOȘNIȚĂ, slujbă religioasă care se săvârșește în ajunul zilelor de duminică sau a sărbătorilor mari.

POM, simbolul măreției unui om, popor sau oraș, precum și simbolul Împărăției lui Dumnezeu; Pomul vieții.

POMELNIC, carnețel în care sunt trecuți numele celor răposați și celor vii pentru a fi pomeniți în timpul oficierei serviciului divin.

POMENIRE, pomenirea în timpul liturghiei de către preot a persoanelor incluse în pomelnic.

POMICULTURA, VITICULTURA ȘI VINIFICAȚIA MOLDOVEI, („Помикултура, витикултура ши винификация Молдовой”), revistă lunară, din 1946. Publicație dublată în limba rusă.

POMORENI, grup etnografic și etnoreligios al rușilor autohtoni din raioanele de nord al Europei.

POMPEI, oraș în Italia antică. Situat în apropiere de Napoli, în prezent este cel mai remarcabil monument al culturii antice.

PONT, (lat. Pontus), regiune istorică în Asia Mică. În 302/301 î.Hr. pe teritoriul Pontului se constituie statul elenistic Pont.

PONTIFICAT, perioadă de timp în care își exercită funcția de conducere și puterea bisericească papa de la Roma.

PONTOS, editură din Republica Moldova.

PONTUS EUXINUS, Mare Ospitalieră, denumire dată de grecii antici Mării Negre, pe care se făcea un intens trafic de mărfuri.

POPOARE ROMANICE, grup de popoare, vorbitoare a limbilor romanice.

POPOARE TIBETO-BIRMANEZE, grup de popoare vorbitoare de limbile tibeto-birmaneze.

POPOARE TURCICE, popor antic din Asia Centrală; grupul popoarelor contemporane, vorbitoare de limbi turcice.

POPOARELE AFRICII, grup de popoare.

POPOARELE AMERICII DE NORD, grup de popoare.

POPOARELE AMERICII DE SUD, grup de popoare.

POPOARELE ASIEI, grup de popoare.

POPOARELE AUSTRALIEI ȘI OCEANIEI, grup de popoare.

POPOARELE CAUCAZIENE, grup de popoare.

POPOARELE DAGHESTANEZE, grup de popoare din Caucazul Oriental.

POPOARELE DE MUNTE DIN FILIPINE, grup de popoare în componența filipinezilor.

POPOARELE EST-ROMANICE, grup de popoare. Valahii.

POPOARELE EUROPEI, grup de popoare.

POPOARELE INDO-ARIENE, grup de popoare, vorbitori ai limbilor indo-ariene.

POPOARELE PAMIRIENE, grup de popoare mici iraniene.

POPOARELE THAILANDEZE, grup de popoare din Thailanda și sud-estul Asiei.

POPOR, formă istorică de comunitate umană, superioară tribului și anterioară națiunii, ai cărei membri locuiesc pe același teritoriu, vorbesc aceeași limbă și au aceeași tradiție culturală.

POPORANISM, mișcare politică-ideologică de la sfârșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. XX.

POPULAȚIE, totalitatea locuitorilor unei țări, regiuni sau al unui oraș sau sat.

POPULISM, atitudine favorabilă satisfacerii dorințelor poporului, chiar în detrimentul intereselor reale ale acestuia.

PORTOFOLIU DE ATESTARE, set de documente privind activitatea pedagogică pentru o perioadă de timp.

PORTOFOLIU, totalitatea lucrărilor manuscrise aflate la evidența unei edituri pentru publicare; funcție de ministru.

PORTORICANI, popor, populația de bază din Puerto Rico.

PORTUGHEZI, popor romanic, populația de bază din Portugalia.

PORUNCI, conform Bibliei, povește atribuite lui Dumnezeu, vezi **Zece porunci**.

POSIBILITATE, categorie filosofică desemnând tendințele de dezvoltare care duc la constituirea unui nou fenomen, premisele obiective ale unei viitoare realități; capacitatea unui lucru de a se putea realiza sau de a putea fi imaginat.

POSLUȘNIC, în mănăstirile ortodoxe ruse, om care se pregătește să devină călugăr și trece un termen de încercare.

POST, interdicție religioasă completă a hranei sau numai a unor feluri de produse alimentare.

POSTSTRUCTURALISM, mișcare în filosofie și științele sociale, apărută la sfârșitul anilor '70 ai sec. XX, cuprinzând o varietate de reacții la structuralism.

POSTSUBCULTURĂ, vezi **Subcultură**.

POSTTOTALITARISM, vezi **Totalitarism**.

POSTUL MARE, cele patruzeci de zile dinaintea Paștilor.

POSTUL SFINTEI MARIA, post de două săptămâni înainte de sărbătorirea Adormirii Maicii Domnului.

POSTULAT, afirmație, admisă fără demonstrație și care stă la baza unei teorii construite pe cale deductivă.

POTCOAVĂ, piesă confecționată din metal în forma literei U, care este prinsă prin caiele de copita calului pentru protejarea copitelor animalelor contra uzurii sau traumelor.

POTENȚIAL ELECTORAL, vezi **Potențial**.

POTENȚIAL SOCIAL, vezi **Potențial**.

POTENȚIAL TEHNICO-ȘTIINȚIFIC, vezi **Potențial**.

POTENȚIAL UMAN, vezi **Potențial**.

POTENȚIAL, capacitate de muncă și de acțiune.

POTIR, vas de băut utilizat pentru serviciul liturgic.

POVĂȚUIRE, procesul de transmitere a experienței de viață și a cunoștințelor de la cei vârstnici la membrii minori ai societății.

POZITIVISM, concepție care recunoaște științei monopolul cunoașterii despre Univers.

POZIȚIE DEPRESIVĂ, vezi **Depresie**.

POZIȚIE PARANOIDĂ, vezi **Paranoia**.

PRACTICĂ PEDAGOGICĂ, stagiul de perfecționare sau de dobândire a unor cunoștințe practice pe care-l face, într-o fabrică, întreprindere etc. un student sau elev.

PRACTICĂ, experiență de viață acumulată de obicei în urma unei activități; aplicarea cunoștințelor teoretice.

PRAG ABSOLUT, minim de intensitate al unui stimul la care este posibilă percepția sa; Prag diferențial.

PRAG ELECTORAL, procent minim de voturi, diferit în funcție de țară sau de sistem electoral, pe care trebuie să-l primească un partid politic pentru a fi reprezentat în parlament.

PRAG-3, tipografie înființată în 1996, la Chișinău.

PRAGMATISM, curent filosofic care proclamă ceea ce este util și avantajos din punct de vedere practic, drept unic criteriu al adevărului.

PRAPURI, steaguri sfinte, purtate mai ales în timpul solemnităților, procesiunilor bisericești.

PRAVILA SFINȚILOR PĂRINȚI, rugăciune veche.

PRAXIOLOGIE ETNOLOGICĂ, ramură a etnologiei.

PRAXIOLOGIE, ramură a științei care studiază structura generală a acțiunilor umane și a condițiilor eficacității acestora.

PRAZNIC, celebrare a unui eveniment religios important.

PRECOCITATE, dezvoltare fizică sau psihică a unei ființe înainte de vârsta normală.

PREDARE, comunicare a unor cunoștințe în cadrul unei lecții, cursuri etc.; Predare frontală, predare integrată, predare simultană, predare interdisciplinară.

PREDESTINARE, doctrină potrivit căreia fiecare om ar avea fixat de mai înainte destinul său de către divinitate.

PREDICA DE PE MUNTE, conform Bibliei, predică rostită de Isus Hristos către apostoli.

PREDICAT, termen al unei judecăți de predicăție, reprezentând nota care se afirmă sau se neagă despre subiectul judecății.

PREDICATOR, în curentele protestante, persoana care se ocupă cu propovăduirea religiei.

PREFECTURĂ, în Roma antică, unitate administrativ-teritorială; în unele state, organ administrativ condus de un prefect; unitate administrativ-teritorială în Japonia ș.a.

PREGĂTIRE, crearea condițiilor necesare pentru atingerea unui scop, pentru o acțiune ulterioară etc.; Pregătire pentru muncă, pregătire pentru viață, pregătire militară, pregătire sportivă.

PREJUDECATĂ, părere sau idee preconcepută și adesea eronată, pe care și-o face cineva asupra unui lucru sau a unei probleme.

PRELAT, slujitor superior în bisericile catolică și luterană.

PRELEGERE UNIVERSITARĂ, lecție în învățământul universitar; conferință publică.

PREMISĂ, fiecare dintre propozițiile inițiale ale unui raționament, din care se deduce concluzia.

PREMIU, recompensă, distincție, (mai ales bănească, acordată pentru succese sau merite într-un anumit domeniu, pentru rezultate remarcabile obținute la un concurs, întrecere ș.a.

PREMIUL „BORIS GLAVAN” AL COMSOMOLULUI MOLDOVEI, distincție, conferită pentru cele mai mari realizări în domeniul literaturii și artei sovietice moldovenești (instituit în 1967), precum și pentru lucrări valoroase în domeniul științei și tehnicii (instituit în 1972).

PREMIUL DE STAT AL RSSM, distincție, acordată pentru realizări remarcabile în domeniul științei și tehnicii, literaturii și artei din RM.

PREMIUL DE STAT AL URSS, formă de stimulare a cetățenilor, care au obținut succese remarcabile în domeniul științei și tehnicii, literaturii și artei în URSS.

PREMIUL FIELDS, cel mai prestigios premiu internațional pentru excelență în cercetarea matematică.

PREMIUL NOBEL, premii internaționale, instituite în memoria lui A. Nobel. Se acordă anual pentru realizări remarcabile în domeniul fizicii, chimiei, fiziologiei, medicinei, literaturii și pentru activitatea de promovare a păcii în lume, iar din 1968 și pentru lucrări în domeniul științelor economice.

PREOT, rang al slujitorului cultului.

PREOȚIME BUDISTĂ, reprezentanții ei se consideră călugări.

PREOȚIME IUDAICĂ, în antichitate slujitorii cultului iudaic erau sacerdoții, actualmente rabinii.

PREOȚIME MUSULMANĂ, persoana principală în sunism este imamul sau mula.

PREOȚIME NEAGRĂ, în creștinism, slujitori ai cultului care fac parte din tagma călugărească și poartă haine negre.

PREOȚIME, grup social al slujitorilor cultului religios.

PREPRESS, proces de executare a machetelor digitale pentru tipografie.

PREPRINT, publicare prealabilă a unui articol etc.

PRESĂ, totalitatea publicațiilor periodice – ziare, reviste, buletine ș. a.; Presa galbenă.

PRESBITER, conducătorul comunității religioase în bisericile și curentele protestante.

PRESCRIPTIVISM, teorie despre judecățile morale potrivit căreia funcția primordială a judecății morale constă în a prescrie linii de acțiune.

PRESCURĂ, pâinică mică făcută din aluat dospit, considerată rămășiță a aducerii de jertfe duhurilor și divinităților, trupul lui Isus Hristos.

PREVIZIUNE, capacitate de a deduce, întemeiată pe cunoașterea unor legi sau a legității obiective.

PREZENT, care se desfășoară sau există în timpul vieții vorbitorului sau în epoca la care acesta se referă.

PRIDVOR, parte de apus în bisericile catolice și ortodoxe.

PRIMA UNIVERSITATE DE MEDICINĂ DE STAT DIN MOSCOVA „I.M. SECENOV”, una din cele mai mari instituții de învățământ superior din Rusia.

PRINCEPS, prima ediție a unei opere clasice.

PRINCETON, universitate, SUA.

PRINCIPII, totalitatea legilor și a noțiunilor de bază ale unei discipline; Principiile didacticei, principiile educației morale, principiile generale ale educației.

PRINCIPIILE DIDACTICII, termen de referință în pedagogie și psihologie privind domeniul.

PRINCIPIU, element fundamental, idee, lege de bază pe care se întemeiază o teorie științifică, un sistem politic, juridic, o normă de conduită etc.; Principiul antropic, principiul carității, principiul identității, principiul majorității.

PRINCIPIUL COMANDANTULUI UNIC, vezi **Principiu**.

PRINCIPIUL MANAGEMENTULUI UNIC, vezi **Principiu**.

PRISTOL, masă în patru colțuri în mijlocul altarului în biserica ortodoxă și catolică.

PRIVILEGIU, înlesnire, drept acordat cuiva de a se bucura de avantaje deosebite.

PROBĂ, confirmarea unui adevăr, unui fapt sau a unei afirmații etc.

PROBLEMATICĂ, ansamblu de probleme cu privire la același subiect, domeniu etc.

PROBLEMĂ, chestiune care prezintă aspecte neclare, discutabile, care necesită o lămurire, o precizare, care se pretează la discuții; lucru greu de înțeles, de explicat, de aflat sau de rezolvat.

PROCES, acțiune în justiție făcută pentru soluționarea unui diferend între două părți care sunt în litigiu sau pentru constatarea și sancționarea încălcării legilor statului; Proces mondial, proces global, proces regional.

PROCES PACIFICATOR, vezi **Proces**.

PROCES POLITIC, vezi **Proces**.

PROCESUL DE LA BOLOGNA, colaborare benevolă între țările europene privind sistemele educaționale, în scopul creării spațiului educațional comun.

PROCESUL DE LA NÜRNBERG, proces intentat împotriva principalilor criminali de război fasciști, judecat de Tribunalul militar internațional la Nürnberg, Germania, în 1945-1946.

PRODUS ȘTIINȚIFIC, vezi **Produs**.

PRODUSE CURRICULARE, vezi **Produs**.

PROFESIE, ocupație, îndeletnicire cu caracter permanent, pe care o exercită cineva în baza unei calificări corespunzătoare.

PROFESOR UNIVERSITAR, profesor de liceu.

PROFILAXIE, ansamblul măsurilor medico-sanitare care se iau pentru prevenirea apariției și a răspândirii bolilor; Profilaxie socială.

PROGIMNAZIU, instituție de învățământ mediu incompletă în Germania, Rusia și în alte țări.

PROGNOZĂ, estimare a valorilor probabile pe care le vor lua în viitor unele măsuri nesigure, inconstante din prezent; Prognoze demografice, prognoze ecologice, prognoze economice, prognoze sociale, prognoze științifice.

PROGRAM DE VIAȚĂ, vezi **Program**.

PROGRAM, plan de activitate în vederea atingerii unui scop sau obiectiv, în care sunt stabilite în ordinea desfășurării lor etapele propuse pentru o perioadă dată sau integral.

PROGRAMARE DE MODULE DIDACTICE, tehnologia elaborării programelor de computer.

PROGRAME DE CERCETARE ȘI INOVARE, vezi **Program**.

PROGRAME DE FORMARE, vezi **Program**.

PROGRAMME FOR INTERNATIONAL STUDENT ASSESSMENT, (PISA), vezi **Program**.

PROGRAMUL COMENIUSI, COMENIUS II, vezi Program.

PROGRAMUL ERASMUS, vezi Program.

PROGRAMUL EUROPA ÎN ȘCOALĂ, vezi Program.

PROGRAMUL GRUNDTVIG, vezi Program.

PROGRAMUL HELIOS, vezi Program.

PROGRAMUL LEONARDO DA VINCI, vezi Program.

PROGRAMUL LINGUA, vezi Program.

PROGRAMUL MEDIA PLUS, vezi Program.

PROGRAMUL PARKWAY, vezi Program.

PROGRAMUL PNUD, vezi Program.

PROGRAMUL SOCRATES, vezi Program.

PROGRAMUL TACIS, vezi Program.

PROGRAMUL TEMPUS, vezi Program.

PROGRAMUL USAID, vezi Program.

PROGRAMUL YOUTH, vezi Program.

PROGRES, trecere de la o stare inferioară la una superioară.

PROHOD, rit al bisericii ortodoxe oficiat la înmormântare.

PROIECT DE LECȚIE, vezi Proiect.

PROIECT DE LEGE, text provizoriu al unei legi, însoțit de expunerea de motive, care urmează să fie supus dezbaterii organului legiuitor.

PROIECT SOCIAL, vezi Proiect.

PROIECT, plan de a întreprinde ceva, de a organiza sau face ceva în viitor.

PROLEGOMENE, parte introductivă, explicativă, care precedă expunerea propriu-zisă într-o operă științifică; ansamblu de noțiuni preliminare aparținând unui domeniu științific.

PROMETEU, editură din Republica Moldova, din 1995.

PRONAOS, parte de la intrare a bisericilor creștine, care precedă naosul.

PRONIE, conform Bibliei, înțelepciune supremă cu care divinitatea conduce lumea; Dumnezeuire.

PROPEDEUTICĂ, disciplină care constituie o introducere necesară în studiul unei alte discipline.

PROPOZIȚIE, enunț a cărui valoare de adevăr este întemeiată pe bază de reguli logice explicit exprimate.

PROROC, conform Bibliei, cel care vorbește în numele lui Dumnezeu; profet.

PROSCOMIDIE, parte din liturghie în care preotul pregătește pâinea și vinul pentru împărtășanie.

PROSFORA, prescură.

PROSTITUȚIE, întreținere de relații sexuale pentru bani.

PROTECTORAT, formă de dependență politică a unui stat față de altul în baza unei convenții.

PROTECȚIE SOCIALĂ, ocrotire socială acordată cuiva sau cerută de cineva.

PROTECȚIONISM, sistem de măsuri politico-economice al cărui scop este dezvoltarea și ocrotirea industriei și a agriculturii indigene împotriva concurenței străine prin aplicarea unui regim de taxe vamale ridicate la mărfurile de import.

PROTESTANTISM, unul dintre cele trei curente principale ale creștinismului paralel cu catolicismul și ortodoxismul apărut în sec. al XVI-lea.

PROTESTE, manifestare energetică împotriva unei stări de fapt, a unei măsuri etc. considerată drept abuzivă, injustă; Proteste sociale și politice.

PROTOCOLONISM, curent de idei preocupat să pună în valoare elementele de prioritate în afirmarea unei idei, a unei teme etc. în istoria culturii la nivel universal.

PROTOPOPIE, rangul sau funcția de protopop; teritoriu pus sub jurisdicția unui protopop.

PROVANSALI, grup etnografic al poporului francez, locuiesc în Provence și în alte provincii din sudul Franței.

PROVENȚA, (Provence), regiune istorică în S-E Franței. Regiune balneară și turistică de însemnătate mondială.

PROVIDENȚĂ, acțiune a ființei supreme de guvernare a lumii întregi potrivit voinței sale.

PROVINCIE, teritoriu cucerit de romani în afara hotarelor Italiei, supus legilor romane și cărmuit de reprezentanți ai Romei; în Spania, Belgia, Canada, Italia ș. a. unitate teritorial-administrativă; teritoriul unei țări în afara capitalei.

PROVOCARE, producere intenționată a unui eveniment, proces sau fenomen; incitare a cuiva printr-un act de sfidare, printr-un gest șocant etc.

PROZELIT, persoană convertită de curând la o nouă religie; adept nou și entuziast al unei doctrine, concepții, idei ș.a.

PROZELITISM, năzuință fermă de a-i converti la religia sa pe adepții altor religii.

PRUT-INTERNAȚIONAL, editură din 1992, la Chișinău.

PSALM, imn religios biblic.

PSALTIRE, una din cărțile Vechiului Testament, carte de slujbă bisericească, care cuprinde 151 psalmi biblici.

PSEUDOFILOSOFIE, filosofie falsă.

PSIHANALIZĂ, teorie privind cercetarea proceselor psihologice inconștiente și influențarea lor pe căi terapeutice.

PSIHASTENIE, stare psihică morbidă care se manifestă printr-o nehotărâre extremă, prin nesiguranță de sine, prin obsesii și fobii.

PSIHEEA, Psihe, în mitologia greacă personificarea „sufletului” omenesc, apare sub chipul unei fete tinere.

PSIHIATRIE, ramură a medicinei, care studiază cauzele și felul de manifestare a bolilor psihice, prevăzând profilaxia și tratamentul lor; Psihiatrie socială.

PSIHODRAMĂ, test folosit ca mijloc de selecție a candidaților la anumite posturi care necesită multă dezinvoltură în contactul cu publicul.

PSIHOFIZICĂ, curent în psihofiziologia organelor de simț.

PSIHOFIZIOLOGIE, știință, care studiază relațiile reciproce dintre procesele psihice și cele fiziologice.

PSIHOLOGIA MUNCII, ramură a psihologiei, care studiază particularitățile psihologice ale muncii fizice și intelectuale în funcție de condițiile istorico-sociale, de însușirile persoanei ce îndeplinește munca, de condițiile de muncă ș.a.

PSIHOLOGIE COSMICĂ, ramură a psihologiei, care studiază influența condițiilor specifice ale zborurilor cosmice asupra astronauților.

PSIHOLOGIE EMPIRICĂ, curent idealist în psihologie din a doua jumătate a sec. al XIX-lea. A apărut ca o reacție împotriva psihologiei raționale, la baza căreia se află raționamentul abstract.

PSIHOLOGIE EXPERIMENTALĂ, curent în psihologie, potrivit căruia baza studierii fenomenelor și proceselor psihice o constituie experimentul.

PSIHOLOGIE PEDAGOGICĂ, ramură a psihologiei, care studiază activitatea psihică a copilului în condițiile instruirii și educației.

PSIHOLOGIE SOCIALĂ, ramură a psihologiei, care studiază particularitățile activității psihice ale oamenilor în colective, în diferite grupuri sociale, interacțiunea dintre individ și grupul din care face parte.

PSIHOLOGIE, știință despre psihic și legitățile fenomenelor psihice.

PSIHOMETRIE, cuantificare și măsurare a fenomenelor psihice prin utilizarea metodelor experimentale standardizate și etalonate.

PSIHOZĂ, stare de spirit bolnăvicioasă, adesea cu caracter colectiv, caracterizată printr-o surescitare obsedantă și contagioasă, creată de cauze exterioare.

PUBLICAȚIE, apariție editorială periodică.

PUBLICITATE, difuzare de informații în public; opere publicate de cineva.

PURGATORIU, la catolici, loc imaginar unde s-ar purifica sufletele morților înainte de a nimeri în rai.

PURIM, celebrarea eliberării evreilor din Persia în iudaism.

PURISM, tendință exagerată și formalistă de a înlătura din limbă toate elementele considerate străine.

PURITANI, adepți mai consecvenți ai reformei bisericii în spiritul calvinismului în Anglia și Scoția în sec. XVI–XVII.

PUSTNIC, om care se expune la diferite lipsuri și chinuri; sihastru. vezi **Sihăstrie**.

PUSTNICIE, formă de ascetism religios.

PAȘTUNI, popor iranian în Asia Mijlocie.

PUTERE, relație între oameni, în care unii pot impune altora propria voință; Putere economică, putere politică, putere legislativă.

Q

QATARI, populația Qatarului; arabii Qatarului.

QI, termen chinez întâlnit în medicina tradițională chineză, arte marțiale etc. Are sensul de „energie primară”, „suflu”.

QIBLA, orientare spre Mekka, direcție în care își îndreaptă musulmanii fața în timpul rugăciunii.

QUADRIVIUM, vezi **Șapte arte libere**.

QUAKER, membru al unei secte protestante pacifiste și austere întemeiate în sec. al XVII-lea și răspândite în Anglia și SUA.

QUIDDITATE, concept aristotelic care desemnează cauza primă a obiectului, substanța, esența acestuia.

R

RA, în mitologia egipteană, zeu al Soarelui.

RABIN, slujitor al cultului în iudaism.

RACLĂ, ladă mare în formă de sarcofag pentru păstrarea moaștelor în biserica creștină.

RAI, conform Bibliei, grădina desfătărilor în care Dumnezeu îl așezase pe cel dintâi om; paradis.

RAMADAN, a noua lună a anului musulman; postul cel mare, cu o durată de o lună, în timpul căruia musulmanii postesc de la răsăritul până la apusul Soarelui.

RASA ETIOPIANĂ, rasă mică, care fiind un amestec dintre mai multe rase, are trăsături caracteristice raselor europoide și negroide; Rasa Africii de est.

RASA EUROPOIDĂ, una din cele trei rase umane mari; Rasa central-europeană, rasa alb-baltică, rasa indo-mediteraneană.

RASA INDIANĂ DE SUD, rasă mică; Rasa dravidiană.

RASA LAPONOIDĂ, rasă mică, rasă de contact între subrasele europoide sau varianta arctică a acesteia.

RASA MONGOLOIDĂ, una din marile rase umane; Rasa asiei de est, rasa din extremul orient, rasa nord-asiatică, rasa sud-asiatică.

RASA NEGROIDO-AUSTRALOIDĂ, conform unor clasificări, una din marile rase umane; Rasa central africană, rasa pigmeilor, rasa melaneziană, rasa sud-africană, rasa bushman.

RASA POLINEZIANĂ, o rasă mică intermediară cu trăsături mongoloide, australoide, europoide ș.a.

RASA URALICĂ, o rasă mică intermediară cu trăsături mongoloide și europoide.

RASA VED-AUSTRALOIDĂ, una din rasele umane mari; Rasa vedda.

RASĂ, haina largă și lungă, pe care o poartă călugării peste îmbrăcăminte.

RASCOLNIC, adept al unei secte religioase din Rusia, despartită de Biserica ortodoxă în 1654 din cauza reformelor introduse în timpul patriarhului Nikon.

RASELE UMANE, grupuri de populații umane, care posedă anumite caractere fenotipice genetice ereditare, biologice și sociale comune, formate într-o anumită regiune geografică, prin care se deosebesc de alte populații. Noțiunea „rasă”, de regulă, coincide cu categoria taxonomică „subspecie”, utilizat pentru umanitatea contemporană.

RASEOLOGIE, știință biologică.

RASISM, doctrină și practică politico-ideologică, conform căreia umanitatea nu este unică, dar este constituită din specii umane, care se deosebesc radical unele de altele, și sunt ierarhic subordonate între ele.

RATĂ DE ȘCOLARIZARE, vezi **Școlarizare**.

RATRAPARE, recâștigarea forțelor.

RAȚIONAL, dedus din rațiune, considerat ca independent de experiență și anterior acesteia.

RAȚIONALISM, curent în teoria cunoașterii care consideră rațiunea ca singurul izvor al cunoașterii autentice și certe.

RAȚIONALITATE, însușirea de a fi rațional.

RAȚIONAMENT, înălțuire logică de judecăți care duce la o concluzie.

RAȚIUNE, facultatea omului de a gândi, de a cunoaște, de a înțelege esența lucrurilor și a proceselor din natură și din societate.

RĂSCOALA LUI LEU, răscoală antifeudală a țărănimii din nordul Moldovei în anii 1456-1457.

RĂSCUMPĂRAREA CĂSĂTORIEI, obicei de căsătorie arhaic; în Evul Mediu timpuriu în Europa, la încheierea căsătoriei cu o persoană liberă sau dependentă de stăpân, mirele îi achita o plată.

RĂSTIGNIRE, conform Bibliei, imaginea lui Isus Hristos pe crucea pe care a fost răstignit.

RĂU, faptă sau comportament în dezacord cu opinia publică; lipsit de calități pozitive.

RĂZBOAIELE SCIȚILOR, războaie purtate de triburile germane de răsărit, dislocate în sud-estul Europei împotriva Imperiului Roman în anii 232-275/276 e. n.

RĂZBOI, conflict armat între două sau mai multe state, națiuni, grupuri umane, pentru realizarea unor interese economice și politice.

REABILITARE, dezmințire a învinuirilor aduse pe nedrept; act juridic prin care cineva este repus în drepturile personale pierdute.

REAL, care are o existență obiectivă, independentă de conștiință sau de voință.

REALISM, concepție opusă idealismului, potrivit căreia lucrurile există independent de faptul că sunt percepute sau nu.

REALITATE, existență efectivă și obiectivă.

REBELIUNE, act de violență sau de amenințare gravă săvârșit față de un organ de stat sau de un reprezentant al acestuia.

RECENSĂMÂNT, operație administrativă constând în înregistrarea statistică a populației, a animalelor, a vehiculelor etc. dintr-o țară sau dintr-o regiune dată.

RECENSĂMÂNTUL POPULAȚIEI, demers social al cărui scop îl constituie stabilirea pe întreg teritoriul unei țări, la un moment dat, a numărului și a structurii populației după principalele sale caracteristici demografice, economice, religioase și social-culturale.

RECOMPENSĂ, apreciere, răsplată a rezultatelor muncii, a unor merite sau realizări.

RECTOR, conducător al unei universități, al unui colegiu sau al altei instituții de învățământ superior.

RECUNOAȘTEREA ȘI ECHIVALAREA ACTELOR DE STUDII, nostrificare a valabilității unor studii, examene sau diplome obținute în cadrul unei școli de alt tip sau în străinătate.

RECVIEM, primul cuvânt din rugăciunea „Doamne, dă-le lor odihnă veșnică”.

REDACȚIA PRINCIPALĂ A ENCICLOPEDIIEI SOVIETICE MOLDOVENEȘTI, întreprindere editorială și colectiv de creație în Chișinău, 1967.

REFLECTARE, categorie a gnoseologiei materialist-dialectice, care se referă la esența raportului dintre subiect și obiect, dintre conștiință și lumea exterioară.

REFORMA AGRARĂ DIN BASARABIA, act înfăptuit de guvernul României regale în 1918-1924.

REFORMA AGRARĂ SOVIETICĂ, reformă instituită în raioanele din dreapta Nistrului ale Republicii Moldova, din 1940 înfăptuită în baza Ucazului din 15 august 1940 al Prezidiumului Sovietului Suprem al URSS.

REFORMA, mișcare social-politică în multe țări din Europa în sec. XVI-XVII îndreptată împotriva bisericii catolice.

REFORMĂA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI 1992, reforma învățământului din Republica Moldova.

REGATUL PERGAM, stat sclavagist elenistic în nord-vestul Asiei Mici, important centru meșteșugăresc și comercial, (283-133 î.Hr.).

REGATUL POLONIEI, denumire dată unei părți a Poloniei, care în baza hotărârii Congresului de la Viena, (1814-1815) a intrat în componența Rusiei, păstrând o anumită autonomie.

REGATUL SÂRBILOR, CROAȚILOR ȘI SLOVENILOR, denumire oficială a Iugoslaviei în perioada 1918-1929.

REGIM POLITIC, sistem de organizare și de conducere a vieții economice, politice și sociale a unui stat.

REGIUNE ETNOGRAFICĂ, vezi **Etnografie**.

REGLEMENTARE ADMINISTRATIVĂ, ansamblu de norme juridice aplicabile în domeniul administrativ.

REGULAMENT DE ORDINE INTERIOARĂ, regulament prin care se stabilesc, în cadrul unei organizații, dispoziții privitoare la disciplina muncii și în general la raporturile dintre această organizație și angajați.

REGULAMENT INTERN AL ȘCOLII, totalitatea instrucțiunilor și regulilor care stabilesc și asigură ordinea în școală.

REGULAMENT, totalitatea instrucțiunilor și regulilor care stabilesc și asigură ordinea și bunul mers al unei organizații, instituții, întreprinderi etc.

REGULĂ, normă în baza căreia are loc un proces, se desfășoară o activitate sau se produce un fenomen.

REÎNCARNARE, concepție potrivit căreia sufletul omului, după moarte, trece în alt corp.

RELATIVISM, doctrină care postulează relativitatea cunoștințelor omenești, în sensul că nimic nu este absolut adevărat decât prin raportare la individ.

RELAȚIE, legătură, conexiune, raport între lucruri, fapte, idei, procese sau între însușirile acestora.

RELICVE, diferite obiecte legate de activitatea lui Hristos.

RELIGIE, una din formele conștiinței sociale.

RENEGAT, persoană care s-a dezis de religia sa, a renunțat la părerile, la convingerile sale anterioare sau care și-a trădat Patria; trădător, apostat.

REPETIȚIE, reluare de către elevi, la școală, în cadrul unor lecții speciale sau acasă, a materiei de învățământ deja parcurse.

REPORTAJ, material publicistic despre anumite evenimente, fapte, întâmplări, conținând informații culese direct la fața locului.

REPRESIUNE, măsură de constrângere și de pedepsire a celui care comite o infracțiune; reprimarea unei acțiuni de opoziție, de revoltă.

REPREZENTARE, readucere în conștiința omului a obiectelor și a fenomenelor care au acționat anterior asupra simțurilor sale.

RESPONDENT, persoană care efectuează o anchetare, un sondaj sociologic etc.

RESPONSABILITATE, atitudine conștientă, simț de răspundere față de obligațiile sociale; Responsabilitate economică, responsabilitate familială, responsabilitate politică, responsabilitate socială.

RETORICĂ, disciplină școlară fundamentală în antichitate; arta exprimării alese; știința despre arta oratorică; declamație emfatică; mijloace oratorice întrebuințate spre a convinge auditoriul.

RETOROMANI, populație romanică care trăiește în sud-estul Elveției și în nord-estul Italiei.

RETROACȚIUNE, acțiune de răspuns la o altă acțiune; efect retroactiv.

REUTERS, agenție de știri din Marea Britanie.

REVELAȚIE, dezvăluire, descoperire a unui fenomen neobservat, a unui adevăr ascuns; dezvăluire a voinței lui Dumnezeu, făcută unor persoane dotate cu facultăți supranaturale.

REVISTĂ, publicație periodică.

REVOLUȚIE, schimbare fundamentală a valorilor, a instituțiilor politice, a structurii sociale, a conducătorilor și ideologiilor unei societăți.

REZERVELE DE MUNCĂ, sistem de pregătire organizată a muncitorilor calificați în URSS.

REZUMAT, redare, prezentare pe scurt a ideilor unei lucrări, ale unei expuneri etc.

RIA NOVOSTI, agenție de știri, Rusia.

RIGORISM, concepție etică promovată de I. Kant ce opune în mod rigid normele morale necesităților fizice și spirituale ale omului.

RIT, practică religioasă, ceremonie bisericească; confesiune.

RITUAL, rânduială a unei slujbe religioase; ceremonial, desfășurat după reguli tradiționale, cu prilejul nașterii, căsătoriei, morții etc.

RITUALISM, tendință care urmărește să sublinieze importanța riturilor și ritualurilor prescrise de tradiția superstiției sau de credința religioasă.

ROBIE PATRIARHALĂ, robie la domiciliu, formă incipientă a robiei, bazată pe gospodăria naturală a familiei patriarhale.

ROBIE, vezi **Orânduire sclavagistă**.

ROCOȘ, (în limba poloneză rokosz – literal, răscoală, răzvrătire), în Polonia medievală, rebeliune ridicată de șleahță împotriva puterii regale.

ROL SOCIAL, totalitatea litigiilor care urmează a fi rezolvate într-o anumită zi de către un organ de jurisdicție; Rol gender.

ROMA ANTICĂ, stat apărut în sec. al VIII-lea î.Hr. în regiunea Lațium, pe cursul inferior al fluviului Tibru, în urma unirii unor așezări gentilice latine și sabine.

ROMANTISM, mișcare artistică și literară apărută la sfârșitul sec. al XVIII-lea în Anglia și începutul sec. al XIX-lea în Franța.

ROMÂNI, popor romanic, populația de bază din România.

ROMEI, etnonim pentru populația Bizanțului.

ROMPRES, agenție de știri, România.

ROSIENI, comunitate umană istorică și social-politică, populația din Federația Rusă.

ROȘ HAȘANAH, sărbătoare religioasă iudaică, Anul Nou.

ROȘ HAMAȘA, sărbătoare religioasă iudaică, marcată la începutul lunii septembrie.

ROUSSEAUISM, concepția lui Jean-Jacques Rousseau, având la bază principiul revenirii la natură și aplicarea lui în viață și pedagogie.

RUANDEZI, popor, populația de bază din Republica Rwanda.

RUBRICĂ, spațiu rezervat într-o publicație periodică pentru articole, comunicări dintr-un anumit domeniu.

RUDENIE, legătură directă sau colaterală între persoane care fac parte din aceeași familie.

RUGĂCIUNE, adresare lui Dumnezeu.

RUMELIA, (turc. Rumeli – țara rumilor, romeilor), denumire comună dată de turci unor teritorii, (sec. XIV–XVI) din nord-vestul Imperiului Bizantin; denumirea provinciei Imperiului Otoman, care cuprindea peninsula Balcanică.

RUSALII, conform Bibliei, pogorârea Sfântului Duh asupra apostolilor, sărbătoarea Cincizecimii, a cincea zi după Paști.

RUSI, formație statală, constituită în sec. IX–X pe cursul de mijloc al Niprului, nucleul Rusiei Kievene; denumirea dată ucrainenilor de către moldoveni în Evul Mediu.

RUSIA KIEVEANĂ, stat feudal timpuriu cu capitala la Kiev, constituit la răscrucea sec. al VIII-lea și IX-lea în urma contopirii triburilor slave de răsărit.

RUSIA, denumirea țării și a statului locuit de poporul rus, datează din sec. al XV-lea.

RUSIFICARE, asimilare cu populația de limbă rusă.

RUȘI, popor vorbitor de limba rusă, populația de bază din Rusia.

RZECZPOSPOLITA, denumire tradițională a statului polonez de la sfârșitul sec. XV-lea până în sec. XVIII-lea.

S

SAAMI, laponi, autodenumire.

SABAT, cea de-a șaptea zi a săptămânii consacrată odihnei, caracteristică iudaismului.

SACERDOT, Sacerdoțiu, mediator între popor și divinitate; preot.

SACI, triburi nomade din Asia Mijlocie înrudite cu sciții și masageții.

SACRIFICIU, ofrandă rituală adusă unei divinități.

SACRU, Sacralizare, antrenarea în sfera reglementării religioase a diferitor forme de conștiință; Profan.

SADISM, tendință anormală spre cruzime, plăcere bolnăvicioasă de a vedea pe cineva suferind sau de a pricinui suferințe; cruzime extremă.

SADOMASOCHISM, sadism combinat cu masochism.

SADUCHEU, membru al unui partid politic și religios evreu, ostil fariseilor; nu credeau în nemurirea sufletului și în învierea morților.

SAINT-SIMONISM, doctrină socialist-utopică.

SALĂ DE CLASĂ, încăpere în care se desfășoară procesul de învățământ pentru elevi, studenți etc.

SALON DE CARTE, sală în care se desfășoară unele activități profesionale destinate publicului.

SAMARIA, conform Bibliei, regiune a Palestinei, care cuprindea pe timpul Mântuitorului ținutul dintre Galileea, Iordan, Iudeea și Marea Mediterană.

SAMARITENI, grup etno-confesional din Palestina.

SAMBO, descendent provenit din căsătoria unui amerindian cu un negroid sau cu un mulatru.

SANCTIFICARE, procedeu de a trece pe cineva în rândul sfinților.

SANCTUAR, lăcaș de cult sfințit prin prezența lui Dumnezeu.

SANSARA, în brahmanism, budism, doctrină despre suferințele inevitabile ale ființelor în viața pământească și reîncarnarea sufletelor celor morți.

SARIA, lege islamică, potrivit căreia faptele oamenilor se împart în mai multe categorii.

SARMAȚI, savromați, triburi nomade înrudite cu sciții.

SARMIZEGETUSA, oraș antic în sud-vestul Transilvaniei, capitala Daciei, azi România.

SATANISM, sectă înființată la Los Angeles în 1966 de Anton Luwey.

SATRAP, în Iranul antic, guvernator cu puteri aproape nelimitate al unei satrapii.

SATRAPIE, în Iranul antic și medieval, provincie guvernată de un satrap.

SATURN, (Saturnus), în mitologia romană, zeu al agriculturii. Identificat cu Cronos din mitologia greacă.

SAVAOT, conform Bibliei, zeu al panteonului vechilor evrei.

SAVIRI, popor antic nomad, vorbitori de limba turcă.

SĂNĂTATEA OMULUI, stare bună fizică, spirituală și bunăstare socială, lipsă de maladii și defecte fizice; Sănătate socială, sănătatea populației, sănătate mintală.

SĂPĂTURI ARHEOLOGICE, metodă principală de investiga-re a siturilor arheologice în teren, include efectuarea săpăturilor în monumentul arheologic în vederea studierii multilaterale a stratului cultural, stratificării acestuia, cercetării construcțiilor, complexelor închise ș.a.

SĂPTĂMÂNĂ PATIMILOR, ultima săptămână marcată de către biserica ortodoxă în postul mare înainte de Paști.

SĂPTĂMÂNA, revistă săptămânală.

SĂRĂCIE, lipsa mijloacelor materiale necesare existenței.

SĂRBĂTOAREA AZIMILOR, (Secerișul orzului), sărbătoare religioasă la evrei.

SĂRBĂTOAREA RECOLTEI, sărbătoare religioasă la evrei în amintirea celor 40 de ani petrecuți în deșert.

SĂRBĂTOAREA SECERIȘULUI, cea mai semnificativă sărbătoare la curentele protestante.

SĂRBĂTORI DOMNEȘTI, douăsprezece sărbători ortodoxe.

SĂRBĂTORI MARI, sărbători ale bisericii ortodoxe care nu fac parte din sărbătorile domnești.

SĂRBĂTORI RELIGIOASE, zile în care bisericile și organizațiile religioase marchează diferite evenimente religioase din istoria bisericii.

SĂRUTUL LUI IUDA, sărutul trădării.

SÂMBĂTĂ, zi de odihnă, sărbătoare religioasă în iudaism.

SÂMBOTIȘTI, sectă a creștinismului spiritual apărută la sfârșitul sec. al XVII-lea.

SÂRBI, popor slav de sud, populația de bază din Serbia.

SCALARE, procedeu tehnic folosit în sociologie și în psihologia socială pentru măsurarea intensității opiniilor, atitudinilor, cunoștințelor.

SCARA DE MĂSURĂRI ECONOMICE, vezi **Scară**.

SCARA DE MĂSURĂRI SOCIOLOGICE, vezi **Scară**.

SCARA DE PRESTIGIU, vezi **Scară**.

SCARA DISTANȚEI SOCIALE BOGARDUS, vezi **Scară**.

SCARA PSIHOLOGICĂ A INTERVALELOR EGALE A LUI THURSTONE, vezi **Scară**.

SCARA PSIHOMETRICĂ LIKERT, vezi **Scară**.

SCARA SOCIOLOGICĂ GUTTMAN, vezi **Scară**.

SCÂNTEIA LENINISTĂ, („Скынтя Ленинистэ”), revistă pentru elevi, din 1930.

SCENARIU DIDACTIC, parcursul unui demers didactic.

SCEPTICISM, concepție care pune la îndoială posibilitatea cunoașterii lumii obiective.

SCHEMATISM, tendință, fel de a înfățișa o construcție, o operă etc. în liniile cele mai simple, ca o schemă.

SCHEMĂ, plan sumar, redus la câteva idei generale, principale, care permite o vedere de ansamblu asupra unei lucrări științifice, literare, artistice, a unui proces, fenomen etc.; Schemă cognitivă, schemă corporală, schemă de notare, schemă orară, schemă perceptivă, schemă de asimilare.

SCHIMBAREA LA FAȚĂ A LUI HRISTOS, conform Bibliei, una din sărbătorile domnești ale bisericii creștine.

SCHIT, mică mănăstire într-un loc părăsit a credincioșilor de rit vechi.

SCHIȚĂ, lucrare, operă care cuprinde o privire generală și sumară asupra unui anumit subiect.

SCHIZMĂ, formă de luptă din interiorul bisericii la care participă cercurile largi de credincioși.

SCHIZOFRENIE, boală psihică gravă caracterizată prin disocierea spiritului, idei delirante și halucinații.

SCIENTISM, concepție filosofică inițiată la sfârșitul sec. al XIX-lea și manifestată prin afirmarea multilaterală a spiritului științific.

SCIENTIZARE, concepție de esență pozitivistă care consideră știința concepută ca un ansamblu de cunoștințe exacte, singura în măsură să rezolve toate problemele cunoașterii.

SCIENTOLOGIE, disciplină al cărei obiect de studiu îl constituie știința ca fenomen social.

SCIȚI, triburi indo-europene care în sec. VII–III î.Hr. constituiau populația de bază a regiunii de pe țărmul nordic al Mării Negre, popor nomad antic, vorbitorii limbii scite.

SCOARȚĂ DE CARTE, copertă rigidă a unei cărți, a unui registru etc.

SCOLASTICĂ, curent filosofic dominant în Evul Mediu în Europa Occidentală creștină, care îmbina dogmele religioase cu tradiția mistică și intuitivă a filosofiei patristice, iar mai târziu cu aristotelismul.

SCOP, țintă către care tinde cineva prin acțiunile sale, ceea ce-și propune cineva să înfăptuiască.

SCOȚIENI, popor în Anglia, populația de bază din Scoția.

SCOUTISM, mișcare de tineret la nivel mondial benevolă, apolitică, nonstatală.

SCRIPTURĂ, culegere de cărți religioase mozaice și creștine care alcătuiesc Biblia.

SCUTUL LEGII, („Щит Закона”), publicație lunară, 1990.

SECRET DE STAT, problemele fundamentale ale vieții politice, economice, precum și ale apărării statului, a căror divulgare este pedepsită penal; Secret de serviciu, secret comercial, secret poștal.

SECRET, document sau date privitoare la ansamblul de cunoștințe, de informații etc. pe care le deține o persoană sau un grup de persoane și care nu trebuie divulgate.

SECTARISM, intoleranță, fanatism manifestate într-un anumit domeniu.

SECTĂ RELIGIOASĂ, asociație religioasă care se caracterizează prin opoziționism față de diferite tendințe religioase.

SECȚIE DE EDUCAȚIE SPECIALIZATĂ, vezi **Secție**.

SECULARIZARE, intrarea în patrimoniul statului a unor bunuri sau averi bisericești, mănăstirești etc. în schimbul unei despăgubiri.

SECURITATE SOCIALĂ, totalitatea reglementărilor juridice pentru asigurarea stării de siguranță socială la nivel de persoană,

grup social sau populație totală, precum și pentru protejarea persoanelor defavorizate sau marginalizate.

SELENE, în mitologia greacă, zeița Lunii.

SEMILUNA DE AUR, denumire convențională a teritoriului celor trei țări vecine: Afganistan, Pakistan și Iran.

SEMINAR UNIVERSITAR, stagiu practic obligatoriu pentru absolvenții unei facultăți care își alegeau cariera didactică.

SEMINARIU, tip de instituție specială de învățământ mediu; Seminar teologic.

SEMINARUL TEOLOGIC DIN CHIȘINĂU, prima instituție de învățământ mediu din Basarabia, înființată în ianuarie 1813 prin stăruința lui G. Bănulescu-Bodoni.

SEMILOGIE, știință care studiază semnele folosite în cadrul vieții sociale; Semiotică.

SEMIOTICĂ PEDAGOGICĂ, vezi **Semiotică**.

SEMN DE CARTE, vezi **Semn**.

SENAT UNIVERSITAR, consiliu de conducere a unei instituții de învățământ superior, format din profesori universitari și reprezentanți ai studenților, prezidat de rector.

SENSIBILITATE, capacitate fiziologică a organismelor animale superioare, a unor plante, a unor părți ale lor etc. de a avea senzații.

SENTIMENT DE INFERIORITATE, vezi **Sentiment**.

SENTIMENT, proces afectiv specific uman, care exprimă atitudinea omului față de realitate.

SENTIMENTE RELIGIOASE, atitudine emoțională a oamenilor religioși.

SENZAȚIE, reflectare psihică a calităților distincte ale obiectelor din realitate care acționează nemijlocit asupra organelor de simț.

SENZUALISM, doctrină filosofică bazată pe recunoașterea senzației ca singura sursă a cunoștințelor noastre despre lume.

SENZUALITATE, înclinare spre plăcerile trupești.

SEPTUAGINTA, cea mai veche traducere din limba ebraică în cea grecească a Vechiului Testament. Traducerea a fost făcută în 72 de zile de către 72 de învățați evrei, câte 6 din fiecare seminție.

SEPULTURA, loc de înmormântare, mormânt.

SERAFIMI, unul din rangurile îngeresti din biserică.

SERIE, grup de sunete sau de foneme caracterizate printr-o trăsătură comună.

SERVICIU, activitate limitată la un anumit orar, pe care o desfășoară cineva ca angajat într-o instituție etc.

SEX, ansamblu de trăsături morfologice și fiziologice specifice care deosebesc organismele în două categorii distincte, masculi și femele.

SFÂNT, persoană istorică și mitologică deosebită recunoscută după moarte ca sfânt de către biserică.

SFÂNTA SCRIPTURĂ, culegere de cărți religioase, (mozaice și creștine) care alcătuiesc Biblia. Potrivit sfintei tradiții, aceste cărți au fost inspirate de Dumnezeu.

SFINȚIRE, consacrarea unui edificiu destinat cultului; una din cele șapte taine creștine prin care omul este ridicat în cin preoțesc.

SFINȚIREA APEI, ritual bisericesc creștin de sfințire a apei prin cufundarea de trei ori în apă a crucii.

SICILIENI, grup de italieni, populația de bază din insula Sicilia.

SIGMA, editură din Republica Moldova.

SIGNATURĂ, semn distinctiv care se pune pe prima pagină a fiecărei coli de tipar, pentru a ușura așezarea colilor în ordinea cerută de lucrare.

SIGURANȚĂ SOCIALĂ, vezi **Siguranță**.

SIGURANȚĂ VITALĂ, vezi **Siguranță**.

SIHASTRU, persoană, care din motive religioase, a ales un mod de viață ascetic.

SIHĂSTRIE, cea mai înaltă treaptă călugărească, care cere îndeplinirea unor reguli ascetice deosebit de severe.

SILABUS, „Lista principalelor erori ale timpului nostru”, anexă la enciclica papală din 8 decembrie 1864 în care sunt enumerate și condamnate mișcările social-politice și religioase.

SILIȘTE, Seliște, în Moldova medievală, locul pe care era așezat un sat sau unde fusese pe vremuri un sat.

SILOGISM, raționament deductiv în care dintr-o judecată universală derivă cu necesitate, o nouă judecată prin intermediul unei a treia.

SIMBOLUL CREDINȚEI, expunere canonică a principalelor dogme, care constituie baza credinței într-o religie.

SIMHAT TORAH, sărbătoare religioasă la evrei.

SIMPATIE, stare afectivă favorabilă pe care o simte o persoană pentru cineva sau pentru ceva care îi este familiar și plăcut.

SIMPLITATE, însușirea a tot ce este simplu și lipsit de complicații, lipsă de formalitate.

SIMPOZION, în Grecia și Roma antică, partea de încheiere a unei petreceri, în cadrul căreia se executau cântece, dansuri și se purtau tot felul de discuții; în prezent, întrunire la care se dezbat diferite probleme de ordin științific, literar, cultural ș. a.

SIMȚ, totalitate de cunoștințe general acceptate despre forțele motrice ale naturii și societății, relațiile reciproce între oameni, acumulate în mod stihic de către omenire pe parcursul întregii istorii; Simț uman, simț rațional.

SINAGOGĂ, în iudaism, casă de rugăciuni și comunitate a credincioșilor.

SINAXAR, listă a sfinților creștini, compusă în ordinea lunilor și zilelor anului, în care biserica fixează celebrarea unui sau altui sfânt.

SINCRETISM, reuniune forțată a unor elemente eterogene din doctrine religioase sau sisteme filosofice diferite, ignorându-se deosebirile dintre ele.

SINDICATE CREȘTINE, organizații clericale.

SINDICATELE PERSONALULUI DIN ÎNVĂȚĂMÂNT, vezi **Sindicat**.

SINDROM, totalitatea simptomelor care caracterizează o anumită afecțiune.

SINECTICA, metodă de activitate creatoare colectivă, bazată pe utilizarea bine orientată a gândirii intuitive, metaforice a participanților.

SINERGIE, asociere a mai multor organe, sisteme, factori care desfășoară activități simultane.

SINGALEZI, popor din Africa.

SINGAPOREZI, popor, populația de bază din Republica Singapore.

SINGULAR, categorie care reflectă un singur exemplar dintr-o clasă de lucruri, în totalitatea însușirilor lui care îl deosebesc de celelalte lucruri din acea clasă.

SINGULARISM, concepție metafizică potrivit căreia universul este dintr-un singur principiu, are o singură cauză.

SINGULARITATE, manifestare care este în dezacord cu obișnuințele comune; excentricitate.

SINGURĂTATE, izolare morală; starea celui care trăiește singuratic.

SINOADELE DE LA VATICAN, vezi **Sinod**.

SINOADELE ECUMENICE, congrese ale preoțimii catolice supreme și preoțimii creștine.

SINOD LOCAL, congres al preoțimii bisericii creștine autocefale.

SINOD, organ consultativ pe lângă capii bisericii catolice și ai unor biserici ortodoxe.

SINTEZĂ, metoda de studiere a realității; unirea diferitelor elemente, obiecte sau fenomene într-un tot întreg, ce se realizează în procesul cunoașterii și activității practice a oamenilor.

SINTOISM, religie apărută în Japonia pe baza cultului primitiv al naturii, zeilor și ritualurilor magice; Sinto.

SHOUX, vezi **Amerindieni**.

SISTEM ADMINISTRATIV DE COMANDĂ, vezi **Sistem**.

SISTEM AL ȘTIINȚELOR PEDAGOGICE, vezi **Sistem**.

SISTEM DE ASIGURARE CU PENSII, cadru legislativ de stat în domeniu.

SISTEM DE CREDITE, vezi **Sistem**.

SISTEM DE EDUCAȚIE, vezi **Sistem**.

SISTEM DE ÎNVĂȚĂMÂNT COMPLEX, mod de construcție a conținutului instruirii și de organizare a procesului de studii în baza unui pivot de conexiune unic.

SISTEM DE NOTARE A ELEVILOR, vezi **Sistem**.

SISTEM LANCASTERIAN, instruire reciprocă, sistem de organizare și de metode de instruire în școala primară.

SISTEM PENITENCIAR, vezi **Sistem**.

SISTEM POLITIC, vezi **Sistem**.

SISTEM PSIHOSOCIOTEHNIC, vezi **Sistem**.

SISTEM SOCIAL, vezi **Sistem**.

SISTEM VALOARE-ATITUDINE, vezi **Sistem**.

SISTEM, ansamblu de idei științifice, filosofice, politice etc. care prin dispunere logică formează un tot unitar.

SISTEMATIZARE, grupare într-un tot unitar, după anumite criterii a unor idei, cunoștințe etc.

SISTEME ALTERNATIVE DE INSTRUIRE, vezi **Sistem**.

SISTEMUL DE INSTRUIRE SAGAN, sistem austriac de organizare a instruirii elevilor, elaborat de către I. I. Felbiger, starețul mănăstirii din Sagan.

SISTEMUL DE LECȚII ÎN CLASĂ, instruirea, organizarea procesului de studii, în cadrul căruia elevii sunt grupați în clase potrivit vârstei și nivelului de instruire, iar forma de bază a învățământului este lecția.

SISTEMUL ȘCOLAR MANNHEIM, sistem de instruire diversificată.

SITUAȚIE, ansamblu de elemente care formează cadrul general în care se află cineva sau ceva la un moment dat.

SITUL ARHEOLOGIC NOVOTROIȚK, este o așezare fortificată antică slavă din secolele VIII-IX, situată pe malul drept al râului Psel, lângă localitatea Prîstailove, raionul Lebedinsky, regiunea Sumî din Ucraina.

SIZIGI, denumire comună a celor două faze ale Lunii: lună nouă și lună plină. Vezi **Fazele lunii**.

SLAVI, popor cu numele sclavinii în izvoarele literare greco-latine începând cu sec. al VI-lea e.n.; popoare slave, care vorbesc limbile slave.

SLOGAN PEDAGOGIC, formulă concisă și ușor repetabilă.

SLOVACI, populația de bază a Slovaciei; popor slav de vest.

SLOVENI, populația de bază a Sloveniei; popor slav de sud.

SLUJEBNIC, carte bisericească de care se conduc slujitorii cultului în timpul efectuării slujbelor religioase; Slujbă.

SOBOR, templul principal al unui oraș cu mai multe biserici.

SOCIALISM, sistem economic și politic bazat pe dominația proprietății statului în economie și pe conducerea centralizată în toate domeniile de activitate, exercitată de partidul unic; Socialism democratic.

SOCIALITATE, caracterul a ceea ce este social.

SOCIALIZARE, proces de integrare socială a unui individ într-o colectivitate; Socializarea națiunilor, socializare gender.

SOCIETATE INDUSTRIALĂ, noțiune a teoriei sociologice.

SOCIETATE INFORMAȚIONALĂ, una din noțiunile folosite în teoria sociologică pentru denumirea sistemelor sociale „de tip contemporan”.

SOCIETATE, ansamblu unitar, sistem organizat de relații între oameni istoricește determinate, bazate pe relații economice și de schimb; Societate civilă, societate închisă, societatea post-industrială.

SOCIETATEA REGALĂ DIN LONDRA, asociație științifică de frunte din Marea Britanie, una din cele mai vechi din lume.

SOCIETATEA VOLUNTARĂ „PRIETENII CĂRȚII”, organizație obștească de masă chemată să cultive dragostea pentru lectură în rândurile populației, din Republica Moldova.

SOCIOLOGIE, știința despre legitățile și forțele motrice ale dezvoltării și funcționării sistemelor sociale atât globale, cât și particulare; Sociologie empirică, sociologie istorică, sociologie evoluționistă, sociologie gender.

SOCIOMETRIE, metodă folosită pentru studierea cantitativă a relațiilor umane în cadrul unor grupuri sociale mici.

SODOMA, conform Bibliei, vechi oraș în Palestina care ar fi fost nimicित de Dumnezeu, odată cu orașul Gomora, pentru desfrâul locuitorilor lui.

SOFISTICĂ, curent în filosofia Greciei antice, (sec. V–IV î.Hr.) creat de sofști; folosirea premeditată în discuții sau în demonstrații a unor raționamente intenționat greșite, cu scopul de a camufla sau de a altera adevărul.

SOFIȘTI, filosofi și dascăli profesioniști din Grecia antică, (sec. V–VI î.Hr.), care predau cunoștințe social-politice, de filosofie, de retorică ș.a.; primii ilumiști enciclopediști din antichitate.

SOLIDARITATE, unitate strânsă între oameni, bazată pe o comunitate de concepții, sentimente, acțiuni și interese etc.

SONDAJ DE OPINIE, metodă psihologică folosită în vederea cunoașterii opiniei membrilor societății privind chestiuni economice, politice, culturale, electorale, devenite importante la un moment dat.

SONDAJ SOCIOLOGIC, metodă psihologică folosită în vederea cunoașterii opiniei membrilor societății privind probleme economice, politice, culturale, electorale etc. devenite importante la un moment dat.

SONDAJ, exercițiu de cercetare și investigație; studiu.

SORBONA, (Sorbonne), unul din cele mai vechi și mai mari centre universitare din Europa Occidentală, cu sediul la Paris, Franța, înființată în 1253 de Robert de Sorbon, duhovnicul lui Ludovic al IX-lea.

SOS SATELE COPILOR, instituții de învățământ nonstatale pentru copii orfani, la maxim apropiate de condițiile familiei.

SOCIĂLISTICINAIA MOLDAVIA, denumire sub care a apărut gazeta „Sovietskaia Moldavia” de la 15 septembrie 1930 până la 24 septembrie 1940 la Tiraspol.

SOVETSKAIA MOLDAVIA, gazetă înființată în septembrie 1925 sub denumirea „Plugarul roșu” și apărea săptămânal în limba ucraineană.

SPAIMĂ, stare de foarte mare neliniște și de teamă puternică, pe care o are cineva în fața unei primejdii.

SPANIOLI, naționalitate și populația de bază din Spania.

SPANIOLII AMERICANI, comunitate etnică, parte componentă a americanilor.

SPARTA, oraș-stat în Grecia antică. Situat în Pelopones, pe râul Eurotas. Întemeiată de doriene la începutul mil. I î.Hr.

SPAȚIU, formă obiectivă și universală a existenței materiei, inseparabilă de materie, care are aspectul unui întreg neîntrerupt cu trei dimensiuni și exprimă ordinea coexistenței obiectelor lumii reale, poziția, distanța, mărimea, forma, întinderea lor.

SPĂLAREA PICIOARELOR, ritual săvârșit în cadrul unor secte creștine.

SPECIE, noțiune care cuprinde un grup de obiecte cu însușiri esențiale comune și care se subordonează genului.

SPECIFIC ETNOCULTURAL, vezi **Etnocultură**.

SPECIFIC NAȚIONAL, sumă a caracteristicilor unei culturi, arte, literaturi care provin din trăsăturile proprii poporului și istoriei sale.

SPERANȚĂ DE VIAȚĂ, vezi **Speranță**.

SPERANȚĂ, premisă de soluționare pozitivă a unui deziderat.

SPIRIT, factor ideal al existenței opus materiei; element considerat ca factor de bază al Universului, opus materiei, identificat cu divinitatea sau cu spiritul.

SPIRITISM, concepție și practică bazate pe credința superstițioasă în supraviețuirea spiritelor; practică ocultă bazată pe această concepție.

SPONTANEITATE, promptitudine în acțiuni, în comportări etc.

SPORT-CURIER, („СПОПТ-КУРЬЕР”), săptămânal în Republica Moldova, 1995.

SPOVEDANIE, mărturisire, pocăință, una din cele șapte taine creștine ce se oficiază în bisericile catolice și ortodoxe.

SPRINGER, concern editorial.

SRILANKEZI, popor indo-arian, populația de bază din Sri Lanka.

STAMPĂ, imagine imprimată după un desen gravat pe o placă de cupru sau de lemn; gravură.

STANDARDE EUROPENE, vezi **Standard**.

STANDARDE NAȚIONALE DE PERFORMANȚĂ ÎN ÎNVĂȚĂMÂNT, cerințe complexe obligatorii pentru instituțiile de învățământ acreditate, care trebuiesc respectate pe parcursul realizării programelor de bază ale învățământului mediu de cultură generală și ale învățământului profesional.

STARE NATURALĂ, noțiune a concepțiilor social-filosofice din sec. al XVII-lea, începutul sec. al XIX-lea privind originea societății, a statului și a dreptului; în bioetica contemporană starea naturală este examinată în cadrul dilemei „natural – artificial”.

STAREȚ, persoană, călugăr sau călugăriță, care conduce o mănăstire; egumen.

STATUT POLITIC, totalitatea drepturilor și îndatoririlor prevăzute și garantate de constituție, în virtutea cărora cetățenii participă la viața politică.

STATUT SOCIAL, poziția indivizilor într-un grup social, a grupurilor în sistemul organizării sociale și la un anumit moment.

STĂREȚIE, clădire sau parte dintr-o clădire în care se află locuința sau cancelaria starețului.

STÂNCĂUȚI, siliște moldovenească din sec. XIV–XVII. Situată la 2 km de satul Șaptebani, raionul Râșcani, RM.

STEREOTIP, care se repetă în aceleași condiții, care este mereu la fel, neschimbat, obișnuit; Stereotip gender.

STEREOTIPIE, procedeu de multiplicare a unei forme de tipar înalte, prin turnarea în metal a unei copii după această formă.

STIGMATE, conform Bibliei, sunt rănilor lui Hristos provocate de cununa de spini și cuie.

STIL DE VIAȚĂ, formă de civilizație și cultură.

STOICISM, curent filosofic în Grecia și Roma antică.

STRANĂ, la bisericile ortodoxe locul mai înălțat din fața iconostasului în dreapta și stânga amvonului, rezervat cântăreților, cititorilor și dascălilor.

STRAT CULTURAL, în arheologie, un strat de pământ, cu grosimea de la câțiva centimetri până la zeci de metri, care conține resturi de activitate umană: structuri antice, deșeuri de construcții și menajere, cenușă etc.

STRATEGIE, arta de a folosi toate mijloacele disponibile în vederea asigurării succesului într-o luptă, activitate.

STRUCTURA PUTERII, vezi **Structură**.

STRUCTURĂ, factură, alcătuire, conformație; mod de organizare a societății din punct de vedere economic, social, politic și cultural; ansamblu al relațiilor esențiale dintre elementele componente ale unui sistem.

STUDII MEDII GENERALE, nivel de instruire generală, care prevede dezvoltarea multilaterală și orientarea etică și valorică a persoanei, formarea bazei de cultură generală pentru continuarea învățământului.

STUDII MEDII PROFESIONALE, nivel de instruire profesională, obținut, de regulă, în baza studiilor medii generale complete sau incomplete în instituțiile de învățământ profesional corespunzătoare.

STUDII PRIMARE, prima treaptă a învățământului general, în cadrul căreia elevii însușesc cunoștințe elementare din programul integral educativ.

STUDII PROFESIONALE SUPERIOARE DE LICENȚĂ, nivel de calificare potrivit specialității, confirmat formal de diplomă, și se referă la absolvirea instituției superioare de învățământ.

STUDII SERALE, formă de organizare a procesului de studii pentru persoanele care îmbină învățătura cu activitatea profesională, parte componentă a instruirii continue.

SUBCONȘTIENT, sferă a fenomenelor psihice care se desfășoară în afara conștiinței și care au putut fi anterior conștiente sau ar putea deveni conștiente ulterior.

SUBCULTURĂ, tendință subiacentă de manifestare a unei culturi elementare; subdiviziune a culturii naționale, caracterizată printr-o combinație de factori specifici unui grup social.

SUBIECT AL EDUCAȚIEI, vezi **Subiect**.

SUBIECT POLITIC, vezi **Subiect**.

SUBIECT, chestiune de care se ocupă cineva, despre care se vorbește; ființă aflată sub observație, supusă anchetei, experimentului etc.; individ care prezintă anumite caracteristici.

SUBIECTIV, care are loc în conștiință, care aparține subiectului.

SUBIECTIVISM, tendință filosofică idealistă, care neagă existența lumii obiective, considerând conștiința individului ca singura realitate.

SUBLIM, despre valori morale și intelectuale, care se ridică sau se află la o înălțime morală sau intelectuală, la un grad deosebit de frumusețe sau de desăvârșire.

SUBSTANȚĂ, categorie filosofică care desemnează fie esența comună și stabilă a tuturor lucrurilor, fie ceea ce există de sine stătător; conținutul, miezul unui discurs, al unei scrieri etc.

SUBSTRAT, motiv, cauză adevărată, dar ascunsă, a unei acțiuni, întâmplări, porniri etc.; elemente pătrunse într-o limbă din limba populației autohtone, care au fost adoptate.

SUBTITLU, al doilea titlu al unei lucrări, de obicei scris cu caractere mai mici și pus sub titlul principal, pe care îl completează.

SUD-AFRICANI, popor anglo-sud-african, populația din Republica Africa de Sud.

SUD-EST, revistă trimestrială în Republica Moldova, 1988.

SUEDEZI, populația Suediei.

SUFIZM, curent mistic-ascetic în islamism.

SUFLET, esență nematerială deosebită, principiu motor activ la om.

SUGESTIE, acțiune de influențare a psihicului unei sau mai multor persoane; acțiune exterioară, senzorială sau verbală care provoacă sugestia.

SUICID, provocare voită a propriei morți.

SUMAR, conținutul pe scurt al unei scrieri, studii, dezbateri etc.; rezumat.

SUNNA, cod de reguli de purtare și de obiceiuri ale comunităților vechi arabe; după apariția islamului înseamnă culegere de povestiri despre faptele profetului Mahomed.

SUNNISM, curent ortodox în islamism.

SUPERSTIȚIE, credință legată de existența forțelor supranaturale.

SUPERSTIȚII RELIGIOASE, credințe, practici, deprinderi, obiceiuri, tradiții, și culte religioase.

SUPRACOPERTĂ, copertă suplimentară tipărită din hârtie mai groasă, carton subțire etc. care acoperă coperta unei cărți, a unui album etc. în scopul protejării.

SUPRAEU, parte a personalității considerată ca un cenzor al întregului comportament social al individului.

SUPRANATURAL, credința în existența reală a ființelor supranaturale.

SUPRAOM, tip superior de om, care, în concepția lui Fr. Nietzsche, ar urma să apară și să se elibereze de morala de sclav al creștinismului, dându-și singur legi și situându-se dincolo de bine și de rău.

SURATA, fiecare dintre cele 114 capitole ale Coranului.

SURDOPSIHOPEDAGOGIE, știința despre educația și instruirea copiilor cu deficiențe de auz.

SURDOTEHNICA, mijloacele tehnice pentru corectarea și compensarea defectelor de auz ce au condus la tulburări de vorbire.

SUTANĂ, haină preoțească lungă până la pământ și încheiată cu nasturi de sus până jos.

SUTĂ DE ZILE, denumire dată celei de-a doua domnii a lui Napoleon I Bonaparte, (20 martie – 22 iunie 1815), după evadarea lui de pe insula Elba.

SUVERANITATE DE STAT, supremație a puterii de stat în interiorul țării și independență față de puterea altor state.

SUVERANITATE NAȚIONALĂ, independență a unui stat față de alte state.

SUVERANITATE, calitatea de a fi suveran, de a dispune liber de soarta sa.

Ș

ȘABLON, repetare mecanică, lipsită de interes și de spirit inventiv a unei metode de lucru sau a unui cuvânt, a unei expresii stereotip.

ȘAH, titlu purtat de suverani în unele state musulmane din Orient. Pentru prima dată a fost introdus de regii perși din dinastia Sasanizilor.

ȘAHSEI-VAHEI, ceremonie religioasă la musulmanii șiiți care se oficiază în primele 10 zile ale primei luni a anului musulman lunar.

ȘAITAN, capul satanei, al spiritului rău în islam.

ȘAMANISM, forță specifică a credințelor primitive.

ȘANSĂ, posibilitate de reușită; ocazie favorabilă.

ȘANTAJ, constrângere exercitată asupra cuiva prin amenințarea cu divulgarea unui secret compromițător sau prin alte mijloace de intimidare, cu scopul de a dobândi în mod injust un folos pentru sine sau pentru altul; Șantaj juridic, șantaj politic, șantaj social, șantaj spiritual.

ȘAPTE ARTE LIBERE, ciclul de disciplini care constituiau baza sistemului de învățământ antic și medieval.

ȘARIA, ansamblul de norme religioase, conjugale, cetățenești, sociale și juridice ale dreptului feudal musulman, apărut în țările Orientului în sec. VII–XII.

ȘCOALĂ PRIMARĂ, instituție de instruire și educație pentru copii, care acordă studii primare.

ȘCOALA SUPERIOARĂ DE ECONOMIE, universitate de stat a Ministerului Dezvoltării Economice și al Comerțului al Federației Ruse, cu sediul la Moscova.

ȘCOALĂ DE MUNCĂ, direcție în teoria și practica pedagogică de organizare a învățământului general la sfârșitul sec. al XIX-lea, prima jumătate a sec. al XX-lea.

ȘCOALĂ DE UEZD, în Rusia, școală primară avansată.

ȘCOALĂ INCOMPLETĂ, școală fără clase paralele, cu contingent mic de elevi.

ȘCOALĂ MATERNĂ, educație în familie, până la intrarea în școală.

ȘCOALĂ MEDIE DE CULTURĂ GENERALĂ, tip de instituție de învățământ care asigură formarea identității în baza școlii primare, obținerea studiilor medii complete și de bază, pregătirea copilului pentru alegerea conștientă a profesiei și continuarea studiilor în instituțiile de învățământ superior sau în școlile de meserii.

ȘCOALĂ MEDIE INCOMPLETĂ, tip de instituție de învățământ de cultură generală, verigă intermediară între școala primară și cea medie completă.

ȘCOALĂ REALĂ, instituție de învățământ mediu sau mediu incomplet, a cărei programe de studii sunt elaborate în conformitate cu principiile învățământului real.

ȘCOALĂ SPECIALĂ, instituție de învățământ pentru copii cu CES (Cerințe Educaționale Speciale).

ȘCOALĂ UNICĂ, principiu de organizare a sistemului de învățământ, care asigură continuitatea și transparența tuturor treptelor: de la cea mai de jos până la cea mai de sus.

ȘCOALĂ, instituție de instruire și educație a tinerilor generației și adulților; sistem de învățământ, de însușire și obținere a experienței; direcție în știință, literatură, artă etc.

ȘCOLARIZARE, încadrare în procesul de învățământ.

ȘCOLI BUDISTE, institut de instruire spirituală în religia budistă.

ȘCOLI BÜRGER, școli primare de tip avansat în Germania sec. XVII-XVIII, pentru fiii meseriașilor, micilor negustori etc.

ȘCOLI CANTONISTE, în Rusia în 1805-1858 instituții de învățământ militare de ordin inferior, destinate fiilor de soldați și de coloniști militari.

ȘCOLI CONGREGANISTE, instituții de învățământ primar, administrate de membri ai organizațiilor catolice.

ȘCOLI DE ARITMETICĂ, instituții de învățământ primar în Rusia în prima jumătate a sec. al XVIII-lea.

ȘCOLI DE MESERII, instituții de învățământ profesional-tehnice primare.

ȘCOLI DE PROFESORI PAROHIALI, în Rusia, instituții de învățământ pedagogic destinate pregătirii profesorilor pentru școlile parohiale.

ȘCOLI DE UCENICIE DE FABRICĂ ȘI UZINĂ, tipul de bază de instituții de instruire tehnico-profesională în URSS.

ȘCOLI DE ZEMSTVĂ, școli primare sătești în Rusia prerevoluționară, înființate și întreținute de zemstvă.

ȘCOLI DUMINICALE, școli de cultură generală pentru adulți și copii la care lecțiile se desfășurau duminica. Au apărut în Anglia pe la sfârșitul sec. al XVIII-lea.

ȘCOLI EPARHIALE, în Rusia, instituții de învățământ de cultură generală, în care învățau precumpănitoresc fiice de preoți și alți clerici.

ȘCOLI EXPERIMENTALE, instituții de instruire și educație destinate verificării, elaborării și argumentării noilor idei pedagogice, ținând cont de experiența celor mai buni profesori.

ȘCOLI FERUVIARE, în Rusia, tip de instituții de învățământ profesional de treapta întâi, care pregăteau specialiști și muncitori calificați pentru transportul feroviar.

ȘCOLI FILOSOFICE, vezi **Filosofie**.

ȘCOLI INDUSTRIALE, instituții de învățământ destinate celor mai sărace straturi ale populației, în care se învățau diverse meserii și profesii agricole.

ȘCOLI LAMAISTE, instituții de învățământ religioase ce activează, de regulă, pe lângă mănăstirile budiste care pregătesc lama.

ȘCOLI LATINE, instituții de învățământ primare sau de tip sporit cu instruirea în limba latină.

ȘCOLI MĂNĂSTIREȘTI, școli care au luat naștere pe la mijlocul primului mileniu la mănăstirile budiste din India. După apariția creștinismului ele s-au răspândit, (sec. VI–VIII) în Bizanț și în Europa Occidentală pe lângă mănăstirile de bărbați.

ȘCOLI MEDII DE SPECIALITATE, instituții de învățământ care pregătesc specialiști de calificare medie pentru diferite domenii ale economiei naționale.

ȘCOLI MISIONARE, instituții de instruire și educație ce activează pe lângă organizațiile creștine.

ȘCOLI NORMALE, instituții de învățământ care pregătesc cadre didactice pentru școli de diverse trepte.

ȘCOLI PAROHIALE, sistem de școli primare pe lângă parohiile bisericii ruse, pentru populația din aceeași parohie, care a funcționat în perioada anilor 1804-1917.

ȘCOLI PEDAGOGICE, în Republica Moldova, instituții de învățământ mediu de specialitate care au pregătit învățători pentru clasele primare ale școlii de cultură generală, cadre didactice pentru instituții preșcolare etc.

ȘCOLI PENTRU TINERETUL MUNCITOR, instituții de învățământ mediu de cultură generală pentru instruire fără a întrerupe procesul de muncă.

ȘCOLI PRIMARE DE O SINGURĂ CLASĂ, tipul de bază a școlii primare din Rusia în perioada anilor 1860-1918.

ȘCOLI PUBLICE, în Marea Britanie, școli medii privilegiate care păstrează tradițiile aristocratice.

ȘCOLI SERALE, instituții de învățământ mediu pentru tineret și adulți, care combină învățătura cu activitatea în câmpul muncii.

ȘCOLI-INTERNAT, instituții de învățământ cu prezența permanentă în ele a elevilor.

ȘCOLILE SOCRATICE, denumire generică dată unor școli filozofice grecești întemeiate de discipoli ai lui Socrate.

ȘEIC, căpetenie al ordinului derviștilor sau a altei organizații în islamism.

ȘEICUL ISLAM, titlul onorific al teologilor musulmani superiori.

ȘEZĂTOARE ȘCOLARĂ, vezi **Șezătoare**.

ȘIISM, unul din cele două curente principale din islamism, aparut în sec. al VII-lea.

ȘIVA, Dumnezeu în hinduism care face parte din trinitatea brahmanistă.

ȘLEAHTĂ, denumire a nobilimii mici din Polonia, Lituania etc. în Evul Mediu.

ȘOMAJ, fenomen social-economic caracteristic economiei de piață, constând în inactivitatea forțată a unui număr mare de oameni, care rămân fără lucru.

ȘOVINISM, atitudine politică retrogradă în afirmarea dușmănoasă a superiorității unei națiuni asupra altora, în manifestarea rasismului și a exclusivismului național; Șovinism velikoruskii, șovinism de mare putere.

ȘTANȚĂ, unealtă folosită la gravarea prin presiune a unui model, a unei cifre etc. pe suprafața unei piese sau a unui produs finit.

ȘTIINȚA, editură a AȘM, înființată la Chișinău în 1959.

ȘTIINȚĂ, ansamblu de cunoștințe despre un obiect dat sau distinct, (natură, societate, gândire etc.) dobândite prin descoperirea legilor obiective ale fenomenelor și explicarea lor; sferă de activitate umană a cărei funcție constă în dobândirea și sistematizarea teoretică a cunoștințelor despre realitate; totalitate a cunoștințelor dintr-un anumit domeniu; disciplină; faptul de a fi informat despre ceva; cunoaștere.

ȘTIINȚE AGRICOLE, vezi **Știință**.

ȘTIINȚE MEDICALE, vezi **Știință**.

ȘTIINȚE NATURALE ȘI EXACTE, vezi **Știință**.

ȘTIINȚE SOCIALE, vezi **Știință**.

ȘTIINȚE TEHNOLOGICE ȘI INGINEREȘTI, vezi **Știință**.

ȘTIINȚE UMANISTE ȘI ARTE, vezi **Știință**.

T

TABĂRĂ ȘCOLARĂ, așezare în aer liber pentru copii și elevi, aflați la odihnă.

TABLELE LEGII, conform Bibliei, Tablele de Piatră sau Tablele lui Moise.

TABLETĂ, articol literar-publicistic de dimensiuni reduse, pe o temă de actualitate.

TABULA RASA, expresie folosită de filosoful englez John Locke și în alte sisteme filosofice pentru a caracteriza starea inițială a psihicului copilului, afirmând că omul nu are niciun fel de idei sau principii înnăscute.

TACT PEDAGOGIC, vezi **Tact**.

TADJICI, popor din grupa iraniană, populația de bază din Tadjikistan.

THAILANDEZI, grup de popoare.

TAINÉ, acțiuni de cult în creștinism.

TAJ-MAHAL, mausoleu în apropierea orașului Agra, India, construit între 1630-1653, remarcabil monument al arhitecturii.

TALASOCRAȚIE, putere întemeiată pe supremație maritimă.

TALENT, aptitudine, înclinare înnăscută într-un anumit domeniu.

TALION, formă primitivă de pedeapsă prin care se aplică celui vinovat un rău identic sau similar cu acela pe care acesta l-a provocat victimei.

TALMUD, culegere de dogme și norme religioase, filosofice, morale, sociale și juridice ale iudaismului, care s-au format între sec. al III-lea î. Hr. și sec. al V-lea d. Hr.

TALMUDIST, persoană care cunoaște și interpretează învățăturile talmudului; la figurat, dogmatist, tipicar, bucher, scolar.

TANATOLOGIE, știință care se ocupă cu cercetarea semnelor, cauzelor și naturii morții.

TANTRA, grup de texte tradiționale din India, care au dat naștere religiei autonome numite tantrism.

TANTRISM, curent religios hinduist care a apărut ca o reacție împotriva interdicțiilor religioase și sociale ale brahmanismului, introducând în cult unele elemente populare.

TAROT, joc cu 78 de cărți mai lungi și cu alte figuri decât cele obișnuite, folosit mai ales în cartomanție.

TATĂL NOSTRU, rugăciune domnească.

TAXONOMIE, știința legilor de clasificare.

TAYLORISM, sistem modern de organizare a muncii, vizând optimizarea randamentului prin distribuirea rațională a sarcinilor și utilizarea eficientă a utilajelor.

TĂMÂIE, mireasmă care provine de la rășina afumată a unui arbore.

TĂTARI DIN CRIMEEA, popor în Ucraina și în sudul Rusiei.

TĂTARI, popor turcic musulman, al doilea după număr popor din Rusia; popor, populația de bază din Tatarstan.

TÂRG DE CARTE, loc special amenajat de vânzare a cărților.

TEHNOCRAȚIE, orientare sociologică potrivit căreia, în societatea contemporană, rolul de conducere ar reveni specialiștilor din domeniul tehnicii.

TEHNOLOGIE POLITICĂ, vezi **Tehnologie**.

TEHNOLOGIE POPULARĂ, vezi **Tehnologie**.

TEHNOLOGIE PSIHOLAGICĂ, vezi **Tehnologie**.

TEHNOREDACTARE, pregătirea tehnică și grafică a unui manuscris înainte de a începe operația de tipărire; Tehnoredacție.

TEISM, concepție religioasă care se bazează pe reprezentarea despre existența lui Dumnezeu ca ființă supranaturală.

TELEOLOGIE, doctrină filosofică potrivit căreia totul în natură ar fi organizat în conformitate cu un anumit scop, cu o anumită cauză finală.

TELEPATIE, fenomen psihologic constând în comunicarea între persoane fără mijlocirea organelor de simț obișnuite, în transmiterea gândurilor la distanță.

TELERADIO MOLDOVA, companie teleradio de stat din Republica Moldova.

TEMPERAMENT, ansamblul trăsăturilor fiziologice și nervoase care condiționează capacitatea de lucru, echilibrul și stăpânirea de sine a unei persoane.

TEMPLIER, ordin monaho-cavaleresc de structură militară, înființat în 1118 în Palestina de cavaleri francezi, cu scopul apărării Sfântului Mormânt; a fost desființat în 1312 de papa Clement al V-lea.

TEMLU, edificiu special pentru oficierea cultului religios.

TEMPLUL DIN IERUSALIM, conform Bibliei, a fost ridicat de Solomon, distrus de Nabucodonosor al II-lea, reclădit de Zorobabel, sfințit în anul 515 î. Hr.) și dărâmat de romani în anul 70 î. Hr.

TEMPLUL POPOARELOR, sectă întemeiată de Jim Jones la San Francisco în 1956.

TEMPORALITATE, caracterul a ceea ce există în timp.

TENDINȚĂ, dispoziție firească pentru ceva, înclinare, năzuință; reflectare în opera de artă a concepției despre lume a autorului, a atitudinii lui față de realitatea prezentată.

TEOCRAȚIE, formă de guvernământ, în care puterea de stat și duhovnicească este concentrată în mâinile căpeteniei bisericești și preoțimii.

TEOLOGIE DOGMATICĂ, una din principalele părți componente ale sistemului teologiei creștine care fundamentează veridicitatea tezelor de bază ale confesiunii; Teologie pastorală.

TEOLOGIE, disciplină care se ocupă de expunerea sistemică, fundamentarea și apărarea doctrinei despre Dumnezeu.

TEORIA CUNOAȘTERII, vezi **Teorie**.

TEORIA EDUCAȚIEI, vezi **Teorie**.

TEORIA INFORMAȚIEI, teoria matematică a proprietăților generale ale surselor de informație, ale canalelor de transmisie și ale instalațiilor de păstrare și de prelucrare a informațiilor.

TEORIA POSTCOLONIALĂ, vezi **Teorie**.

TEORIA SISTEMELOR, vezi **Teorie**.

TEORIA JOCURILOR, vezi **Teorie**.

TEORIA MODELELOR MATEMATICE, vezi **Teorie**.

TEORIE PLURALISTĂ, vezi **Teorie**.

TEORIE POLITICĂ, vezi **Teorie**.

TEORIE, răspuns sau soluție la o chestiune filosofică sau științifică, bazată pe dovezi și coordonată sistematic cu alte răspunsuri într-un întreg doctrinar; interpretare bine întemeiată a dovezilor lor.

TEORII ALE ÎNVĂȚĂRII, vezi **Teorie**.

TEOSOFIE, știința care încearcă să-l cunoască pe Dumnezeu prin experiențe mistice.

TERORISM, totalitatea actelor de violență comise de un grup sau de o organizație pentru a crea un climat de insecuritate sau pentru a schimba forma de guvernământ a unui stat; Terorism politic.

TEST, probă, constând din aceeași sarcină pentru toate persoanele investigate, prin care se examinează funcțiile senzoriale, motorii, nivelul dezvoltării intelectuale, aptitudinile etc.; Test sociometric, test docimologic, test de evaluare, test de inteligență.

TEST-GRILĂ, probă scrisă sub formă de grilă.

TETRAEVANGHEL, carte care cuprinde cele patru Evanghelii; Evangheliar.

TEZAUR, patrimoniu cultural, material și spiritual al unei societăți, epoci.

TEZAURUL NAGYSZENTMIKLÓS, tezaur din 23 de vase de aur, descoperit în 1799 în orașul cu același nume din Transilvania, azi Sânnicolau Mare, România.

TEZAURUL NOVOCERKASSK, set de articole din bronz, găsite accidental în 1939 într-o suburbie a orașului Novocerkassk, regiunea Rostov pe Don, Rusia.

„**THE DAILY TELEGRAPH AND MORNING POST**”, „Telegraful cotidian și poșta de dimineață”, cotidian englez. Apare sub acest titlu din 1937 după unirea ziarelor „Daily telegraph”, (1855) și „Morning post”, (1772).

THE GUARDIAN, ziar din Marea Britanie.

THE TIMES, cel mai vechi ziar din Marea Britanie.

THE WALL STREET JOURNAL, ziar financiar din SUA.

TIBETANI, popor tibeto-birmanez, populația de bază din Tibet.

TIFLOPEDAGOGIE, ramură a defectologiei, care studiază problemele de educație și instruire a persoanelor cu deficiențe vizuale profunde; Tiflogogie.

TIMP PEDAGOGIC, vezi **Timp**.

TIMP, mediu omogen și nedefinit, analog spațiului, în care ne apare succesiunea ireversibilă a fenomenelor.

TIMPUL, asociație republicană de producție pentru reclamă înființată la 30 iunie 1966.

TIMPUL, săptămânal în Republica Moldova, 2001.

TINERIMEA MOLDOVEI, Tineretul Moldovei, („Тинеретул, (Тинеримя) Молдовеи”), gazetă înființată în 1928 la Balta, ca su-

pliment la gazeta „Plugarul Roșu”, (între 1929-1940 apare la Tiraspol, iar din 1940 – la Chișinău).

TIPAR, totalitatea operațiilor de tipărire a unui text; imprimare cu ajutorul mașinilor tipografice.

TIPOGRAF, mașină de cules și de turnat litere sub formă de rânduri întregi; muncitor specializat în lucrările de tipar.

TIPOGRAFIA CASEI ARHIEREȘTI, întreprindere poligrafică (1822-1879), Chișinău.

TIPOGRAFIA CENTRALĂ DIN CHIȘINĂU, cea mai mare întreprindere poligrafică din RM, organizată în 1975.

TIPOGRAFIA DE LA AKKERMAN, întreprindere poligrafică (1862).

TIPOGRAFIA DE LA MĂNĂSTIREA TREI IERARHI, tiparul domnesc, 1642, tipografie.

TIPOGRAFIA DE STAT DIN SOROCA, 1940, tipografie.

TIPOGRAFIA EPARHIALA, tipografie înființată în 1814, Chișinău.

TIPOGRAFIA EXARHICEASCĂ, 1813-1821, tipografie, Chișinău.

TIPOGRAFIA GAZETEI, („Бессарабская Жизнь”), tipografie, Chișinău.

TIPOGRAFIA GRECEASCĂ, tipografie.

TIPOGRAFIA MĂNĂSTIRII NEAMȚ, tipografie.

TIPOGRAFIA MITROPOLITANĂ, tipografie.

TIPOGRAFIA NOU-GRECEASCĂ, tipografie.

TIPOGRAFIE, (din greacă tipos – amprentă, figură, și grafi – grafie), întreprindere sau atelier în care se execută tipărirea de cărți, ziare etc.

TIPOGRAFIILE DIN BĂLȚI, tipografii.

TIPOLOGIE ETNOLOGICĂ, disciplină metodologică.

TIPOLOGIE, ramură a psihologiei care se ocupă cu studiul trăsăturilor psihice caracteristice ale oamenilor.

TIR, (Tyre), oraș-stat în Fenicia, (în prezent orașul Sur în Liban, înființat în mil. al IV-lea î.Hr.

TIRANIE, în Grecia antică, regim politic caracterizat prin acapărarea cu forța a puterii de stat de către o singură persoană-tiran; formă de conducere politică în unele orașe-state din Italia de nord și cea centrală, (sec. XIII–XVI), în care întreaga putere de stat era concentrată în mâinile cârmuitorului.

TITANI, în mitologia greacă, uriași legendari, copiii și nepoții lui Uranus și ai Gaei.

TÂNĂRUL LENINIST, („Тынэрул ленинист”), gazetă pentru elevi, din 1941, apoi din 1945. Publicație dublată în limba rusă.

TOGĂ, îmbrăcăminte exterioară purtată de cetățeni în Roma antică sub forma unei bucăți lungi de pânză albă de lână.

TOLERANȚĂ RELIGIOASĂ, atitudine tolerabilă față de o religie sau alta.

TOMIS, (греч. Тόμοι, лат. Tomi), oraș antic colonie greacă întemeiată în sec. al VII-lea î.Hr. de ionieni pe litoralul de vest al Mării Negre, azi orașul Constanța, România.

TOMISM, doctrină filosofico-teologică a lui Toma d’Aquino și a continuatorilor săi.

TONSURĂ, partea rasă a creștetului, însemnând apartenența la rangul de preot în biserica catolică.

TORA, denumirea primelor cinci cărți în Vechiul Testament.

TORTURĂ, suferință fizică sau/și morală foarte puternică.

TOTEMISM, reprezentare primitivă despre existența legăturilor de rudenie dintre membrii unui colectiv uman, și speciile de animale sau plante; Totem.

TRACI, denumire dată unui grup de triburi indo-europene, (odrizi, geți, daci, bessii, moezi ș.a.) care în mil. al II-lea î.Hr. populau sud-estul Europei.

TRACIA, regiune istorică situată în partea de est a peninsulei Balcanice, între Marea Egee, Marea Neagră și Marea Marmara.

TRADIȚIE, ansamblu de concepții, de obiceiuri, de datini și de credințe care se statornicesc istoricește în cadrul unor grupuri sociale sau naționale.

TRADIȚII CALENDARISTICE, ciclul anual de obiceiuri și ritualuri, derulate în conformitate cu schimbarea anotimpurilor.

TRADIȚIONALISM, curent în teologie, adepții căruia se pronunță împotriva încercărilor de a revizui doctrinele dogmatice.

TRAGIC, categorie estetică exprimând un conflict al cărui deznodământ este înfrângerea sau pierderea unei valori umane.

TRAINING AUTOGEN, antrenament autogen.

TRANSCENDENTAL, în filozofia lui I. Kant, se referă la formele apriorice ale cunoașterii, care premerge experienței și o condiționează.

TRANSHUMANȚĂ, migrație periodică a păstorilor și a turmelor, de la șes la munte și viceversa.

TRANSILVANIA, regiune istorică din nordul României.

TRANSPARENTĂ, claritate în exprimare; mod de lucru, principiu al unor conducători sau organe conducătoare de a face cunoscută public, în permanență, întreaga lor activitate.

TRAPEZĂ, sală de mese într-o mănăstire.

TRATATUL DE LA LUȚK, tratat de alianță încheiat între Rusia și Moldova în vederea luptei comune împotriva cotropitorilor turci la 13 aprilie 1711.

TRĂIRISM, curent în gândirea filosofică și literatura românească dintre cele două războaie mondiale.

TRIB, formă de comunitate etnică și de organizare socială specifică orânduirii comunei primitive. Se împarte în ginți și frații.

TRIBUN, în Roma antică, magistrat cu funcții militare și civile. Prin extindere, orator popular, luptător pentru interesele poporului.

TRIMURTI, trinitatea în religia veche a indușilor.

TRINIDADIENI, popor, populația de bază din Republica Trinidad și Tobago.

TRINITATE, dogmă creștină potrivit căreia unicul Dumnezeu există în trei ipostaze: Dumnezeu-tată, Dumnezeu-fiu și Dumnezeu-Sfântul Duh; Sfânta treime.

TRIPTIC, tablou compus din trei părți separate, pe care sunt pictate scene sacre și chipuri de sfinți, de zei etc. sau sunt scrise, sub formă de pomelnic, nume de ctitori, de domnitori etc.

TRIUNGHIUL DE AUR, denumire convențională a teritoriului ce cuprinde parțial trei țări vecine: partea de nord-est a Myanmarului, nordul Laosului și a Thailandeii.

TRIVIUM, vezi **Șapte arte libere**.

TROIA, oraș străvechi în N.-V. Asiei Mici.

TROPAR, scurtă cântare religioasă de laudă în biserica ortodoxă în cinstea unei sărbători sau a unui sfânt.

TRUDÎ BESSARABSKOI GUBERNSKOI UCIONOI ARHIVNOI KOMISSII, publicație editată de Comisia gubernială științifică de arhivistică din Basarabia. Cele 3 volume apărute (1900, 1902, 1907) cuprind studii și documente inedite privind istoria și cultura Moldovei.

TRUNCHI COMUN, numărul minim de ore prevăzut în planul-cadru pentru fiecare disciplină.

TURCI, popor turcic, populația de bază din Turcia.

TURKMENI, popor turcic în Asia Mijlocie, populația de bază din Turkmenia.

TUTORE, persoană autorizată să exercite dreptul de tutelă.

TUVINI, popor din Rusia.

T

ȚAR, titlul oficial al monarhilor din Rusia [1547-1917] și Bulgaria [sec. X–XIV și 1908-1946].

ȚARĂ, teritoriu locuit de un popor organizat din punct de vedere administrativ și politic într-un stat.

ȚARIGRAD, în vechea literatură slavă și moldovenească, denumirea orașului Constantinopol, azi Istanbul.

ȚĂRANI, Țărănime, locuitori ai satelor care se îndeletnicesc cu agricultura; săteni, populația mediului sătesc ocupată nemijlocit cu cultivarea pământului și creșterea animalelor; totalitatea țăranilor, mulțime de țărani.

ȚĂRANUL SOVIETIC, denumire sub care a apărut de la 1 mai 1945 până la 31 iulie 1956, gazeta „Viața satului”.

ȚĂRĂNISM, curent de idei și doctrină politică de partid dezvoltate în perioada dintre cele două războaie mondiale.

ȚIGANI, (Romi), popor în Europa, Asia, nordul Africii, America, Australia.

ȚINUT, loc, regiune; unitate administrativ-teritorială în componența Rusiei; unitate administrativă în Statul moldovenesc feudal.

U

UBICUITATE, atribut al lui Dumnezeu, prezent pretutindeni în același timp.

UCENIC, cel care îl urmează de bunăvoie pe învățător; discipol.

UCRAINENI, popor slav de răsărit, populația de bază din Ucraina.

UCRONIE, teorie în filosofia culturii.

UDMURȚI, popor fino-ugric din Rusia; popor fino-ugric și populația titulară din Republica Udmurtă.

UIGURI, popor din Rusia și China.

ULEMA, membru al clerului musulman, cu atribuții de legiuitor.

UMANISM, orientare progresistă a gândirii în epoca Renașterii.

UNCIE, unitate de măsură din antichitate a masei, volumului, lungimii, suprafeței și altele; unitate bănească în Roma antică și alte țări.

UNESCO, Organizația Națiunilor Unite pentru Învățământ, Știință și Cultură, instituție specializată a ONU.

UNGERE CU MIR, una din tainele creștine, care consfințește și consolidează puritatea spirituală a omului.

UNIAT, membru al unei biserici creștine orientale care după marea schismă s-a reunit cu biserica catolică.

UNICEF, fondul pentru copii al ONU, instituție specializată a ONU privind coordonarea programelor de ajutoare pentru copii.

UNICITATE, însușirea de a fi unic.

UNIE, Uniație, șir de confesiuni creștine care au încheiat o alianță cu biserica catolică.

UNIFORMĂ ȘCOLARĂ, vezi **Uniformă**.

UNIFORMITATE, însușirea sau starea a ceea ce este uniform.

UNIMEDIA, portal de știri din RM.

UNITARIENI, adepți ai confesiunii creștine care neagă dogma trinității divine.

UNITATE, însușirea a tot ce constituie un întreg indivizibil; mărime luată ca etalon pentru măsurarea mărimilor de același fel; Unitate etnică, unitate socială.

UNITĂȚI DE CERCETARE ETNOLOGICĂ, instituții, organe, organisme naționale și internaționale în domeniu.

UNITĂȚI DE PREDARE-ÎNVĂȚARE, unități de învățare în curriculumul disciplinar.

UNIUNEA DE LA BREST, din 1596 unirea bisericii catolice cu cea ortodoxă pe teritoriul Rzeczpospolitei, proclamată la soborul de la Brest pe baza recunoașterii primatului papal și a unor dogme catolice de către biserica ortodoxă.

UNIUNEA JURNALIȘTILOR, organizație obștească benevolă a jurnaliștilor profesioniști din RM.

UNIVERS, lumea în totalitatea ei, ansamblul a tot ce există.

UNIVERSALII, denumire dată noțiunilor generale în filosofia scolastică.

UNIVERSALISM, direcție idealistă care promovează ideea unei morale unice, general-umane, în cadrul societății.

UNIVERSITAS, editură în Republica Moldova.

UNIVERSITATE DE ADMINISTRARE, complex științific și de instruire de stat, cu mai multe niveluri, unul din centrele de frunte de instruire în domeniul afacerilor din Rusia.

UNIVERSITATE FEDERALĂ, unul din tipurile de instituții de învățământ superior din Federația Rusă, care asigură un nivel înalt al procesului de studii, de cercetări științifice și elaborări tehnologice.

UNIVERSITATE, instituție de învățământ superior care pregătește specialiști de înaltă calificare, instituție multidisciplinară supremă de instruire și de cercetări științifice.

UNIVERSITATEA „CAROL”, cea mai veche universitate slavă, prima universitate în Europa Centrală.

UNIVERSITATEA „CORNELL”, una din cele mai mari universități nonstatale de multe profiluri din SUA.

UNIVERSITATEA „JOHNS HOPKINS”, universitate de cercetări științifice privată cu sediul în orașul Baltimore, SUA.

UNIVERSITATEA „ȘCOALA ANTROPOLOGICĂ SUPERIOARĂ”, universitate din Republica Moldova.

UNIVERSITATEA ACADEMIEI DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI, universitate din Republica Moldova.

UNIVERSITATEA AGRARĂ DE STAT DIN MOLDOVA, universitate din Republica Moldova.

UNIVERSITATEA AGRARĂ LETONĂ, una din cele mai vechi instituții de învățământ superior din Letonia.

UNIVERSITATEA BROWN, una din cele mai vechi și mai prestigioase universități private din SUA.

UNIVERSITATEA COLORADO, sistemul de universități din statul Colorado, SUA.

UNIVERSITATEA COLUMBIA, una din cele mai vechi universități nonstatale din SUA.

UNIVERSITATEA COOPERATIST-COMERCIALĂ DIN MOLDOVA, universitate din Republica Moldova.

UNIVERSITATEA CORPORATIVĂ DIN TIRASPOL, universitate din Republica Moldova.

UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ DE STAT DIN SANKT-PETERSBURG „I. P. PAVLOV”, una din cele mai vechi instituții de învățământ superior medical din Rusia.

UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ PEDIATRICĂ DE STAT DIN SANKT-PETERSBURG, prima instituție de învățământ superior din lume, specializată în domeniul pediatriei.

UNIVERSITATEA DE MINERIT DE STAT DIN SANKT-PETERSBURG, prima instituție de învățământ de minerit tehnic din Rusia.

UNIVERSITATEA DE MINERIT DE STAT DIN URAL, cea mai veche instituție de învățământ superior din Ural.

UNIVERSITATEA RIN FREDERICK WILLIAM, denumirea oficială a universității din Bonn, unul din cele mai mari centre de învățământ și de cercetări științifice ale Germaniei.

UNIVERSITATEA DE STAT „A. RUSSO”, universitate din orașul Bălți, Republica Moldova.

UNIVERSITATEA DE STAT „B.P. HASDEU”, universitate din orașul Cahul, Republica Moldova.

UNIVERSITATEA DE STAT DE CONSTRUCȚIE A INSTRUMENTELOR AEROCOSMICE DIN SANKT-PETERSBURG, mare centru internațional de instruire și cercetări științifice din Rusia.

UNIVERSITATEA DE STAT DE ECONOMIE DIN SANKT-PETERSBURG, una din cele mai mari instituții de învățământ superior cu profil economic din Rusia.

UNIVERSITATEA DE STAT DE EDUCAȚIE FIZICĂ ȘI SPORT, universitate din Republica Moldova.

UNIVERSITATEA DE STAT DIN COMRAT, universitate din Republica Moldova.

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA, instituție de învățământ superior, important centru științific și cultural din Republica Moldova.

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOSCOVA „M.V. LOMONOSOV”, cea mai veche și mai mare instituție de învățământ superior din Rusia.

UNIVERSITATEA DE STAT DIN NIJNI NOVGOROD „N.I. LOBACEVSCHI”, universitate din Rusia.

UNIVERSITATEA DE STAT DIN NOVOSIBIRSK, mare centru rus de instruire și de cercetări științifice din Siberia.

UNIVERSITATEA DE STAT DIN ROSTOV, întemeiată în anul 1930 în baza Universității din Varșovia, evacuată în orașul Rostov-pe-Don; cu începere din anul 2006 a intrat în componența Universității Federale de Sud.

UNIVERSITATEA DE STAT DIN TARACLIA, universitate din Republica Moldova.

UNIVERSITATEA DE STAT DIN TAȘKENT, una din primele universități din Asia Mijlocie, cea mai veche instituție de învățământ superior din Uzbekistan.

UNIVERSITATEA DE STAT DIN TIRASPOL, (cu sediul în municipiul Chișinău), universitate din Republica Moldova.

UNIVERSITATEA DE STUDII EUROPENE DIN MOLDOVA, universitate din Republica Moldova.

UNIVERSITATEA DE TEHNOLOGIE CHIMICĂ „D.I. MENDELEEV”, cu sediul la Moscova.

UNIVERSITATEA DIN BASEL, cea mai veche universitate din Elveția.

UNIVERSITATEA DIN BEIJING, cea mai mare instituție de învățământ superior din China, una din cele mai vechi din țară.

UNIVERSITATEA DIN BERLIN „HUMBOLDT”, una dintre cele mai mari universități din Germania.

UNIVERSITATEA DIN BOLOGNA, una din cele mai vechi universități din Europa.

UNIVERSITATEA DIN BONN, una din cele mai mari și renumite universități din Germania.

UNIVERSITATEA DIN BOSTON, una din cele mai mari instituții de învățământ superior și de cercetare cu statut privat din SUA.

UNIVERSITATEA DIN CALIFORNIA, una din cele mai mari instituții superioare de învățământ și centre de cercetări științifice din SUA.

UNIVERSITATEA DIN CAMBRIDGE, una dintre cele mai vechi și mai mari universități din Marea Britanie.

UNIVERSITATEA DIN CHICAGO, mare centru privat de instruire și de cercetări științifice în statul Illinois, SUA.

UNIVERSITATEA DIN COPENHAGA, cea mai mare instituție de învățământ superior și centru de cercetări științifice din Danemarca.

UNIVERSITATEA DIN CRACOVIA, una din cele mai vechi universități din Europa și mai mari din Polonia.

UNIVERSITATEA DIN DURHAM, una dintre cele mai prestigioase universități din Marea Britanie.

UNIVERSITATEA DIN FLORENȚA, una din cele mai vechi universități din Italia și din Europa, mare centru de cercetări științifice.

UNIVERSITATEA DIN FREIBURG „ALBERT-LUDWIGS”, una din cele mai vechi universități din Germania.

UNIVERSITATEA DIN HELSINKI, cea mai veche și cea mai mare instituție multidisciplinară de învățământ superior din Finlanda.

UNIVERSITATEA DIN KÖLN, una dintre cele mai vechi universități din Europa și una din cele mai mari din Germania.

UNIVERSITATEA DIN KYOTO, una din cele mai vechi și principale universități naționale din Japonia.

UNIVERSITATEA DIN LEIDEN, cea mai veche instituție de învățământ superior din Olanda.

UNIVERSITATEA DIN LEIPZIG, una din cele mai vechi și cea mai populară universitate din Germania.

UNIVERSITATEA DIN LISABONA, cea mai mare instituție de învățământ superior și centru de cercetări științifice din Portugalia.

UNIVERSITATEA DIN LJUBLJANA, cea mai veche universitate din Slovenia, una din cele mai mari universități din Europa.

UNIVERSITATEA DIN LONDRA, una din cele mai mari instituții de învățământ superior și centre de cercetări științifice din Marea Britanie.

UNIVERSITATEA DIN LYON, una din cele mai mari instituții de învățământ superior și centre de cercetări științifice din Franța.

UNIVERSITATEA DIN MADRAS, universitate de stat în Chennai, India.

UNIVERSITATEA DIN MADRID COMPLUTENSE, una din cele mai vechi universități din lume.

UNIVERSITATEA DIN MARBURG „PHILIPPS”, una din cele mai vechi universități din Germania.

UNIVERSITATEA DIN MARSILIA, Universitatea Aix-Marseille, fondată de contele Louis II d’Anjou în anul 1409 în Aix-en-Provence ca școală principală cu facultățile de teologie, drept și medicină.

UNIVERSITATEA DIN MELBOURNE, cea mai veche universitate din provincia Victoria, Australia, fiind depășită, după numărul studenților, doar de universitatea din Sydney.

UNIVERSITATEA DIN MEXIC, cea mai mare universitate națională, autonomă și centru de cercetări științifice din Mexic.

UNIVERSITATEA DIN MICHIGAN, instituție de învățământ superior de stat și centru de cercetări științifice din statul Michigan, SUA.

UNIVERSITATEA DIN MINNESOTA, cea mai mare universitate și centru de cercetări științifice din statul Minnesota, SUA.

UNIVERSITATEA DIN MÜNCHEN „LUDWIG MAXIMILIAN”, una din cele mai vechi universități din Germania.

UNIVERSITATEA DIN NAPOLI „FEDERICO II”, una din cele mai vechi universități din Italia, prima universitate de stat din Europa, mare centru de cercetări științifice.

UNIVERSITATEA DIN OSLO, una din cele mai vechi și mai mari universități din Norvegia.

UNIVERSITATEA DIN OXFORD, una din cele mai vechi universități anglofone din lume, prima universitate în Marea Britanie.

UNIVERSITATEA DIN PRINCETON, una din cele mai vechi și prestigioase instituții de învățământ superior și centru de cercetări științifice din SUA.

UNIVERSITATEA DIN ROMA „SAPIENZA”, cel mai mare centru de învățământ și de cercetări științifice din Europa Occidentală, fondat în Roma în anul 1303 de către papa Bonifaciu al VIII-lea.

UNIVERSITATEA DIN ROSTOCK, universitate de stat din Germania, una din cele mai vechi din Europa.

UNIVERSITATEA DIN SALAMANCA, cea mai veche universitate din Spania și una din cele mai cunoscute din Europa.

UNIVERSITATEA DIN SOFIA „SFÂNTUL KLIMENT OHRIDSKI”, cea mai veche instituție de învățământ superior și centru de cercetări științifice din Bulgaria.

UNIVERSITATEA DIN STOCKHOLM, cea mai mare instituție de învățământ superior de stat din Suedia.

UNIVERSITATEA DIN STRASBOURG, una din cele mai vechi universități din Franța.

UNIVERSITATEA DIN TARTU, cea mai veche instituție de învățământ superior din Estonia.

UNIVERSITATEA DIN TOKYO, principala universitate din Japonia, una dintre cele mai prestigioase din Asia.

UNIVERSITATEA DIN UPSALA, prima universitate din Scandinavia, mare centru de instruire și de cercetări științifice din Suedia.

UNIVERSITATEA DIN UTRECHT, una din cele mai vechi instituții de învățământ superior din Olanda și una din cele mai mari din Europa.

UNIVERSITATEA DIN VARȘOVIA, cel mai mare centru de instruire și cercetări științifice din Polonia.

UNIVERSITATEA DIN VIENA, una din cele mai vechi universități din Europa, Austria.

UNIVERSITATEA DIN VILNIUS, instituție de învățământ superior din Lituania.

UNIVERSITATEA DIN VIRGINIA, mare instituție de învățământ superior și de cercetări științifice din statul Virginia, SUA.

UNIVERSITATEA DUKE, universitate privată din orașul Durham, statul Carolina de Nord, SUA.

UNIVERSITATEA EDINBURGH, universitate de stat în Scoția, Marea Britanie.

UNIVERSITATEA GEORGIA, universitatea de stat de cercetări științifice din statul Georgia, SUA.

UNIVERSITATEA HARVARD, universitate privată, în orașul Cambridge, statul Massachusetts, SUA.

UNIVERSITATEA LETONĂ, cea mai mare instituție de învățământ superior și centru științific din Letonia.

UNIVERSITATEA LIBERĂ INTERNAȚIONALĂ DIN MOLDOVA, universitate din Republica Moldova.

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE CERCETARE NUCLEARĂ „МИФИ”, una din primele două universități naționale de cercetare din Rusia, constituită la 8 aprilie 2009 în baza Institutului de Inginerie Fizică din Moscova.

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE CERCETARE TEHNOLOGICĂ „МИСИС”, universitate tehnică din Rusia; prima instituție de învățământ superior din țară, căreia i s-a acordat statutul de „Universitate Națională de Cercetare Tehnologică”, cea mai bună instituție de învățământ superior din Rusia în anul 2019, potrivit versiunii revistei Forbes.

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE CERCETĂRI ȘTIINȚIFICE ÎN DOMENIUL TEHNOLOGIILOR INFORMAȚIONALE, MECANICII ȘI OPTICII DIN SANKT-PETERSBURG, cea mai mare instituție de învățământ superior în domeniul tehnologiilor informaționale și fotonice din Rusia.

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE MEDICINĂ ȘI DE CERCETĂRI ȘTIINȚIFICE DIN RUSIA „N.I. PIROGOV”, universitate cu sediul la Moscova.

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DIN KIEV „T.G. ȘEVCENCO”, una din cele mai mari instituții de învățământ superior din Ucraina.

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DIN LVOV „IVAN FRANCO”, una din cele mai vechi universități din Europa de est.

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DIN ODESA „I.I. MECI-NIKOV”, una din cele mai vechi universități din Ucraina.

UNIVERSITATEA OLIMPICĂ INTERNAȚIONALĂ DIN RU-SIA, prima instituție superioară de învățământ de așa tip din lume.

UNIVERSITATEA PEDAGOGICĂ DE STAT „ION CREANGĂ”, universitate din Republica Moldova.

UNIVERSITATEA POLITEHNICĂ „PETRU CEL MARE” DIN SANKT-PETERSBURG, unul din cele mai mari centre de instruire și cercetări științifice din Rusia.

UNIVERSITATEA PRAGHEZĂ, neoficială, deseori folosită, denumirea Universității Carol din Praga.

UNIVERSITATEA PRIETENIEI POPOARELOR, universitatea din Rusia, cu sediul la Moscova.

UNIVERSITATEA SLAVONĂ, universitate din Republica Moldova.

UNIVERSITATEA STANFORD, universitate privată de cercetări științifice din SUA, una din cele mai prestigioase din lume.

UNIVERSITATEA TEHNICĂ A MOLDOVEI, universitate din Republica Moldova.

UNIVERSITATEA TEHNICĂ DE STAT DIN MOSCOVA „N.E. BAUMAN”, cea mai mare universitate din Federația Rusă.

UNIVERSITATEA YALE, universitate privată localizată în orașul New Haven, statul Connecticut din SUA.

UNIVERSITĂȚI COMUNISTE, instituții de învățământ superior de partid în RSFSR și URSS în perioada 1919 – mijlocul anilor '30 ai sec. al XX-lea.

UNIVERSITĂȚI POPULARE, instituții de iluminare public accesibile care contribuie la sporirea culturii și măiestriei profesionale indiferent de vârstă și nivelul de instruire.

UNIVERSUL CREDINȚEI, revistă ortodoxă trimestrială.

UNIVERSUL, editură din Republica Moldova.

UNIVOC, care are un singur sens sau păstrează același sens în orice context.

URANUS, în mitologia greacă, zeitate supremă, zeul cerului, fiul și soțul Gaei, zeița Pământului.

URAZA, post pe care trebuie să îl respecte musulmanii în decursul lunii ramadan.

URÂT, categorie estetică, stare sufletească apăsătoare provocată de teamă, singurătate, de lipsă de ocupație, de viață banală etc.

PAPA URBAN I, papă și martir (222-230 d.Hr.).

URBANIZARE, proces istoric de creștere a orașelor și a rolului lor în dezvoltarea societății.

UTILITARISM, concepție filosofică care consideră că utilul este principiul tuturor valorilor; concepție etică potrivit căreia ceea ce este util este și moral.

UTOPIE, proiect de organizare desăvârșită a societății umane care ignorând condițiile reale și legile dezvoltării, este irealizabil; Utopie în știință.

UTRENIE, slujbă religioasă, care se oficiază în biserica ortodoxă dimineața înaintea liturghiei și seara la priveghi sau la denii.

UZANȚĂ vezi **Datină, Cultură, Cutumă, Obicei**.

V

VALAHI, (Voloși), nume comun pentru strămoșii popoarelor romanice de răsărit, (român, moldovean, muntean, transilvănean, bănățean, aromân, istroromân, meglenit).

VALEA REGILOR, în valea râului Nil, necropola faraonilor din Noul Regat Egiptean, constituită în perioada sec. al XVI-lea î.Hr. – sec. XI-lea î.Hr.

VALENȚĂ PERSONALĂ, posibilitate de dezvoltare; capacitate de combinare a unui cuvânt cu alte cuvinte, în funcție de conținutul noțional și semantic al acestuia; Valență ecologică, valență psihologică, valență socială.

VALIDARE LOGICĂ, recunoaștere a justetei unui argument, a unei ipoteze etc.; Validare sociologică.

VALIDAREA CERCETĂRII, confirmare a temeiniciei unei demonstrații, a unei teorii etc.; Valoarea cercetării.

VALIDITATE, caracterul unei forme logice de a fi corectă; calitate a unui argument, a unei teorii de a fi bine fundamentate.

VALOARE, calitate sau ansamblu de calități ale unor obiecte, fenomene, idei etc. raportate la normele ideale ale tipului sau la necesitățile sociale și la idealurile generate de acestea; importanță atribuită unor obiecte, fenomene, idei etc.; Valori educaționale, valori europene, valori pedagogice, valori societale.

VAREGI, vechea denumire slavonă și bizantină a normanzilor, locuitori ai Scandinaviei.

VARIABILĂ, parte componentă cu conținut nedeterminat a unei expresii logice, care poate fi înlocuită printr-o constantă logică.

VARIABLE STATISTICE, caracteristică statistică al cărei nivel se modifică sub acțiunea conjugată a factorilor esențiali și întâmplători, și care poate avea un număr finit sau infinit de valori.

VARIANTĂ, dispersie a valorilor unei variabile în jurul valorii medii.

VARUNA, zeul vedic al ordinii universale și conservatorul cunoașterii absolute, care devine mai târziu zeul cerului, oceanului, nopții.

VASILIENI, ordin catolic călugăresc apărut în sec. al IV-lea.

VATICAN, stat-oraș, centrul bisericii romano-catolice.

VÂRSTA INTELIGENȚEI, vezi **Vârstă**.

VÂRSTĂ ADULTĂ, vezi **Vârstă**.

VÂRSTĂ BIOLOGICĂ, vezi **Vârstă**.

VÂRSTĂ DE MUNCĂ, vezi **Vârstă**.

VÂRSTĂ FERTILĂ, vezi **Vârstă**.

VÂRSTĂ, timpul scurs de la nașterea unei ființe până la un anumit moment din viața ei.

VECERNIE, serviciu bisericesc de seară în religia ortodoxă.

VECHII CATOLICI, unul din curentele creștinismului, apărut după sinodul de la Vatican din 1870.

VEDDA, popor, populație autohtonă din Sri Lanka.

VEDE, scrieri indiene sacre, întocmite aproximativ în mileniile III-I î. Hr.

VEDOMOSTI KIȘINIOVSKOI GORODSKOI DUMÎ, (1899-1916), publicație oficială a municipalității.

VELES, unul din personajele principale din mitologia vechilor slavi.

VENIREA A DOUA A LUI HRISTOS, eveniment așteptat conform Bibliei, Matei 16:27.

VENUS, zeița dragostei, frumuseții și fertilității la romani, Afrodita – la greci.

VERACITATE, calitatea de a fi adevărat.

VERBALISM, tendință de a da mai multă importanță cuvintelor decât ideilor exprimate prin ele.

VERIFICABILITATE, însușirea a ceea ce este verificabil; Verificabilitatea cercetării.

VERIFICARE, examinare a unei aserțiuni, ipoteze, teorii etc. prin confruntare cu faptele reale sau cu anumite criterii stabilite în prealabil; Verificare logică, verificare semantică.

VERISIMILITUDINE, vezi **Verosimilitate**.

VEROSIMILITATE, faptul, însușirea de a fi verosimil; Verosimilitatea măsurării.

VERSET, mică unitate de text biblic.

VESTA, în mitologia romană, la început zeița cirezilor, iar apoi zeița focului din vatră și a căminului familial.

VEȘTILE SOVIETULUI SUPREM ȘI ALE GUVERNULUI RSSM, publicație lunară oficială.

VETO, cuvânt folosit de tribunii plebei în Roma antică pentru a împiedica adoptarea unor legi care ar fi lovit în interesele plebeilor; drept excepțional pe care îl are o persoană, un stat etc. de a se opune adoptării unei propuneri discutate în organizația din care face parte.

VIAȚA BASARABIEI, („Вяца Басарабией”), gazetă, (22 aprilie – 25 mai 1907).

VIAȚA BASARABIEI, cotidian oficios al Partidului Național-Țărănesc român. A apărut la Chișinău între 1921-1940.

VIAȚA BASARABIEI, revistă de literatură și cultură generală. A apărut la Chișinău, (1932-1940) și la București, (1941-1944).

VIAȚA BASARABIEI, ziar, a apărut la Chișinău în 1907, în limba română.

VIAȚA SATULUI, („Вяца Сатулуй”), gazetă, apare la Chișinău în anii 1945-1992.

VIAȚĂ, (latină vivitia < vivus – viu), complex de proprietăți și funcții ale organismelor vii ca entități materiale care își mențin existența prin procese biologice precum reglarea internă, metabolismul și reproducerea; Viață cotidiană, viață particulară, viață publică, viață socială, viață spirituală.

VICARIU, în sec. V–XIII în cadrul bisericii catolice reprezentanți împuterniciți ai papei.

VICIU, pornire puternică și nestăpânită pentru satisfacerea unor dorințe; tendință patologică de a comite acte imorale.

VICTIMIZARE, aducere a cuiva în postura de victimă.

VICTIMOLOGIE, studiu psihiatric al victimelor; curent în criminologie care își propune să studieze rolul victimei în geneza și producerea infracțiunii.

VID, caracterul a ceea ce este lipsit de idei, de sentimente, de profunzime.

VIETILE SFINȚILOR, literatură bisericească care descrie viața și faptele sfinților.

VINEREA MARE, vinerea dinaintea Paștilor.

VIOLENȚĂ, lipsă de stăpânire în vorbe sau în fapte; teorie sociologică potrivit căreia inegalitatea socială își are geneza în folosirea, pe o anumită treaptă a dezvoltării, a violenței de către unii oameni împotriva altora; Violența în școală.

VIP MAGAZIN, revistă din Republica Moldova.

VIRTUALITATE, însușirea a ceea ce este virtual; posibilitate.

VIRTUTE, lege morală bazată pe virtute.

VIS DIURN, vezi **Vis**.

VIS, activitate psihică care se manifestă în somn prin vis.

VITALISM, doctrină inspirată de Aristotel, potrivit căreia fenomenul vieții nu poate fi explicat exclusiv în termeni materiali, acesta putând fi datorat prezenței în organisme vii și ceva imaterial.

VIU, organism care este dotat cu simțire.

VIZIR, denumire a dregătorilor în mai multe țări musulmane. În ierarhia Imperiului Otoman, Marele Vizir era cea mai însemnată persoană după sultan.

VLĂDICĂ, episcop ortodox; arhieru.

VOCATIE, înclinație spre un anumit domeniu de activitate, pentru o anumită profesiune etc.

VOCEA AMERICII, („Voice of America”), serviciu de emisiuni radiofonice pentru străinătate al guvernului SUA, din 1942.

VOCEA BASARABIEI, post de radio în Republica Moldova.

VOCEA POPORULUI, săptămânal în Republica Moldova, (1990).

VOINȚĂ, trăsătură de caracter definită prin decizie fermă și perseverență în învingerea obstacolelor.

VOLUNTARISM, concepție psihologică care atribuie proceselor voliționale rolul hotărâtor în viața psihică.

VULGARIZARE, răspândire a cunoștințelor științifice, literare etc. într-o formă accesibilă maselor largi ale populației.

W

WANDERVOGEL, („Păsările călătoare”), asociație a germanilor din sud-est.

WASHINGTON TIMES, ziar publicat zilnic în SUA.

X

XENISM, termen străin introdus într-o limbă, care corespunde realității specifice limbii din care s-a făcut împrumutul.

XENOCENTRISM, preferința pentru idei și produse străine.

XENOCRAȚIE, dominație economică, politică sau culturală a unei țări exercitată de reprezentanții unei etnii străine acelei țări.

XENOFIL, cosmopolit.

XENOFOBIE, fenomen de patologie socială care se manifestă prin teamă și ostilitate față de tot ceea ce este străin.

XEROGRAFIE, (gr. xeros – uscat, și grafein – scriere), procedeu de tipar folosit pentru reprezentarea unor imagini și documente.

XEROX, aparat de reprodus și de multiplicat documente, bazat pe xerografie.

XILOGRAVURĂ, procedeu de gravură care constă în săparea unui desen pe o placă de lemn și imprimarea lui pe hârtie.

Y

YIN ȘI YANG, principii antagoniste, dar și complementare, de natură spirituală, China.

YOGA, sistem filosofic și religios tradițional din India, întemeiat de Patanjali, (sec. al II-lea î.Hr.).

YOGHIN, adept al filosofiei yoga.

YOM KIPPUR, sărbătoare religioasă în iudaism.

Z

ZAPISKI BESSARABSKOGO STATISTICESKOGO KOMITETA, („Analele Comitetului de Statistica din Basarabia”), culegere de documente care oglindesc viața socială și economică a Basarabiei de la mijlocul sec. al XIX-lea.

ZAPISKI ODESSKOGO OBCHESTVA ISTORII I DREV-NOSTEI, („Analele Asociației din Odessa pentru studierea istoriei și antichităților”), publicație științifică periodică. Între 1844-1919 au apărut 33 volume.

ZAT, text cules cu litere de plumb și așezat în forme de dimensiunile paginilor, gata pentru tipărit.

ZÂNA APELOR, personaj mitologic în credințele slavilor vechi.

ZBORNIC, (din bulg. sbornic), culegere manuscrisă cuprinzând diverse texte de literatură populară, scrieri apocrife, legende hagiografice sau învățăminte și relatări din viața sfinților, tâlcuiri religioase în spiritul epocii medievale ș.a.

ZECE PORUNCI, conform Bibliei, cele zece norme morale.

ZEIDIȚI, sectă a šiitilor apărută în sec. al VIII-lea.

ZEITATE, divinitate păgână, zeu, zeiță.

ZEN, sectă budistă din Japonia, datând din Evul Mediu.

ZEUS, în mitologia greacă, divinitate păgână; idol, divinitate supremă, părinte și rege al zeilor și al oamenilor; zeu al fulgerelor, tunetelor și al altor fenomene ale naturii. Romanii îl identificau pe Zeus cu Jupiter.

ZGRIȚUROAICĂ, personaj din basme închipuit ca o femeie rea.

ZI DE POST, la ortodocși, ziua în care se interzice consumarea mâncărilor de fruct.

ZIAR, vezi **Gazetă**.

ZIARISTICĂ, vezi **Jurnalistică**.

ZIGURAT, în arhitectura Mesopotamiei antice, Babilon, Asiria, edificiu cu caracter religios de forma unui turn în trepte.

ZLOTAȘ, în Moldova medievală, slujbaş al vistieriei domnești însărcinat cu strângerea birului, perceput, de obicei, în bani, uneori în zloți, de unde vine și denumirea.

ZMEU, personaj fantastic din basme.

ZONA PROXIMEI DEZVOLTĂRI, distanța dintre nivelul actual și nivelul potențial de dezvoltare psihică a copilului.

ZONĂ FOLCLORICĂ, vezi **Folclor**.

ZOOLATRIE, religie primitivă bazată pe divinizarea animalelor; cult al animalelor în diverse religii antice.

ZOOMORFISM, credință care admite posibilitatea metamorfozării oamenilor în animale; cult primitiv care constă în adorarea unor animale ca divinități.

ZOROASTRISM, religie veche a popoarelor din Asia Centrală, Iran și Azerbaidjan, caracterizată prin dualismul binelui și al răului.